

**MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA**

UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI

INTERUNIVERSITARIA

Ediția a XVII-a

Materialele Conferinței Științifice a Studenților

23 aprilie 2021

VOLUMUL III

Bălți, 2021

CZU:082:378=135.1=161.1

I-58

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Președinte al Comitetului științific:

Natalia GAȘIȚOI, dr., conf. univ., Rector

Membri:

Valentina PRIȚCAN, dr., conf. univ., Prorector pentru activitatea științifică și relații internaționale

Lilia TRINCA, dr., conf. univ., Facultatea de Litere

Ina CIOBANU, dr., conf. univ., Facultatea de Științe Reale, Economice și ale Mediului

Lora CIOBANU, dr., conf. univ., Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte

Vitalie RUSU, dr., conf. univ., Facultatea de Drept și Științe Sociale

Colegiul de redacție:

Liubovi RAZMERIȚA, metodist, Secția Știință

Elena SIROTA, doctor în filologie, conferențiar universitar

Alexandra MELNIC, metodist, Secția Știință

Oxana CIBOTARU, metodist, Secția Știință

Corector și tehnoredactare: Liliana EVDOCHIMOV, master în filologie

Coperta: Silvia CIOBANU, bibliotecar principal, categorie de calificare superioară

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Interuniversitaria”, conferință științifică a studenților (17; 2021; Bălți). Interuniversitaria: Materialele Conferinței Științifice a Studenților, Ediția a 17-a, 23 aprilie 2021: [în vol.] / comitetul științific: Natalia Gașițoi (președinte) [et al.]; colegiul de redacție: Liubovi Razmerița [et al.]. – Bălți: Centrul editorial universitar, 2021 – . – ISBN 978-9975-50-264-1.

Vol. 3. – 2021. – 304 p.: fig., tab. – Antetit.: Min. Educației și Cercet. al Rep. Moldova, Univ. de Stat „Alec Russo” din Bălți. – Texte: lb. rom., rusă. – Rez.: lb. rom., engl., fr. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. și în subsol.

– 60 ex.

– ISBN 978-9975-50-267-2.

**Responsabilitatea pentru conținutul și corectitudinea articolelor
revine autorilor și coordonatorilor științifici.**

Tiparul: *Centrul editorial universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

© *Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2021*

ISBN 978-9975-50-267-2.

SUMAR

SECȚIUNEA ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI, PSIHOLOGIE ȘI ARTE

Atelierul ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

Veronica PRISAC. <i>Strategii de prevenire a oboselii intelectuale la elevii din clasele primare în vederea dezvoltării abilităților de adoptare a modului de viață sănătos</i>	6
Pașa TIMOFEI. <i>Caracteristici de ansamblu ale dezvoltării personalității adolescentului</i>	15
Valeria CUMPĂȚĂ. <i>Rolul taților în dezvoltarea copiilor</i>	21
Nona MORARI. <i>Aplicarea tehnologiilor informaționale și comunicaționale în organizarea procesului educațional la distanță pentru elevii claselor primare</i>	26
Lucian-Constantin CIOHODARU. <i>Să nu ne temem de senzațional</i>	34
Valeria PEPENJI. <i>Familiarizarea elevilor claselor primare cu tradițiile și obiceiurile de calendar în cadrul orelor de educație tehnologică</i>	39
Florentina CÎRLAN. <i>Influența și rolul formativ al povestirilor în cadrul activităților de repovestire la copiii preșcolari mari</i>	45
Ana-Maria PINTILIE. <i>Mecanismul cunoașterii prin artă</i>	54
Irina BAHTIN. <i>Campioana olimpică Larisa Popova. Repere biografice</i>	59
Diana CIUGUREANU. <i>Eficiențizarea comunicării cadrelor didactice cu părinții</i>	63
Ana BISTIERU. <i>Factorii de influență a calității vieții în familia contemporană</i>	71
Ionela DARABAN. <i>Valențele formative ale jocurilor logico-distractive</i>	76
Mihaela AGA. <i>Locul și rolul tradițiilor și obiceiurilor în formarea conduitei civice la elevi</i>	80
Riva ONEA. <i>Modalități de organizare a timpului liber la studenți</i>	87

Atelierul PSIHOLOGIE

Ana-Maria TUDOR. <i>Relația dintre imaginea de sine și aptitudinile comunicative la cuplurile maritale</i>	96
Eugenia TIMCO. <i>Influența învățământului online asupra stărilor psihice la cadrele didactice</i>	102
Lina IAROVOL. <i>Relația dintre nivelul de autoapreciere și tendința de autodezvoltare la studenți</i>	105
Евгения КРАЕВСКАЯ. <i>Развитие креативности детей младшего школьного возраста путём оптимизации отношений между учителем и учеником</i>	109
Алёна КАРПЕЛИН. <i>Стратегии развития самооценки у детей из неблагополучных семей</i>	113
Наталья ОЛЕЙНИК. <i>Влияние мотивации на эффективность работы психологов</i>	117

Victoria IANCIU. <i>Impactul inteligenței emoționale asupra funcționalității sistemului familial</i>	121
Cristina JITARU. <i>Strategii de dezvoltare a inteligenței emoționale la manageri prin consiliere rațional-emoțivă</i>	125
Валерия ВОРОБЬЁВ. <i>Стратегии оптимизации здоровья студентов</i>	131

Atelierul ARTE

Iuliana SMETANCĂ. <i>Procedee de lucru asupra creațiilor muzicale în clasa de dirijat coral</i>	138
Mihaela MELNIC. <i>Dezvoltarea imaginației creative a elevilor prin intermediul activităților muzical-didactice</i>	142

SECȚIUNEA ȘTIINȚE JURIDICE ȘI SOCIALE

Atelierul DREPT PRIVAT

Alina SIMONOV. <i>Instituția Medierii – o modalitate de prevenire a litigiilor de judecată</i>	151
Veronica POZNEACOVA. <i>Impactul pandemiei Covid-19 asupra contractelor: abordări teoretico-practice</i>	158
Alexandr MUSSURIVSCHI. <i>Considerații de ordin teoretico-practic privind declararea persoanei dispărute fără veste sau decedate</i>	168
Doina BLIȘCEAC, Tatiana CUCU. <i>Particularitățile realizării dreptului la asistență medicală în contextul pandemiei COVID-19</i>	173
Elena GOROBET. <i>Aspecte teoretice privind intentarea procesului de insolvență</i>	180
Doina CAMERZAN. <i>Pertinența și admisibilitatea probei cu martori în procesul civil</i>	188
Nicu IURI. <i>Studiu: Judecătorul – exponent al puterii judecătorești</i>	193
Victor MIHAILOV. <i>Analiza conceptului de moștenire: abordare istorico-juridică</i>	203
Анна-Анастасия МОСЕЙЧУК. <i>Завещание – акт последней воли человека. Теоретико-практический подход</i>	211
Victor DANILĂ. <i>Protecția datelor cu caracter personal ale salariaților</i> . . .	220
Marina CAZACU. <i>Poziția ofensivă și defensivă a părâtului în procesul civil</i>	226

Atelierul DREPT PUBLIC

Nicoleta BOTEZATU. <i>Parteneriatul între ONU și Republica Moldova: realizări și perspective</i>	234
Andrei BERLADEAN. <i>Formele istorice ale procesului penal</i>	240
Valeria TAMBUR. <i>Neamestecul în treburile interne ale statului: cazul Republicii Moldova</i>	246
Nicu IURI. <i>Unele reflecții privind resocializarea infractorilor în Republica Moldova</i>	254

Mariana MEREUȚĂ. Uniunea Europeană ca promotor de norme, valori și standarde	265
Atelierul ISTORIE, EDUCAȚIE CIVICĂ ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ	
Valentina ANTOCI. Instituțiile școlare cu predare în grația latină și problema încălcării drepturilor omului în zona transnistreană	273
Andreea CEBOTARI. Fenomenul sărăciei – problemă mondială și națională: cauze, consecințe, soluții	280
Nicoleta ROGOJINĂ. Rolul asistentului social în suportul persoanelor cu HIV/SIDA	285
Victoria DANIL. Stigma și discriminarea față de persoanele infectate cu HIV/SIDA	289
Марина КЫССА. Исследование социальной проблемы насилия в семье	293

SECȚIUNEA nr. 3
ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI, PSIHOLOGIE ȘI ARTE

Atelierul
ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

CZU 371.322.9

**STRATEGII DE PREVENIRE A OBOSELII INTELLECTUALE LA ELEVII
DIN CLASELE PRIMARE ÎN VEDEREA DEZVOLTĂRII ABILITĂȚILOR
DE ADOPTARE A MODULUI DE VIAȚĂ SĂNĂTOS**

Veronica PRISAC, studentă, Facultatea Științe ale Educației și Informatică,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
Conducător științific: **Liliana SARANCIUC-GORDEA**, dr., conf. univ.

Abstract: *This article elucidates some scientific, normative and methodological aspects of preventing intellectual fatigue in primary school students in order to develop the skills of adopting a healthy lifestyle in the school discipline „Personal Development”.*

Keywords: *fatigue, intellectual overwork, school fatigue, strategies to prevent intellectual fatigue in students, skills to adopt a healthy lifestyle*

Politica națională de sănătate (2007-2021) menționează că „Statul va crea condiții adecvate de școlarizare obligatorie a tuturor copiilor în instituțiile educaționale cu un mediu sigur intern și extern, susținând astfel crearea unui mediu social optim de educație și dezvoltare a tinerei generații” [1, p. 26]. Aceeași sursă menționează că „În cadrul instituțiilor de învățământ, precum și în cadrul unităților de producere va fi revitalizată practica pauzelor periodice de scurtă durată pentru exerciții fizice. Cultura fizică va fi promovată prin programele de studii și prin stimularea și susținerea activităților sportive în colectivități și în grupele de populație de toate vârstele” [ibidem, p. 42]. Programul Național de promovare a sănătății (2016-2020) menționează „3. Acțiunile de promovare a sănătății nu se limitează la o problemă specifică de sănătate, nici la un anumit comportament. Organizația Mondială a Sănătății (OMS în continuare) recomandă aplicarea principiilor și strategiilor pentru promovarea sănătății la o varietate de factori de risc, tipuri de boli direcționate pentru diferite grupuri-țintă de populație. Eforturile comune aplicate în sistemul de educație, știință și inovare, dezvoltare comunitară, legislație sunt la fel de importante pentru prevenirea bolilor transmisibile, traumelor, a problemelor mentale, precum și pentru prevenirea bolilor netransmisibile” [2, p. 3].

Starea subiectivă de bine (OMS), ca element fundamental al conceptului de sănătate circumscris prin componentele sale de bază (acceptarea de sine, autonomie, control, relații pozitive cu ceilalți, dezvoltarea personală), solicită școlii focalizarea pe *nevoile emoționale și sociale* ale elevilor și atingerea performanțelor superioare, care accentuează riscul perturbării stării de bine a acestora [3, pp. 23-26]. Acest fapt marchează o *suprasolicitare a capacității de activitate intelectuală* (regim de învățare nerațional care duce la reacția de inhibiție, depresiune nervoasă, di-

minuarea atenției etc.) *cele de odihnă care generează oboseala*: manifestată în rezultate slabe ale activității de învățare; instalată treptat marchează limitele capacității de lucru a celulelor nervoase.

Sursele teoretice cu referire la *oboseală școlară* (R. Gagne, P. Galperin, T. Kulscar, I. Radu, R. Rășcanu, P. Bernachon) elucidează o serie de caracteristici la nivelul de școlaritate:

- predomină tipul de *oboseală intelectuală* (scăderea atenției, reducerea percepțiilor senzoriale, reducerea capacității văzului și auzului etc.) care vădit duce la *surmenaj intelectual* (formă cronică de oboseală: iritabilitate, agresivitate, scăderea nivelului de învățare, dureri de cap etc.) [apud, 4];
- *oboseala* este generată de anumiți *factori* și *cauze*: care țin de elev (riscul de supraîncărcare); care țin de cadrul didactic (generarea supraîncărcării elevilor); care țin de mediul școlii (determină supraîncărcarea); mediul socio-familial (sursă de supraîncărcare) [5, pp. 238-240];
- *oboseala* este *îndepărtată* numai dacă se reușește să se îndepărteze efectele care au dus la oboseală;
- *ritmul de apariție a oboselii* este în funcție de intensitatea și conținutul activității educaționale, de tonalitatea afectivă a lecției, de variația capacității de muncă pe parcursul unei zile, în funcție de oscilațiile ritmice ale excitabilității scoarței cerebrale, de regimul de odihnă etc.;
- se promovează *alternarea activităților de învățare, odihnă, sport* pentru menținerea sănătății;
- se realizează *odihna în mediul școlii* prin pauzele din timpul liber, prin plimbări în aer liber (odihna activă), activități libere la alegere (joc, gimnastică, sport, lecturi atractive sau alte activități educative, precum concerte, teatru, expoziții, filme etc.);
- se dezvoltă *abilități de adoptare a modului de viață sănătos la elevi* (inter/pluri și transdisciplinar) [7, p. 229].

Din perspectiva abordărilor date:

- F. Turcu menționează că acest fapt solicită din partea cadrului didactic cunoașterea sistemelor de autoreglare, care se estimează pe toate dimensiunile organizării vitale, precum și pe acțiunile de adaptare a procesului didactic la ritmurile de autoreglare a subiecților [4];
- L. Franțuzan, S. Nastas, I. Hîncu (2020) menționează că starea de bine (emoțională și socială a elevilor) este o condiție valoroasă în asigurarea unui mediu educațional școlar eficient: introducerea pauzelor dinamice în timpul orei; îmbinarea învățării cu mișcarea; simplificarea spațiului de învățare; menținerea atmosferei de liniște în clasă etc. [6, pp. 19-20];
- T. Kulscar, G. Tănăsescu (1979), O. Petrișina, M. Vasilov (1993), G. Popova, (1988) E. Crețu (1999), M. Carianopol, A. Tîrcă, A. Alionte, C. Faur (2004), N. Socoliuc (2007) atenționează faptul că învățătorii trebuie echipați cu un bagaj de achiziții profesionale ce vizează măsuri de ameliorare și de prevenire a surmenajului pe parcursul procesului educațional în clasele primare prin formarea/

dezvoltarea abilităților de adoptare a modului de viață sănătos la elevi. În sensul dat, *Standardele* actuale (2018) solicită cadrului didactic achiziții de competențe în direcția dată: Standard 2 – Indicator 2.2. – Descriptor 2.2.4.; Indicator 2.3. – Descriptorul 2.3.1 [8, p. 6]. Iar, conform disciplinei școlare „Dezvoltarea Personală” (DP în continuare), va forma la elevii competențe (specifice) „Adoptare a modului de viață sănătos în contexte variate, demonstrând interes și implicare în activități de menținere a sănătății proprii și a celor din jur” la modulul 3. „Modul de viață sănătos” [9, p. 179] însumând rezultate ale învățării prin „respectarea regimului zilei; aprecierea importanței dozării efortului fizic și mental” [7, p. 230]. Aceste rezultate, la disciplina școlară DP, se pot obține prin implicații de educație pentru stilul de viață sănătos axate pe:

- bagajul de achiziții cu referire la sănătatea mintală, emoțională și fizică [10, p. 11];
- abilități de adoptare a modului sănătos de viață [7, pp. 229-231];
- strategii didactice active/interactive, care promovează învățarea centrată pe elev [9, p. 198];
- strategii de educație pentru stilul de viață sănătos (D. Mincă, M. Marcus, M. Deschesnes, C. Martin, A. Hill, A. Freidman-Krauss, W. Steven Barnet et al.) – *Modelul stadiilor schimbării* (J. Prochaska, C. DiClemente, 1986) – adoptarea unui nou comportament sănătos [apud, 11, pp. 36-38];
- tehnologii educaționale postmoderne [7, p. 235];
- contexte non-formale de realizare a disciplinei DP [ibidem];
- metode și tehnici relevante pentru fiecare din etapele lecției ERRE [ibidem, pp. 236-240];
- produse specifice disciplinei DP și a celor transdisciplinare ECD [12, pp. 50-51].

O modalitate de prevenire a oboselii intelectuale în procesul de dezvoltare a abilităților de adoptare a modului de viață sănătos la elevii din clasele primare, în cadrul disciplinei școlare DP, a fost elaborată personalizat în clasa a II-a. Astfel, am proiectat și realizat lecții la disciplina DP în clasa a II-a:

- elaborând subiecte de lecție, raportate la demersurile curriculare actuale, selectând unitățile de competențe [9, pp. 185-186]:

Subiect tematic	Unități de competențe	Detalii curriculare
1. Programul activității de învățare pentru un elev de clasa a II-a	3.3	Alternarea activităților de învățare, odihnă, sport pentru menținerea sănătății
2. Programul activității de odihnă pentru un elev de clasa a II-a		
3. Educația fizică și sportul-activități de menținere a sănătății		
4. Reguli de igienă corporală și vestimentară, a ținutei	3.2	Boli cauzate de lipsa igienei
5. Reguli de igienă de a învăța să înveți		
6. Somnul și odihna pentru un stil de viață sănătos		

- adoptând strategiile de educație pentru stilul de viață sănătos în baza *modelului stadiilor schimbării* (J. Prochaska, C. DiClemente, 1986; J. Prochaska, J. Norcross, C. DiClemente, 1993) prin cele 6 stadii de a adopta un nou comportament sănătos [apud 11, pp. 36-38];
- respectând: Indexul Mediului de Învățare (Fraser B.J., Anderson G.J., Walberg H.J, 1982) [apud 13, p. 24];
- sursele palierului pedagogic de educație pentru igienă „în scopul păstrării/restaurării sănătății” [apud 15, p. 56]: educația pentru igiena fizică; educația pentru igiena mintală;
- modelul ERRE de proiectare și învățare, favorabil dezvoltării gândirii critice la disciplina DP [14, p. 200];
- modelul SMART vizează elaborarea/stabilirea sarcinilor de învățare, trecerea de la nivelul de unități de competențe curriculare la nivelul obiectivelor lecției [15]; deducerea obiectivelor lecției din unitățile de competențe selectate pentru lecție [7, p. 14]; evenimentele didactice în proiectarea lecției (constructivistă) [17, p. 39] prin facilități procedurale SMART [16, p. 26].

În continuare, vom detalia demersul didactic al lecției la subiectul 1 „Programul activității de învățare pentru un elev de clasa a II-a”.

Evocare. La lecția precedentă, pentru acasă, s-a sugerat elevilor împreună cu părinții:

- să vizioneze filmul „Reguli pentru un stil de viață sănătos” <https://www.youtube.com/watch?v=fG7Ogxr3vNk&t=7s>;
- să discute subiectul vizionat și modalitatea de valorificare în familie completând tabelul propus prin „√” când regula este respectată și prin „-” când regula se neglijează:

Filmul a fost vizionat și discutat:

Părinte (nume, prenume) _____

Elev (nume, prenume) _____

Reguli pentru un stil de viață sănătos	Respectate în familie √	Neglijate în familie -
Reguli de igienă a somnului		
Reguli de igienă a corpului: mâini, buco-dentară, față		
Reguli de igienă privind servirea mesei		
Reguli de igienă a jocului		
Reguli de igienă privind educația fizică și sportul		
Reguli de igienă privind activitatea de odihnă (timpul liber)		

În pauză, la începutul lecției, elevii sunt rugați să afișeze produsele realizate pe pereții sălii la anumită distanță unul față de altul, pentru a permite circulația ulterioară a echipelor (*Turul galeriei*). În vederea facilitării acestui proces prin sarcini de tipul *Implică-te* [18, p. 16], în contextul evaluării pentru învățare [19, p. 10] se solicită elevilor:

- să formeze echipe (4x4 față în față);
- la semnalul învățătorului, echipele să circule prin sală, de la un poster la altul, examinând și completând numai rubricația 2 din Fișa propusă.

1. Reguli pentru un stil de viață sănătos respectate în familie V	Reguli pentru un stil de viață sănătos neglijate în familie -

- după încheierea circulației, echipele să-și examineze posterele și să realizeze o prezentare finală a produsului.

Pe finalul sarcinii, învățătoarea oferă feedback, generalizând „Pentru a duce un mod de viață sănătos și a păstra sănătatea trebuie respectate cele mai elementare reguli de igienă și trebuie corect de îmbinat timpul de odihnă cu cel de învățare”, astfel, anunțând subiectul lecție și enunțând obiectivele. Ținem să menționăm faptul că prin aceste tipuri de sarcini s-a permis elevilor să [19, p. 18]:

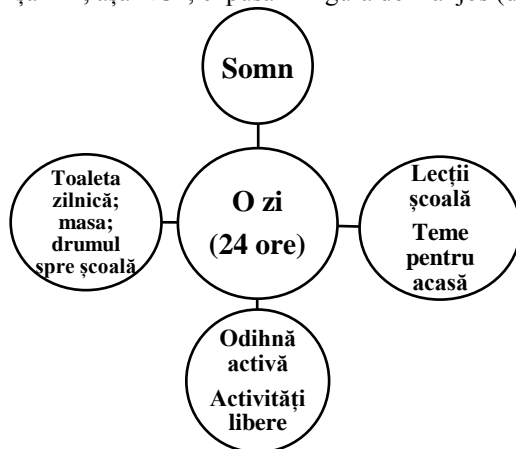
- conștientizeze nivelul de dezvoltare, informare în raport cu sarcina propusă;
- identifice experiențele proprii;
- exteriorizeze cunoștințele, abilitățile, atitudinile la subiect;
- creeze condiții prealabile pentru formarea/dezvoltarea competenței (abilități).

În *Realizarea sensului* pentru pasul *Informează-te!*, unde elevii vin în contact cu noile informații/idei, s-a optat pentru forma ascultării unui discurs la subiect elaborat de învățătoare [19, p. 16]: „A învăța nu înseamnă numai a-ți însuși cunoștințe și a le aplica doar la școală și când îți faci temele, mai înseamnă și a observa, a analiza, a cerceta lumea din jur. Activitatea de învățare la școală și acasă se desfășoară în condiții de confort și liniște necesitând respectarea unor reguli de igienă:

- Spațiul încăperii trebuie să fie luminos, deoarece, când se citește sau se scrie, trebuie să fie lumină suficientă pentru a nu obosi ochii și a nu provoca dureri de cap, oboseală; lumina trebuie să vină din partea stângă, iar scaunul și masa de lucru trebuie să fie de dimensiuni potrivite; lumina trebuie să cadă numai pe masă și nu pe față, pentru a nu obosi ochii.
- Lumina de la veioză (acasă) va cădea numai pe masa/biroul de lucru și nu pe față pentru a nu obosi ochii.
- După fiecare activitate de învățare este bine să se facă 10 minute de pauză ca apoi să se treacă la o altă activitate. După fiecare efort de învățare, este bine-venit un moment de recreere.
- În cameră trebuie să fie o temperatură potrivită (18-20 grade); camera de lucru trebuie foarte bine aerisită (la interval de două ore), dar nu este bine să fie deschise în același timp fereastra și ușa, deoarece se produce curent care poate îmbolnăvi.
- Într-o cameră încălzită, pentru a păstra umiditatea, se pune un vas cu apă pe/lângă sursa de căldură (calorifer, sobă).
- Pentru a nu deveni o sursă de infecție, copertile de plastic se șterg periodic cu spirit; cărțile și caietele se învelesc cu coperte de plastic sau hârtie și se folosesc cu grijă pentru a nu le îndoi/rupe.
- Pentru cărți, caiete și celelalte rechizite (birou, bibliotecă, raft, sertar etc.) se amenajează un colț special. Colțul special trebuie să fie aproape de masa de lucru.

Acasă și la școală trebuie să existe condiții sănătoase pentru a învăța, a juca și a crește sănătos”.

Tot în etapa dată a lecției, în vederea menținerii implicării și interesului elevilor, stabilite în *Evocare*, s-au aplicat diverse imagini la informația nouă, ca mijloc didactic de învățare și în cazul sarcinii *Prelucrează informația!* în continuare, tehnica de învățare „Așa DA, așa NU”, expusă în figura de mai jos (desenată pe tablă):

Învățătoarea a prezentat în continuare următorul conținut [20, p. 7]: „Astfel, pentru a învăța temeinic la școală și acasă fiecare elev va respecta un program bine gândit și stabilit. Pentru elevii din clasa a II-a se recomandă:

- 12 ore de somn; 4 ore de lecții la școală; de la 1½ – la 2 ore efectuarea temelor pentru acasă de la masa de prânz; timpul alocat temelor nu va depăși 45-60 minute zilnic pentru toți elevii, cu pauze scurte între temele la diferite discipline, fără a ieși din ritmul de lucru, 2 ore toaleta zilnică, masa, drumul spre școală; 4 ore de odihnă activă (activități libere);
- la realizarea temelor pentru acasă: orarul săptămânal va fi afișat în cameră, pe masa de lucru pentru a-l putea vedea în fiecare dimineață; nu se va trece de la o temă la alta fără ca prima să fie foarte bine însușită”.

Tehnica aplicată a vizat de la învățător – expunerea caracteristicilor temporalității pentru un program de învățare, iar de la elevi (frontal) – estimarea lor în figură și scrierea duratei de timp care necesită a fi respectată.

Pentru pasul *Procesează informația!*, în scop de a susține eforturile elevilor în monitorizarea propriei înțelegeri și în completarea cu noi informații schemele cognitive inițiale [19, p. 16], s-a propus elevilor, în perechi, să: studieze o Fișă cu imagini desenate; să analizeze secvențele de program/regim sănătos pentru elevi; să scrie sub fiecare imagine ordinea (în descreștere) activității conform programului de învățare temeinică la școală și acasă; să estimeze imaginile care pot cauza îmbolnăviri la nerespectarea programului; să dea exemple de boli care pot cauza nerespectarea programului.

Astfel, am stabilit că, în etapa dată (reproducere, interpretare, aplicare, analiza materialului nou) de lecție la elevi [18, p. 18]: se completează, se modifică schema cognitivă; se asigură prelucrarea și înțelegerea materialului nou; se menține implicarea prin sarcini care facilitează contactul cu informația nouă și procesarea ei.

În *Reflecție*, pentru pașii *Comunică și decide!*, *Apreciază!*, unde elevii își consolidează cunoștințele noi și își restructurează activ schema cognitivă inițială, pentru a include în ea noi concepte, s-a optat pentru forma unui alt mod de a înțelege, de a se comporta, a gândi în actul de învățare a abilităților [18, p. 17]. Prin prisma dată am urmărit:

- să creăm condiții ca elevii să exprime în propriile lor cuvinte ideile și informațiile asimilate;
- să generăm un schimb de idei între elevi, prin care să-și dezvolte vocabularul și capacitatea de exprimare, astfel, în baza schemelor cognitive inițiale se constituie scheme noi, completate cu informații procesate în timpul învățării.

S-a propus elevilor (frontal) să răspundă la un șir de afirmații verbale, privitoare la condițiile sănatoase pentru o activitate intelectuală acasă și la școală, cu ajutorul instrumentului tehnic „A” (adevărat) și „F” (fals). Afirmații propuse: „Păstrez curat masa, banca de lucru. Când fac temele depășesc limita de 45-60 minute. Nu alerg prin casă/clasă și nu murdăresc pereții. Mă culc târziu, deoarece prefer jocurile pe calculator. Nu fac zgomot în timpul lecțiilor sau în pauză. Fac temele și paralel mă joc”.

Aceste instrumente reprezintă două panglici, confecționate din carton, rotunjite la capătul de sus, în centrul cărora sunt scrise, cu litere de tipar, răspunsul „A” și „F”.

De asemenea, s-a solicitat elevilor să formuleze îndemnuri pentru a respecta un program de activitate de învățare acasă și la școală pentru „O zi (24 ore)” utilizând figura, anterior detaliată în aplicare (Realizarea sensului), și exemplul de model oferit personalizat de învățătoare: „Voi dormi 11-12 ore!; Voi obișnui să mă scol și să mă culc la aceeași oră!; În vacanță mă voi odihni jucându-mă, plimbându-mă!; Voi învăța și face temele pentru acasă: 1 oră!; Nu voi irosi timpul în drum spre casă!”.

Astfel, în etapa dată am stabilit că, la elevi se va/vor [18, p. 19]: menține implicarea prin schimb sănătos de idei; forma și exprima atitudini; restructura durabil schemele cognitive inițiale; condiționa schimbările comportamentale; constitui un sistem de cunoștințe, abilități și atitudini cu referire la subiectul studiat.

În *Extindere* pentru pasul *Actionează!*, când elevii realizează un transfer de cunoaștere, aplicând cele însușite la ore în situații de integrare simulate, s-a propus:

- împreună cu părinții să reflecteze programul de învățare abordat la lecție;
- ambilor actanți să monitorizeze timp de o săptămână respectarea programul activității de învățare acasă, elaborând ca produs (P3.) *Cod de reguli* [12, p. 29] prin tehnica *ciorchinele* (exemplu model în Figura de mai jos) marcând prin „+” dacă programul s-a respectat și prin „-” dacă programul nu s-a respectat pentru fiecare zi a săptămânii.
- să vină cu propuneri de ameliorare la program în caz de abatere printr-un desen, aplicație (din surse reciclabile tipărite), completând spațiul gol din Figura *Ciorchinele*.

2 ore:

- toaleta zilnică;
- masa;
- drumul spre școală;

4 ore:

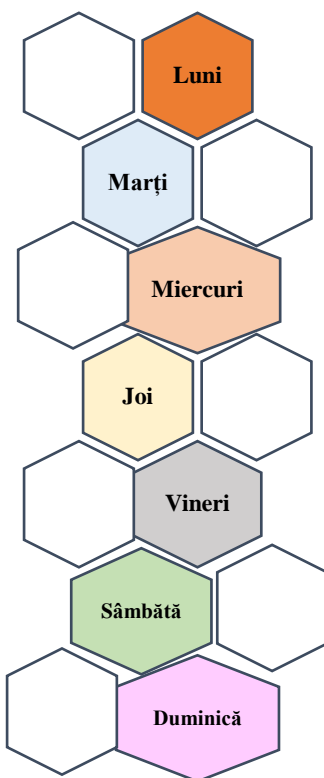
- activități în cadrul școlii;

1 oră:

- realizarea temei pentru acasă;

11-12 ore:

- somn

1-2 ore:

- ocupații în afara clasei și în afara școlii;
- activități la libera alegere, lectură, muzică, ajutor în familie, jocuri pe calculator

Astfel, prin asemenea sarcină am stabili că elevii vor [18, p. 19]: realiza un transfer de cunoaștere; aplica cele însușite în situații de integrare autentică; facilita mobilizarea resurselor interne și externe la rezolvarea de probleme autentice; forma abilități, care vor deveni pe parcurs modele comportamentale obișnuite, firești.

Suntem siguri, că modalitatea dată va servi model pentru învățătorii care activează sau viitori învățători care vor activa pe tărâmul educațional primar.

Bibliografie:

1. *Politica națională de sănătate a Republicii Moldova 2007-2021* [online] [citat 13.03.2021]. Disponibil: http://library.uorn.md/wp-content/uploads/2015/05/1002-PoliticaNationala_rom_rus_finall.pdf
2. *Programul Național de promovare a sănătății pentru anii 2016-2020. Aprobat prin Hotărârea Guvernului din 2016* [online] [citat 13.03.2021]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr09_78.pdf
3. PĂTRANA, G. *Ghid de bune practice pentru psihologii școlari, în consilierea educațională și asistența psihopedagogică*. Târgu-Mureș, 2018 [online] [citat 13.03.2021]. Disponibil: <http://www.cjraems.ro/GHID%20%20%20DE%20BUNE%20PRACTICI.pdf>

4. TURCU, F. *Psihologie școlară* [online] [citată 13.03.2021]. Disponibil: <http://www.consultanta-psihologica.com/disfunctii-in-procesul-de-invatar/>
5. BUCUR, Gh., POPESCU, O. *Educația pentru sănătate în familie și în școală*. Ediția a III-a revizuită și adăugată. Ploiești: Ed. Fiat Lux, 2004 [online] [citată 13.03.2021]. Disponibil: <https://assmb.ro/wp-content/uploads/2013/04/Oboseala-scolara.pdf>
6. FRANȚUZAN, L., NASTAS, S., HÎNCU, I. *Mediul educațional școlar în contextul implementării curriculumului*. Chișinău: ME CC, IȘE, 2020 [online] [citată 13.03.2021]. Disponibil: http://ise.md/uploads/files/1585343991_mediul_educational_scolar_in_contextul_implementarii_curriulumului.pdf
7. *Ghid de implementare a curriculumului pentru învățământul primar*. Chișinău, 2018 [online] [citată 13.03.2021]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_curriculum_primare_rom_5.pdf
8. *Standardele de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general*. Chișinău: ME CC al RM, 2018. [online] [citată 13.03.2021]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/standarde_de_competenta_profesionala_ale_cadrelor_didactice_din_invatamantul_general.pdf
9. *Curriculum Național. Învățământul primar*. Chișinău, 2018 [online] [citată 13.03.2021]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_primare_site.pdf
10. DANDARA, O. Disciplina „Dezvoltare personală”, un răspuns la realitățile sociale și o provocare pentru cadrele didactice. În: *Didactica Pro...* 2019, nr. 4-5, pp. 116-117. ISSN 1810-6455 [online] [citată 13.03.2021]. Disponibil la: http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/2482/Dandara_O_Disciplina_Dezvoltare_personala.pdf?sequence=3&isAllowed=y
11. *Ghid de intervenție pentru alimentație sănătoasă și activitate fizică în grădinițe și școli*. Proiectul „Intervenții la mai multe niveluri pentru prevenția bolilor netransmisibile asociate stilului de viață în România” – Programul RO 19 „Inițiative în sănătatea publică”, 2014. [online] [citată 13.03.2021]. Disponibil: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-Preuniversitar/2016/prescolar/ghiduri/Ghid%20pentru%20alimenta%C8%9Bie%20s%C4%83n%C4%83toas%C4%83%20C8%99i%20activitate%20fizic%C4%83%20C3%AEen%20gr%C4%83dini%C8%9Be%20C8%99i%20C8%99coli.pdf
12. *Metodologia privind evaluarea criterială prin descriptori în învățământul primar clasele I-IV*. Chișinău, 2019 [online] [citată 13.03.2021]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/mecd_1-4_15.11.20191_site.pdf
13. NEDELUCU, A. Pedagogia mediului de învățare. Despre școala primitoare și „al treilea profesor”. În: *Didactica Pro...* 2019, nr. 3 (115), pp. 20-24. ISSN 1810-6455 [online] [citată 13.03.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/j_nr_file/Revista_115.pdf
14. *Curriculum Național Planul-Cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal anul de studii 2020-2021*. ME CC RM. Chișinău, 2020 [online] [citată 13.03.2021]. Disponibil la: https://mecc.gov.md/sites/default/files/_plan-cadru_2020-21_ro_ru_final_21.05.2020_site_mecc.pdf
15. *Cum să definești obiectivele de învățare SMART?* [online] [citată 13.03.2021]. Disponibil: <http://cirugiaminimamenteinvasiva.es/SurgTTT-eLearning/index.php/>

ro/mod3-5/how-to-define-smart-learning-objectives/287-how-to-define-smart-learning-objectives-5

16. BLANARU, A. Educația pentru sănătate – calitate, relevanță, necesitate. În: *Didactica Pro...* 2019, nr.3 (115), pp. 25-28. ISSN 1810-6455 [online] [citat 13.03.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/j_nr_file/Revista_115.pdf
17. MARIN, M. Tehnologia lecției „SMART”. In: *Simpozion Pedagogic Internațional „Tehnologii didactice moderne”* [online] [citat 13.03.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/34-41_5.pdf
18. CARTALEANU, T., COSOVAN, O., SOLOVEI, R., SCLIFOS, L. *Training metodologic pentru cadrele didactice de liceu*. Suport de curs. 2017 [online] [citat 13.03.2021]. Disponibil: <http://prodidactica.md/wp-content/uploads/2017/07/Suport-de-curs-26-februarie-RO.pdf>
19. *Ghid de implementare a metodologiei privind evaluarea criterială prin descriptori în învățământul primar clasele I-IV*. Chișinău, 2019. [online] [citat 13.03.2021]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_ecc_d_1-4_20.11.2019_site_final.pdf
20. *Managementul temelor pentru acasă, în învățământul primar, gimnazial și liceal. Instrucțiune*. ME CC al M. 2019. [online] [citat 13.03.2021]. Disponibil: http://www.ipm.gov.md/sites/default/files/2019-05/ro_5622_Instrucțiunea-privind-managementul-temelor-pentru-acasa-in-invaamantul-primar%2C-gimnazial-i-liceal.pdf

CZU 159.922.8

CARACTERISTICI DE ANSAMBLU ALE DEZVOLTĂRII PERSONALITĂȚII ADOLESCENTULUI

Pașa TIMOFEI, studentă, *Facultatea Psihologie și Asistență socială, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*
Conducător științific: **Angela CALANCEA**, dr., conf. univ.

Abstract: *During the period of prolonged adolescence, the acting sub-identity (occupational and professional) is becoming central and dominant, the social-citizens sub-identity is also large, and it outlines roles and statuses in these two areas.*

In studying the personality profile of the various professional categories, we consider that it is of particular interest to those features that distinguish it from other categories of students. Two relevant variables are the interests and cognitive style. This is because adolescence is a stage in the existence of an intense value orientation of individuals.

Keywords: *adolescence, personality, orientation, values, responsibility.*

Introducere. În adolescență se cristalizează idei cu un grad mare de generalitate, care se referă la viața în ansamblu și la rosturile ei. Se constituie astfel o anume filozofie de viață, care este o caracteristică a persoanelor mature sau care se pregătesc să devină astfel. Se transformă ansamblul conduitei adolescentului. În miezul acestor transformări se află mai ales atitudinile caracteriale și conduitele morale.

În sens larg, caracterul este definit ca fiind schema de organizare a profilului psihomoral, general al persoanei, considerată prin prisma unor norme și criterii etice, valorice. El determină și asigură, totodată, din interior, concordanța și compatibilitatea conduitei cu exigențele și normele existente, promovate sau chiar impuse la un moment dat de societate. În interiorul lui, se includ componente psihice distincte ca natură, structură și funcționalitate, cum ar fi: concepția despre lume și viață, convingeri, mentalități, aspirații, idealuri, conținutul și calitatea acțiunilor, stilul activității etc.

Toate acestea, nu separate și izolate unele de altele, ci corelate și integrate într-o structură unitară prin mecanisme de selecție, apreciere și valorizare. Interesul este un criteriu pentru definirea persoanei, poate mai expresiv decât inteligența, temperamentul sau caracterul. Este vorba despre o legătură intimă între persoană și lumea valorilor, în afara fundalului abilităților realizate prin contactul cu realitatea externă. De aceea credem că nicio altă variabilă nu exprimă mai corect decât interesul personalității considerat ca un produs al culturii. [9, p. 43]

Personalitatea este o unitate dialectică a individului cu mediul. Clădirea funcțională în echilibru continuu indică faptul că o „constantă relativă” este formată dintr-o buclă închisă care semnifică un pas într-o spirală ascendentă.

De aceea, cea mai recomandată atitudine pentru părinți față de cerința de independență a adolescenților este, pe de o parte, să-l învețe să gândească singur consecințele deciziilor sale și apoi să poarte responsabilitatea pentru alegeri și pentru luarea deciziilor. Treptat, în adolescență există câteva idei de înaltă generalitate care se referă la viața în ansamblu și la utilizările ei.

Dezvoltarea componentelor orientative ale personalității adolescenților

În acest capitol voi încerca să surprind caracteristicile psihologice ale elevilor din punctul de vedere al etapei de vârstă.

Dacă încercăm o caracterizare generală a dezvoltării personalității în adolescență, putem să consemnăm următoarele:

- în adolescență se continuă consolidarea și maturizarea funcțională a anumitor componente ale personalității formate anterior, așa cum sunt capacitățile și aptitudinile;
- se formează componente noi, mai ales cele legate de latura de orientare a personalității, cum ar fi sistemul propriu de valori, conștiință, apartenenței la generație etc.;
- alte componente, cum ar fi cele caracteriale, înregistrează deosebite și ample transformări mai ales prin amplificarea autonomiei și independenței;
- se modifică interacțiunile între laturile personalității și se produc noi ierarhizări în sistemul de personalitate care constă mai ales din amplificarea rolurilor componentelor de orientare;
- crește forța eu-lui și se manifestă mai intens rolurile sale principale de integrare și autoreglare.

Personalitatea are acum toate elementele structurale și ajunge la o organizare a acestora care dă unicitate și originalitate sistemului de ansamblu. [4, pp. 52-57]

Având în vedere toate aceste aspecte, putem aprecia că adolescența reprezintă un moment de răscruce în devenirea personalității umane.

Nu există o perioadă a creșterii în care evoluția să fie mai sensibilă decât în timpul adolescenței, această evoluție nu se produce numai în domeniul corporal și afectiv, ea se manifestă în toate domeniile vieții mentale, ca și în cel al personalității sociale. Se transformă ansamblul conduitei. În miezul acestor transformări se află mai ales atitudinile caracteriale și conduitele morale. Alterarea caracterului a fost de nenumărate ori subliniată. Adolescențul devine neascultător, iar conduita lui mai instabilă: Eul care se afirmă, intră frecvent în conflict cu ambianța, atrăgând și o dezadaptare trecătoare.

Fenomenul crizei a început să-i preocupe nu numai pe psihologi, ci și pe pedagogi, sociologi, filosofi, biologi etc. Au fost încercate mai multe explicații, au fost constituite mai multe teorii. S-a formulat cu multă vreme în urmă *o teorie biologică* asupra transformărilor din adolescență care pune pe seama schimbărilor organice toate noile atitudini și comportamente ale adolescentului. Mai ales modificările din sistemul neurohormonal au fost cel mai des invocate pentru a explica toate manifestările de desprindere de copilărie. Desigur, nu trebuie ignorate fenomenele biologice, dar ele nu erau suficiente pentru a explica răscolirile specifice adolescenței cu atât mai mult cu cât unii autori subliniau că în adolescență nu schimbările organice sunt mai intense și mai importante, ci cele de ordin psihologic.

Teoriile biologice mai noi au păstrat în esență aceleași explicații, dar au subliniat necesitatea luării în considerație a factorilor de ordin social, de mediu și educație.

Un punct de vedere asupra adolescenței și a marilor transformări pe care le implică se găsește în lucrările autorilor psihanalști.

Pentru adolescent, legăturile obiectuale ale copilăriei nu mai sunt satisfăcătoare și el caută altele, dar în această căutare individul nu poate utiliza decât aparatul psihic de care dispune. În aceste condiții, complexul Oedip se reactivează. La fel identificările cu părinții sunt acum insuficiente pentru adolescent și ele țin tot de copilărie. De aici izvorăsc și problemele identității de sine și faptul că, dacă eul rămâne infantil, nu poate face față presiunilor noilor pulsuni și necesității de a stabili noi legături obiectuale. Freud a prezentat apărările principale care se dezvoltă în acest stadiu și a subliniat că, dacă acestea sunt prea puternice, dezvoltarea este tulburată. În 1962, Kestemberg prezintă următoarele dileme ale acestei perioade:

1. „Pulsunile genitale tind să fie satisfăcute;
2. Eul este structurat după identificările din copilărie;
3. Adolescențul nu poate aborda realizarea pulsuniilor după schema identificărilor din copilărie;
4. Această abordare va fi în mod necesar oedipiană;
5. La unii adolescenți reactivarea problemelor oedipiene poate fi „intolerabilă”, de unde elaborarea de apărări mai mult sau mai puțin satisfăcătoare care dau un anumit sens schimbărilor psihice din acest stadiu.

Teoriile sociale asupra adolescenței și a crizei pe care ea o cuprinde par a fi aproape inverse față de cele psihanalitice.

Cercetări asemănătoare a desfășurat și Ruth Benedict și a ajuns la concluzia că culturile diferă după gradul de continuitate pe care îl asigură în trecerea de la copilărie la adult.

Dimpotrivă, în societățile dezvoltate există mari diferențe între statutul adolescentului și cel al adultului și apare necesitatea unui timp mai îndelungat de pregătire pentru a se face această trecere. În aceste condiții, adolescentul este contrariat și tinde să se revolte și o face, în primul rând, împotriva părinților cu care are deja o experiență de subordonare. Opoziția este alimentată și de faptul că în afara familiei adolescentul cucerește o anumită independență. Obține la 14 ani propriul buletin de identitate care-i permite să călătorească oriunde fără a mai fi nevoie de medierea parentală; iar la 18 ani cucerește dreptul de vot. De aceea, autorii cu orientare socioculturală recomandă transformarea părinților, a stilului lor educațional în concordanță cu schimbările survenite în adolescență.

În același spirit sunt și *teoriile social-istorice* asupra adolescenței. Se consideră că adolescența este chiar produsul unui anumit moment istoric, al unei societăți care se caracterizează prin: a) nivelul mijloacelor de trai; b) modele și norme de comportare; c) structuri și organizare, în acest caz trebuie făcute diferențe între adolescenții anilor '70, '80, '90 etc. Cercetătorii respectivi susțin că adolescența evoluează odată cu societatea.

Ținând seama tot de strânsa condiționare socio-culturală, dar legată de diferitele zone ale globului, autorii au propus să se vorbească de adolescenții din Africa, Asia, America, Europa etc. Se accentuează, deci, asupra diferențelor care izvorăsc din influențele determinante ale diverselor culturi și niveluri de dezvoltare socială, și a principalelor micromedii în care își desfășoară viața adolescenții, adică cel familial, cel din instituțiile de instrucție și educativ și din grupurile informale de egali etc.

O altă teorie referitoare la transformările adolescenților este cea *cognitivă* care a izvorât, în principal, din cercetările desfășurate și coordonate de J. Piaget și alți autori. Din perspectiva acestei teorii, transformările psihologice din adolescență nu pot fi explicate nici numai prin apelul la factorii interni (ca în teoriile biologice și cele psihologice), nici numai la cei externi (ca în cazul teoriilor socioculturale și socioistorice), ci trebuie căutate în dezvoltarea competențelor cognitive și în adaptările succesive la ambianță datorită acestor avansări.

Cu privire la toate teoriile explicative ale transformărilor din adolescență, în spațiul propriu, adolescentului îi place să-și primească colegii și prietenii, să aibă o bibliotecă numai cu cărțile lui și aparatură muzicală și, mai nou, dacă se poate, propriul calculator. Nu-i place să intervină nimeni din cei ai casei, să-i umble prin lucruri, să-i facă ordine.

Din nou se constată aceeași senzație de libertate pe care vrea să o trăiască măcar aici în colțul său și de aceea uneori nu-i pasă de dezordinea care se instalează, iar alteori face o ordine și o curățenie exemplară și aceasta pentru că îi place să decidă singur și să facă totul în manieră proprie. Mulți adolescenți chiar încep să aibă inițiative culinare și deși ar fi mai comod să consume ceea ce îi oferă părinții preferă să-și realizeze fel de fel de fantezii, chiar dacă unele sunt mai puțin agreabile și nu le vor mai încerca altă dată.

În domeniul vestimentar alegerea independentă atinge un fel de vârf, iar alura multor adolescenți și adolescente poate fi diferită în funcție de preferința pentru haine

foarte largi sau foarte strimte și mulate pe corp, sau de încălțăminte cu tălpi foarte groase cu tendința către forme mai deosebite, mai pătratic etc. Apelul la accesorii vestimentare care, la rândul lor, se schimbă cu viteză, completează imaginea de ansamblu a adolescentului și-l individualizează clar în raport cu cei de alte vârste.

Autonomia se extinde mult în legătură cu unele activități casnice sau cu preocupările de timp liber, apărând astfel programe distincte față de ale părinților pentru week-end, pentru vacanțe, pentru spectacole etc.

Dar, pentru destul de mulți adolescenți, există încă o dependență economică prelungită, dacă ei își continuă studiile. De multe ori apar, așa cum am mai arătat, discrepanțe între posibilitățile financiare ale familiei și aspirațiile adolescenților. Dar în orice condiții financiare ale familiei, acum apare mai accentuat nevoia „banilor de buzunar”, adică o mică sumă care să rezolve unele nevoi personale sau de inter-relaționare.

Fluxul și refluxul în cristalizarea acestor trăsături caracteriale sunt strâns legate de evoluția relațiilor adolescentului cu mediul său. Un mediu prea indulgent sau neglijent poate să fie tot atât de defavorabil pentru cucerirea autonomiei personale cât și un mediu prea rigid.

Toate încercările prin care se exprimă autonomia și independența sunt, în același timp, și ocazii care contribuie la creșterea *încercării în sine* a adolescenților, mai ales dacă au avut succes. Desigur o asemenea trăsătură de caracter este întărită de mai mulți factori și, în primul rând, de felul în care se desfășoară activitatea școlară. Acum se lărgeste câmpul de manifestare a adolescentului și apar noi factori de întărire a autonomiei și independenței și acestea devin însușiri cardinale ale unei personalități optim dezvoltate.

Aceleași condiții sunt favorabile și pentru dezvoltarea, în continuare, a *demnității personale*. Disputa cu adulții, conflictele sunt de multe ori legate de cerința de a fi respectat ca persoană, de a i se releva capacitățile și posibilitățile. De aceea, una din cele mai mari greșeli pe care o pot săvârși adulții este de a pierde din vedere această nevoie expresă a adolescenților și de a se lăsa în voia mâniei, jignindu-i, umilindu-i etc. În astfel de situații nu numai că se intensifică opoziția față de adulți, dar există riscul rupturilor cu familia. Respectul de sine este o caracteristică a personalității normal dezvoltate.

De asemenea, în funcție de tactul cu care familia se manifestă în toată perioada de criză și de după aceasta, se asigură condiții pentru dezvoltarea *responsabilității personale* a adolescentului, care ar trebui să fie un obiectiv prioritar, în toate programele de educație și consiliere a celor de această vârstă.

De aceea, cea mai recomandată atitudine pentru părinți față de cerința de independență din partea adolescentului este, pe de o parte, de a-l învăța să gândească singur urmările hotărârilor sale și apoi să poarte *responsabilitatea alegerilor* și îndeplinirii deciziilor sale.

În timpul acestei crize de dezvoltare are loc o reconstruire psihică generală, însoțită de formarea și consolidarea unei noi personalități; cu noi aspirații, dorințe, idealuri, dar mai ales cu noi responsabilități.

Toate trăsăturile caracteriale la care ne-am referit și altele care pot fi implicate în desfășurarea crizei de originalitate sunt legate puternic de tot sistemul de relații sociale ale adolescenților.

Prin urmare, dezvoltarea psihică poate fi privită ca un proces care tinde spre armonizarea și echilibrul cu mediul ambiant și social și cu propriile aspirații, dorințe și posibilități. [1, p. 7]

Dar, urmărind manifestările și metamorfozarea diverselor componente psihice, ilustrăm faptul că o criză de dezvoltare cum este cea din adolescență are, în mod obligatoriu, două laturi: una negativă care se referă la *destructurarea atitudinilor și conduitelor caracteristice copilăriei*, care nu se mai potrivesc cu noul profil fizic și psihic, și o latură pozitivă care este cea mai importantă și care se referă fie la *preferențele unor structuri psihocomportamentale formate* anterioare, sau atingerea altor niveluri în manifestarea lor, fie la construirea unor noi componente. [6, p. 32] La adolescent subidentitatea acțională (profesională) se află în dilatare și expansiune (cunoștințe, îndemănări, interese, expectații, roluri prospective) la fel ca subidentitatea social-cetățenească. Identitatea familială implică forme de tutelă și autonomie filială, rol natural de fiu, frate, nepot etc., dar și roluri prospective potențiale de logodnic, soț, inclusiv identificarea sexuală.

În perioada adolescenței prelungite, subidentitatea acțională (ocupațional-profesională) se conturează devenind centrală și dominantă, subidentitatea social-cetățenească este și ea amplă, conturează roluri și statute pe aceste două planuri. Subidentificarea familială, în dilatare și ea, se axează pe conturarea rolului de soț sau de soție (ginere, cumnat sau cumnată, noră etc.), roluri ce coexistă cu cele mai vechi din familia de proveniență. Poate să apară o a treia formațiune de rol în această subidentitate, aceea de tată sau mamă în noua familie.

În fine, în perioada tinereții propriu-zise, subidentitățile de soț (maritală) și de părinte (parentală) se divid, subidentitățile profesională și socială se încarcă de roluri noi mai ample și responsabile, devenind toate mai dilatate și intercorelate. Fără îndoială, în alte zone sociale, culturale și politice, subidentitățile mai sus prezentate au dimensiuni relativ diferite.

Concluzii. Încercările prin care se exprimă autonomia și independența sunt, în același timp, și ocazii care contribuie la creșterea încrederii în sine a adolescenților, mai ales dacă au avut succes. Desigur, o asemenea trăsătură de caracter este întărită de mai mulți factori și, în primul rând, de felul în care se desfășoară activitatea școlară. Acum se lărgeste câmpul de manifestare a adolescentului și apar noi factori de întărire a autonomiei și independenței și acestea devin însușiri cardinale ale unei personalități optim dezvoltate.

Aceleași condiții sunt favorabile și pentru dezvoltarea, în continuare, a demnității personale. Disputa cu adulții, conflictele sunt de multe ori legate de cerința de a fi respectat ca persoană, de a i se releva capacitățile și posibilitățile. De aceea, una din cele mai mari greșeli pe care o pot săvârși adulții este de a pierde din vedere această nevoie expresă a adolescenților și de a se lăsa în voia mâniei, jignindu-i, umilindu-i etc. În astfel de situații nu numai că se intensifică opoziția față de adulți,

dar există riscul rupturilor cu familia. [11, p. 45] Respectul de sine este o caracteristică a personalității normal dezvoltate.

Bibliografie:

1. GHERGUȚ, Alois. *Educația Specială ghid metodologic*. ISBN / ISSN: 97897 346 62203.
2. *Educația* [online] [citată 11.03.2020]. Disponibil: <http://www.scribd.com/doc/175403163/educatia>
3. GHERGUȚ, Alois. *Sinteze de Psihopedagogie Specială*. ISBN 978-973-46-0933-8.
4. GUASTELLO, S. J. Are some cognitive styles more creatively productive than other? In: *Journal of creative behavior*. 1998, nr. 2, p. 32. ISBN 0 521- 79741-1.
5. KESTEMBERG, E. *Dependența adolescenților: vid prin exces*. 1962. ISBN 0 521- 79741-1.
6. LEHALLE, H. *Psihologia adolescenților*. Paris, 1988. ISBN 973-582-682-8.
7. MARCUS, S. Stilul empatic și stilul cognitiv interpersonal în structura competenței didactice. In: *Revista de psihologie*. 1997, nr. 3-4, p. 4. ISBN 913-8128-58-7.
8. MUNTEANU, A. *Incursiuni în creatologie*. Timișoara: Editura Augusta Nicola, 1995.
9. STERNBERG, R.J., GRIGORENKO, E.L. Are cognitive styles still in style? In: *American Psychologist*. 1997, (p. 51). ISSN 0003-066X
10. STOICA-CONSTANTIN, A. Studiul de caz în cunoașterea personalității performante. Design metodologic. In: *Revista de psihologie*. 1999, (p.46), ISBN 0-521-67005-5.
11. ZLATE, M. *Introducere în psihologie*. București: Casa de Editură și Presa „Șansa”, 1994. ISBN 978- 606-8624-10-5.

CZU 159.923-055.52-055.1:37.018.262

ROLUL TAȚILOR ÎN DEZVOLTAREA COPIILOR

Valeria CUMPĂȚĂ, studentă, *Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alecă Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Tatiana GÎNJU, dr., lect. univ.**

Abstract: *This article presents the role of fathers in the development / education of children. Most parents at this stage do not know about the importance of educating their children by both parents, especially the involvement of fathers. A series of activities are proposed, useful tips for fathers in the education of children. At the same time, the types of conduct of fathers, the advantages and disadvantages of each type and the way it is reflected in children's education are reflected.*

Keywords: *education, the role of fathers, family education.*

Arta de a fi părinte este una dintre experiențele cele mai frumoase, provocatoare, dar și cu multe satisfacții pe care le oferă viața zi de zi. Cu părere de rău, în societatea noastră s-au format unele stereotipuri precum că de educația copiilor este responsabilă doar mama, tata fiind cel care trebuie să asigure familia doar din punct de vedere material. Considerăm că o educație eficientă poate fi asigurată doar atunci când ambii părinți împart între ei, în egală măsură, această responsabilitate.

Cu toate că astăzi se vorbește tot mai des despre unitatea rolurilor parentale, totuși, în majoritatea cazurilor, persistă o divizare strictă a acestora. Chiar și în familiile „moderne” de educația copiilor se preocupă mai mult mamele. Reieșind din această situație reală, se cere o implicare considerabilă a taților în educația copiilor [6, p. 99].

Savanții au confirmat că *rolul taților* influențează foarte mult asupra dezvoltării copiilor. Tatăl reprezintă *autoritatea, securitatea* pentru copil și, nu în ultimul rând, *dezvoltarea armonioasă* a personalității sale [2, p. 1].

După cum indică V. Merlici, în prezent tații petrec foarte puțin timp cu copiii lor, fie se rețin practic întreaga zi la serviciu, fie nu acordă atenție mare creșterii și dezvoltării copilului său, lăsând totul în grija soției. Se spune că „*de la mamă, copilul învață că el este centrul universului, de la tată învață că există și alte universuri. Semn că tatăl are un rol bine definit în dezvoltarea emoțională și fizică a copilului*” [5].

Tatăl cu autoritatea sa poate și trebuie să aibă o influență hotărâtoare în educația copiilor. De aceea, din timpurile cele mai străvechi, bărbatul a fost considerat capul familiei și de felul cum participă la educația copiilor depinde viitorul și modul lor de viață [7, p. 138].

Cercetările efectuate de Cassie L. au arătat că atunci când tații se implică în viața copiilor, aceștia devin mai independenți, mai încrezători și au mai multe șanse de succes când încep să frecventeze școala. În urma acestor implicări copiii și întreaga familie vor avea de câștigat foarte mult [2, p. 1].

Potrivit cercetătorilor de la Universitatea din Oxford, băieții care au tați implicați sunt mai puțin susceptibili a avea probleme cu poliția în adolescență sau la maturitate. În plus, un tată bun poate fi un model pozitiv pentru băieți, ajutându-i să adopte o viață sexuală sănătoasă, precum și să fie mai conștienți de sentimentele și emoțiile lor. În același timp, fetele cu tați mai implicați au mai puține șanse să se confrunte cu probleme de sănătate mintală mai târziu în viață. De asemenea, fetele care beneficiază de admirația și aprecierea tatălui au șanse mai mari să devină femei independente și încrezătoare în propriile forțe [9].

Un tată este nu numai un părinte. Responsabilitatea tatălui față de educația copilului nu poate fi substituită cu cea a mamei. Este important ca ambii părinți să dea dovadă de înțelepciune și dorință de a face tot ce le stă în puteri pentru ca copiii să simtă mai puțin lipsa unuia dintre ei. Copilul nu poartă nicio vină pentru problemele zilnice cu care ne confruntăm noi, părinții [6, p. 99].

Una dintre cele mai importante influențe pe care le poate avea un tată asupra copilului său este indirectă – tații influențează copiii săi în cea mai mare parte prin intermediul calității relațiilor lor cu mama copilului. Un tată care are relații bune cu mama copilului său poate fi cu mult mai implicat, poate petrece mai mult timp cu ei și să aibă copii care sunt mult mai sănătoși atât din punct de vedere psihologic, cât și din punct de vedere emoțional [3, p. 4].

În opinia autorului Cassie L., la educația copilului participă ambii părinți, iar prin colaborare, sprijin reciproc și încredere, ei pot să interacționeze eficient cu copiii. Tații tind să se joace cu copiii, iar mamele tind să îi îngrijească. Tații aleargă

după copii și preferă jocurile zgomotoase. Mamele cocoloșesc copiii, iar tații îi fac să se miște. Tații încurajează concurența, mamele încurajează echitatea. Tații încurajează independența, iar mamele încurajează securitatea [2, p. 2].

Conștientizăm foarte bine că fiecare părinte are propriul stil de instruire, dar ceea ce inspiră părinții copiilor este foarte important. Tații, spre exemplu, inspiră încredere, încurajează copiii să încerce, să testeze lucrurile, iar mamele – precauție. Doar atunci când acționează împreună stilurile se contrabalansează și îi ajută copilului să se afle în siguranță, oferindu-i posibilitățile de a însuși experiențe noi și de a căpăta încredere.

Studiile au demonstrat că tații și mamele vorbesc în mod diferit cu copiii lor. Mamele simplifică mesajele și vorbesc la nivelul copilului. Tații sunt înclinați să-și modifice limbajul de dragul copilului. Modul de comunicare al mamelor facilitează comunicarea imediată. Modul de comunicare al taților încurajează copilul să își extindă vocabularul și activitățile lingvistice, ceea ce îi va asigura succesul academic din viitor. Stilul de comunicare al taților este mai sumar, direct și la subiect. De asemenea, tații folosesc mai mult mimica și limbajul subtil al corpului [2, p. 2].

Numeroase studii efectuate cu privire la rolul tatălui în viața copilului arată că, dacă acesta este implicat în creșterea și educarea celui mic, IQ-ul copilului este mult mai mare, adaptarea în colectivitate este mai ușoară, succesul școlar apare mai repede și rezistența la frustrare este mult mai mare [5].

Conform opiniei lui Boantă P., tatăl joacă un rol crucial în următoarele domenii: *cognitiv, comportamental și sănătatea emoțională* a copilului. Copiii care au relații apropiate cu tații lor au mai puține probleme comportamentale și emoționale. Studiile au evidențiat faptul că este important modul în care este prezentat tatăl în viața copilului. Efectele pozitive apar atunci când tatăl este persoana ce oferă sprijin emoțional, se bucură împreună cu copilul, dar oferă și consolidare atunci când micuțul are nevoie. De la un tată disponibil emoțional, copilul învață să se liniștească, să-și controleze sentimentele. Tatăl are un rol important în stimularea autonomiei copilului. Propriul model al tatălui arată copilului cum să construiască relații cu alte persoane și cum să le mențină [1].

N. Silistraru e de părerea că tatăl în familie este purtătorul unei morale înalte și un bun gospodar, atunci și copiii tind să fie la fel, luând exemplul de la el. Autoritatea părinților, atitudinea respectuoasă a celor mici față de cei mari cu siguranță că influențează pozitiv asupra întregului proces educațional în familie, iar o asemenea familie totdeauna va fi puternică și trainică. Cuvântul tatălui trebuie să fie considerat lege [7, pp. 138-139].

Potrivit cercetărilor de la Universitatea din Illinois, copiii cu tați care își fac timp să îi întrebe despre ceea ce au învățat la școală, dar și despre activitățile și relațiile lor sociale, se descurcă mai bine în școală decât copiii ai căror tați nu se arată interesați de activitățile zilnice ale copiilor. Figura tatălui nu trebuie să fie neapărat cea a tatălui biologic. Important este ca fiul sau fiica să aibă alături un tată implicat și interesat, indiferent că este vorba de un tată adoptiv, vitreg sau un bărbat adult în gospodărie [9].

Cercetările întreprinse în domeniul educației în familie demonstrează că fiecare părinte are un *stil propriu* de educare, *tații* au un stil diferit de comunicare și interacțiune cu copilul aparte [2, p. 2].

În contextul afirmației de mai sus, L. Cuznețov evidențiază următoarele tipuri de conduită ale taților și trăsăturile caracteristice fiecărui tip [4]:

Tată-mamă: comportament persuasiv înclinat spre supratutare; anticipă orice dorință a copilului, îl alintă; atitudine grijulie, tandră; încearcă să realizeze și funcțiile mamei; dacă eșuează în rolul mamei, devine conflictuos, nereținut; copiii se află într-un duș contrastant: blândețe, țipete, nervozitate, tandrețe.

Tată-manechin: comportament anomic, imprevizibil, inconsecvent; se lasă condus și manipulat de toți membrii familiei; n-are autoritate nici ca tată, nici ca soț; lipsit de inițiativă, de viziune și opinie proprie.

Tată-Vezuviu: comportament coercitiv, axat pe niște așteptări eronate care presupun supunere imediată; manifestă spirit de inițiativă, nerăbdare, impulsivitate, dezechilibru psihologic; conflictuos, „iute la mânie”, agresiv, violent.

Tată-Despot: comportament dur, agresiv și violent; manifestă încăpățănare, negativism și neîncredere în membrii familiei; aplică constrângeri și pedepse fizice, deseori chiar fără motiv.

Tată Tambur-major: vesel, optimist, hipertimic; comportament charismatic, axat pe control și relație; optimist, dispoziție majoră, vesel, comic, copiii parcă participă la un spectacol permanent; nu-i place să fie implicat în situații dificile.

Tată Făt-Frumos: comportament și autoritate structurantă; manifestă dragoste, atenție față de copii și adulți, preferă dialogul și valorizarea, stabilitatea normativă; în relația cu copiii pune accent pe stilul disciplinar și relațional; se auto-actualizează în permanență, are grijă de sine.

Tată-Cazanova: comportament anomic, instabilitate, inconsecvență în acțiuni și fapte, superficialitate; trăiește în familie, dar care încă nu se simte „tată responsabil”; copilul pentru el este o jucărie căruia el i-a acordat un pic de atenție; nu doare să-și facă griji, etalonul vieții pentru el este o viață ușoară, pentru sine.

Tată-comandant: comportament coercitiv, strict, sever, dar obiectiv; în educație predomină stilul disciplinar; stabilitate normativă obținută prin ordine și exersare.

Tată-holtei veșnic: comportament anomic imprevizibil; căsătoria pentru el a fost un episod neplăcut, dar necesar (din diverse motive); consideră că copilul îi complică viața; infantil, nervos, iresponsabil; necesită prea multă atenție din partea semenilor.

Tată ideal: comportament structurant, axat pe stabilitate normativă, valorizare, consiliere, dialog; îmbină reușit stilul relațional cu cel disciplinar și charismatic; aplică tehnicile de convingere, control, relație, motivație și dialog; manifestă spirit de inițiativă, creativitate, însuflă încredere și siguranță celorlalți membri ai familiei.

După părerea noastră, la educația copilului trebuie să fie prezent tipul de *tată ideal*, care are tendința de a menține echilibrul psihologic, de a prezenta siguranță, autoritate structurantă, stabilitate normativă. Acest model de „*tată ideal*” va manifesta față de copil un comportament structurant, care este axat pe stabilitate normativă, pe valorizare, consiliere și dialog. Copiii vor avea spirit de inițiativă, creativitate și încredere în forțele proprii.

Cercetările efectuate de către Cassie L. au arătat că fetele și băieții care cresc împreună cu tatăl lor sunt mai siguri și cunosc mai bine lumea bărbaților. Fata care are parte de un tată grijuliu se implică cu mai multă încredere în relații cu băieții în adolescență și cu bărbații în viața de adult. Băiatul care crește în familie cu tată este mai puțin probabil că va deveni violent. El își afirmă astfel masculinitatea și poate învăța de la tatăl său cum să-și controleze agresivitatea și puterea în moduri mai pozitive. Tatăl îi poate ajuta feciorului să înțeleagă cum să-și exprime adecvat sexualitatea masculină și cum să adopte un comportament potrivit pentru vârsta acestuia [2, p. 3].

Din cele relatate desprindem câteva idei despre *rolul tatălui în educația copilului*:

1. Are un rol foarte important în dezvoltarea psihologică și afectivă a copilului, ajutându-l astfel să-și formeze propria personalitate.
2. Tatăl este văzut de copii ca o a doua mamă, dar pe care o vede mai rar. De aceea, tații trebuie să ofere copilul său multă dragoste, afecțiune, grijă și atenție.
3. Apropierea de copil încă de când este mic este o foarte bună metodă de a pune bazele relației tată-copil.
4. Lipsa tatălui poate avea urmări grave în formarea copilului, deoarece celui mic îi scade stima de sine, este afectat psihologic, nu are încredere în forțele proprii, ceea ce poate duce foarte ușor la apariția gândurilor de sinucidere [8].

Reieșind din aprecierile teoretice, specialiștii recomandă un șir de *activități zilnice* pentru tații și copiii lor [2, pp. 4-7]:

1. Îmbrățișați, legănați sau orice alt contact fizic zilnic;
2. Încurajați comunicarea verbală. Vorbiți cu copilul dvs.;
3. Gâdilarea sau ridicarea copilului, îl învață să fie mai încrezător, să se simtă încrezător și să se simtă în siguranță;
4. Inițierea unor activități care să comunice în mod diferit „*te iubesc*”, spunând-o desigur direct;
5. Cititul împreună, ținutul pe genunchi sau în brațe, comunicarea cu el sunt activități ce vor favoriza o dezvoltare sănătoasă a copilului;
6. Plimbări împreună, jocuri, încurajați copilul să testeze limitele într-un mod sănătos și rezonabil;
7. Comunicați copilului ce așteptări aveți și învățați-l spre ce idealuri trebuie să tindă;
8. Participați la activitățile preferate ale copilului dvs.;
9. Încurajați copilul să vă adreseze întrebări, învățându-l ce cuvinte sunt acceptate și ce cuvinte nu trebuie folosite;
10. Interesați-vă de copil ce a făcut pe parcursul zilei;
11. Povestiți-i copilului istorii din copilărie, atât greșeli, cât și lucruri bune pe care le-ați făcut;
12. Faceți cunoștință cu prietenii copilului dumneavoastră, manifestați interes;
13. Ajutați-i copilului să-și dezvolte imaginația și limbajul, compunând istorii împreună;
14. Învățați fiica și fiul cum să facă o „muncă de bărbat” (bătutul cuielor, reparația mașinii);

15. Inițiați discuții cu copilul despre ceea ce ar dori să devină în viitor și organizați excursii tematice.

Sfaturi esențiale pentru o bună influență în educația copiilor:

1. Arătați-i copilului că îl iubiți;
2. Învățați-l cum să se comporte;
3. Comunicați cu dragoste;
4. Deveniți educatorul copiilor dumneavoastră [2, p. 8].

Conchidem că *tații* joacă un rol foarte însemnat și au o influență pozitivă asupra dezvoltării, educației și sănătății copilului. Implicarea taților în viața copiilor va duce la multe succese pe viitor, la o socializare eficientă cu semenii și la o implicare activă în societate, căci dacă copilul simte că are alături un scut care îl apără și îl ajută mereu, el crește într-o armonie completă.

Bibliografie:

1. BOANTĂ, Petra. *Care este rolul tatălui în dezvoltarea copilului* [online] [citat 02.02.21]. Disponibil: <https://jucarii-vorbarete.ro/care-este-rolul-tatalui-in-dezvoltarea-copilului/>
2. CASSIE, Landers. *Rolul taților în dezvoltarea copiilor*. UNICEF, New York, 2006. ISBN 9975-924-557.
3. CASTRAVEȚ, Maria. *Ghid pentru tătici*. Chișinău, 2012. [online] [citat 03.03.21]. Disponibil: https://www.academia.edu/1237281/Ghid_pentru_tatici
4. CUZNETOV, Larisa. *Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei*. Chișinău: CEP USM, 2008. 624 p. ISBN 978-9975-70-717-6.
5. MERLICI, Valentina. *Rolul taților în dezvoltarea emoțională a copilului*. [online] [citat 09.03.21]. Disponibil: <https://www.forbes.ro/rolul-tatalui-dezvoltarea-emotionala-copilului-143257>
6. PERETEATCU, Maria. *Îngrijire și dezvoltare timpurie a copilului: educația familiei. Curriculum și suport de curs teoretic*. Chișinău, 2005. 200 p.
7. SILISTRARU, Nicolae. *Etnopedagogia*. Chișinău: 2003. 268 p. ISBN 9975-70-222.
8. [online] [citat 02.02.21]. Disponibil: <https://odoras.md/familia/relatii-de-familie/care-este-rolul-tatalui-in-formarea-copilului/>
9. [online] [citat 15.02.21]. Disponibil: <https://www.reginamaria.ro/articole-medicale/rolul-tatalui-sanatatea-copilului>

CZU 373.3:004

APLICAREA TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ȘI COMUNICAȚIONALE ÎN ORGANIZAREA PROCESULUI EDUCAȚIONAL LA DISTANȚĂ PENTRU ELEVII CLASELOR PRIMARE

Nona MORARI, studentă, Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: **Lidia POPOV, dr., lect. univ.**

Abstract: *This article describes the information and communication technologies (ICT) applied in the organization of the distance learning process, the online services*

with which it is possible to organize the educational process in different disciplines, the methods of organizing the educational process, etc. It also describes how students should be prepared for distance learning. The technical means necessary for teaching a distance lesson both during and outside the pandemic are highlighted.

Keywords: *Applications, information and communication technologies, digital skills, pandemic, distance learning, online lessons.*

Introducere

Pe parcursul ultimilor doi ani de studii, fiind o perioadă dificilă pentru tot globul pământesc, sistemul educațional a suferit diverse transformări evoluând cu o viteză mare, fiind permanent în căutarea soluțiilor adecvate pentru asigurarea continuității procesului de învățământ în condiții destul de dificile, la distanță.

Atât cadrele didactice, cât și elevii, au întâlnit un șir de greutăți și neclarități, deoarece sistemul de învățământ nu a fost pregătit pentru trecerea de la învățământul față în față la învățământul la distanță. Cu părere de rău, la începutul pandemiei atât profesorii, cât și elevii nu dețineau competențe digitale, nu aveau mijloace tehnice necesare și, din acest motiv, activitățile se realizau cu o viteză mai lentă. Anume ceea ce ține de clasele primare, dificil a fost și este, în continuare, și pentru părinți, deoarece aceștia sunt obligați să-și lase serviciul și să-i însoțească pe copii, să-i monitorizeze la lecțiile predate la distanță [4].

Învățământul la distanță este o resursă educațională care oferă elevilor și cadrelor didactice oportunitatea de a accesa o multitudine de lecții, prezentări, exerciții, sarcini interactive și motivante pentru fiecare disciplină școlară. Spre deosebire de lecțiile tradiționale, lecțiile online sunt realizate prin mai multe metode moderne și platforme de învățare online [6].

Pentru a crea un mediu de învățare cât mai aproape de clasa reală, cadrele didactice au nevoie de trei tipuri de resurse, precum ar fi: o platformă cu interacțiune în timp real, aplicații sau platforme de colaborare online, resurse și aplicații de învățare. Cu ajutorul acestor resurse și datorită competențelor digitale ale cadrelor didactice, lecțiile sunt mai atractive, mai interesante, mai active, elevii sunt deschiși spre descoperirea noilor metode de învățare.

Familia și școala trebuie să dezvolte experiențe pozitive și să-și asume angajamente pentru a maximiza oportunitățile de cunoaștere ale elevilor și să-și asigure încrederea că în spatele calculatorului sunt adevărate cadre didactice.

Învățământul la distanță trebuie să aibă o bază tehnico-materială eficientă și modernă. Cadrul didactic realizează la distanță un proces calitativ de predare-învățare-evaluare asumându-și rolul de mediator, rolul de facilitator și, desigur, rolul de tutore. Calitatea învățării la distanță este determinată de dezvoltarea și menținerea unui parteneriat durabil și a unei relații bazate pe respect reciproc cu fiecare dintre cei implicați în procesul respectiv.

În calitate de resurse de învățare servește manualul și materialele didactice tradiționale prezentate de către cadrul didactic. Instrumentele de comunicare rămân a fi cele mai disponibile la ziua de azi, și anume: e-mailul, chatul, textul, sunetul, secvențele video, forumurile, blogurile etc.

Învățământul la distanță are atât avantaje, cât și dezavantaje, însă oferă cadrului didactic posibilitatea de a interacționa în cadrul unei lecții, la distanță, cu elevii. Cadrul didactic are posibilitatea să le explice elevilor tema curentă, să rezolve diverse exerciții, să audieze elevii, să le acorde ajutor și să le răspundă la întrebări. Orice lecție predată poate fi înregistrată cu posibilitatea ulterioară de a o viziona de câte ori este nevoie atât de elevii prezenți la ore, cât și de elevii care au lipsit de la lecția respectivă, din anumite motive personale.

Servicii online de organizare a procesului educațional la diverse discipline

Atât în țara noastră, cât și în alte țări pe timpul pandemiei, prestarea unor servicii în domeniul educațional au avut și au loc în continuare, la distanță, prin intermediul diferitor instrumente digitale. Odată cu apariția virusului ucigaș pe întreg globul pământesc, sunt grav afectate toate domeniile de activitate, inclusiv cel educațional. Din acest motiv, pentru a nu stopa activitățile din domeniul respectiv, este necesar de a apela la instrumentele digitale care permit învățarea la distanță. Apar următoarele întrebări: Ce fel de instrumente? Cum să le utilizeze? În ce situații să le utilizeze, ținând cont că întâlnirea virtuală este un mod perfect de videoconferință pentru organizarea învățării la distanță [2, 6].

Pentru soluționarea oricărei probleme din domeniul educațional ne vin în ajutor aplicațiile utilizate pentru prestarea serviciilor la distanță, toate având o interfață clară și destul de ușor de utilizat și cel mai important există posibilitatea de a le utiliza gratis în funcție de situația creată. În imaginea din Fig. 1 sunt prezentate unele aplicații care permit învățarea la distanță în domeniul educațional.

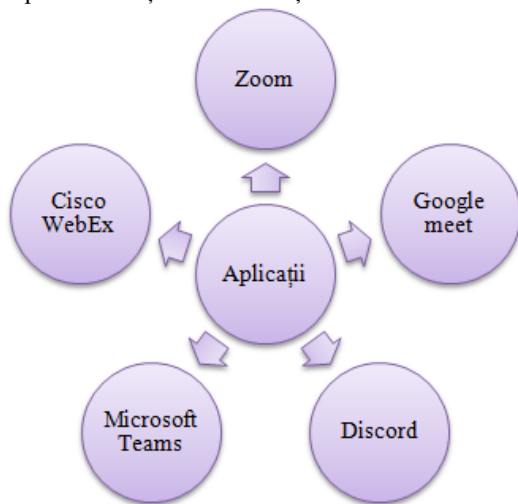

Figura 1. *Aplicații utilizate pentru învățarea la distanță*

Procesul de învățământ este realizat prin diverse platforme de învățare la distanță, precum Google Meet, platforma de învățare MOODLE, Google Classroom, Zoom, Discord, Microsoft Teams, Cisco WebEx etc.

Însă în clasele primare cadrul didactic utilizează cel mai frecvent la moment aplicația *Zoom* pentru realizarea lecțiilor la distanță. Este o modalitate mai simplă și ușoară pentru utilizarea platformei de învățare de către copii. Aplicația respectivă prezintă o platformă care îți permite să faci lecții online, discuții, ședințe cu părinții etc. Versiunea gratuită oferă un serviciu de chat video care permite până la 100 de dispozitive simultan, cu o restricție de timp de 40 de minute pentru conturile gratuite care au întâlniri cu mai mulți participanți și 24 de ore (clienți înregistrați). Aplicația are și un chat, se pot folosi și câteva gesturi non-verbale pentru a atrage atenția celui care prezintă. De exemplu, există un buton pentru a ridica mâna, evident virtual, va apărea un simbol pe ecran sau alte butoane prin care se poate sugera celui care vorbește să încetinească sau să mărească ritmul. Aplicația are posibilitatea de a înregistra aceste conferințe, audio și video în caz că se dorește împărtășirea ulterioară cu alte persoane care, din anumite motive, nu au putut participa la lecție. De asemenea, secvențele video înregistrate pot fi transmise celor care au participat la lecție pentru o vizionare repetată și pentru o înțelegere mai bună a materiei predate. Aplicația respectivă poate fi utilizată cu ușurință atât de pe telefoanele mobile, cât și de pe laptop-uri sau de pe calculatoare personale [10].

O altă aplicația utilizată de către cadrele didactice în predarea la distanță este *Google Meet* care prezintă un serviciu de comunicare video dezvoltat de Google. Cu această aplicație este ușor să inițiezi o lecție video în siguranță, face disponibile pentru toată lumea funcțiile de predare a lecțiilor video și la nivel de instituție școlară. Acum, oricine are un cont Google poate să creeze o întâlnire online cu până la 100 de participanți și să beneficieze de întâlniri de până la 60 de minute, pentru fiecare întâlnire, varianta gratuită [10].

Aplicația *Discord* este una gratuită pentru predare cu timp nelimitat. Acest serviciu a devenit mult mai popular între instituțiile de învățământ, chiar și în rândul publicului de afaceri. Marele avantaj constă în servicii gratuite și cu o calitate bună de transmitere a sunetului, disponibilă în 27 de limbi cu un număr mare de participanți și nelimitat în timp, având funcții asemănătoare aplicației *Zoom* [5].

O altă aplicație este *Microsoft Teams* care, la rândul său, prezintă o platformă de învățare la distanță, include chatul, întâlnirile video, stocarea fișierelor și integrarea aplicațiilor, disponibilă în 26 de limbi. Este unul dintre cele mai populare pachete de colaborare, acceptă apelurile video, fiind îmbunătățită versiunea sa gratuită cu funcții suplimentare. Spre deosebire de alte aplicații, aplicația oferă instrumente de colaborare suplimentare, cum ar fi chatul, stocarea de documente necesare etc. În versiunea gratuită, acceptă apeluri video de grup de până la 50 de participanți [7].

Aplicația *Cisco WebEx* utilizată pentru predarea lecțiilor la distanță este una foarte comodă și cu o interfață clară. În timpul focarului de coronavirus, compania și-a consolidat planul gratuit, acum durata conferințelor nu este limitată, iar numărul maxim de participanți a crescut la 100. Fiind una dintre cele mai apreciate și utilizate soluții de colaborare la nivel global, aplicația *Cisco WebEx* este o soluție pentru găzduirea de lecții interactive, are capacitatea de a oferi instrumente de colaborare online, cum ar fi forumuri de discuții etc., cu o limită de 50 de minute gratuite

și 24 de ore, participanți înregistrați, stă bine și la capitolul siguranță, integrând nativ elemente de securitate necesare predării la distanță. Caracteristicile sale unice au pus de foarte mult timp această aplicație pe lista cu cele mai bune soluții de predare a lecțiilor la distanță. *Cisco WebEx* este o platformă flexibilă pentru comunicare audio-video, extrem de utilă pentru predarea lecțiilor de către cadrele didactice [3].

Metodica organizării procesului educațional

Organizarea unei lecții la distanță necesită o pregătire mai amplă decât o lecție de tip tradițional. Indiferent de disciplină, metodele moderne sau platformele de învățare existente pot fi utilizate cu siguranță. Primul pas pe care îl va efectua cadrul didactic este adaptarea unui Web site conform conținuturilor curriculare și structurii din planificarea de lungă durată. Profesorul va avea o conexiune cu elevii săi, ce permite crearea unui feed-back atât video, cât și audio. Cadrul didactic poate utiliza în același moment și alte instrumente didactice, profesionale și interactive, ca, de exemplu, tabla interactivă, platforma *Web Kahoot* etc. Totul depinde de competențele digitale pe care le deține acesta și de cunoștințele de utilizare a mijloacelor tehnice necesare pentru predarea unei lecții. Un cadru didactic înzestrat cu competențe digitale performante utilizează spre captivarea atenției elevilor și alte instrumente didactice profesionale, ca de exemplu, tabla interactivă care, la rândul său, aduce multă interactivitate și multă dinamică pe parcursul întregii lecții. Utilizând aplicația pentru tabla interactivă, prin intermediul unei platforme de predare-învățare, există posibilitatea de a preda și de a învăța o lecție interesantă chiar și la distanță [1].

Tabla interactivă permite trecerea de la o metodă tradițională de predare la una modernă, presupunând numeroase posibilități de prezentare și diversificare a informației. În urma studierii mai profunde a ceea ce reprezintă tabla interactivă, s-a constatat faptul că aceasta are mult mai multe avantaje benefice în folosul atât al elevilor, cât și al profesorilor. Prin intermediul acestui instrument cadrul didactic propune spre rezolvare anumite exerciții, este o metodă modernă ce ajută elevul de a înțelege mult mai bine materia predată. În plus, lecțiile predate prin intermediul acestui instrument didactic, tabla interactivă sunt păstrate și pentru alte ore cu același subiect sau cu scopul de a repeta materia învățată. În mod normal astfel de exerciții ar fi rezolvate în sala de clasă și la tabla clasică, atât că datele prezentate nu vor fi păstrate [8].

Platforma online *Kahoot* este binevenită pentru evaluarea cunoștințelor elevilor, astfel elevii răspund la întrebări de pe propriile dispozitive în timp ce întrebările și răspunsurile sunt afișate pe ecranul comun. Jocul, destul de transparent, creează un moment tensionat în care fiecare elev dorește să ocupe primul loc [1].

Consider că aceste platforme sunt cele mai disponibile pentru elevii din clasele primare, sunt ușoare în utilizare și, desigur, scot în relief o reușită școlară mai bună. Cadrului didactic aceste platforme îi ajută la legarea teoriei de practică, fie printr-o metodă mai interactivă sub formă de joc sau prezentare electronică. Astfel și elevii sunt mult mai cointeresați de a afla și de a descoperi lucruri noi. Cu atât mai mult că tânăra generație acum este mult mai dezvoltată și capabilă să se adapteze rapid noilor cerințe, referitor la noile TIC.

Pregătirea elevilor pentru participarea la lecțiile predate la distanță

În cadrul unei lecții predate la distanță elevii trebuie să fie dotați atât cu calculatoare personale sau telefoane conectate la rețeaua globală Internet, cât și cu tot setul de mijloacele tehnice necesare pentru o lecție. Este necesar ca elevii să fie cât mai atenți în cadrul orelor, deoarece este foarte dificil să dirijezi o lecție la distanță și în același timp să monitorizezi pe fiecare în parte. O lecție la distanță se dirijează foarte dificil atât pentru elevi, cât și pentru cadrul didactic. Se recomandă ca o lecție de acest tip în clasele primare să dureze nu mai mult decât 45 de minute și este necesar să fie executată și o pauză dinamică.

Fiind viitorul cadru didactic, deseori îmi imaginez cum aș elabora o lecție reușită și calitativă la distanță. Consider că aceasta presupune o oră interactivă, activă și destul de interesantă pentru micuții din clasele primare. Pașii pe care îi voi respecta pentru elaborarea unei lecții de tipul dat ar fi: Evocarea, Realizarea sensului și Reflecția.

Evocarea este momentul organizatoric de salut și are o durată de (1-2 minute).

Realizarea sensului este predarea unei teme noi printr-o prezentare, resursă video sau intervenția cadrului didactic asigurat de o aplicație sau platformă de învățare și are o durată de (5-10 minute). Explicarea sarcinilor de lucru independent (5 minute). Realizarea de către elevi a sarcinilor propriu-zise (15-20 minute).

Reflecția este acordarea feedback-ului individual și colectiv (5-10 minute).

În viziunea mea, acesta ar fi unul dintre scenariile orientative pentru o lecție bazată pe comunicarea la distanță ce va permite atât elevilor, cât și cadrului didactic să dezvolte capacitățile prin intermediul noilor TIC. În cadrul unei asemenea lecții, cadrul didactic implică elevii în activități pe diferite platforme de învățare ce captivează interesul acestora. Totodată, dacă cadrul didactic respectă timpul, dar și cerințele față de elevi, orele la distanță nu par atât de complicate și dezechilibrate, elevii dornici de carte au reușite bune, chiar dacă la moment învățământul se realizează la distanță.

Cu toate aceste greutăți întâlnite astăzi, ne bucurăm să vedem comunități de profesori și lideri, care se conformează pentru a ajuta atât dascălii, cât și părinții, elevii, creând un mediu prietenos pentru parteneriatul dintre aceștia. Pas cu pas, se construiesc noi programe și metodologii de educație, transformând criza într-o oportunitate de creștere și adaptare la nevoile elevilor, ale profesorilor și ale părinților.

Predării la distanță în domeniul educațional i-a fost dat startul încă demult atât la noi în țară, cât și peste hotarele ei. Nu pandemia a scos în relief, în toate țările lumii, predarea la distanță, ci doar a accelerat-o și nimic mai mult.

Unele cadre didactice nu știau de aplicațiile Classroom, Google Meet, Zoom, nu au folosit până atunci tablete grafice, nu știau că predarea online e atât de diferită față de predarea în sala de clasă și poate fi cu adevărat atât de interesantă, dar, în același timp, și ceva nou în care se descoperă și se dezvoltă unele abilități. Învățarea la distanță poate fi chiar ceea ce au nevoie copiii, practic, pentru viitorul lor: de autonomie și responsabilitate, de simțul colaborării și de încredere, de reziliență

etc. Sunt multe lucruri care se schimbă, dar care pot fi transformate în experiențe pozitive pentru fiecare dintre noi.

Competența digitală este una dintre acele competențe pe care instituțiile de învățământ le au incluse în programele și planurile de realizare a procesului educativ. Resursele digitale devin un instrument de lucru din ce în ce mai utilizat pentru a oferi un învățământ calitativ, care să corespundă noilor tendințe pedagogice și intereselor copiilor. Astfel, copiii apreciază și simt utilitatea lecțiilor în care metodele tradiționale vechi nu ocupă toate cele 45 de minute. Procesul de educare a unei generații înțelepte și sigure online trebuie început încă din clasele primare. Fluxul de informații din Internet trebuie să vină paralel cu metodele sigure de explorare a lui. Astfel, precum copilul a învățat de mic că nu se joacă cu chibriturile, tot așa elevul învață ca să nu comunice online cu necunoscuții și să nu ofere informații despre el sau familie. Mediul online pentru un copil poate fi sigur, dacă el este instruit corect despre cele necesare.

Recunoaștem faptul că mulți profesori sunt în căutarea metodelor noi cu implicarea resurselor digitale, care să corespundă nevoilor și particularităților claselor de elevi, este o adevărată provocare. Chiar dacă elevii par cu mult mai avansați decât profesorii în ceea ce numim noile TIC, Internet, mediul online, pentru ei provocarea confruntării cu un asemenea volum de informații virtuale și tendințe noi este cu mult mai mare.

Concluzii

În baza celor cercetate, putem deduce că trăim într-o lume digitală unde, odată cu dezvoltarea rapidă a noilor TIC, oamenii așteaptă ca serviciile, inclusiv cele educaționale și de formare continuă, să fie oferite oricând, oriunde utilizând diverse mijloace tehnice. Aceste așteptări obligă instituțiile publice să fie pregătite să ofere și să utilizeze servicii de calitate. Noile TIC joacă un rol esențial în predarea-învățarea-evaluarea unei materii, mai ales la distanță.

Noile TIC furnizează modalități de stimulare a creativității și de încurajare a elevului de a dobândi noi cunoștințe și competențe. Succesul implementării noilor TIC în predarea la distanță depinde, în mare măsură, de conclucrarea tuturor factorilor antrenați în procesul dat.

Este foarte important ca lecțiile predate la distanță să fie cât mai clare pentru elev, cadrele didactice să le ofere sprijinul posibil etc. Procesul de educare a unei generații înțelepte și sigure online trebuie începute încă din clasele primare, când copilul înțelege mult mai ușor și se dezvoltă mult mai rapid. Resursele online permit revoluționarea sistemului educațional, nu numai pentru că sunt convenabile și accesibile, ci pentru că permit ca întregul proces de predare și învățare să devină mai interesant și adaptat elevului digital [9].

Cunoaștem că Internetul este foarte util în învățare, atât la cei mici, cât și la cei mai mari. Pentru cei mici tehnologiile informaționale și comunicaționale sunt atractive, iar pentru cei mai mari trebuie să existe o motivație puternică pentru a le utiliza în mod eficient. În instituțiile de învățământ preuniversitar se face tot posibi-

lul ca viitoarele cadre didactice din domeniul educațional să-și formeze și să-și dezvolte competențe digitale, pentru a putea aplica în practică noile TIC prin intermediul cărora se poate de studiat la distanță.

Schimbarea modalității de predare a unei lecții, și anume trecerea de la lecțiile din sala de clasă la lecțiile la distanță, duce la soluționarea problemelor apărute atât pe timp de pandemie, cât și în afara acesteia, aducând cu ele multe cheltuieli din partea atât a elevilor, cât și a cadrelor didactice. În aceste situații create la nivel global, utilizarea noilor TIC pentru învățarea la distanță este atât vitală, cât și problematică. Noile TIC utilizate la soluționarea diverselor probleme din domeniul educațional, și anume la predarea-învățarea-evaluarea la distanță, sunt instrumente pertinente, ce ne motivează să desfășurăm procesul de învățământ cât mai calitativ și cât mai în siguranță.

Bibliografie:

1. *Aplicații utile în școală* [online] [citată 02.02.2021]. Disponibil: <https://aplicatiitutileinscoala.weebly.com/kahoot.html>
2. CERBUȘCA, P. *Învățământul general în mod online: eficacitate și eficiență*. [online] [citată 15.03.2021]. Disponibil: https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/05/Studiu_Invata-mantul_Online_202-04-29.pdf
3. *Cisco WebEx se extinde de la conectarea oamenilor la procesul de conectare și aplicații în timp real* Webex. [online] [citată 07.02.2021]. Disponibil: <https://www.webex.com/video-conferencing>
4. CORLAT, S. *Realizarea procesului educațional în condițiile izolării actorilor în învățământului general* [online] [citată 10.02.2021]. Disponibil: <https://www.soros.md/files/publications/documents/Studiu%20educatia%20la%20distanta%20S.Corlat%20Final%2030.04.20.pdf>
5. *Discord* [online] [citată 20.01.2021]. Disponibil: <https://www.cnet.com/news/discord-slack-for-gamers-hits-its-fourth-year-at-250-million-registered-users/>
6. *Învățarea la distanță – un start pentru schimbări în procesul educațional* [online] [citată 21.03.2021]. Disponibil: https://www.ipn.md/ro/invatarea-la-distanta-un-start-pentru-schimbari-in-procesul-7967_1073168.html
7. *Microsoft Teams – новые возможности взаимодействия с клиентами* [online] [citată 23.01.2021]. Disponibil: <https://news.microsoft.com/ru-ru/microsoft-teams-novy-e-vozmozhnosti-vzaimodejstviya-s-klientami/>
8. POPOV, L. *Aplicarea tehnologiilor informaționale în predare-învățare-evaluare, Softul educațional SMART Notebook (pentru tabla interactivă)*. Ghid metodic. Bălți: Tipografia Universității de Stat „Alecu Russo” din Bălți, 2016. 320 p. ISBN 978-9975-50-171-2.
9. *Recomandarea consiliului Uniunii Europene din 22 mai 2018 privind competențele cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții* [online] [citată 01.02.2021]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX>
10. *Zoom, Google Meet, Microsoft Teams и другие. Что нужно знать о главных приложениях для видеоконференций*. [online] [citată 8.02.2021]. Disponibil: <https://www.currenttime.tv/a/video-conference-apps-covid19/30534330.html>

SĂ NU NE TEMEM DE SENZAȚIONAL

Lucian-Constantin CIOHODARU, student, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Conducător științific: **Adrian Sorin MIHALACHE**, dr., diac. lect.

Abstract: *The present paper wants to draw attention to the misinformation that appeared in the secular press and the harmful consequences arising from the assimilation of all information as true. The paper is structured in three chapters, with suggestive themes.*

The first chapter is entitled "On the worries of the world and negative thoughts" and has as its main idea the concern for the spiritual and the restructuring of thinking. It often happens that we act in an unpleasant way under the influence of negative thoughts.

The second chapter is entitled "Misinformation and False Prophets" and is divided into several subchapters: Theoretical Notions, The Case of the Blind Man on the Brooklyn Bridge, and About False Prophets and Media Education.

The first subchapter defines the key terms misinformation and manipulation and analyzes the way in which it influences us.

The second subchapter shows how words can sensitize us.

In the last subchapter, it is pointed out that journalists who misinform and fabricate false news are like false prophets.

The last chapter, entitled "The relationship between the Church and the media" presents the connection between the Romanian secular press and the Church.

Keywords: *misinformation, manipulation, media, false prophets.*

Introducere. Lucrarea de față dorește să atragă atenția asupra dezinformării apărute în cadrul presei laice și a consecințelor nefaste ce decurg din asimilarea tuturor informațiilor ca fiind adevărate.

Lucrarea este structurată pe trei capitole, având tematici sugestive.

Primul capitol e intitulat „Despre grijile lumii și gândurile negative” și are ca idee principală preocuparea de cele duhovnicești și restructurarea gândirii. De multe ori se întâmplă să acționăm într-un mod neplăcut sub influența gândurilor negative.

Cel de al doilea capitol se intitulează: „Dezinformarea și Proorocii mincinoși” și este împărțit în mai multe subcapitole: *Noțiuni teoretice, Cazul orbului de pe podul Brooklyn și Despre proorocii mincinoși și educația mass-media.*

În primul subcapitol sunt definiți termenii-cheie *dezinformare* și *manipulare* și se analizează maniera în care ne influențează.

În al doilea subcapitol, se prezintă modul în care cuvintele ne pot sensibiliza.

În ultimul subcapitol, se aduce în atenție faptul că jurnaliștii care dezinformează și fabrică știri false se aseamănă cu proorocii mincinoși.

Ultimul capitol, intitulat „Relația dintre Biserică și mass-media” prezintă legătura dintre presa românească laică și Biserică.

Capitolul 1. Despre grijile lumii și gândurile negative

„Creierul uman are tendința de a se frământa cu fantezii negativiste, dar este ciudat și într-o altă privință: el reacționează la fanteziile negative și pozitive de parcă

ele ar fi reale. (...) Când medicii și terapeuții își învață pacienții să reformuleze gândurile negative și grijile în afirmații pozitive, procesul de comunicare se îmbunătățește, iar pacientul își redobândește stăpânirea de sine și încrederea.” [7, pp. 73-74]

Se întâmplă de multe ori să hiperbolizăm unele lucruri: ce s-ar întâmpla, dacă nu fac față cu brio la o provocare sau ce se va întâmpla, dacă îmi uit textul în timpul interpretării?

Cele mai multe lupte pe viață și pe moarte se dau în interiorul nostru, iar cel mai de temut adversar e alter-ego-ul nostru. Un înțelept spunea că în interiorul nostru sunt doi lupi: unul alb și unul negru: lupul alb e responsabil de faptele bune, iar cel negru e responsabil de faptele rele; acești lupi sunt într-o continuă bătălie, iar supraviețuitorul e cel care e alimentat cel mai mult.

Să nu ne punem niciodată nădejdea doar în propriile noastre forțe, deoarece uneori se întâmplă ca planurile să fie dejucate... cum spune un vechi proverb: Socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg!

Trebuie să ne punem nădejdea în Dumnezeu, căci El ne va scoate din marea acestei lumi și ne va duce la odihnă: „Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi” (Matei, 11:28).

În Evanghelia despre Grijile vieții [8], Mântuitorul ne îndeamnă să căutăm mai întâi spre cele duhovnicești, apoi le vom avea și pe cele trupești de la sine.

„Zis-a Domnul: Luminătorul trupului este ochiul; dacă ochiul tău va fi curat, tot trupul tău va fi luminat. Iar dacă ochiul tău va fi rău, tot trupul tău va fi întunecat. Deci, dacă lumina care e în tine este întuneric, dar întunericul, cu cât mai mult! Nimeni nu poate să slujească la doi domni, căci sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipi și pe celălalt îl va disprețui; nu puteți să slujiți lui Dumnezeu și lui Mamona. De aceea zic vouă: Nu vă îngrijiți pentru sufletul vostru ce veți mânca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca; oare nu este sufletul mai mult decât hrana și trupul decât haina? Priviți la păsările cerului, că nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună în hambare și Tatăl vostru Cel ceresc le hrănește. Oare nu sunteți voi cu mult mai presus decât ele? Și cine dintre voi, îngrijindu-se, poate să adauge staturii sale un cot? Iar de îmbrăcăminte de ce vă îngrijiți? Luați seama la crinii câmpului cum cresc: nu se ostenesc, nici nu torc, și vă spun vouă că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceștia. Iar dacă iarba câmpului, care astăzi este și mâine se aruncă în cuptor, Dumnezeu astfel o îmbracă, oare nu cu mult mai mult pe voi, puțin credincioșilor? Deci, nu duceți grijă, spunând: Ce vom mânca, ori ce vom bea, ori cu ce ne vom îmbrăca? Pentru că după toate acestea se străduiesc păgânii; doar știe Tatăl vostru Cel ceresc că aveți nevoie de ele. Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, și toate acestea se vor adăuga vouă.” (Matei, 6:22-33)

În **Omiliile la Matei** [9, p. 280], Sfântul Ioan Gură de Aur spune:

„– Dar pentru ce Hristos nu folosește și acum tot pilda cu păsările, pentru ce nu ne vorbește de păun, de lebădă, de oaie, că a mai întrebuințat multe pilde asemănătoare?

– Pentru că vrea să ne arate pe două căi covârșirea poruncii: și prin nimicnicia celor care au o astfel de frumusețe, și prin bogăția podoabei date crinilor. De aceea, după ce a spus cât sunt de frumoși, nu-i mai numește crini, ci: „iarba câmpului”. Și nu se mulțumește nici cu această numire, ci adaugă și altă nimicnicie a lor, spunând: „care astăzi este”; și n-a spus numai: „care astăzi este”, ci ceva cu mult de mai puțin preț: „în cuptor se aruncă”. Și n-a spus: „o îmbracă”, ci: așa o îmbracă.”

Vezi câtă covârșire și tărie în cuvintele Sale? Face aceasta ca să țină trează atenția ascultătorilor Săi. De aceea a și adăugat: „nu cu mult mai vârtos pe voi?”

Trebuie să luăm aminte a nu ne îngriji prea mult de cele trecătoare, ci de cele veșnice.

Capitolul 2. Dezinformarea și Proorocii mincinoși

2.1. Noțiuni teoretice

Termenul de dezinformare a apărut în 1949 în Dicționarul limbii ruse cu sensul de „acțiune de inducere în eroare cu ajutorul unei informații mincinoase”. Majoritatea specialiștilor care au studiat problema consideră într-adevăr că dezinformarea se definește prin caracterul organizat al minciunii (fabricarea unor documente false sau falsificarea documentelor existente, difuzarea unor știri false etc.) – metodă folosită de țările totalitariste ca și de cele democratice.

Dezinformarea, așa cum amintește Guy Durandin, este întotdeauna realizată în interesul dezinformatorului și vizează să-i facă un rău interlocutorului utilizând minciuna tactică (îi ascunzi adversarului propriile planuri pentru a-l face să ia decizii proaste) și mediatică (este denigrată imaginea adversarului în opinia internațională).

Orice cuvânt este o încercare de influențare al celuilalt. Când spun acest lucru, eu încerc deja să-mi impun ideea. Oare de ce cuvântul „influențare”, ca parte a titlului lucrării, are atâta greutate și riscă să frapeze putând fi chiar acceptată de voi? Care sunt mecanismele care intervin în acest zis fenomen al influențării?

Manipularea psihologică este un tip de influență socială care urmărește schimbarea percepției sau comportamentului celorlalți cu ajutorul unor tactici ascunse, amăgitoare sau chiar abuzive. Pentru că manipulatorul își urmărește doar propriile interese, deseori în detrimentul altora, aceste metode pot fi considerate exploatare, imorale și înșelătoare.

2.2. Cazul orbului de pe podul Brooklyn

Un exemplu de manipulare psihologică este dat de Cazul orbului de pe podul Brooklyn [6, p. 15].

„Pe podul din Brooklyn, într-o dimineață, un orb cerșește.

Pe genunchii săi se află un carton pe care scrie: «Orb din naștere».

Mulțimea trece indiferentă prin fața lui. Un necunoscut se oprește.

La cartonul, îl întoarce, mângâiește câteva cuvinte pe el și pleacă.

Imediat după aceea, miracol! Fiecare trecător întoarce capul și mulți, înduioșați, se opresc și aruncă un bănuț în cutie. Cele câteva cuvinte au fost de ajuns. Ele spun simplu: «Este primăvară, iar eu nu pot să o văd»”.

Se poate observa cum cuvintele pot schimba perspectiva... din nefericire, se confundă marfa cu ambalajul... dăm atenție la unele lucruri insignifiante, care sunt gravate cu litere de o șchioapă și sunt însoțite de imagini captivante.

2.3. Despre proorocii mincinoși și educația mass-media

„4. Răspunzând, Iisus le-a zis: Vedeți să nu vă amăgească cineva.

5. Căci mulți vor veni în numele Meu, zicând: Eu sunt Hristos, și pe mulți îi vor amăgi.

6. Și veți auzi de războaie și de zvonuri de războaie; luați seama să nu vă speriați, căci trebuie să fie toate, dar încă nu este sfârșitul.

7. Căci se va ridica neam peste neam și împărăție peste împărăție și va fi foamete și ciumă și cutremure pe alocuri.

8. Dar toate acestea sunt începutul durerilor.

9. Atunci vă vor da pe voi spre asuprire și vă vor ucide și veți fi urâți de toate neamurile pentru numele Meu.

10. Atunci mulți se vor sminti și se vor vinde unii pe alții; și se vor urî unii pe alții.

11. Și mulți prooroci mincinoși se vor scula și vor amăgi pe mulți.” (Matei, 24: 6-11)

În aceste cuvinte, Mântuitorul ne învață să ne încredem doar în Adevăr și nu în cei care slujesc minciunii.

Din nefericire, în zilele noastre, suntem asaltați de foarte multe informații. Mass-media este plină de știri explozive, care mai de care mai bogată în cuvinte și în imagini sugestive.

Însă ce ne facem în cazul în care sursele media sunt folosite spre a manipula mulțimile?

În acest caz, putem spune că acei jurnaliști sunt asemeni proorocilor mincinoși.

Este foarte important să fie construit un program de educație mass-media, să se formeze în rândul tinerilor, dar și al adulților sentimentul de a discerne ceea ce este bun de ceea ce este rău.

Un lucru destul de trist îl reprezintă sărăcia, atât cea material, dar mai ales cea spirituală, cauzată de indiferența cu care tratăm valorile morale divine. Dacă în timpul regimului comunist erau îngrădite anumite drepturi, după 1990, sărăcia spirituală a rămas... Despre aceste lucruri ne vorbește Părintele Sofian Boghiu în cartea *Smerenia și dragostea, însușirile trăirii ortodoxe* [3, p. 153]: „După 1990, era de așteptat să fie o întoarcere la credință, la o viață mai bună, armonioasă, însă, dimpotrivă, vedem că este un fel de viață amară. Unii huzuresc, nu au ce face cu banii, iar alții, săracii, aproape că mor de foame. Vin la poartă, aici, și cer o pâine. Această cerșeală nu este un lucru normal, pentru că țara este bogată, pământul produce ca și până acum, numai că unii gospodari nu sunt cinstiți. Cei care au parte de avere nu sunt mai deschiși, mai darnici, mai credincioși cu adevărat. ”

Vrăjmașii mântuirii sunt: lumea, trupul și diavolul. Despre modul cum să ne păzim de acești dușmani, ne învață părintele Arsenie Boca în lucrarea *Lupta duhovnicească cu lumea, trupul și diavolul* [2, p. 21]: „Lumea e gura satului, gura vicelanului și, de multe ori, gura celor din casă cu tine. Aceștia sau lumea îți iartă orice ticăloșie ai face, oricât ai îndărăpta cu sufletul, dar nu te iartă nicidecum să le iei înaintea cu un pas și să te faci mai bun.”

Datorită faptului că avem foarte mult timp liber pe care nu știm cum să îl cultivăm, apar diferite alternative dăunătoare, cum ar fi: petrecerea timpului liber în fața ecranelor (televizor, computer, telefon mobil), viciile (consumul de droguri, de tutun și de băuturi alcoolice), anturajul (asocierea într-un grup care dăunează creșterii armonioase și frumoase).

Despre efectele nocive ale televizorului și internetului ne vorbește Părintele Ioan de la Rarău în cartea *Educația creștin-ortodoxă a copiilor* [5, pp. 274-287]. *Toate posturile private de televiziune se finanțează, prin reclame comerciale transmise, iar încasările pentru reclame prezentate se fac în funcție de numărul telespectatorilor care vizionează postul de televiziune respectiv. (...) Neuropsihologii au constatat că, în timpul vizionării emisiunilor la televizor și a utilizării internetului, activitatea emisferei stângi a creierului se reduce alarmant de mult. (...) Unul din doi copii din România a fost hărțuit cel puțin o dată în mediul online. Aceasta, în condițiile în care, 90% dintre copiii din România au cont pe cel puțin o rețea de socializare și se expun mesajelor care instigă la ură, discriminare și violență.*

Din nefericire, televizorul a devenit un idol al lumii moderne, „oamenii își fac lecțiile, mănâncă, fac treabă acasă, se trezesc și adorm cu televizorul pornit. Pentru mulți dintre ei, canapeaua, ziarul, televizorul sunt atribute indispensabile ale relaxării casnice” [1, p. 102].

Despre tendințele programelor TV, aflăm în cele ce urmează: „numărul emisiunilor de bună calitate e insignifiant. Cele proaste, vulgare, lipsite de talent, evident dăunătoare pentru suflet și sănătate, sunt cu ghiotura.”

Capitolul 3. În loc de concluzii: Relația dintre Biserică și mass-media

„Bisericile trebuie să se raporteze la mass-media într-o manieră pastorală, evanghelică și profetică. Pastorală: să încerce să înțeleagă tensiunile pe care le suportă oamenii care lucrează în mass-media și să-i ajute să-și facă meseria într-un mod care respectă valorile umane. Evanghelică: Biserica trebuie să reziste tentației de a se servi de mass-media, încălcând demnitatea publicului și manipulându-l. Ea trebuie, mai degrabă, să propovăduiască smerit și convingător adevărul care i-a fost încredințat. Biserica are, de asemenea, un rol profetic: ea trebuie să aibă mereu o viziune critică asupra realizărilor, conținuturilor și tehnicilor mediatică, precum și asupra ideologiilor care le susțin. Ea trebuie să ajute comunitățile umane în dezvoltarea conștiinței lor mediatică în așa fel, încât o analiză critică să se poată constitui în Bisericile și întrunirile locale (...).” afirma J. Bluck¹ [apud 4, pp. 114-115]

Trebuie să remarcăm că, în general mass-media laică românească, deci non-bisericească, are o preocupare mult mai mare pentru problemele religioase în comparație cu cele occidentale. Această preocupare se manifestă prin două extreme: pe de o parte, clerului i se acordă generos, pentru lucrarea lor misionară, pagini întregi în ziare și reviste, emisiuni la posturi de radio sau televiziune; pe de altă parte, se

¹ John Bluck, *Beyond Technology. Context for Christian Communication*, W.C.C. Publications, Geneva, 1984, citat de Pr. Nicolae Dascălu în *Comunicare pentru Comunitate*, p. 114-115.

desfășoară o campanie anti-bisericească, de ponegrire a ierarhilor și preoților care sunt acuzați în diferite articole și emisiuni de tot soiul de fărădelegi, fără să li se acorde dreptul la replică sau, în cel mai bun caz, i se acordă mult mai târziu, ceea ce nu mai schimbă opinia publică formată unilateral. Cel mai recent caz în această privință a fost îndreptat, în primăvara anului 2001, împotriva patriarhului Teoctist care a fost acuzat de aservirea regimului ceaușist, de apartenența la mișcarea legio-nară, dar și calomnia nefondată de sodomie.[10]

Bibliografie:

1. AVDEEV, Dmitri. *Nervozitatea la copii și adolescenți*. București: Editura Sophia, 2015. 164 p. ISBN 9789731364827.
2. Părintele BOCA, Arsenie. *Lupta duhovnicească cu lumea, trupul și diavolul*. Făgăraș: Editura Agaton, 2009.
3. Părintele BOGHIU, Sofian. *Smerenia și dragostea, însușirile trăirii ortodoxe*. Iași: Editura Doxologia, 2018.
4. Pr. DASCĂLU, Nicolae în *Comunicare pentru Comuniune*. București: Editura Trinitas, 2001.
5. Părintele Ioan de la Rarău. *Educația creștin-ortodoxă a copiilor*. București: Editura Agapis, 2017.
6. MUCCHIELLI, Alex. *Arta de a influența*. Iași: Editura Polirom, 2015.
7. NEWBERG, Andrew, WALDMAN, Mark Robert. *Cuvinte care îți modelează creierul*. Ediția II. București: Editura Curtea Veche, 2019.
8. *Noul Testament cu Psalmi*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1979.
9. Sfântul Ioan Gură de Aur, Omilia XXII. In: *Scrieri. Partea a treia. Omilii la Matei*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994. 1017 p.
10. VARGA, E. *Dialogul între mass-media și Biserică într-o societate democratică și pluralistă*. [online] [citat 20.10.2020]. Disponibil: http://www.biserica-petru-si-pavel.net/articole/dialogul-intre-mass-media-si-biserica-intr-o-societate-democratica-si-pluralista/?fbclid=IwAR2V-d0X-Cf8wCZKznPGmgEQqZbtD4-MIMC0m9eP3O4_n_YjjKpQRStrU_4

CZU 373.3.035.3:398.33

FAMILIARIZAREA ELEVILOR CLASELOR PRIMARE CU TRADIȚIILE ȘI OBICEIURILE DE CALENDAR ÎN CADRUL ORELOR DE EDUCAȚIE TEHNOLOGICĂ

Valeria PEPENJI, studentă, *Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Iulia POSTOLACHI**, asist. univ.

Sommaire: *Cet article vise à familiariser les élèves du primaire avec les traditions et les coutumes des cours d'enseignement technologique. Les traditions d'un peuple sont son plus grand trésor. Chacun de nous est obligé de les conserver et de les*

transmettre de génération en génération. Les chercheurs Pop Mihail, Manoil Oleseu, Rusu Andrei dans ses travaux ont mentionné quelles sont les traditions et les méthodes pour familiariser les étudiants avec eux pendant les cours d'éducation technologique. Dans les cours d'éducation technologique, les étudiants se familiarisent avec certaines fêtes religieuses et nationales qui connaissent certaines traditions et coutumes.

Mots-clés: *éducation technologique, traditions, coutumes, étudiants, familiarisation, méthodes, génération.*

Din cele mai vechi timpuri conceptul de cultură era privit ca ceva sfânt, ceva ce trebuie prețuit, păstrat și transmis din generație în generație. Orelor de educație tehnologică îndeplinesc rolul de fortificator și formator în familiarizarea elevilor de clasele primare cu tradițiile și obiceiurile de calendar. Patrimoniul național trebuie păstrat și transmis din generație în generație prin prisma educațională încă din clasele primare.

În cadrul orelor de educație tehnologică, cadrul didactic are ca scop dezvoltarea și promovarea tradițiilor și obiceiurilor prin intermediul atât a activităților școlare, cât și a celor extrașcolare. Orelor de educație tehnologică sunt organizate de către cadrele didactice având la bază următoarele obiective:

- a) dezvoltarea interesului pentru cunoașterea, păstrarea și transmiterea portului popular românesc, a tradițiilor și obiceiurilor specifice poporului nostru;
- b) învățarea unor pași de dans popular;
- c) dezvoltarea la elevi a respectului față de înaintași;
- d) însușirea unor abilități de țesut, cusut, confecționare de măști;
- e) dezvoltarea la elevi a capacităților de a interpreta cântece populare românești;
- f) cunoașterea folclorului și prețuirea acestuia;
- g) cunoașterea succesiunii sărbătorilor religioase și manifestările folclorice destinate lor;
- h) identificarea și cunoașterea portului popular, a tradițiilor și folclorului din zona noastră;
- i) formarea unor trăsături morale pozitive folosind în joc proverbe, zicători, strigături.

Educația tehnologică orientează elevii la integrarea în spațiul istorico-cultural stimulând gândirea creativă și formând competențele necesare. Elevii se implică cu plăcere în cadrul activităților de educație tehnologică care stimulează gândirea creativă, cum ar fi:

- a) confecționarea unor panouri decorative pentru ornarea holurilor școlii și a sălilor de clasă;
- b) realizarea unor expoziții cu lucrări ale elevilor: ouă pictate, măști confecționate de elevi și părinți;
- c) organizarea șezătorilor populare cu diferite tematici: *Dragobetele sărută fetele, Mărțișorul, În seara lui Andrei Sfântul* etc.
- d) prezentarea de programe artistice la serbări școlare și ori de câte ori se ivesc prilejuri.

În urma studierii literaturii de specialitate, autorul Pop M. a ajuns la concluzia că activitățile culturale în cadrul orelor de educație tehnologică, cum ar fi șezăto-

riile, constituie un mijloc complex de educație, deoarece îi familiarizează pe elevi cu tradițiile și obiceiurile folclorului, dezvoltă dragostea pentru frumos, pentru tradițiile populare și naturaleța obiceiurilor folclorice. În cadrul șezătorilor elevii cos la gherghef, scarmână și torc lână, împletesc, cioplesc etc. Toate aceste lucruri sunt învățate, în primul rând, în cadrul orelor de educație tehnologică [7, p. 56].

Prin valorificarea tradițiilor și obiceiurilor în cadrul orelor de educație tehnologică putem orienta elevii în integrarea în spațiul social-cultural stimulând gândirea creativă a elevilor în cadrul organizării unor activități. De exemplu, modulul „Arta acului” propune elevilor studierea articolelor brodate de ritual, prosopul și ia tradițională. La brodarea acestor ornamente se folosesc atât modele prezentate în manual, cât și ornamentele transmise din strămoși care se diferențiază de cele moderne. [4, p. 67]

În cadrul orelor de educație tehnologică, învățătorul are menirea de a familiariza elevii de clasele primare cu semnificația ritualurilor, obiceiurilor și datinilor din cadrul sărbătorilor naționale, religioase și familiale. Educația simțurilor, a gustului estetic nu este doar apanajul disciplinelor artistice, ea are un caracter transversal. Valoarea nu se dă, ea se creează.

După Manoil O., pentru eficientizarea procesului de valorificare a meșteșugurilor și tradițiilor populare la lecțiile de educație tehnologică, se propune utilizarea formelor complementare de organizare a procesului de învățământ, precum lecția-excursie. Valoarea acestor activități de învățare este mare nu doar din punct de vedere instructiv, ci și din punct de vedere educativ, în măsura în care asigură condițiile de aplicare în practică a cunoștințelor și consolidarea lor. Ca element al culturii materiale și spirituale, arta populară și meșteșugurile populare artistice tradiționale reflectă specificul național, originalitatea poporului care le-a creat și au un rol bine definit în realizarea „echilibrului dintre util și frumos” [4, p. 78].

Autorul Rusu A. menționează că, în vederea valorificării meșteșugurilor și tradițiilor populare la treapta primară de învățământ, sunt recomandate lecțiile-excursii. Excursiile didactice sunt „forme organizate în natură sau la diferite instituții culturale în vederea realizării unor obiective instructiv-educative, legate de anumite teme prevăzute de programele de învățământ” [8, p. 53].

Strămoșii noștri nu ne-au lăsat drept moștenire piramide egiptene, clădiri, cetăți, dar ne-au lăsat o moștenire mult mai de preț: cultura și arta populară șlefuită asemeni unui diamant care merită prețuită și transmisă mai departe, din generație în generație. Școala este unul din principalii mentori în familiarizarea elevilor de clasele primare cu tradițiile și obiceiurile, și anume în cadrul orelor de educație tehnologică.

Conform cercetătorului Pop M., în cadrul orelor de educație tehnologică, cadrele didactice organizează anumite excursii muzeale unde copiii pot vedea diferite exemple de porturi populare, vase cu ornamente tradiționale, covoare tradiționale care la fel reprezintă unele dintre tradițiile și obiceiurile poporului nostru. Educația tehnologică reprezintă una dintre disciplinele în cadrul cărora elevii sunt familiarizați cu arta frumosului, dezvoltându-și competențele de cunoaștere, de executare și sociale [7, p. 67].

Reiterând datele Dicționarului de artă populară, meșteșugurile populare sunt acele ocupații și îndeletniciri ale oamenilor, ce consolidează națiunea și contribuie la identificarea noastră. Tradițiile și obiceiurile sunt medalionul și simbolistica unui popor, de aceea sarcina principală a unui profesor de educație tehnologică este să pună bazele unei generații cu gust estetic și cu dragostea de frumos. Activitatea individuală și independentă este cel mai des utilizată în cadrul orelor de educație tehnologică. În cadrul acestor activități, elevii au posibilitatea de a-și demonstra capacitatea de a crea lucrări în care își manifestă caracterul patriotic față de tradițiile și obiceiurile poporului său.

Ca obiect de studiu, educația tehnologică orientează elevii la integrarea în spațiul socio-cultural, copiii lucrează cu informația obținută despre tradiții și obiceiuri, completează cele auzite cu alte cunoștințe știute din familie sau societate. De exemplu, în cadrul modulului „Cusutul și brodatul tradițional”, se studiază articolele brodate de ritual, prosopul și ia tradițională. Deseori, pentru ca tema să fie mai bine asimilată, se organizează așa-numitele șezători în cadrul cărora elevii sunt familiarizați cu tradițiile și obiceiurile poporului. Astfel, nu doar în cadrul orelor teoretice, dar și prin activități extracurriculare, elevii croșetează, scarmână și torc lână, împletesc, cioplesc, împletesc obiecte din pânuri de porumb. La aceste șezători, elevii vin îmbrăcați în costume populare autentice. Șezătorile sunt reuniuni cu caracter educativ-cultural, la care sunt antrenate elevii și fiecare dintre cei prezenți (învățătoarea, bunicii, părinții, bătrânii localității) își aduce contribuția cu o glumă, o ghicitoare, un cântec, interpretarea unor dansuri, dramatizarea unor povești. Șezătorile, fără un efort deosebit, constituie serbări în miniatură, organizate într-un cadru mai restrâns, dar cu o eficiență educativă mai mare. Șezătorile se pot organiza cu ocazia unui eveniment din viața poporului, a satului. Acestea trezesc în conștiința copiilor sentimentele de dragoste față de popor, acestea reprezintă principala cauză în familiarizarea elevilor cu tradițiile și obiceiurile.

Conform manualului de educație tehnologică pentru clasa a IV-a, una dintre tradițiile unui popor sunt și bucatele tradiționale. Bucătăria moldovenească este o latură a culturii și civilizației ce cuprinde o mulțime de tradiții și obiceiuri transmise de-a lungul timpului din generație în generație. În cadrul orelor de educație tehnologică, elevii se familiarizează atât cu istoria și apariția bucatelor tradiționale, cât și cu unele tradiții și obiceiuri ce țin de prepararea lor, de servirea lor. Cadrul didactic are menirea de a familiariza elevii cu pregătirea unor bucate. Special pentru aceasta sunt repartizate anumite ore în cadrul cărora elevii, împreună cu învățătoarea, gătesc unele bucate, cum ar fi salate specific tradiționale. Un alt scop urmărit de către cadrul didactic în cadrul lecțiilor de educație tehnologică este familiarizarea elevilor cu anumite sărbători religioase specifice cărora sunt anumite bucate tradiționale. De exemplu, specifice pentru Crăciun sunt piftia, friptura, cărnații de casă etc. O altă sărbătoare religioasă pentru care avem bucate tradiționale specifice este Paștele: cozonacul, pasca, carnea de miel. Tot pentru aceste sărbători cunoaștem și unele obiceiuri. De exemplu, de Crăciun un obicei este mersul cu colindul, lucru prin care vestim nașterea Domnului. De Paște, la fel cunoaștem unele obiceiuri, cum ar fi

vopsirea ouălor roșii, sfințirea coșului de Paște care conține Pasca, carnea de miel. În perioada sărbătorilor de Paște se cântă colinde de Paște care reprezintă un omagiu Domnului. Toate aceste lucruri sunt predate și dezvoltate de către cadrul didactic în timpul orelor de educație tehnologică [4, p. 35].

Putem spune că folosirea folclorului și a artei populare în activitatea școlară contribuie la îmbogățirea și extinderea orizontului cultural artistic al copiilor, în educarea sentimentelor de dragoste, admirație, mândrie, respect față de comorile creației populare, la cultivarea trăsăturilor de personalitate caracteristice omului nou, de care are nevoie societatea noastră de astăzi. Prin folclor copiii pot să cunoască mai bine și să prețuiască mai mult lupta poporului nostru pentru libertatea socială și națională, frumusețea limbii și a țării sale, gândurile, sentimentele și năzuințele generațiilor de ieri și de azi. Începând cu obiceiurile prilejuite de fiecare eveniment important din viața poporului, continuând cu frumoasele costume populare îmbrăcate în aceste împrejurări și terminând cu cântecele, discursurile și strigăturile, ne lipsite la aceste datini, izvorul lor e nesecat pentru cel ce vrea să le cunoască și să le adune în mănunchi pentru a le dărui din nou generațiilor viitoare.

În concepția cercetătoarei O. Manoil, folclorul este o carte a vieții, un îndrumător pentru demnitate, muncă, cinste, omenie. Educând copiii în spiritul valorilor morale ale poporului nostru, aducem folclorul ca izvor nesecat de valori culturale și naționale [4, p. 78].

Orele de educație tehnologică joacă un rol destul de important în formarea școlărilor de clasele primare ca personalitate. Educația tehnologică este o componentă a noii culturi generale, fiind disciplina care reprezintă punctul de trecere dintre generația de ieri și generația de mâine, sau, mai bine zis, transmiterea tradițiilor și obiceiurilor de la generația de ieri la generația de azi. Pe lângă lecțiile petrecute în clasă, mai sunt organizate și lecții în afara școlii, cum ar fi vizitele la muzeu, expoziții, ateliere de creație. Anume prin intermediul acestor activități, acestor vizite, elevii se familiarizează cu tradițiile și obiceiurile din diferite timpuri, din străbuni transmise din generație în generație.

Atelierele de creație apropiate elevii de realitate, le oferă situații de simulare a vieții, a unor domenii de activitate, ceea ce favorizează o intensificare a factorilor motivaționali și obținerea mai rapidă a învățării [4, p. 46].

Un exemplu de activitate extracurriculară în cadrul disciplinei educație tehnologică care servește ca mijloc de familiarizare a elevilor cu tradițiile și obiceiurile, sunt vizitele în atelierele de creație unde elevii pot observa și urmări cum meșteșugarii lucrează cu argila, războiul de țesut etc. Meșterii vor explica și demonstra elevilor cum se pregătesc și se obțin diferite produse: covoare țesute manual cu elemente tradiționale, broderii, prosoape care reprezintă averea unui popor, în prezent foarte rar întâlnită. De asemenea, în cadrul acestor activități, elevii au posibilitatea de a lucra, cerceta și crea cu ajutorul ustensilelor de lucru propriile lor lucruri care pe viitor vor reprezenta un simbol al tradițiilor și obiceiurilor poporului.

Prin meșteșugurile artistice tradiționale au fost valorificate toate bogățiile cadrului natural în care locuiesc comunitățile. Prelucrarea lemnului, pietrei, lutului,

papurii, stufului, paielor, nuielilor constituie activități străvechi, promovate până în prezent pentru a crea diferite obiecte de primă necesitate. Alte meșteșuguri s-au dezvoltat datorită ocupațiilor de bază și secundare. Prelucrarea lânii și a pieilor pentru a confecționa haine și țesături de interior, la fel ca și prelucrarea cornului, sunt meșteșuguri dezvoltate în strânsă legătură cu creșterea animalelor. Țesutul pânzelor din fire de cânepă și in, confecționarea pieselor de port cu ajutorul țesutului și al cusutului s-au afirmat grație dezvoltării agriculturii [4, p. 2].

În cercetările etnografului român C. Cucușel, se menționează că geometrismul artei populare marchează, astfel, un efort de cultură și civilizație milenară. Geometrismul este, pentru noi, aproape un limbaj, un limbaj emoționant pe care poporul îl înțelege într-un anume fel și îl practică în calitate de un legat al străvechii moșteniri, pe obiecte de artă populară, pe țesături și cusături azi create [3, p. 32].

Ornamentul tradițional potențează cunoașterea patrimoniului național. Studierea ornamentelor tradiționale în cadrul orelor de educație tehnologică presupune valorificarea ornamentelor tradiționale, studiul ornamentului ca element distinct al tuturor genurilor de artă populară aplicată studiate în cadrul modulelor disciplinei educația tehnologică, prin studierea tehnicilor de realizare a acestora, prin studierea semnificării motivelor ornamentale, corelând teoria cu practica se va potența promovarea culturii naționale, aceasta fiind transmisă generațiilor tinere. Metodele și tehnicile aplicate în cadrul orelor de educație tehnologică conform curriculumului modernizat ne permit formarea la elevi a competențelor de valorificare a ornamenticii tradiționale. În acest mod, elevii înțeleg de ce țesăturile sunt formele intermediare de bază în viața omului, care îl ajută să-și satisfacă anumite necesități vitale, estetice, sociale – să-și acopere corpul, să-și aștearnă patul, să-și împodobească casa, să-și înfrumusețeze și să-și organizeze sărbătorile, să-și petreacă anumite ritualuri – tot așa după cum îl ajută limba, matematica, muzica [1, 8].

În acest context, etnograful român V. Buzilă scrie: „Ornamentul constituie un accesoriu decorativ, aplicat sau executat pe fața văzută a unui element, destinat a-l pune în evidență, a-l împodobi, a-l sublinia sau a-i mări efectul”. Pe diferite piese etnografice, ornamentele capătă dimensiuni diferite, în conformitate cu funcționalitatea acestora. De exemplu, țesute, cusute sau brodate, motivele ornamentale, mai ales de pe piesele textile care împodobesc interiorul țărănesc tradițional și de pe piesele costumului popular, constituie una dintre cele mai bogate categorii ale ornamenticii tradiționale [2, pp. 23-54].

În concluzie, pot menționa că educația tehnologică reprezintă una dintre cele mai primordiale și importante discipline care au ca scop familiarizarea elevilor cu tradițiile și obiceiurile unui popor. Deoarece comoara unui popor o reprezintă cultura acestuia, tradițiile și obiceiurile, trebuie să educăm o generație în spiritul valorilor naționale și tradiționale. Educația tehnologică constituie un subsistem cu funcționalitate precisă al cărui potențial pedagogic este familiarizarea elevilor de clasele primare cu tradițiile și obiceiurile poporului. Un popor este lanțul culturii format din tradiții și obiceiuri, și fortificate cu tradiții și obiceiuri care trebuie păstrate și transmise urmașilor noștri. Izvorâte din experiență și înțelepciune de

viață, din bucurie sau durere, din năzuințele și dorurile românului, din setea de liniște sau din dragostea pentru frumos, elementele de cultură și tradițiile populare transmit valori și creează punți de legătură între generații. Tradițiile, obiceiurile, portul popular și folclorul sunt comori inestimabile care definesc un popor, făcându-l unic, statornic și nemuritor, motiv pentru care trebuie sădite în sufletul școlărilor încă din cea mai fragedă vârstă.

Bibliografie:

1. BĂIEȘU, N. *Tradiții etno-folclorice ale sărbătorilor de iarnă*. Chișinău: Ed. Știința, 2008. p. 34-98. ISBN 978-3565-675-7.
2. BUZILĂ, V. „*Firul vieții*” în ciclul obiceiurilor de la nașterea și moartea omului. In: *Imagini și permanențe în etnologia românească*. Chișinău: Ed. Știința, 1992. p. 96-100. ISBN 978-7889-78-243-8.
3. CUCUȘEL, C. *Premise, temeuri și contexte nonformale de realizare a educației pentru valorile artistice*. In: *Univers Pedagogic*, 2014, nr. 1, p. 17-22.
4. CEMORTAN, S. *Tehnologii didactice moderne*. Chișinău: Ed. Cavaoli, 2016. 360 p. ISBN 978-9975-48-102-1.
5. GROSU, E., CROITORU, R. et al. *Educație tehnologică, clasa a IV-a*. Chișinău: Ed. Epigraf, 2017. 70 p. ISBN 978-9975-60-251-8.
6. MANOIL, Olesea. Promovarea meșteșugurilor și tradițiilor populare prin intermediul lecțiilor-excursie în cadrul disciplinei educația tehnologică la treapta primară de învățământ. In: *Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului: materialele conferinței științifice anuale a profesorilor și cercetătorilor UPS „Ion Creangă”*. Chișinău, 24 martie 2017. Seria 19, Vol. 2, Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”. pp. 224-230. ISBN 978-9975-46-335-5.
7. POP, Mihai. *Obiceiuri tradiționale românești*. București: Ed. Univers, 1999. 234 p. ISBN 978-8856-54-101-1.
8. RUSU, A. Dezvoltarea Curriculumului la educația tehnologică din perspectiva formării competențelor. Modernizarea standardelor și curricula educaționale – deschidere spre o personalitate integrală. In: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale*, 22-23 octombrie, Chișinău, 2009. ISBN 978-3457-807-5.

CZU 373.2.02

INFLUENȚA ȘI ROLUL FORMATIV AL POVESTIRILOR ÎN CADRUL ACTIVITĂȚILOR DE REPOVESTIRE LA COPIII PREȘCOLARI MARI

Florentina CÎRLAN, doctorandă, *Facultatea Psihologie și Asistență socială, Universitatea Liberă Internațională din Moldova*
Conducător științific: **Angela CALANCEA**, dr., conf. univ.

Abstract: *The influence and the formative role that the stories had on the children, we realized especially when we reproduced the stories in the retelling activities.*

În the retellings, the children reproduce the content of previously known stories in which they use literary expressions, practicing the language in all aspects: phonetic, lexical and grammatical, as well as contextual and monologue language.

Keywords: *storytelling, retelling, method, language and communication, children, preschoolers, speech development, educators*

Pentru a da posibilitate copiilor să le reproducă cât mai exact am asigurat însușirea conștientă a povestirilor prin repetare cu ajutorul diafilmului, a audierii înregistrărilor pe casetă în cadrul jocurilor și activităților alese. De asemenea, am expus în sala de grupă imagini ce concretizau conținutul poveștilor și păpușile care întru-chipau personajele sau siluetele.

Astfel, am organizat în prima parte a anului *reповestiri după un șir de ilustrații* pentru a le reaminti tehnica desfășurării unei astfel de activități și de a le reactualiza deprinderile deja însușite la grupa mijlocie.

Dau spre exemplificare repovestirea *Hansel și Gretel* de Frații Grimm. Imaginile au reprezentat următoarele momente principale:

1. Drumul copiilor prin pădure și descoperirea căsuței de turtă dulce;
2. Închiderea lui Hansel de către vrăjitoare într-o cușcă;
3. Salvarea lui Hansel de către Gretel și aruncarea vrăjitoarei în cuptor;
4. Bucuria reîntâlnirii dintre tată și copii.

Le-am cerut copiilor să reproducă la început povestirea pe episoade în ordinea prezentării imaginilor. Am avut grijă să fie începută de un copil cu o vorbire clară, cursivă, expresivă, pentru a constitui un exemplu pentru ceilalți. Fiecare imagine, corespunzătoare unui episod a fost povestită de un alt copil, reușind astfel să antrenez cât mai mulți copii în activitate.

Având deprinderi formate de-a lungul celor doi ani (grupa mică și mijlocie) și un vocabular activ mai dezvoltat, copiii au redat întâmplările, dovedind capacitatea de reproducere, au introdus în repovestire și anumite cuvinte folosite de autor, precum și dialogul dintre personaje, participând cu întreaga ființă la acțiunea povestirii. De exemplu:

„- Scoală, leneșo, și du-te și adu apă, să-i faci o fiertură bună lui frate-tău că trebuie să-l îngărășăm!”

„- Ești proastă ca o găscă! o ocări baba.”

Copiii care au un ritm de dezvoltare mai lent, au redat episodul incomplet, n-au respectat firul logic al acțiunii, nu au folosit expresii artistice din text, nu aveau formată pe deplin deprinderea de a-și exprima impresiile, stările sufletești. Cu ei s-a lucrat diferențiat în etapa jocurilor și activităților alese și a activităților de după-amiază. (ALA – Activități Liber Alese)

După ce povestea a fost redată pe fragmente, un copil a povestit în întregime povestea. Datorită conștientizării povestirii, copilul respectiv a apelat mai puțin la imagini și povestirea a devenit mai liberă.

Mai târziu, când copiii au căpătat mai multă experiență și exprimarea a devenit mai cursivă, am organizat repovestirile după un plan verbal pentru a le oferi un punct de sprijin mai substanțial, pentru a-i ajuta să-și reamintească conținutul povestirii și o mai bună reproducere.

Desfășurând repovestirea textului *Albă cu Zăpada și cei șapte pitici* de Frații Grimm am prezentat următorul plan verbal:

1. Împărăteasa dorește să aibă o fetiță.
2. Împărăteasa, mama vitregă, hotărăște să scape de Albă ca Zăpada.
3. Albă ca Zăpada ajunge la casa piticilor.
4. Împărăteasa cea rea încearcă să o omoare pe fată.
5. Prințesa este salvată de un fiu de împărat.
6. Împărăteasa cea rea este pedepsită.

Repovestirile după un plan verbal au fost redată cu mai multă ușurință decât la grupa mijlocie. În cursul repovestirii, copiii și-au exprimat gândurile și sentimentele în propoziții și fraze, au respectat firul logic al întâmplărilor, au folosit anumite expresii din poveste, au redat convorbirea dintre oglindă și împărăteasă. De asemenea, am observat că momentele acțiunii au fost din nou re trăite cu intensitate, fiind alături de personaje atât la bine, cât și la greu.

În a doua parte a anului am organizat repovestiri libere pentru a le da posibilitatea să-și exercite vorbirea monologată, contextuală și să reproducă fără întrerupere conținutul unei povestiri.

Am urmărit ca reproducerea ei să fie făcută conștient, logic, să redea dialogurile dintre personaje. Deoarece în activitățile de repovestire nu pot fi solicitați mai mulți copii să reproducă povestirea, ci se apelează la cei mai buni povestitori pentru a fi model de exprimare pentru întreaga grupă, după audierea expunerii au fost solicitați copiii să completeze sau să corecteze ce au greșit povestitorii, în acest fel antrenându-i pe toți. Tot cu ajutorul celorlalți copii am analizat conținutul povestirii, subliniind mesajul etic al acesteia.

Povestirile copiilor care constituie un exercițiu de stimulare a gândirii și imaginației, de activizare a exprimării verbale fluente, flexibile, originale, sunt denumite în învățământul preșcolar – povestiri create de copii.

Capacitatea creatoare a copiilor manifestată în aceste povestiri este pregătită de educatoare prin îmbogățirea cunoștințelor copiilor cu povestiri, poezii etc. prin folosirea unor metode și procedee variate: citire expresivă, povestire, convorbire, observarea ilustrațiilor din cărți, vizionarea unor diafilme, reflectarea conținutului povestirilor în cadrul jocurilor, a dramatizărilor copiilor.

Prin reproducerea povestirilor cunoscute, copilul își formează priceperi și deprinderi pentru povestit, condiție esențială pentru compunerea propriilor povestiri.

Povestirile create de copii, experimentate în cadrul cercetării noastre la grupa mare se organizează treptat în funcție de complexitatea scopului propus și în funcție de mijloacele folosite. Astfel, ordinea povestirilor create de copii poate fi următoarea: povestire după un șir de ilustrații, povestire cu început dat, povestire pe baza unui plan dat, povestire după modelul educatoarei, povestire după o temă dată (cu prezentarea unei imagini sugestive), povestire cu personaje îndrăgite de copii, povestire după desenele copiilor, povestire după o jucărie, povestire colectivă, povestiri libere.

Prezentăm în continuare exemple de activități de povestiri create de copii.

Povestirile create după un șir de ilustrații se deosebesc de repovestirile realizate după ilustrații, deoarece copiii nu reproduc conținutul unei povestiri cunoscute, ci sunt puși în fața unor situații necunoscute care trebuie intuite și interpretate într-un mod original.

Dacă povestirea după imagini a copiilor din grupa mijlocie este redusă, rezumându-se, de cele mai multe ori, la numirea separată a elementelor care aparțin imaginii, preșcolarii mari reușesc să includă fiecare element într-o acțiune, să-i dea cursivitate și semnificație, să îmbogățească faptele respective și să întreprindă narațiunea. Acestea relevă progresele înregistrate de copii și prezintă interes pentru planul culturalizării copiilor cu ceea ce este ilustrat, contribuie la îmbogățirea experienței perceptive și facilitează achizițiile în afara cunoașterii și a limbajului.

Am selecționat pentru început ilustrații cu un conținut simplu, apropiat puterii de înțelegere a copiilor, ajutându-i să transpună conținutul în plan verbal, într-o succesiune logică, să-i stimulez să completeze ce s-a întâmplat între secvențe.

Pentru formarea deprinderilor copiilor de a crea o poveste după un șir de ilustrații, în etapa jocurilor și activităților la alegere de după-amiază am folosit imagini din jocul *Proverbe fără cuvinte*.

Le-am expus cinci ilustrații pe care preșcolarii le-au intuit pe rând și le-au povestit, urmărind succesiunea întâmplărilor.

Am insistat în mod deosebit asupra povestirii, și anume: cadrul în care are loc acțiunea, personajele principale, unde și cum acționează ele.

Am folosit imagini cu următoarele situații:

„– Mai mulți copii alergau într-o câmpie după fluturi;

– O fetiță dorea să prindă fluturele negru cu pete roșii;

– Fetița a căzut în apă, iar un băiat i-a venit în ajutor;

– Băiețelul îi dă un sfat fetiței, iar ceilalți copii ascultă.”

Mai întâi s-a realizat povestirea pe părți, antrenând mai mulți copiii, iar povestirea finală a fost realizată cu alți copii ca un produs al muncii colective. Exemplific povestirea unui băiat:

„Într-o zi de vară mai mulți copii au plecat să se joace în poienița de la marginea satului. Acolo au văzut mulți fluturi, care mai de care mai frumoși. Ei s-au dus acasă și au făcut o plasă de prins fluturi și s-au întors în poieniță să prindă fluturi. Au alergat după fluturi și s-au depărtat unul de altul. Mădălina dorea să prindă fluturele negru cu pete roșii, care era mai mare și s-a luat după el. Dar, cum alerga cu ochii tot după fluture, s-a apropiat de marginea unui lac și a căzut în apă. Mădălina a început să strige „Ajutor!”. Ionel, care era mai aproape, a auzit-o și a venit să-i dea ajutor. El știa să înoate și a salvat-o. Când au ieșit la mal i-a spus:

– Când mai alergi după fluturi, atenție!”

Copiii i-au dat povestirii titlurile: *Copiii aleargă după fluturi*, *Neatenția*, *Prietenia*.

Am apreciat titlurile date și, pentru a le îmbogăți vocabularul cu un nou proverb, am denumit povestirea „Prietenu la nevoie se cunoaște”.

În cadrul activităților de educare a limbajului, am organizat povestiri create de copii după un șir de ilustrații cu teme: *Hai să facem a poveste*, *O poveste hazlie*, *Întâmplări cu prieteni*.

În cadrul activității cu tema *Hai să facem o poveste* am folosit planșe tot din setul „Proverbe fără cuvinte” care reprezentau momentele:

- Mama îi da bani fetei și o trimite la cumpărături;
- Ea cumpără cireșe;
- Fetița fuge, se împiedică, cade și răstoarnă cireșele;
- Fetița strânge cireșele în punga făcută de un bătrân;
- Bătrânul o învață cum să meargă pe stradă.

Fiecare ilustrație constituia un fragment și a fost povestit de către un copil, iar povestirea integrală a fost realizată de doi copii.

În încheierea activității le-am adresat câteva întrebări:

- De ce a căzut fetița?
- Ce credeți că îi spune bătrânul după ce fetița a adunat cireșele?
- Cum vreți să numim povestea?

Copiii i-au dat denumirile: *Neatenția, Atenție la traversare, Ce i s-a întâmplat unei fetei?* Le-am sugerat ideea să denumim povestea prin proverbul: *Graba, strică treaba.*

Acest tip de povestire s-a dovedit a fi un minunat exercițiu de dezvoltare a limbajului și a comunicării orale, una din căile cele mai propice de punere în funcțiune a tuturor proceselor și mecanismelor psihice implicate în actul vorbirii și comunicării.

Pe măsură ce au căpătat deprinderea de a povesti, am redus materialul intuitiv și am solicitat copiii să creeze o poveste după o imagine care prezenta primul episod, restul urmând să compună ei.

Am desfășurat cu copiii din grupa mare activități de povestiri create după un început dat, povestirea oprindu-se după prefigurarea intrigii.

Scopul acestei activități a fost acela de a forma deprinderea copiilor cu alcătuirea unei povestiri scurte: îmbogățirea vocabularului cu cuvinte și expresii noi; stimularea vorbirii corecte, coerente, expresive.

La începutul activității am prezentat copiilor începutul povestirii, am explicat cuvintele și expresiile noi din text. De exemplu:

„Într-un aluniș, (pădurice de aluni), își făcuse culcușul (locuința, adăpostul) o familie de iepurași. Mama-iepuroaică avea multă grijă ca iepurașii să nu se depărteze de căsuța lor. Dar puiul cel mare, care se numea Codiță-Albă, crezându-se mai grozav decât frații săi (adică avea o părere prea bună despre el) nu prea luă în seamă sfatul mamei.

Într-o zi, pe când mama era dusă după niște morcovi pentru iepurași, Codiță-Albă o porni singur prin pădure hai-hui, țupăind vesel. Deodată, dintr-un tufiș, apare...?”

Apoi, am cerut copiilor să continue povestirea, dar mai întâi le-am dat câteva sugestii pentru continuarea povestirii sub formă interogativă:

– Ce credeți că s-a întâmplat mai departe cu iepurașul care nu a ascultat sfatul mamei?

– Cum s-a terminat această poveste?

Iată continuarea povestirii din punctul de vedere al altui copil:

„... vulpea. Codiță Albă a încremenit de spaimă. Vulpea i-a zis:

– Unde-ai plecat, iepurașule? Vrei să ne jucăm împreună? Vulpea deja se gândea la masa ce-o să urmeze, dar, până să răspundă iepurașul care nici nu mai putea vorbi, se auzi: Poc! Poc! Poc!”

Nu departe, vânătorul era cu pușca în mână și l-a salvat pe iepuraș. De atunci, Codiță Albă nu mai iese din cuvântul mamei.”

Un alt coleg a văzut continuarea povestirii astfel:

„...o umbră mare și neagră. *Codiță-Albă*, speriat, o luă la fugă, dar din neatenție căzu într-o prăpastie. Acesta strigă disperat după ajutor.

– Nu mă lăsați! Ajutor, ajutor!

Lupul care trecea pe acolo se oferi să-l ajute, gândind că ar putea fi o masă delicioasă. După ce-l scoate din prăpastie, iepurașul cel naiv și neascultător este mâncat cu lăcomie de *lupul cel hain*.”

În această continuare a povestirii se observă înlănțuirea corectă a propozițiilor și frazelor stimulată de situația dată și de modul de percepție al copilului. Acesta nu iese din tipare: lupul este personajul negativ, lacom, hain, iar iepurașul este personaj fricos, naiv, care este sancționat pentru neascultarea lui.

Un alt final creat este: „după ce iepurașul este scos din prăpastie, cei doi devin buni prieteni. Lupul îl duce la familia lui, iar mama-iepuroaică bucurată îi pregătește lupului o masă pe cinste: sarmale, cozonac, vin, plăcinte calde”.

În această povestire lupul este transformat de „autor” într-un personaj pozitiv, prietenos, bun la suflet care-l salvează pe iepuraș. Este o proiectare a dorinței copilului de a nu i se întâmpla nimic rău lui *Codita-Albă*, de aceea îi schimbă atitudinea „*lupului*”.

Copiii au fost solicitați să dea titluri povestirii. Acestea au fost: *Codiță-Albă, Codita Albă și lupul, O întâmplare fericită, Codiță-Albă și vulpea, Peripețiile lui Codiță Albă, Iepurașul neastâmpărat*.

Aceste povestiri activează gândirea, imaginația, atenția, memoria, limbajul.

Copiii, în general, au ținut seama de textul propus, au prezentat elemente originale, s-au exprimat corect din punct de vedere gramatical, au folosit cuvinte al căror sens îl știau, chiar și cuvinte și expresii din poveștile cunoscute.

Primele încercări de continuare a povestirii au fost sărace și se terminau foarte repede, cu timpul, încurajând încercările copiilor, ideile originale (reale și fantastice), exprimarea spontană, povestirile au devenit mai complete, corecte, originale, atractive.

Sarcinile se complică, deoarece copiii trebuie să-și găsească singuri intriga ce urmează a fi povestită cu posibilitățile adecvate de exprimare. Ei trebuie să-și reprezinte anumite fapte trăite, ce urmează a fi motivate logic în povestire.

Elaborarea unui sfârșit de poveste asigură originalitate, previne imitația și organizează pe fiecare copil într-o activitate individuală, utilă pentru dezvoltarea vorbirii.

Povestirile create după un plan dat au reprezentat un alt procedeu folosit în cercetarea noastră. În cazul acestor povestiri, copiii au fost stimulați să creeze povestiri simple, au fost îndrumați să respecte planul, structura unui text (introducere, cuprins, încheiere).

În timpul povestirii copiii au fost ajutați să-și dezvolte ideile, să se exprime corect, expresiv, să folosească chiar și dialoguri.

De exemplu, în activitatea cu tema *La bunici*, copiii au creat povestiri după un plan dat.

Scopul acestei activități a fost formarea deprinderilor copiilor cu alcătuirea unei povestiri după un plan dat, priceperea de a sistematiza ideile dintr-o povestire.

La începutul activității am prezentat copiilor planul de idei sub formă de propoziții interogative:

1. Unde trăiesc bunicii tăi?
2. Cum sunt bunicii?
3. Ce întâmplări ai trăit în casa bunicii?
4. Ce sentimente ai față de bunici?

Dau spre exemplificare povestirea creată de fetița de 6 ani:

„Au fost odată doi copii, frate și soră, pe care îi chema Bianca și Andrei. Noi așteptam de fiecare dată vacanța pentru a merge la bunicii noștri la țară. Bunicii erau bătrâni, ei ne iubeau foarte mult și avem foarte multe amintiri cu aceștia: bunica ne spunea povești cu Feți-Frumoși, balauri, zmei, ne făcea gogoși, brânzoaice, jucării, iar bunicul ne plimba cu barca, ne învăța cum se pescuiește. Astăzi, vacanțele noastre nu mai sunt la fel pentru că bunicii noștri sunt sus în cer.

Îi iubim pe bunicii noștri pentru că și ei ne iubesc pe noi.”

Din povestirile copiilor s-a constatat că aceștia creează povestiri apropiate de experiența lor de viață, iar evenimentele negative din viața lor îi pot marca și, inevitabil, ei vor pune în discuție acest subiect ori de câte ori găsesc prilejul.

Prin astfel de activități copiii au avut posibilitatea să-și exprime gândurile, trăirile, sentimentele, să-și exerseze limbajul sub toate aspectele.

Mai târziu, am trecut la un alt tip de povestiri, și anume: ***povestiri după modelul educatoarei***, care constituie mijlocul valoros de transpunere a reprezentărilor în imagini vii, create în chip original, stimulează dorința copiilor de a nara întâmplările trăite de ei. Am organizat povestirile după modelul educatoarei cu temele *O întâmplare din viața mea*, *Fapte bune* (pe stradă, acasă, la grădiniță).

După ce am expus povestea, le-am dat copiilor timp să se gândească și să-și amintească o întâmplare din viața lor, să ne-o povestească pe cea care și-a amintesc foarte bine, dar să nu semene chiar cu povestea model.

Povestirile copiilor au redat fapte reale, deși au avut construcție simplă, au fost bine încheiate și logic motivate.

Redăm una dintre ele, creată de o fetiță:

„Când eram mai mică, mama m-a lăsat să mă joc cu surioarele mele, iar ea s-a dus după cumpărături. Înainte de plecare ne-a spus să fim cuminiți și să ne jucăm împreună cu păpușile.

Dar, imediat ce mama a plecat, eu m-am gândit să iau gem din dulap ca să le dau surioarelor mele să mănânce și să hrănim și păpușile. M-am urcat pe un scaun să iau de pe raft pâinea și borcanul cu gem. Din neatenție, când coboram, am scăpat borcanul cu gem și s-a spart. Când a venit mama ne-a găsit plângând, iar surioarele mele erau tot un gem pe rochițe. De atunci sunt mai atentă când vreau să fac ceva.”

În cadrul povestirii *Fapte bune* (pe stradă, acasă, la grădiniță), copiii s-au în-trecut în alcătuirea povestirilor, având ca bază reprezentările formate anterior prin

intermediul poeziilor *Fapte bune* de Victor Tulbure, *Bătrânul și copiii* de George Coșbuc și a unor povestiri.

Exemplificăm povestirea altei fete:

„Într-o zi de iarnă, doi copii se îndreptau spre grădiniță. În drum au întâlnit o bătrână care nu avea copii și a fost nevoită să iasă din casă după cumpărături.

Fiind ghețuș bătrâna a alunecat și a căzut. Din sacoșă i-au sărit pâinea, ceapa, morcovii, iar ochelarii și bastonul cu care se sprijinea bătrâna au alunecat pe gheață.

Copiii i-au sărit în ajutor. Unul i-a adunat cumpărăturile în sacoșă, celalalt ochelarii și bastonul. Au ajutat-o apoi să se ridice și au condus-o acasă. Bătrâna le-a mulțumit pentru fapta lor.

Când au ajuns la grădiniță, i-au povestit doamnei educatoare cele întâmplate, iar aceasta i-a felicitat pentru fapta lor.”

Povestirea fetei a menținut atenția copiilor prin originalitate și exprimare clară.

O altă activitate de povestire creată de copii este ***Povestirea creată de copii după modelul dat:***

În cadrul acestei activități am dat ca model povestirea *Cioc! Cioc! Cioc!* de Emil Gârleanu.

Scopul activității a fost dezvoltarea vocabularului și a gândirii logice exprimate în mod corect, coerent prin redarea unei povestiri noi pe baza structurii modelului dat.

Pentru început am prezentat copiilor povestirea *Cioc! Cioc! Cioc!* de Emil Gârleanu, am explicat sensul unor cuvinte și expresii întâlnite în text, apoi, prin întrebări adecvate, am stabilit cu copiii personajele, locul unde se petrec întâmplările, întâmplarea neașteptată care a măhnit-o pe veveriță, finalul povestirii.

După această pregătire, am propus copiilor să alcătuiască povestiri, alegându-și personaje, întâmplări, având grijă să formuleze introducerea, desfășurarea întâmplărilor și încheierea.

Iată un exemplu de povestire alcătuită de o fetiță de 5 ani:

„A fost odată o fetiță care a plecat să picteze în pădure. După ce a pictat, a mers ce a mers și s-a întâlnit cu un iepuraș. Iepurele a dus-o pe fetiță acasă că se rătăcise în pădure. Când a ajuns acasă și când a văzut-o, mama s-a bucurat și i-a dat voie afară să se joace și i-a spus să nu mai plece departe.”

În cadrul unor activități de educare a limbajului cu tema *Hai să facem o poveste*, fiecare copil a primit câte o imagine cu personaje cunoscute din povești sau necunoscute, a desenat un desen, având sarcina de a alcătui câte o poveste și de a-i da un titlu potrivit, prilej cu care am adunat poveștile cele mai reușite și am confecționat o cărticică a grupei pe care am intitulat-o *Prima mea carte cu povești*.

Această modalitate a constituit un exercițiu de stimulare a gândirii și imaginației, de mărire a posibilităților de exprimare corectă, coerentă și expresivă.

Tema activității ***Povestiri cu personaje îndrăgite din literatură: Zdreanță***.

Scopul activității a fost îmbogățirea vocabularului cu cuvinte și expresii din opere literare cunoscute (poezia *Zdreanță* de Tudor Arghezi), dezvoltarea gândirii și imaginației pe baza motivației de a crea independent întâmplări cu personaje cunoscute și simpatizate de copii.

Această activitate am organizat-o după învățarea poeziei *Zdreanță* de Tudor Arghezi.

Am prezentat copiilor o machetă care-l reprezintă pe Zdreanță lângă coteț, apoi, pentru reactualizarea conținutului poeziei, le-am adresat următoarele întrebări:

- Pe cine recunosc din această machetă?
- De ce Zdreanță dă târcoale la coteț?
- Ce înseamnă această expresie?
- Cum este înfățișat Zdreanță?
- De cine se ferea el când: „Pe brânci, târâș, grăpiș / Se strecoară pe furiș?”

După ce copiii și-au amintit conținutul de idei al poeziei, le-am propus copiilor să compună și ei întâmplări cu acest personaj, altele decât cele redată de scriitorul Tudor Arghezi.

Exemple:

C.D.A. 5 ani:

„Într-o zi, Zdreanță se plimba prin curte și s-a întâlnit cu un copil. Când a vrut să se ducă să mănânce oul, copilul nu l-a lăsat și i-a spus că nu este frumos.

Zdreanță l-a ascultat și s-a dus și a mâncat oasele lui pregătite de gospodină. Și de atunci s-a dezvățat să mai vină la coteț!”

În această povestire Zdreanță este transformat de „autor” într-un câine ascultător care primește povețe de la un copil.

Această povestire este apreciată pentru exprimarea clară, concisă, cu personaje care știu să se comporte corect. Este dorința copilului de a nu i se întâmpla nimic rău lui Zdreanță. Personajele, acțiunile se apropie de realitate, deși se imaginează o convorbire între copil și câine.

Înlănțuirea corectă a propozițiilor și frazelor este stimulată de situația dată.

În general, în asemenea povestiri este activizată gândirea, imaginația și limbajul copiilor. Astfel: „Zdreanță se duce la malul unei ape și prinde un pește. Peștele se roagă de Zdreanță să-i dea drumul:

– Dă-mi drumul, „Zdreanță cu ochii de faianță” că îți dau un solz de aur vrăjit care te scapă de primejdii. Zdreanță îi dă drumul în apă.

Într-o zi când se întâlnește cu niște câini mai mari care-l ataca, solzul de pește îi vine în ajutor.”

În altă povestire Zdreanță își caută un prieten de joacă. Astfel, „el găsește un ou și, când vrea să-l mănânce, din ou iese un puișor. Zdreanță se bucură și se joacă cu puișorul.”

În cazul acestor povestiri, copiii au fost stimulați să creeze povestiri simple, cu multe întâmplări, să vorbească expresiv, folosind dialoguri, versuri din poezii, din unele povești.

Povestirile copiilor se centrează, de obicei, pe întâmplări pline de haz. Umorul este un motiv original al acestor povestiri, redat cu subtilitate, fiind totodată produsul unei interesante analize a lucrurilor și cu predilecție spre dialoguri.

Iată un exemplu de povestire creată de un alt băiețel, la DLC (domeniul Limbă și Comunicare), în cadrul săptămânii cu tema *Iarna în pădure*.

„A fost odată ca niciodată o familie de arici. Locuiau într-o căsuță de lemn, într-o pădure deasă, deasă... Tata, mama și bebelele arici s-au dus la plimbare și s-au întălnit cu lupul cel rău și cu vulpea cea șireată. Ei au format o echipă care voiau să le fure pijamalele aricilor să nu moară de frig la iarnă. Cei trei arici au auzit zgomot în casă:

– Stop aici! zise tata arici. O să văd eu cine este sus în paturile noastre. Hmmm, sunt doi infractori! Haideți să-i înțepăm!”

Aricii s-au așezat în fata ușii, iar când boții de pijamale au ieșit, au călcat drept pe ei și s-au înțepat, atât de tare că au scăpat pijamalele din mână și au fugit în pădure. Iar aricii au avut cu ce dormi toata iarna.

Și-am încălecat pe-o șa și v-am spus povestea așa.”

Copilul i-a dat titlul *Hoții de pijamale*.

Pentru ca vorbirea preșcolarilor să devină tot mai clară și mai corectă, exprimarea să câștige coerență, fluentă și independentă, fondul lexical să se îmbogățească, iar latura gramaticală să se perfecționeze progresiv, am complicat și diversificat activitățile de povestire. Pentru consolidarea, sistematizarea și verificarea cunoștințelor transmise prin intermediul povestirii, am folosit cu precădere jocul, desfășurat în diferite etape ale zilei.

Bibliografie:

1. ABRIC, J.-C. *Psihologia comunicării. Teorii și metode*. Iași: Polirom, 2002. 208 p.
2. ANA, A., CIOFLICĂ, S. M. *Proiecte tematice orientative*. Oradea: Tehno-art, 2003.
3. ANTONOVICI, Ș., CIOBOTARU, M. *Educarea limbajului – extindere (Îndrumător pentru educatoare)*. București: Aramis, 2006. 64 p.
4. ATKINSON, R. L., ATKINSON, R. C., SMITH, E. E. et al. *Introducere în psihologie*. București: Tehnică, 2002. 1090 p.
5. BOGDAN-TUCICOV, A., CHELCEA, S., GOLU, M. *Dicționar de psihologie socială*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981. 256 p.
6. CALLO, T. *Educația comunicării verbale*. Chișinău: Litera, 2003. 148 p.
7. GORGOS, C. *Vademecum în psihiatrie*. București: Medicală, 1985, 680 p.
8. SĂUCAN, D.-Ș. *Comunicarea didactică. Expresivitate și stil*. București: Atos, 2003. 240 p.
9. ȘCHIOPU, U. *Dezvoltarea operativității gândirii copilului*. București: Științifică, 1966. 360 p.
10. ȘERDEAN, I. *Didactica limbii și literaturii române în învățământul primar*. București: Corint, 2006. 320 p.
11. ZLATE, M. *Fundamentele psihologiei*. București: Universitară, 2006. 461 p.

CZU 371.3:7

MECANISMUL CUNOAȘTERII PRIN ARTĂ

Ana-Maria PINTILIE, studentă, *Facultatea de Științe ale educației și Informatică, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău*
Conducător științific: **Marina MORARI, dr., conf. univ.**

Abstract: *Man represents that superior being who wants to discover and understand themselves and the world around. Through knowledge the student interiorizes the*

key messages that come from the world's problems, discovering its identity role in order to bloom in the universe they belong. Deep knowledge comes though art, in the way that man needs sensitiveness to cogitate. In the science of pedagogy, knowledge is a concept that assume an interdisciplinary approach for the studying disciplines, getting in the end to the education finalities. This mechanism of knowing though art refers to the student's cultural assumption, ensuring the awareness and the touch of some sociocultural experiences in order to develop its own existential and literary orbit.

Keywords: pedagogy, knowledge, art, interdisciplinarity, experience, literature, music.

Omul, prin natura sa, a fost conceput pentru a se putea adapta și afirma în lumea înconjurătoare prin capacitatea sa de a discerne și de a alege conștient între ceea ce îi este de folos și ceea ce reprezintă doar o stare de moment, fără a avea o continuitate semnificativă. Prin înzestrarea cu rațiune, ființa umană a devenit superioară, inteligentă, capabilă să descopere și să se descopere într-o lume absolut nouă și plină de necunoscut. Omul este cu adevărat o ființă superioară, căci numai el poate cerceta lumea și adâncurile acesteia, numai el poate trăi pentru o lume ideală, numai el are cugete morale, simțiri și sentimente, numai el caută cunoașterea ființei, își consemnează propria istorie. Pentru toate acestea, omul trebuie să cunoască lumea și mediul înconjurător.

Omul, prin superioritatea ființei sale, este cel care aderă la procesul de cunoaștere, în vederea educării și șlefuirii, conceptul de educație devenind pentru acesta un *modus vivendi*. Cunoașterea reprezintă o familiarizare, o conștientizare sau înțelegere a unui act sau subiect, cum ar fi fapte, informații, descrieri sau abilități, care este dobândită prin experiență sau educație, descoperire sau învățare. Cunoașterea se poate referi la o înțelegere teoretică sau practică a unui subiect. Ea poate fi implicită (competențe practice, expertize) sau explicită (înțelegerea teoretică a unui subiect); ea poate fi mai mult sau mai puțin formală sau sistematică [5, p. 4]. La disciplina limba și literatura română, cunoașterea se face prin înțelegerea, familiarizarea cu mesajul-cheie ce provine din textul citit sau audiat, elevul fiind sprijinit să înțeleagă astfel rolul identității culturale pentru a se putea dezvolta armonios și adecvat contextului social în care se află. El va interioriza atât teoria literară, dar va și pune în aplicare, în formarea profilului său, mesajul subiectului dat.

Prin definiție, arta reprezintă cea mai profundă expresie a creativității umane. Pe cât de dificil este de definit, pe atât de greu de evaluat, având în vedere faptul că fiecare artist își alege singur regulile și parametrii de lucru. Totuși, se poate spune că arta este rezultatul alegerii unui mediu, a unui set de reguli pentru folosirea acestuia și a unui set de valori ce determină ce anume merită a fi exprimat prin acel lucru pentru a induce un sentiment, o idee, o senzație sau o trăire în modul cel mai eficient posibil pentru acel mediu. Prin modul său de manifestare, arta poate fi considerată și ca o formă de cunoaștere (cunoaștere artistică) [3]. În context educațional, fiecare pedagog își poate transmite și face cunoscută materia într-un mod deosebit, creând, astfel, un liant între cunoaștere și artă. Elevul își însușește în acel moment competențele cheie, fără de care nu se poate realiza învățarea continuă pe întreg parcursul vieții.

În ceea ce privește lumea înconjurătoare, aceasta poate fi cunoscută atât prin experiență, cât și prin experiment. Experimental, este vizată o formă de cunoaștere empirică, pe când experiența reprezintă o formă directă de cunoaștere, nemijlocită, prin care ființa umană se desăvârșește. *Orice cunoaștere a noastră începe cu experiența*, spunea filosoful Kant, însă, prin artă, omul tinde să depășească probabilitatea, să se autodepășească, atingând culmile *cunoașterii abisale* (Carl Gustav Jung) [7]. Nimeni nu poate spune că a ajuns la măsura absolută a cunoașterii până ce nu experimentează prin artă catharsisul, acea purificare a sinelui. Oamenii învață să cunoască încă de pe băncile școlii, educația fiind știința fundamentală care îi angajează într-un *proces permanent de formare/dezvoltare, proiectat și realizat conform unor finalități* [2, p. 108]. Prin finalități se asigură cele mai importante consecințe sociale ale activității de *formare-dezvoltare* la nivelul educației prin intermediul artei.

Literatura reprezintă arta cuvântului. Aceasta redă un spațiu al eului, al culturii, al unor valori care durează și care spun ceva anume pentru omul superior, cel care înțelege. Literatura există datorită experienței sensibile a eului, iar aceasta poate fi studiată mai ales împreună cu alte discipline, în vederea experimentării unor multiple trăiri și înțelegeri. Elevul aude și înțelege mult mai ușor o poezie dacă aceasta este însoțită de muzică sau dacă este reprezentată într-un tablou de un pictor iscusit și desăvârșit. În acest fel, cunoașterea poeziei se realizează prin artă, elevul putând experimenta trăiri și sentimente dintre cele mai înalte. Acest mecanism, al cunoașterii prin intermediul artelor, probează conceptul de interdisciplinaritate, cunoscut de Constantin Cucoș ca fiind *o formă a cooperării între discipline diferite cu privire la o problematică a cărei complexitate nu poate fi surprinsă decât printr-o convergență și o combinare prudentă a mai multor puncte de vedere*. În învățământ, interdisciplinaritatea implică stabilirea și exploatarea unor conexiuni între limbaje explicative sau operații, în scopul diminuării diferențelor care apar între disciplinele de învățământ clasice [1, p. 78]. Prin interdisciplinaritate se înlesnește cooperarea între literatură și artă muzicală sau desen, iar elevul este cel care beneficiază de frumusețile acestor domenii, cel care va învăța „să știe”, „să facă”, „să cunoască”, dar, mai ales, elevul învață „să fie” (J. Delors, Pilonii Educației). Un elev de gimnaziu poate înțelege cu ușurință versurile poeziei eminesciene atunci când acestea sunt cântate, întrucât muzicalitatea îi atinge latura sensibilă, ajutându-l să viseze, să experimenteze trăiri și sentimente care provin din genialitatea literară. Prin predarea integrată se realizează acea combinare a diferitor puncte de vedere luate în discuție.

Prin interdisciplinaritate se realizează o cooperare între discipline diferite din aceeași arie curriculară, privind un fenomen, proces, a cărui complexitate poate fi demonstrată, explicată, rezolvată numai prin acțiunea a mai multor factori. Interdisciplinaritatea presupune abordarea conținuturilor complexe având ca țel formarea unei imagini unitare asupra unei anumite teme. Ea vizează relațiile, în esență de metodologie care se stabilesc între materii predate diferite. [6] Interdisciplinaritatea este o îmbinare a unor discipline diferite pentru a se putea obține o soluționare a unei probleme ce se impune, la un moment dat. Prin interdisciplinaritate se dez-

voltă gândirea critică, atât profesorul, cât și elevul putând crea o imagine de ansamblu, dezvoltată pe multiple planuri, acumulând astfel noțiuni cognitive în diferite domenii de cunoaștere. Interdisciplinaritatea este o nevoie a lumii actuale. Prin aceasta se creează multiple abordări pentru diferite domenii de cunoaștere care promovează gândirea critică a elevului și îl ajută pe acesta să privească problemele în ansamblu, dezvoltându-se pe mai multe planuri (emoțional, disciplinar, cognitiv etc.). Perspectiva interdisciplinară este un mecanism al cunoașterii care transformă modalitatea de organizare a conținuturilor, făcând posibilă existența unei imagini unitare asupra proceselor și fenomenelor studiate, ajutând astfel la stimularea elevilor, atragerea acestora și încurajarea de exprimare într-un mod liber, concis, cu scopul diminuării diferențelor care apar între disciplinele de învățământ.

A învăța literatura prin intermediul artelor devine *un mod de a fi* atât pentru profesor, cât și pentru învățat. Se formează astfel competența-cheie *sensibilizare și exprimare culturală*, cea care sprijină elevul de gimnaziu în procesul complex de înțelegere a rolului identității culturale și lingvistice pentru o dezvoltare personală armonioasă, adecvată contextului social [4]. Printre activitățile specifice destinate să formeze această competență se regăsesc cele care abordează interdisciplinar obiectele și fenomenele lumii înconjurătoare. De exemplu: *căutarea, colectarea, procesarea de informații și receptarea de opinii, idei, sentimente într-o varietate de mesaje ascultate/ texte citite*. Această activitate presupune o gândire critică dezvoltată, capabilă să selecteze esențialul din ceea ce este dat, dar și să interpreteze în funcție de propriile nevoi. De aceea, formarea culturală a elevului începe de la cunoașterea ca artă, ajungând la cunoașterea ca știință. Elevul se identifică cu ceea ce cunoaște, după care prezintă știința prin care cunoaște. Atunci când există o problemă de cunoaștere, se poate apela la o *hartă conceptuală*, o reprezentare care poate ajuta (fișe de observație, fișe de lucru, tabele de date etc.) [6]. Este important de a se implementa o astfel de hartă pentru a se ușura atingerea obiectivelor, organizarea conținuturilor, orientarea procesului de învățare pentru ca elevul să poate înțelege mult mai ușor mesajul transmis și să interpreteze de unul singur, după propriul stil de învățare. Modul de realizare a unei hărți conceptuale este redat grafic în figura 1 și figura 2 [8].

Cunoașterea, în cea mai pură formă a sa, se dezvoltă multilateral prin intermediul artelor. Literatura converge cu arta muzicală, cu arta picturii sau cu arta spectacolului. Artistul propune o anumită poveste, o poezie, care ajunge la învățat prin cultura artistică. Astfel, prin intermediul interdisciplinarității, profesorul formează competențe, dezvoltă abilități și facilitează gândirea critică la nivelul unor probleme. Prin valorificarea competențelor-cheie, disciplina limba și literatura română asigură conștientizarea faptului că orice act de comunicare se bazează pe punerea în comun a informațiilor, având efect asupra experienței cognitive și socioculturale a elevului [7, p. 3]. Prin cunoaștere, se asigură dezvoltarea interioară pe mai multe domenii, realizându-se astfel finalitățile propuse ale educației.

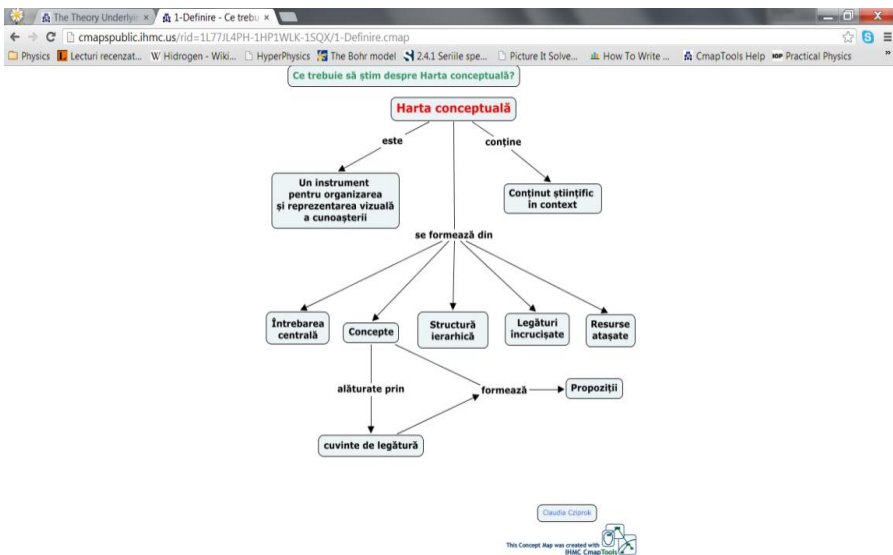

Figura 1. Cum se realizează o hartă conceptuală?

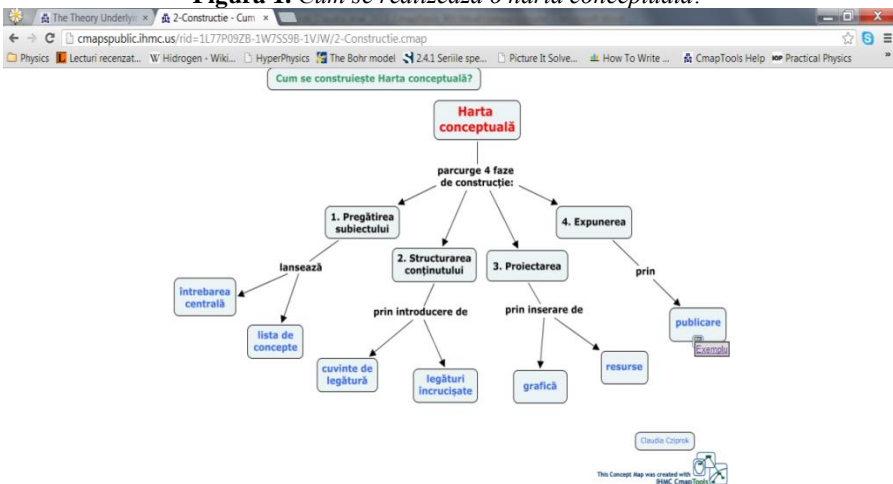

Figura 2. Fazele de construcție ale hărții conceptuale?

Concluzii. Omul reprezintă ființa superioară care aderă la actul cunoașterii pentru a se putea descoperi și înțelege lumea înconjurătoare. Prin cunoaștere, învățatul înțelege, se familiarizează cu mesajele-cheie ce provin din problemele lumii, descoperindu-și astfel rolul identității în vederea unei dezvoltări armonioase și potrivite pentru lumea în care trăiește.

Cunoașterea deplină nu poate surveni decât prin intermediul artelor, întrucât omul are nevoie de sensibilitate pentru a putea raționa. În pedagogie, cunoașterea este un concept care presupune o abordare interdisciplinară a disciplinelor de studiu, în vederea atingerii finalităților educației. La nivelul gimnaziului, profesorul trebuie să formeze, prin disciplina predată, competențe-cheie care vor dezvolta gândirea critică a elevilor și capacitatea acestora de a discerne și de a privi în ansamblu problemele lumii înconjurătoare. Rolul educației prin interdisciplinaritate nu este acela de a prezenta doar teorii, ci și de a le putea aplica și interioriza la adevărata lor valoare.

Astfel, mecanismul cunoașterii prin artă vizează formarea culturală a elevului, asigurând conștientizarea și dobândirea unor experiențe socioculturale care să dezvolte aria literară și existențială.

Bibliografie:

1. CUCOȘ, Constantin. *Psihologie. Științele educației*. Iași: Ed. Polirom, 1996. ISBN 973-9248-03-9.
2. *Educația muzicală. Curriculum școlar pentru clasele a V-a – a IX-a*. Chișinău: Editura Cartier, 2000.
3. FLOREA, Vasile, SYKELY, Gheorghe. *Mică enciclopedie de artă universală*. Chișinău: Editura Litera International, 2005. 499 p.
4. *Programa școlară pentru disciplina limba și literatura română, clasele a V-a – a VIII-a*, București, 2017.
5. SFETCU, Nicolae. *Cunoaștere și Informații*, ediția a doua, Multimedia Publishing, 2019, ISBN-13: 978-1537757728.
6. TRIF, Maria. Concept. Macroconcept. Interdisciplinaritate. In: *Revista Citește, Gândește, Rezolvă*. 2018, nr. 21 [online] [citată 11.03.2021]. Disponibil: <https://sites.google.com/site/revistacitestegetandesterezolva/revista-nr-21-2018/interdisciplinaritate>
7. *Artă. Comunicare. Cunoaștere* [online] [citată 11.03.2021]. Disponibil: <http://artcomview.blogspot.com/2010/12/complexul-artistilor.html>
8. *Crearea unui mediu de învățare integrat folosind hărți conceptuale în lecțiile de fizică* [online] [citată 11.03.2021]. Disponibil: <http://revista.newprojects.org/?p=1051>

CZU 797.12(092)

CAMPIOANA OLIMPICĂ LARISA POPOVA. REPERE BIOGRAFICE

Irina BAHTIN, studentă, *Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău*
Conducător științific: **Ion XENOFONTOV, dr., conf. univ.**

Abstract: *This article aims to suggest the biography of Olympic Champion Larisa Popova in academic rowing for the history of Moldovan sport. The importance of the*

Moscow Olympic Games (1980) and all the articles, reports published in the press of the time and the sportswoman's memories represent the most memorable page for our country. Knowing this personality in the field of sports is a true example of authentic values such as courage, diligence and hard work.

Keywords: *sports, competitions, Soviet Union, academic rowing, Olympic Games, master of sports, training, Olympic champion.*

Istoria documentată a sportului datează de cel puțin 3 000 de ani și s-a înscris cu file de aur unde campionii olimpici, personalitățile de valoare din lumea sportului au fost, sunt și vor rămâne exemple veritabile de muncă, efort, perseverență, sârguință, voință, bărbăție. Cunoașterea și valorificarea acestor personalități pentru publicul larg și pentru tânăra generație, în mod special, este o obligație fundamentală de o importanță majoră, întrucât sportul reprezintă mult mai mult decât menținerea unui mod sănătos de viață. Într-o societate în care discuțiile politice, crizele economice și problemele sociale prezintă un interes net superior, iar domeniul sportului este lăsat cumva în umbră, am considerat necesar să reamintesc publicului despre o personalitate legendară din istoria sportului moldovenesc.

În istoria RSS Moldovenești au existat momente pe care încă multă lume le ține minte, unul dintre ele fiind Ștafeta Torței Olimpice, care a trecut pe teritoriul Moldovei sovietice în anul 1980. A fost un eveniment grandios, care a intrat pentru totdeauna atât în istoria sportului URSS, cât și în istoria sportului moldovenesc – ne-a adus prima medalie de aur câștigată de campioana olimpică la canotaj academic Larisa Popova.

Larisa Alexandrova-Popova s-a născut la 9 aprilie 1957, la Tiraspol. Pe filiera de rudenie are conexiuni în lumea literară. Poetul Alexandru S. Pușkin i-a consacrat unei stră-străbunici de-a ei o poezie, iar una din mătușele sale a fost căsătorită cu primul soț al poetei Anna Akhmatova. În familia Alexandrova-Popova sportul ocupa un loc aparte, fapt grație căruia tatăl i-a dat fiicei sale prenumele în cinstea campioanei olimpice, gimnastei Larisa Latînina. Peste ani, cele două campioane se vor revedea în miraculoasa lume a sportului de performanță. Tatăl canotoarei era pasionat de sport și urmărea mereu competițiile cu emoții mari, dar care nu a ajuns să își vadă fiica campioană olimpică, după cum mărturisește însăși sportiva. [3]

Ulterior și în anii de școală s-a ocupat cu baschetul, apoi doi ani cu atletismul, până când a fost adusă la canotaj de colega de clasă, nepoata antrenorului. Larisa Mihailovna își amintește cu nostalgie: „Mi-a plăcut din start acest gen de sport. Îmi amintesc că era primăvară, un timp frumos și plăcut și cu siguranță că firea mea romantică și-a spus cuvântul...” [8].

Debutul Larisei Alexandrova într-o competiție oficială a avut loc la Lacul de acumulare Ghidighici, care nu s-a soldat însă cu victoria înregistrată din cauza timpului nefavorabil. În 1972 ea a devenit campioana republicii și a Societății sportive benevole „Moldova” la simplu și dublu, după care a câștigat medaliile de aur printre copii și juniori la competițiile unionale. Într-un timp record, de doar trei ani, Larisa Alexandrova a devenit Maestru al sportului din URSS la vârsta de doar 16 ani, îmbinând studiile și examenele pe care le susținea la școlile din regiunile

unde se afla cu antrenamentele regulate ce puteau fi de trei și de patru ori pe zi. După absolvire, a fost admisă la Facultatea de Educație Fizică a Institutului Pedagogic din Chișinău „Ion Creangă”, iar un an mai târziu, la 19 ani, a participat la Olimpiada de la Montreal. Larisa Popova a participat în anul 1974 la competiția din Polonia, clasându-se pe locul trei la simplu feminin, locul întâi la dublu împreună cu Galina Vasilieva și aurul la Regata de la Moscova, urmând competițiile din Iugoslavia.

Performanțele uimitoare au determinat ziaristii ingenioși să supranumească tânăra canotoare „Săgeata de la Tiraspol” (*Tiraspol'skaia strela*), rezultatele acesteia deschizându-i calea spre Jocurile Olimpice de la Montreal (1976). Larisa Alexandrova a devenit cea mai tânără participantă a naționalei URSS la canotaj la Olimpiada din 1976. Individual pregătirea sportivei le întrecea mult pe celelalte fete din echipaj (Galina Ermolaeva și Anna Kondrașina din Leningrad, moscovitele Briunina și Nadejda Cernișova), dar vârsta fragedă și lipsa experienței au impus antrenorii să evolueze într-un echipaj de patru membri. Colectivul format a câștigat totul ce excepția Regatei de la Moscova, unde nemțoaicele le-au devansat cu 11 secunde. Alegându-se doar cu „argintul” la acea competiție, Larisa Popova își amintește cu cât patos declara că „locul doi nu e primul”... Anume după Olimpiada de la Montreal Larisa Popova hotărăște să lupte pentru participarea la Jocurile Olimpice de la Moscova, simțindu-se pregătită timp de 4 ani să se antreneze și să câștige aurul. [4, p. 5]

Perioada în care canotoarea a îmbinat viața de familie și antrenamentele a fost una destul de dificilă, dar extrem de frumoasă după cum mărturisește Larisa Popova. Un loc aparte în cariera sportivei l-a avut soțul Anatoli Popov care era maestru al sportului din URSS și antrenor la canotaj. La o lună după naștere, sportiva a început să se antreneze și a mers la cantonament când fiica ei avea doar 7 luni. Grijele familiei și o pauză forțată în antrenament au călit-o și mai mult, iar, spre deosebire de alte sportive care părăsesc sportul, Larisa Popova frecventa cu regularitate antrenamentele pentru a cucerii noi culmi pe tărâmul canotajului academic în cadrul Jocurilor Olimpice.

Astfel, în 1978, împreună cu Anna Kondrașina a câștigat medalia de aur de la Regata unională din Moscova, iar performanțele decisive vizând aurul au fost înregistrate la Regata internațională din RF Germania, Marea regată internațională de la Moscova și în cadrul Campionatului URSS la simplu și dublu vâsle, alături de Elena Hlopteva din Minsk.

Spre 1980, Larisa Popova își recuperează complet forma fizică și începe să se pregătească pentru participarea la Jocurile Olimpice de la Moscova. La acea vreme, ea era cea mai puternică dintre sportivii sovietici și planificase să participe în cursa individuală. Însă Consiliul de antrenori decide includerea ei în echipă cu Elena Hlopteva din Belarus, considerând că echipa va avea cele mai mari șanse să ia aurul la dublu feminin, dat fiind faptul că fetele aveau aceeași înălțime și cunoștințele, experiența în ceea ce privește tehnica folosită erau relativ asemănătoare. Presa timpului a supranumit echipajul Hlopteva-Popova „calul întunecat” datorită faptului că nu mai participaseră împreună în cadrul vreunei competiții.

Și cu toate că vara olimpică din 1980 s-a dovedit a fi foarte toridă, pe 26 iulie, în ziua cursei decisive, a plouat. Pe lângă sportivii sovietici, principalii concurenți

pentru aurul olimpic au fost germanii, românii și bulgarii. Larisa Popova a condus detașat cursa: canoistele au preluat imediat întâietatea și au terminat pe primul loc, câștigând 1,3 secunde împotriva celor mai apropiate rivale din RDG. Larisa Popova și Elena Hlopteva au devenit prima echipă feminină din URSS care au cucerit aurul olimpic. Această medalie a fost așteptată de Uniunea Sovietică timp de 28 de ani. De altfel, aurul câștigat de fete a fost singurul pentru întreaga echipă sovietică la canotaj în cadrul Jocurilor Olimpice de la Moscova.

Succesul Campioanei Olimpice se datorează antrenorului Iurii Vilkov, de care Larisa Popova își amintește cu drag și căruia îi este recunoscătoare, mărturisind că, deși avea multe cerințe în cadrul antrenamentelor și părea dur, o astfel de atitudine îi călea personalitatea și o determina să muncească cu și mai mult.

După prăbușirea Uniunii Sovietice, Larisa Popova și soțul ei au inițiat o afacere în domeniul vinificației, iar campioana a fost invitată să lucreze la Comitetul Național Olimpic și Sportiv al Moldovei, unde activează până în prezent, în calitate de vicepreședinte, muncind cu același elan, neobosită fiind să învețe tânăra generație că orice vis este posibil dacă muncești la realizarea acestuia.

Bibliografie:

1. AMBROSI, Nicolai, BRĂDESCU, Pavel. *Sport: Mică enciclopedie*. Chișinău, 2015. 250 p.
2. JURAVSCHI, Nicolae. *Gânduri despre omul Larisa Popova* [online] [citat 15.02.2021]. Disponibil: <https://olympic.md/panorama-olimpica-2020-2021/?fbclid>
3. PRODAN, Andrei. *Larisa Popova – „Săgeata din Tiraspol”* [online] [citat 10.02.2021]. Disponibil: <https://olympic.md/panorama-olimpica-2020-021/?fbclid>
4. РОГОЗЕНКО, В. *Ведете але стадионаелор*. Кишинэу: Картя Молдовеняскэ, 1983.
5. *Arhiva curentă a Comitetului Național Olimpic și Sportiv al Moldovei*
6. *Arhiva privată a Larisei Popova*
7. *Arhiva Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”*. Dosarul personal Larisa Popova-Alexandrova. F. 1, inv. 1, dos. 6835, 55 f.
8. *Interviul realizat de Irina Bahtin cu Larisa Popova la 4 februarie 2021.*

ЫН ФОТОГРАФИЕ: Лариса ПОПОВА (ын стымга) шн Елена ХЛОПЦЕВА.
Фото де М. ПОТЫРНИКЕ.

Sursa: *Arhiva curentă a Comitetului Național Olimpic și Sportiv al Moldovei*

Învingătoarele la canotajul academic în perechi, printre acestea: Larisa Popova și Elena Hlopteva, în centru.

Sursa: *Arhiva privată a Larisei Popova*

O fotografie după interviul realizat cu Larisa Popova la Comitetul Național Olimpic și Sportiv al Moldovei, 4 februarie 2021

CZU 37.064.1

EFICIENTIZAREA COMUNICĂRII CADRELOR DIDACTICE CU PĂRINȚII

Diana CIUGUREANU, studentă, Facultatea Pedagogie,
Universitatea de Stat din Tiraspol cu sediul la Chișinău
Conducător științific: **Lilia PAVLENKO**, dr., conf. univ.

Abstract: *The content of the article is aimed at analyzing the problem of communication between educators and parents, researching the level and style of communication between educators and describing ways to streamline communication with parents.*

Keywords: *communication, communication methods, efficiency, educator, parent.*

Deseori cadrele didactice din instituțiile de învățământ preșcolar, reflectând asupra activității sale profesionale, menționează că nu e atât de complicat de lucrat cu copiii, cât de comunicat cu părinții. Practic, fiecare cadru didactic ar putea aduce multe exemple de comunicare nereușită cu părinții: cineva dintre părinți evită ședințele, cineva învinuiește educatorii în problemele apărute etc. Pentru un educator este important să cunoască structura, stilurile de comunicare, căile de soluționare a conflictelor apărute, modalitățile de eficientizare a comunicării. Anume în practica pedagogică comunicarea este una dintre componentele principale, inclusiv, aceasta prezintă și un indicator al măiestriei profesionale.

Cercetările arată că cei mai mulți educatori nu sunt prea optimiști atunci când sunt rugați să aprecieze acuratețea și eficiența comunicării cu părinții [1, p. 7; 2, p. 8; 3, p. 10]. Barierele în calea unei comunicări eficiente cu părinții sunt mult mai mari decât și le închipuie majoritatea cadrelor didactice și, în special, cele tinere.

În opinia autoarei I. Dumbrava, principalele cauze ale unei comunicări ineficiente cu părinții vizează problemele de ascultare, lipsa conexiunii inverse (feedback-ului), falsa conexiune inversă, rezistența la critică, percepția selectivă și subiectivitatea, obținerea informației prin manipulare discretă, ascultarea afectivă, inadvertențe de limbaj, bariere culturale etc. [5]. Pe lângă acestea, psihologii I. Cremene și R. Stoica susțin că lipsa timpului pentru a comunica duce la deficitul de informație pe care părintele îl primește referitor la felul cum s-a simțit copilul pe parcursul zilei, evenimentele cu impact emoțional prin care el a trecut, relațiile pe care le are copilul cu cei din grupă, care activități sunt mai atractive pentru el, inclusiv evenimentele ieșite din comun, în special, cele cu conotație pozitivă [5, p. 155].

Aceeași autori propun un șir de sugestii pentru soluționarea problemelor enumerate:

- a. *Problemele de ascultare* – recomandabil este ca nu numai cadrul didactic să transmită mesaje, ci și să primească. Ascultarea activă reprezintă o soluție deosebită pentru educator.
- b. *Lipsa conexiunii inverse* – educatorul în relația cu părinții se axează pe premisele comunicării corecte, adică nu numai părinții au datoria de a înțelege și de a asculta mesajele din partea educatorului. Adesea mulți părinți nu adresează întrebări, chiar dacă nu au înțeles prea multe din mesajul cadrului didactic. Un cadru didactic eficient lasă nu numai spațiu întrebărilor în comunicarea cu părinții, ci îi și provoacă să facă ei acest lucru.

E recomandabil ca cadrele didactice să sugereze părinților activități de fixare și utilizare în mediul real a informațiilor pe care copilul le acumulează în mediul formal;

- c. *Falsa conexiune inversă* prevede faptul că foarte mulți părinți, dintr-o multitudine de puncte de vedere, lasă, prin tăcere ori prin alte semnale de tip nonverbal, impresia că au înțeles și că sunt și de acord cu tot ceea ce a transmis cadrul didactic. Cadrul didactic, cunoscând faptul că părintele are, de cele mai multe ori, interesul de a nu-l contrazice, e bine să se asigure prin mijloace verbale, dar mai ales nonverbale, că părintele este în posesia informațiilor corecte;
- d. *Rezistența la critică* poate constitui unul dintre obstacolele cele mai frecvente, dar și mai dificile de depășit. Controlul mândriei personale și apelul la efectul

de prestigiu, solicitate de anumite situații manageriale foarte dificile, când acțiunile noastre se dovedesc a fi criticate de unul sau mai mulți părinți, trebuie să reprezinte elemente normale, pentru ca o relație fructuoasă să se insta- leze între părinți și cadrul didactic. Continuitatea și dezvoltarea acestor relații se pot întemeia pe comunicat cu bun simț, evitarea etichetărilor, acuzațiilor, abordării unei atitudini defensive;

- e. *Percepția selectivă și subiectivitatea* se referă la volumul mare de informații transmise de părinți și tendința cadrului didactic de a le vedea numai pe cele care dorește el să le vadă. Misiunea educatorului este de a combate și anumite mituri în relația cu părinții. Spre exemplu, ideea precum că părintele este solicitat doar în cazurile unor probleme de comportament ale copiilor sau contribuții și atunci este nevoie de comunicat regulat despre dezvoltarea și realizările individuale ale copilului;
- f. *Obținerea informației prin manipulare discretă* prezintă necesitatea ca, uneori, cadrele didactice, mai ales dacă au o discuție cu unii părinți inhibați, să prezinte un anumit caz sau o anumită problemă comună întregului colectiv de părinți;
- g. *Ascultarea afectivă* este o altă barieră în calea actului de comunicare și se exprină prin gradul de impresionabilitate al unui mesaj transmis de un părinte; formulat de o manieră puternic afectivă, poate determina o recepție viciată a ideilor esențiale, în favoarea părintelui și în defavoarea cadrului didactic;
- h. *Alegerea momentului și a locului* pentru a-i invita pe părinți să se exprime. Spațiul, contextul, participanții sunt cele variabile care, în situații de comunicare, pot fi supuși uneori efectului obnubilării, adică diminuării percepției adecvate.
- i. *Inadvertențele de limbaj* pot constitui bariere grave în calea comunicării dintre cadre didactice și părinți. Un limbaj căutat, cu elemente psihopedagogice și de ordin tehnic, ori plin de neologisme și de prețiozitate la nivel de stil, poate constitui un factor de blocaj al comunicării părinți-cadre didactice. Un limbaj simplu, direct, în termeni normali, adaptat interlocutorului constituie soluția acestei situații de blocaj;
- j. *Barierile culturale* constituie, de asemenea, factori frecvenți ai neînțelegerilor părinți - cadre didactice. Educatorul trebuie să facă tot posibilul ca dezechilibrul de cultură să se transforme, printr-o chibzuită cumpătare, într-un raport echitabil.

Problemele de comunicare se mai datorează faptului că fiecare are stilul său de comunicare. Conform psihologului A. Bolboceanu, stilul de comunicare se referă la ansamblul particularităților de manifestare caracteristice unei persoane în actul comunicativ și desemnează [1, pp. 10-15]:

- modalitățile specifice de recepționare/decodificare a mesajului;
- modalitățile personale de prelucrare/interpretare a mesajelor;
- modalitățile specifice de exprimare a răspunsului, particularitățile personale de feed-back.

Toate acestea decurg din unicitatea și individualitatea ființei umane, fiind expresia personalității umane.

Conceptul de stil de comunicare se aplică doar acolo unde caracteristicile formale, general valabile ale actului comunicativ se asociază cu anumite maniere perso-

nale de receptare-prelucrare-emitere a mesajelor care s-au format în decursul dezvoltării individului, stabile și specifice pentru el și care se manifestă relativ independent de conținutul comunicativ vehiculat pentru el și de contextul concret în care operează.

Stilul de comunicare, mai întâi de toate, prezintă un indicator al modului în care o persoană își structurează lumea relațiilor sociale, apoi modul de prelucrare a informațiilor și de transformare a acestora în fapte de comportament, în judecăți practice, sociale, evaluative etc.

Stilul de comunicare este fundamental determinat de trei elemente:

1. atitudinile persoanei, ca modalități constante de raportare a acesteia la viața socială, la semenii și la sine;
2. modelele de comunicare învățate – asertiv, non-asertiv, agresiv (cu varianta sa pasiv-agresivă), manipulator;
3. temperamentul, ca tip de reactivitate a celulei nervoase.

Autorii au determinat următoarele stiluri de comunicare [6]:

Stilul non-asertiv (atitudinea de fugă pasivă) – tendința de a se ascunde, de a fugi mai degrabă decât de a-i înfrunța pe alții. Se poate manifesta printr-un exces de amabilitate și conciliere, prin tendința de a amâna luarea unei decizii (adesea chiar prin imposibilitatea de a lua o decizie), teamă maladivă de a nu fi judecat de ceilalți, supărare resimțită în cazul unui eventual eșec. Pentru a evita aceste lucruri individul preferă să se supună hotărârii celorlalți.

Stilul agresiv (atitudinea de atac) – tendința de a fi mereu în față, de a avea ultimul cuvânt, de a se impune cu orice preț, indiferent dacă sunt lezate sau supărate alte persoane. Acest stil de comunicare se poate manifesta pentru a domina, persoana se folosește de orice mijloc (de exemplu, îi contrazice pe ceilalți, îi umilește, are atitudine sau comportament șocant, este răzbunător, își asumă riscuri excesive), această atitudine stimulează agresivitatea și antipatia partenerilor și are ca efect, pentru persoana în cauză, sentimentul de a nu fi iubită, respectată și apreciată de ceilalți – aceste lucruri sporesc agresivitatea.

Stilul manipulator (atitudinea de manipulare) – reprezintă tendința de a aștepta momentul potrivit pentru a ieși la lumină și pentru a se pune în valoare, tendința de a căuta intenții ascunse în spatele oricăror afirmații ale celorlalți. Se poate manifesta astfel: persoana evită să spună deschis ceea ce gândește, își schimbă opiniile în funcție de cele ale interlocutorului, îi place să fie în jurul persoanelor puternice (lucru ce apare ca o compensare pentru propriile slăbiciuni) sperând să obțină beneficii, urmărește ca ceilalți să facă ceea ce și-ar dori individul să facă, dar acest lucru să nu presupună confruntări deschise, joacă roluri diverse ca semn al insuficienței maturizării sociale sau a unui statut social slab, precar, nesatisfăcător, se tem de judecata celorlalți și de marginalizare.

Stilul asertiv (atitudinea constructivă) – reprezintă capacitatea de autoafirmare, de exprimare onestă, directă și clară a opiniilor și a drepturilor proprii, fără agresivitate și fără a-i leza pe ceilalți. În acest caz subiectul are capacitatea de a-și urmări propriile interese, fără a încălca nevoile celorlalți, știe să asculte și este dispus să se facă înțeles, se bazează pe propriile forțe în atingerea obiectivelor, această atitudine

permite atingerea scopurilor propuse fără a provoca resentimente din partea celorlalți și, de cele mai multe ori, persoana reușește să câștige simpatia acestora [6].

Comunicarea asertivă în procesul educațional prezintă varianta optimă de comunicare în relația educator – părinte care conduce la formarea unei poziții responsabile, autonome, capabile să soluționeze problemele apărute.

Un studiu realizat în scopul determinării problemelor de comunicare a cadrelor didactice cu părinții și a nivelului de comunicare în baza chestionării a arătat că cea mai mare parte dintre cadrele didactice dețin un nivel înalt în comunicarea cu părinții. Rezultatele obținute pot fi observate în figura 1.

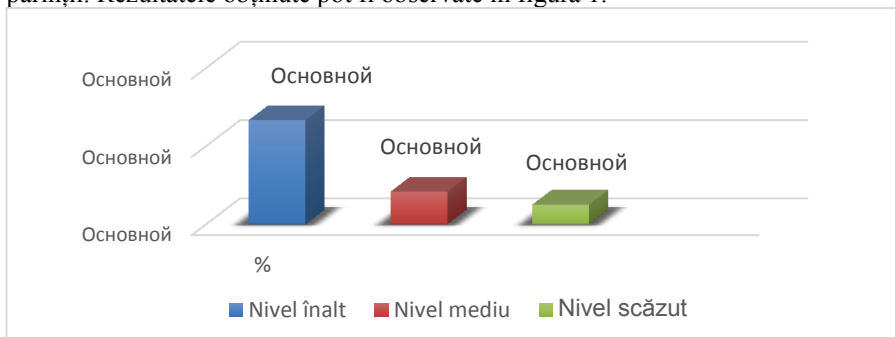

Figura 1. Nivelul de comunicare a cadrului didactic cu părinții (%)

În studiu au participat 24 de educatori și s-a constatat că cea mai mare parte dintre respondenți (66,6%) atestă nivelul mediu în comunicarea cu părinții, 20,8% dintre educatori au dovedit nivel înalt și doar 12,5% dintre educatori au constatat nivel scăzut.

Totodată, examinarea răspunsurilor a scos în evidență momentele mai dificile în procesul de comunicare cu părinții, fapt observat în figura 2.

Figura 2. Răspunsurile respondenților referitor la problemele de comunicare a cadrului didactic cu părinții (%)

Datele prezentate în figura 2 se vor înțelege în felul următor:

1. 83,34% dintre respondenți nu ajută părinții să-și însușească abilitățile de a-și analiza propriile dificultăți în comunicarea cu copilul și cauzele dificultăților în dezvoltarea acestuia;
2. 79,8% dintre respondenți nu sunt compatibili cu iluziile și greșelile pedagogice ale părinților;
3. 33,3% dintre respondenți nu fac cunoștință părinților în mod regulat cu organizarea, conținutul educației și educația copiilor, nu îi implică în schimbul de opinii cu privire la succesele și dificultățile din dezvoltarea copilului;
4. 16,7% dintre respondenți în comunicarea cu părinții nu găsesc o abordare individuală a acestora, nu stabilesc parteneriate cu ei.
5. Același procent din respondenți (16,7%) nu știu cum să comunice cu publicul, nu au capacitatea de a implica părinții într-o discuție activă asupra problemei.
6. 12,5% dintre respondenți nu sunt capabili să privească situația de interacțiune cu părinții prin ochii lor, nu le înțeleg sentimentele și comportamentul,
7. La fel, 12,5% dintre ei nu arată suficientă flexibilitate în conflict și în situații dificile de comunicare cu părinții.

Pentru determinarea stilului de comunicare a cadrului didactic a fost utilizat testul psihologului roman S. Marcus [8]. Datele obținute sunt prezentate în figura 2.

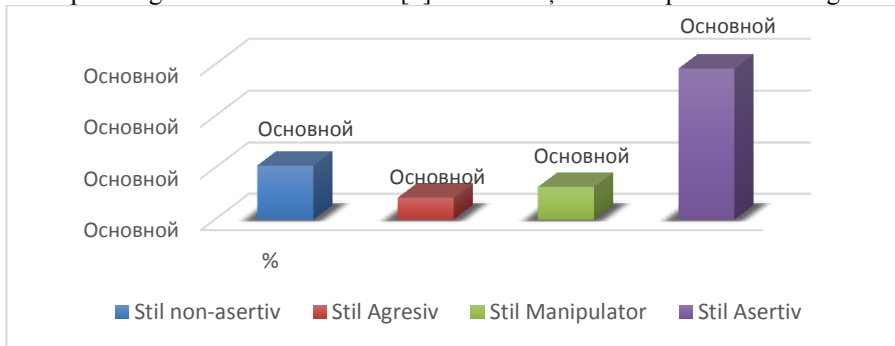

Figura 2. Determinarea stilurilor de comunicare a cadrului didactic (după S. Marcus)

După cum se poate observa din figura 2, cea mai mare parte dintre respondenți (58,34%) dețin stilul asertiv de comunicare, iar 20,83% dintre educatori dețin stilul non-assertiv, stilul manipulator s-a constatat la 12,5% dintre educatorii care au participat la studiu. Cel mai mic procentaj s-a înregistrat la manifestarea stilului agresiv (8,33%).

Respectiv, la grupul investigat am constatat că aproximativ fiecare al treilea educator deține capacități la nivel mediu de comunicare cu părinții, fiecare al cincilea reușește la un nivel înalt să comunice eficient, fapt ce confirmă rezultatele obținute la un alt chestionar care înregistrează predominarea comunicării asertive în grupul dat comparativ cu celelalte tipuri de comunicare.

Totodată, analiza problemelor cu care se confruntă cea mai mare parte dintre educatori în comunicare cu părinții denotă că dificultățile întâlnite sunt mai mult de ordin subiectiv, educatorii nu sunt destul de sensibili la problemele de comunicare ale părinților în raport cu copilul, nevoile acestuia, metodele de educație utilizate etc., inclusiv în raport cu cadrul didactic. Părinții necesită o implicare mai activă a cadrelor didactice în formarea sa ca părinte, un grad de flexibilitate mai înalt în situațiile tensionate.

În organizarea comunicării educatorului cu părintele, autorii deja citați sugerează axarea pe următoarele principii:

- *Stilul prietenos de comunicare* care în esență stă la baza relației educator-părinte.
- *Abordarea individuală* ce este relevantă nu doar în cazul lucrului cu copiii, ci și cu părinții. Educatorul are să sesizeze dispoziția părintelui, situația când discută cu acesta.
- *Cooperarea* aduce mult mai multe efecte pozitive decât supervizarea. Crearea unei atmosfere de susținere, bunăvoință în situațiile de probleme pedagogice ale familiei, demonstrarea interesului cadrului didactic de a ajuta în lămurirea problemelor de familie sunt cele mai indicate în comunicarea cu părinții.
- *Dinamismul*. Este necesar ca educatorul să reacționeze cât mai repede la schimbările sociale, la necesitățile și doleanțele educaționale ale părinților [7]. Modalitățile de comunicare educator-părinte propuse în continuare prezintă câteva practici care s-au dovedit a fi eficiente în contextul descris [9, pp. 187-190]:
 - *Ședințele cu părinții* în cadrul cărora cel mai eficient sunt exersate diverse tehnici de comunicare, varia forme de relaționare cu părinții, discutate situații de problemă, simulate jocuri de rol etc. unde părinții pot discuta cele mai ardente probleme referitor la dezvoltarea copiilor și sunt provocați în a adresa și răspunde la întrebări.
 - *Caietul de corespondență* constă în transmiterea informației săptămânale părinților despre progresele copiilor, dificultățile întâmpinate, momentele când sunt bineveniți să participe la activitățile zilnice din grupă etc. Caietul de corespondență reprezintă o modalitate permanentă de comunicare cu părinții și demonstrează intenția cadrului didactic de a colabora cu părintele în cunoașterea problemelor de dezvoltare ale copilului.
 - *Consultații periodice individuale cu părinții* – ele presupun abordarea subiectelor ce țin strict de un anumit copil și o anumită problemă, educatorul explică apariția acesteia și vine de comun acord cu anumite soluții.
 - *Întâlniri cu alți specialiști din domeniu: managerii instituției, medici, psihologi invitați etc.* solicitați de părinți. Ele presupun împărtășirea de informații despre copil, cunoașterea cu modul de realizare a programului educațional din creșă/grădiniță și specificul dezvoltării copilului pentru fiecare vârstă și, în mod special, al copilului lor. Astfel, părinții vor înțelege mai bine cum pot să-l ajute pe copil în dezvoltarea sa și vor înțelege că implicarea lor este fundamentală pentru bunăstarea copilului.

- *Convorbirile prin telefon, email* – modalitate de a transmite rapid și succint informațiile importante. Contactul permanent cu părinții stimulează implicarea acestora și dorința lor de colaborare. Ora optimă pentru convorbirile telefonice/email este între 19:00/21:00. Aceste convorbiri trebuie să fie dozate pentru nu a răpi timpul liber rezervat familiei.
- *Comunicarea prin rețelele de socializare: grupuri pe viber sau whatsapp* – prin aceste grupuri sunt transmise informațiile referitor la activitățile copilului pe parcursul zilei, diferite evenimente din cadrul grădiniței etc.

Comunicarea dintre educator și părinte este un proces pe cât de necesar, pe atât și de anevoios. În colaborarea cu părinții, cadrul didactic trebuie să comunice deschis, transparent, asertiv, empatic, pozitiv. Pentru aceasta e bine de încercat de cunoscut cât mai bine părinții, interesele lor, munca lor, familia lor; de oferit bună-voință și senzația că sunt bineveniți; de acceptat sugestiile lor, astfel se vor implica mult mai mult și cu dăruire în sprijinirea copilului și a grădiniței; de a fi deschis pentru dialog; de a evidenția părțile pozitive ale copilului; de a manifesta interes, curiozitate în discuție, asculta empatic; de a invita, implica părinții la activități unde pot ajuta cu anumite informații, aplicații practice, experiențe de viață sau profesionale; de a nu eticheta copiii în fața grupului de părinți și nu emite judecăți de valoare care să-i stânjenească pe unii părinți [7].

În concluzie, înțelegerea importanței comunicării în activitatea pedagogului înaintea specialiștilor din sfera pedagogiei și psihologiei obiective de a căuta și realiza căi și mecanisme pentru pregătirea profesională a cadrelor didactice într-o societate mereu în schimbare. Aceste schimbări au loc și în colectivele părintești unde cresc așteptările față de calitățile personale și profesionale ale cadrelor didactice, manifestările acestora în viața socială, profesională. Astfel, eficientizarea comunicării cadrului didactic cu părinții depinde nu doar de atitudinea părintelui față de grădiniță, în parte, față de educator, ci și viceversa, de interesul cadrului didactic pentru problemele educaționale cu care se confruntă părintele, suportul profesional acordat în creșterea și educarea copilului, varietatea modalităților de comunicare.

Bibliografie:

1. BOLBOCEANU, A. *Psihologia comunicării*. Chișinău: Univers Pedagogic, 2007. 136 p. ISBN 978-9975-48-048-2.
2. BOLBOCEANU, A., CUCER, A. et al. *Rolul părinților și al cadrelor didactice în învățarea pe tot parcursul vieții*. Ghid teoretico-metodologic. Chișinău: ISE, 2019. 229 p. ISBN 978-9975-48-173-1.
3. BORTES, A. *Cinci tehnici de comunicare eficientă cu părinții* [online] [citat 22.03.2021]. Disponibil: www.kidizi.ro
4. CREMENE, U., STOICA, R. *Sfatul psihologului: cum trebuie să fie comunicarea dintre un părinte și educator* [online] [citat 13.03.2021]. Disponibil: https://www.qbebe.ro/psihologie/educatie_si_disciplina/sfatul_psihologului_cum_trebuie_sa_fie_comunicarea_dintre_parinti_si_educator
5. *Ghidul Cadrelor Didactice pentru Educația Timpurie și Preșcolară*. MECC, UNICEF, 2008.

6. DINU, M. *Comunicarea: Repere fundamentale*. București: Ed. Științifică, 1997.
7. DUMBRAVA, I. *Comunicarea cu părinții* [online] [citat 13.03.2021]. Disponibil: www.slideshaer.net
8. MARCUS, S. *Empatie și personalitate*. București: Atos, 1997. 192 p. ISBN 973-95877-7-1.
9. VRÎNCEANU, M. (coord. șt.). *1001 de idei pentru educația timpurie de calitate: Ghid pentru educatori*. Chișinău: Centrul Educațional „Pro Didactica” 2010. 216 p. ISBN 978-9975-4125-1-3.
10. КИЛЬДЮШОВА, Е.В. *Эффективные приемы общения с родителями* [online] [citat 19.03.2021]. Disponibil: <https://go.mail.ru/redir>

CZU 316.356.2

FACTORII DE INFLUENȚĂ A CALITĂȚII VIEȚII ÎN FAMILIA CONTEMPORANĂ

*Ana BISTIERU, studentă, Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Coordonator științific: Tatiana GÎNJU, dr., lect. univ.*

Abstract: *The article presents an analysis of the factors that have a negative influence on the quality of life in contemporary families. All the progress at the current stage on the one hand supports the family, on the other hand it deeply influences it. Thus, for various reasons, the quality of life suffers. There are a number of factors that affect the quality of life, such as divorce, economic situation, migration, unemployment, employment, level of culture, etc. The purpose of this article is to review some of the factors that influence the quality of life.*

Keywords: *family, factors, quality of life.*

Perioada pe care o trăim este marcată de schimbări majore în aproape toate domeniile vieții, familiile contemporane regăsindu-se adeseori în fața unor provocări multiple cu diverse consecințe.

Calitatea vieții de familie reprezintă un indicator important al calității vieții generale, ipoteza care a fost în mod repetat validată. Familiile experimentează un nivel ridicat al calității vieții de familie atunci când sistemul lor de nevoi este satisfăcut. Viața de familie are un rol important în teoria schimbării sociale, practicile sociale aferente familiei, precum și producerea și consumul de bunuri din cadrul familiei reflectă bunăstarea unei societăți, care la rândul ei are influența asupra *calității vieții de familie* [14].

Conceptul de calitate a vieții a fost analizat și dezvoltat în societățile dezvoltate, mai precis în societatea nord-americană când președintele SUA Lindon Jhonson a reclamat că realizările societății americane pot fi măsurate prin calitatea vieții populației băștinașe. S-a pornit de la faptul că o abundență materială nu poate să reprezinte totul pentru ca oamenii să fie mulțumiți de modul vieții lor, fapt ce impune necesitatea evaluării mai ample, globale și particulare a problemelor de viață ale oamenilor [2, p. 97].

Analizând experiența dată de Bălățescu S., conceptul de „calitate a vieții” a apărut destul de clar în rândul populației, el fiind asimilat conceptului vechi popular de fericire. Între cele două concepte, *calitatea vieții și fericire*, există puternice asemănări, însă există și deosebiri semnificative:

1. Fericirea se referă la o stare subiectivă, adică sentimentul de împlinire sau de satisfacție, pe când calitatea vieții are mai mult în vedere condițiile care produc și contribuie la dezvoltarea stării de fericire.
2. De asemenea, fericirea este un concept etic-individual, în sensul că fiecare poate activa pentru a atinge această stare; în timp ce, conceptul de calitate a vieții este asociat cu perspectiva sociologic-colectivă.
3. Calitatea vieții sta la baza unei politici, în sensul că întreaga societate trebuie să activeze pentru a îmbunătăți condițiile de viață ale tuturor membrilor săi [apud 2].

De la bun început trebuie să remarcăm că sociologii și juriștii consideră *familia* drept o instituție socială, o formă de relații dintre oamenii legați între ei printr-o căsătorie sau filiație naturală. Din familie fac parte soții, părinții și copiii, uneori și alte persoane între care există relații de rudenie. Familia ia naștere, de regulă, prin căsătorie, în mod obișnuit, familia este creată din părinți și copii între care se stabilesc următoarele tipuri de relații:

- a) de căsătorie: dintre soți;
- b) dintre părinți și copii;
- c) dintre persoane care mai fac parte din familie [5, pp. 40-41].

În opinia antropologilor, familia este o formă specială de conviețuire dintre bărbat și femeie care reprezintă și o realitate biologică, ce are ca scop preocuparea și perpetuarea genului uman [5, p. 41].

În conformitate cu aprecierile savanților din domeniul psihologiei și pedagogiei, *familia* reprezintă un microgrup social, o celulă elementară a societății, a neamului, care realizează un ansamblu de funcții biologice, psihologice, educative, economice, sociale, culturale, conturând habitusul primar al individului. Familia este mediul natural, firesc, cel mai apropiat și necesar pentru dezvoltarea și formarea personalității umane [5, p. 42].

Conform concepției propuse de Baran-Pescaru A.: „*Familia este un grup social, care poate sau nu să includă adulți de ambele sexe (ex. familiile cu un singur părinte), poate sau nu include unul sau mai mulți copii (ex. cuplurile fără copii), care pot sau nu să fie născuți din căsătoria lor (ex. copiii adoptați sau copiii unui partener dintr-o căsătorie anterioară)* [1, p. 14].

Familia modernă/contemporană are alte obligațiuni, alte responsabilități, alte tipuri, alte forme, alte scopuri, alte funcții, alți indicatori, alte calități și alți factori.

În opinia savantului Schalock R.L., există câteva *dimensiuni ale calității vieții* [apud 2]:

1. *Bunăstarea emoțională sau psihică*, ilustrată prin indicatori precum: fericirea, mulțumirea de sine, sentimentul identității personale, evitarea stresului excesiv, stima de sine, bogăția vieții spirituale, sentimentul de siguranță.

2. *Relațiile interpersonale*, ilustrate prin indicatori precum: a te bucura de intimitate, afecțiune, prieteni, contacte sociale, suport social (dimensiunile suportului social).
3. *Bunăstarea materială*, ilustrată prin indicatori precum: proprietate, siguranța locului de muncă, venituri adecvate, hrană potrivită, loc de muncă, posesie de bunuri (mobile – imobile), locuințe, status social.
4. *Afirmarea personală*, care înseamnă: competență profesională, promovare profesională, activități intelectuale captivante, abilități/deprinderi profesionale solide, împlinire profesională, niveluri de educație adecvat profesiei.
5. *Bunăstarea fizică*, concretizată în sănătate, mobilitate fizică, alimentație adecvată, disponibilitatea timpului liber, asigurarea asistenței medicale de bună calitate, asigurări de sănătate, activități preferate interesante în timpul liber (hobbyuri și satisfacerea lor), formă fizică optimă sau fitness, concretizată în cei patru S: **Strength** – forță fizică, **Stamina** – vigoare sau rezistență fizică, **Suppleness** – suplețe fizică și **Skills** – îndemânare sau abilitate fizică.
6. *Independența*, care înseamnă autonomie în viață, posibilitatea de a face alegeri personale, capacitatea de a lua decizii, autocontrolul personal, prezența unor valori și scopuri clar definite, auto-conducerea în viață.
7. *Integrarea socială*, care se referă la prezența unui statut și rol social, acceptarea în diferite grupuri sociale, accesibilitatea suportului social, climat de muncă stimulat, participarea la activități comunitare, activitatea în organizații neguvernamentale, apartenența la o comunitate spiritual-religioasă.
8. *Asigurarea drepturilor fundamentale ale omului*, cum sunt: dreptul la vot, dreptul la proprietate, la intimitate, accesul la învățatură și cultură, dreptul la un proces rapid și echitabil etc.

Potrivit cercetărilor realizate, Popopol N. identifică următorii factori ce determină calitatea vieții [apud 2]:

1. *Consumul social*: (nivelul veniturilor, calitatea mediului înconjurător, nivelul de consum);
2. *Infrastructura socială*: (asigurarea cu spațiu locativ, sănătatea publică, comunicații);
3. *Stresuri sociale*: (șomaj, instabilitatea familiilor, criminalitatea);
4. *Factorii naturali*: (procese geologice nefavorabile, anomalii biogeochimice, fenomene atmosferice nefavorabile).

Popescu R. susține că *calitatea vieții de familie* poate fi amenințată de o multitudine de factori ce înconjoară sfera mediului familial [10]:

1. Violența în familie;
2. Problemele vieții materiale;
3. Lipsa locului de muncă;
4. Dezorganizarea socială;
5. Perioade critice ale dezvoltării (pubertatea și adolescența);
6. Conduite de eșec;
7. Tulburări de comportament;

8. Dezorganizare individuală;
9. Delincvență juvenilă;
10. Autoritatea unui membru al familiei.

În opinia cercetătoarei Găgăuz O., un impact negativ asupra familiei a avut și continuă să aibă *migrația de muncă a populației*, care la începutul anilor 1990 a fost accelerată de fluxuri migraționale intense de scurtă durată. Pe de altă parte, nivelul înalt al șomajului în Republica Moldova a împins populația de toate vârstele la un exod pe scară largă în căutarea (adesea ilegală) a locurilor de muncă și a veniturilor. Acest fenomen a constituit un factor suplimentar pentru amânarea formării familiei și nașterii copiilor, provocând chiar destabilizarea familiilor existente, slăbirea legăturilor dintre membrii familiei (dintre soți, dintre părinți și copii) și adoptarea (sau imitarea) unui nou stil de viață [8, p. 225].

În această ordine de idei, conchidem că *calitatea vieții de familie* este influențată cel mai des, după părerea noastră, de:

Situația economică – influențează în mare măsură viața de familie. Stresul unor finanțe insuficiente apasă permanent asupra unor familii, mai ales în condiții de instabilitate economică.

Locul de muncă al părinților – munca „în ture diferite” a celor doi părinți tulbură interacțiunile între cei doi soți și interacțiunea cu copiii.

Mass-media, rețelele de socializare – pe lângă numeroasele avantaje, a înlocuit nedorit interacțiunile familiale. Se tulbură un șir de activități (somn, ore de citit, comunicare părinți-copii, comunicare dintre soți), apar conflicte privind preferințele pentru anumite programe, rețele, site-uri. Toate acestea, în unele familii, au devenit astăzi ca un „drog”.

Cultura familiei – mediul în care trăiește și se dezvoltă copilul, nivelul de educație al părinților, valorile morale care sunt transmise noilor generații își pun amprenta asupra relațiilor vieții de familie.

Divorțul – sfârșitul unui drum parcurs de cei doi parteneri. Consecințele divorțului sunt multiple. În absența unui părinte, securitatea afectivă a copilului este grav compromisă, putându-se constata irascibilitate, scăderea performanțelor școlare. Divorțul parental provoacă o slăbire a relațiilor dintre părintele plecat și urmaș.

Starea sănătății populației – problemele de sănătate, epidemiile.

Migrația – continuă să fie un factor principal de influență asupra calității vieții de familie în societatea contemporană. Migrația este un fenomen ce produce schimbare. Copiii și familia se confruntă cu efectele negative, dar nu pot fi neglijate nici efectele pozitive ale migrației [15, p. 4]:

1. Exemple de *efecte pozitive ale migrației asupra copiilor*: îmbunătățirea condițiilor de trai pentru cei rămași acasă; achiziția obiectelor necesare pentru trai decent; asigurarea studiilor copiilor; creșterea gradului de alfabetizare în domeniul tehnologiilor informaționale; dobândirea abilităților de viață independentă; tratamentul și menținerea sănătății etc.; călătorii și vacanțe în străinătate.
2. Exemple de *efecte negative ale migrației asupra copiilor*: scăderea performanțelor școlare și absenteism școlar; dereglarea poftei de mâncare, dureri de

cap, dureri abdominale, insomnii; sentimentul de singurătate; dificultatea de integrare într-un grup de semeni și de relaționare cu copiii/adulții; depresii și stări emoționale negative determinate de lipsa afecțiunii; prezența unor aspirații nerealiste față de viitor; formarea unei identități neadecvate; incidența mai mare a consumului de alcool și tutun; creșterea incidenței comportamentelor deviante; manifestări agresive față de unul sau ambii părinți; agravarea relației dintre copil și părintele rămas acasă.

După cum susține Cuznețov L., proiectarea și realizarea calitativă a perspective-lor vieții va constitui una din strategiile esențiale ale *fericirii*. Pentru aceasta autoarea propune o tehnică pe care a numit-o *proiectarea perspectivei vieții* și care o considerăm și noi foarte necesară la etapa actuală în familiile contemporane [6, p. 26]:

1. *Realizarea calitativă a funcției de fiu/ fiică*, ce presupune valorificarea conștiință și armonioasă a relațiilor familiale copii-părinți.
2. *Autocunoașterea, autoperfecționarea continuă și autodirijarea/ autoactualizarea*, care solicită de la individ efort și acțiuni sistematice de studiere și optimizare a propriei condiții, a calităților de personalitate.
3. *Realizarea vocației în profesie*: devenirea, menținerea și perfecționarea permanentă, ce va stimula creativitatea și va asigura valorificarea potențialului moral, intelectual, tehnologic, psihofizic, estetic și profesional.
4. *Realizarea calitativă a funcției de familist*, ce presupune crearea unei familii durabile, materializarea idealurilor și aspirațiilor privind dragostea, nașterea și educația copiilor, armonizarea relațiilor conjugale și familiale.
5. *Autorealizarea și existența demnă în calitate de cetățean* al unui stat concret și al Lumii/ Comunității umane ne va orienta spre respectarea drepturilor și obligațiilor omului, valorificarea normelor și principiilor moral-etice.

Deci, în concluzie, putem menționa următoarele: *calitatea vieții de familie* ține de tot ce ne înconjoară, de tot ce participă atât pozitiv, cât și negativ la formarea unui copil sau om ca personalitate. În viața contemporană, calitatea vieții de familie este foarte importantă, iar factori de influență sunt cei ce se învârtesc în jurul orbitei noastre, ei sunt cei ce distrug o familie.

Bibliografie:

1. BĂRAN-PESCARU, Adina. *Familia azi. O perspectivă socio-pedagogică*. București: Aramis, 2004. 176 p. ISBN 973-679-042-8.
2. BĂTRÎNESCU, Veaceslav. *Influența factorilor sociali asupra calității vieții*. [online] [citat 15.03.21]. Disponibil: http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/2687/Conf_UTM_2014_Vol_III_pg97_101.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. CIOFU, Carmen. *Interacțiunea părinți – copii*. București, 1998. 224 p. ISBN 973-98176-9-7.
4. COLAC, Tudor. *Familia: valori și dimensiuni culturale*. Chișinău: Universul, 2005. 347 p. ISBN 9975-944-94-9.
5. CUZNEȚOV, Larisa. *Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei*. Chișinău: CEP USM, 2008. 624 p. ISBN 978-9975-70-717-6.
6. CUZNEȚOV, Larisa. *Pedagogia și psihologia familiei. Suport de curs*. Chișinău: Primex-Com S.R.L., 2013. 77 p.

7. DEMENTII, Cristi. *Factorii de influență a calității vieții* [online] [citat 10.03.21]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/70036
8. GAGAUZ, Olga. *Familia contemporană între tradițional și modern*. Chișinău, 2011. 280 p. ISBN 978-9975-57-021-3.
9. GÎNJU, T., COTOS, L. *Educație parentală. Note de curs*. Bălți: 2018. 210 p.
10. POPESCU, Raluca. *Profilul familiei românești contemporane* [online] [citat 10.03.21]. Disponibil: <http://www.revistacalitateavietii.ro/2010/CV-1-2-2010/01.pdf>
11. ZAMFIR, Cătălin. *Indicatori și surse de variație a calității vieții*. București: Academia RSR, 1984. 144 p.
12. *Familie* [online] [citat 10.03.21]. Disponibil: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Familie>
13. *Calitatea vieții de familie – implicațiile unui divorț* [online] [citat 10.03.21]. <https://www.rasfoiesc.com/educatie/psihologie/sociologie/Calitatea-vietii-de-familie-Im97.php>
14. *Calitatea vieții de familie* [online] [citat 10.03.21]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/338584394_Calitatea_vietii_de_familie
15. [online] [citat 10.03.21]. https://suntparinte.md/wpcontent/uploads/2017/01/brosura_profesionisti_migratie_6904740.pdf

CZU 371.695

VALENȚELE FORMATIVE ALE JOCURILOR LOGICO-DISTRACTIVE

Ionela DARABAN, studentă, *Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*
 Conducător științific: **Ludmila COTOS, dr., lect. univ.**

Abstract: *In this article are described the logical-fun games: charade games with chopsticks; figure reproduction games: the game „Tangram”, „Coulomb Egg”, „Mongol”, „Pentamino”; games on building volumetric figures from cubes: the game „Cub-Cameleon”, „Corners”. Emphasis is also placed on the formative valences of the games given to young children.*

Keywords: *game, logical-fun game, early age, formative valences, cognitive development.*

În prezent, preșcolarii sunt supraîncărați cu informații pe care le primesc prin mass-media: televiziune, video, radio, Internet, dar care, în principiu, prezintă material pentru percepția pasivă.

Jocurile logico-distractive reprezintă mijlocul de bază, care dezvoltă gândirea activă, ingeniozitatea la copii, perspicacitatea, indiferent de vârsta pentru care sunt menite și solicită un anumit efort intelectual, care adeseori este ascuns în subiectul distractiv.

Jocurile logico-distractive sunt interesante după conținut, distractive ca formă, se deosebesc prin rezolvări neobișnuite. Ele necesită manifestarea gândirii originale, pricepera de a aprecia critic condițiile. Prin introducerea lor în sistemul activităților educative din grădiniță se urmărește familiarizarea copiilor cu noțiunile logice, suplă și polivalente.

La organizarea jocurilor date, educatorul trebuie să țină cont de următoarele principii [3, p. 80]:

1. Rolul copilului nu se reduce la contemplarea situației în care a fost pus, el reflectă asupra acestei situații, își imaginează singur diferite variante posibile de rezolvare, își confruntă propriile păreri cu ale semenilor săi, rectifică eventualele erori;
 2. Copilul studiază diversele variante care duc la rezolvare, alegând-o pe cea mai avantajoasă și creează pe baza ei unele noi alternative de rezolvare, pe care caută să le formuleze corect și coerent;
 3. Copilul are libertate deplină în alegerea variantelor de rezolvare, el trebuie să motiveze alegerea sa, arătând în fața semenilor avantajele pe care ea le prezintă.
- Z. Mihailova clasifică jocurile logico-distractive în [2, p.10]:
- a. Jocuri de reproducere a imaginilor plastice și cu subiect din figuri geometrice: jocul „Tangram”, „Pitagora”;
 - b. Jocuri privind reproducerea figurilor-siluetă din garnituri speciale: „Joc mongol”, „Oul Coulomb”;
 - c. Jocuri de reproducere a siluțelor: „Joc vietnamez”, „Cercul magic”, „Pentamino”;
 - d. Jocuri privind alcătuirea unui tablou și aranjarea obiectelor după un criteriu;
 - e. Jocuri de construire din părți a unui obiect, imagine: jocul „Compune un tablou”, „Mozaicuri geometrice”, „Termină desenul”, „Isprăvește construcția”;
 - f. Jocuri privind construirea figurilor volumice din cuburi: „Cub-Cameleon”, „Colțuri”.

În Tabelul 1, observăm clasificarea jocurilor logico-distractive și exemple de figuri-siluețe:

Tabelul 1. Clasificarea jocurilor logico-distractive

Denumirea jocului	Figuri-siluețe
Jocuri de reproducere a imaginilor plastice și cu subiect din figuri geometrice: jocul „Tangram”, „Pitagora”	
Jocuri privind reproducerea figurilor-siluetă din garnituri speciale: „Joc mongol”, „Oul Coulomb”	
Jocuri de reproducere a siluțelor: „Joc vietnamez”, „Cercul magic”, „Pentamino”	

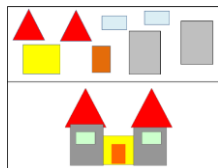
Jocuri privind alcătuirea unui tablou și aranjarea obiectelor după un criteriu

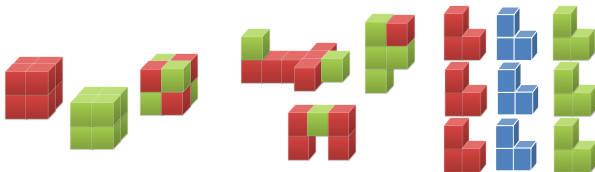
1	2	3	4
5	10	9	8
13	11	5	7
15	6	12	14

Jocuri de construire din părți a unui obiect, imagine: jocul „Compune un tablou”, „Mozaicuri geometrice”, „Termină desenul”, „Isprăvește construcția”

Jocuri privind construirea figurilor volumice din cuburi: „Cub-Cameleon”, „Colțuri”

Jocurile de reproducere a figurilor-siluetă se pot confecționa din carton, plastic sau alt material vopsit. Combinând părțile jocului vom obține siluete noi. La construirea figurilor-siluetă se aplică toate părțile, alăturându-le una la alta, fără a le suprapune. Pentru însușirea de către copii a metodelor de alăturare a unei figuri la alta, în scopul obținerii unei noi figuri, e necesară și etapa inițială de familiarizare cu jocul [4, p. 61]:

- 1) Copiii trebuie practic să poată construi noi figuri geometrice din figurile din care dispun și să-și imagineze ce figură se va obține din urma alăturării, transfigurării.
- 2) După aceasta ei compun figuri-siluetă după modele sau după proiecte proprii. Cerința de bază este de a amplasa părțile, astfel încât să obțină o figură-siluetă cât mai reală.

Este evident deci, că prima și cea mai importantă contribuție a jocurilor logico-distractive în dezvoltarea perspicacității preșcolărilor se realizează pe direcția dezvoltării capacităților de acțiune în baza principiilor și operațiilor logice și, pe această cale, prin asigurarea premiselor interiorizării operațiilor logice, care au derivat din acțiunile obiectuale nemijlocite în cadrul unui proces dirijat de către educatoare.

La organizarea și desfășurarea jocurilor, educatorul trebuie să țină cont de indicații cu privire la coordonarea activității independente a copiilor [2, p.65]:

1. *Explicarea regulilor.* Familiarizarea cu procedeele generale de acțiuni, fără a anunța copiilor rezolvările de-a gata. Stimularea de către pedagog a manifestărilor de independență, încurajarea năzuinței copiilor de a obține rezultatul.

2. *Activitatea în jocul comun al educatorului cu un copil, cu o subgrupă de copii.* În acest caz copiii însușesc acțiunile, căile de rezolvare a jocului. La ei se formează încrederea în forțele proprii, înțelegerea necesității de a se concentra, încordarea mintală în decursul căutării soluțiilor problemei.
3. *Crearea de către pedagog a unei situații de problemă elementară cu caracter euristic.* Educatorul se joacă, construiește o figură-silueta, o schimbă sau o transformă în altă figură și totodată antrenează copilul în aprecierea acțiunilor sale, îl roagă să-și expună presupunerea. Copilul participă activ, însușește priceperea de a gândi, de a motiva mersul cercetărilor.
4. *Reunirea copiilor într-un joc comun, care în mod diferit l-au însușit în scopul de a obține o instruire reciprocă a copiilor.*
5. *Utilizarea diverselor forme de organizare a activităților în ungheraș:* întreceri, jocuri-concursuri, distracții matematice.
6. *Asigurarea unității sarcinilor educativ-instructive.* Organizarea cu un anumit scop a activității independente a copiilor pentru a asigura o însușire mai trainică și profundă de către copii a materialului didactic din programă, aplicarea lui în cadrul altor activități.
7. *Propagarea printre părinți a necesității de utilizare în măsura posibilităților a jocurilor distractive acasă.* Educatorul recomandă părinților să organizeze jocul în comun cu copiii, utilizând materialul distractiv.

În procesul reproducerii jocurilor, copiii meditează asupra rezultatului, apoi efectuează acțiuni practice. Raționalitatea acestui fapt e determinată de nivelul de independență al copilului și de caracterul probelor efectuate.

În concluzie, jocurile logico-distractive parțial se includ în mod direct în conținutul activităților referitoare la formarea reprezentărilor elementare matematice cu scopul activizării rațiunii copilului, dezvoltării gândirii logice, istețimii și agerimii. Prin intermediul lor are loc dezvoltarea abilităților intelectuale, a operațiilor mentale, a flexibilității și a gândirii logice la copiii de vârstă timpurie.

Bibliografie:

1. *Curriculum pentru educație timpurie.* Chișinău, 2019 [online] [citat 27.03.21]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_pentru_educatia_timpurie_tipar_0.pdf
2. МИХАЙЛОВА, Z. *Probleme și jocuri matematice pentru preșcolari.* Chișinău: Lumina, 1993. 80 p. ISBN 5-372-01042-8.
3. PERETEATCU, M. *Strategii de stimulare a abilităților matematice la vârsta timpurie.* Unitate de curs. Bălți, 2017. 265 p. [online] [citat 28.03.21]. Disponibil: http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/3716/1/strategii_curs.pdf
4. МИХАЙЛОВА, З. *Игровые задачи для дошкольников.* СПб.: ООО «ДЕТСТВО-ПРЕСС», 2016. 144 с. ISBN 978-5-906750-68-6 [online] [citat 28.03.21]. Disponibil: <https://docplayer.ru/71385424-Z-a-mihaylova-igrovye-zadachi-dlya-doshkolnikov.html>

LOCUL ȘI ROLUL TRADIȚIILOR ȘI OBICEIURILOR ÎN FORMAREA CONDUITEI CIVICE LA ELEVI

Mihaela AGA, studentă, Facultatea Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecă Russo” din Bălți
Conducător științific: Olga JACOTA-DRAGAN, asist. univ.

Abstract: *The article is intended to make a presentation of the place and the role of traditions and customs in shaping civic behavior in students. The rapprochement between folklore and school can be materialized through numerous activities similar to the practices learned from past generations.*

Knowledge of local folk and ethnographic customs and traditions is of particular importance in the complex and long process of forming the child's personality. The importance of traditions and customs is invaluable for creating a civic behavior in students, it is major in our becoming a nation with its own identity, authentic and liberal values.

Keywords: *customs, traditions, civic behavior, personality, folklore, student.*

Existența tradițiilor și obiceiurilor pentru societate este obiectiv necesară într-o societate nu se poate lipsi de ele. Tradițiile exprimă moștenirea de obiceiuri, datini, credințe ce se perindă de la o generație la alta, astfel luând naștere trăsăturile specifice ale unui popor. Un rol deosebit în existența socială o au normele tradiționale, care au o influență substanțială pentru conduita individuală și colectivă a membrilor societății. Printre ele un loc deosebit îl ocupă tradițiile, obiceiurile, normele de conviețuire socială, sărbătorile, ritualurile. Sub influența tradițiilor se pot forma facultățile civice ale individului, ele contribuind și la cultivarea calităților morale și umane ale personalității. Fiind un sistem de anumite idei, legi nescrise, norme de comportare, o totalitate de concepții ce s-au cristalizat în mod istoric, tradițiile conțin trăsăturile specifice ale memoriei și psihologiei naționale ale formațiunilor etnice. Ele se manifestă ca o parte a continuității în dezvoltare, a legăturii dialectice dintre trecut și prezent, iar prin el cu viitorul. Tradițiile sunt o componentă esențială a conștiinței de sine a unui popor, biografia sa intelectuală, o carte de vizită pentru intrarea în istorie și deci în viitor. În cadrul lor se impun două structuri – mentalitatea și datina. Mentalitatea se înrădăcează în conștiință cu trecerea timpului, iar datina se fixează în devenirea vieții umane, în formele ei păstrate de veacuri [1, p. 16]. Obiceiul este o normă socială, care ulterior se transformă într-o deprindere a oamenilor sau într-o tradiție a comunității. Cu alte cuvinte, putem estima că devine o normă de comportament specifică unui grup de indivizi sau unei comunități întregi. Prin urmare, conținutul obiceiului este o mostră a comportamentului, iar forma fixării lui în societate este deprinderea. Din acest motiv, apare ca o consecință logică și specificul influenței reglementatoare a normelor tradiționale. Existența obiceiului sub formă de deprindere consemnează faptul că lipsește necesitatea într-o anumită constrângere, spre deosebire de normele de drept sau cele morale, din motiv că urmarea deprinderii este asigurată de însuși faptul existenței ei.

Obiceiul se referă la acțiunile cu caracter convențional și la actele de politețe și, din această cauză, ele se integrează unei „morale” fluctuante, fiind diferită de la un grup la altul și a cărei încălcare poate trece neobservată sau poate să implice sancțiuni cu caracter informal (bărfă, batjocură, ironie etc.). Tradițiile, la rândul lor, implică existența unor standarde morale cu caracter general, încorporate în legi sau prescripții religioase („să nu furi!”, „să nu ucizi!” etc.) a căror încălcare atrage după sine sancțiuni punitive destul de severe. J.V. Zanden crede că este totuși abuziv de a considera obiceiurile și tradițiile drept categorii binomice în măsura în care ele pot fi considerate, mai curând, ca poli ai unui continuum de-a lungul căruia se localizează toate tipurile de norme sociale. Aceste norme sunt susținute de constrângerile implicite sau explicite, care intervin ca factor de presiune și de conformare, pentru ca indivizii să desfășoare acțiuni compatibile cu exigențele normative [1, p. 19]. Tradițiile și obiceiurile, în calitate de norme ale unei societăți sunt fundamentate de constrângerile implicite sau explicite, care pot să intervină ca factor de presiune și de conformare pentru ca indivizii să poată desfășura activități potrivite cu exigențele normative.

Izvorâte din experiență și înțelepciune de viață, din bucurie sau durere, din năzuințele și dorurile neamului moldovenesc, din setea de liniște sau din dragostea pentru frumos, elementele de cultură și tradițiile populare transmit valori și creează punți de legătură între generații. Tradițiile, obiceiurile, portul popular și folclorul sunt comori inestimabile, care definesc un popor, făcându-l unic, statornic și nemuritor. Patrimoniul valoric cultural de care dispune țara noastră trebuie îmbogățit și transmis din generație în generație nu doar prin intermediul familiei și al comunității, aici o mare pondere revenindu-i și procesului educațional. Educația urmărește familiarizarea cu valorile naționale materiale și moral-spirituale; renașterea, valorizarea și perpetuarea tradițiilor; utilizarea potențialului educativ al datinilor și obiceiurilor calendaristice populare; formarea conștiinței naționale; educarea civismului, umanismului. Activitățile școlare și extrașcolare de conservare și promovare a folclorului autohton dezvoltă un comportament motivat, cultivă sentimente de bunățate, caritate, toleranță, respect, demnitate, de personalizarea elevului și conturarea identității sale.

În popor ideile și învățăturile morale și civice se transmiteau de la o generație la alta prin tradiții și creații folclorice. Un important rol formativ aici îi revine literaturii populare. Scrierile ca „Varlaam și Ioasaf”, „Esopia”, „Alexandria” au circulat în întreaga Europă. Aceste scrieri cuprind îndrumări cu caracter pedagogic referitoare la educație și instrucție, la rolul educatorilor în formarea personalității tânărului cetățean. Din hrisoavele vremii se desprind idei despre felul cum era percepută educația: ca o „întinerire a sufletului” prin intermediul căreia se pune la lumină ceea ce este vrednic în om. Vorbind despre părinți, fiii domnitorilor se adresau cu formulele: „părintele nostru prea scump și prea sfânt”, ei fiind educați în spiritul iubirii față de părinți, pentru respectul profund pentru cei mai în vârstă, pentru respectarea legilor și normelor din societate. Copii erau crescuți în spiritul omeniei, ospitalității și tenacității. „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie” reprezintă prima lucrare de educație civică românească. În această lucrare Neagoe

Basarab oferă îndemnuri și sfaturi de conduită, în special domnească: de pildă „de a nu părăsi țara în cele mai grele situații”. Cronicarul Miron Costin punea temei în educație pe orele de lectură, iar Dimitrie Cantemir pe gândire și înțelepciune, prin cunoașterea de sine și exemplu. Țesutul și brodatul covoarelor, pictura, sculptura, încructările au contribuit la educația artistică a tinerilor, în folclorul nostru copii înălneau tipuri de oameni dați ca model pentru virtuțile lor. Fata moșneagului era bună, harnică, modestă în contrast cu fataabei care era rea, leneșă, lăudăroasă, invidioasă, egoistă. Băieții îl aveau ca model pe Făt-Frumos cel curajos, plin de inițiativă, gata să alunge răul, să facă dreptate. [9, p. 9]

Moralitatea și civismul, în măsura în care se exprimă printr-un anumit fel de a gândi al omului, constituie realități supuse învățării. Omul nu se naște cu aceste trăsături de personalitate, de aceea trebuie să le învețe de la societatea în care a văzut lumina zilei și în care trăiește. Prin învățarea moralității și a civismului înțelegem o activitate prin care copilul ajunge să se comporte, să acționeze, să gândească și să simtă în consonanță cu principiile, normele, trebuințele morale ale societății în care trăiește. La orele de Educație civică, subcompetențele axate pe abordarea moralității din diverse perspective vor lucra, în mod fericit, pentru formarea competențelor-cheie/transversale culturale și interculturale de receptare și creare de valori și a competenței de a învăța să înveți a fi cetățean de acțiune, cu demnitate, cu responsabilitate, cu implicare aici și acum în problemele comunității din care faci parte. [4, p. 36]

În ansamblul culturii populare tradiționale, obiceiurile formează un capitol important, fiindcă întreaga viață a omului, munca lui din timpul anului și diferitele lui ocupații, relațiile cu semenii lui și cu întru chipările mitologice erau și în trecut întretesute cu obiceiuri. În folclorul nostru, unele obiceiuri au păstrat până astăzi forme ample de desfășurare, în care vechile rituri se îmbină cu acte ceremoniale, cu manifestări spectaculoase. Ele sunt adevărate sărbători populare bogate în cântece, dansuri, poezie și acte mimice și dramatice. La aceste sărbători contribuie toate domeniile folclorului și chiar unele domenii ale artelor populare plastice, de pildă costumele și diferitele obiecte de recuzită [5, p. 34].

Apropierea dintre folclor și școală se poate concretiza prin numeroase activități similare practicilor învățate de la generațiile trecute. Ilustrative sunt scenariile educaționale propuse la nivelul unor unități de învățământ de tipul șezătorilor, al clăcilor, mersul la horă, colindatul și nu numai, accentuându-se de fiecare dată esența lor și atrăgându-se atenția asupra ideii conform căreia, la nivelul școlii, funcționează o serie de modalități de producere, susținere și impunere a valorilor [8, p. 4].

Șezătorile constituie un mijloc complex de educație, deoarece îi familiarizează pe elevi cu unele elemente de folclor, contribuind astfel la dezvoltarea dragostei pentru tradițiile populare, le dezvoltă dragostea pentru frumos, pentru armonie, le cultivă răbdarea, stăpânirea de sine, spiritul de echipă. Datinile și obiceiurile populare ne reprezintă și constituie o adevărată „valută” a țării noastre, apreciată în lume, fapt care determină dorința de a cunoaște frumusețea și naturalitatea obiceiurilor, a folclorului autentic, a portului popular și a graiului local. De asemenea au rolul de cunoaștere de către elevi a specificului zonei și a frumuseților din jur. Șezătorile

sunt reuniuni cu caracter educativ-cultural, la care sunt antrenați elevii și fiecare participant își aduce contribuția cu o glumă, o ghicitoare, un cântec, interpretarea unor dansuri, dramatizarea unor povești, depănarea unor scenarii în care se vor arăta secvențe din traiul generațiilor trecute, de exemplu: mersul la munca pământului, construcția caselor. Țezătorile, fără un efort deosebit, constituie serbări în miniatură, organizate într-un cadru mai restrâns, dar cu o eficiență educativă mai mare. Țezătorile se pot organiza cu ocazia unui eveniment din viața poporului, a satului. Acestea trezesc în conștiința copiilor sentimentele de dragoste față de popor. O frumoasă tradiție, păstrată de la bătrânii satului, pe care o scot la iveală din lada de zestre, mai ales în serile lungi de iarnă este țezătoria, ce încă nu și-a pierdut identitatea în mediul rural. În cadrul organizării țezătorilor, elevii cos la gherghef, scarmână și torc lână, împletesc, cioplesc, împletesc obiecte din pănuși de porumb. La aceste țezători, elevii vin îmbrăcați în costume populare autentice [6, p. 4]. Valoarea deosebită a țezătorilor este determinată, pe de o parte, de conținutul educativ al materialului utilizat, dar și de calitatea acestuia, iar, pe de altă parte, de modul de organizare și de antrenare a elevilor. Prin intermediul acestui tip de activitate verificăm dacă elevii au însușit materialul artistic, l-au valorificat și dacă îl vor reproduce ulterior. În acest cadru mai ajutăm copiii să se obișnuiască cu publicul și să-și învingă emoțiile. Folclorul reprezintă oglinda vie a existenței poporului moldovenesc, o dovadă grăitoare a străvechii unități culturale a neamului nostru. Imensul tezaur folcloric al poporului nostru constituie o componentă valoroasă a acestei moșteniri. Valorificând cu copiii tradiția folclorică în cadrul diverselor activități școlare și extrașcolare, realizăm un important act cultural și educativ. Prin varietatea folclorului, copiii pot să cunoască, să înțeleagă și să prețuiască mai mult trecutul glorios al poporului nostru, ocupația, obiceiurile, sentimentele, năzuințele generațiilor de ieri și pot să aplice unele cunoștințe în viața noastră cotidiană.

Tradițiile și obiceiurile conțin în sine trăsăturile specifice ale psihologiei naționale ale formațiunilor etnice. Noile generații își formează trăsăturile lor psihologice sub influența obiceiurilor și tradițiilor moștenite. Pentru tradițiile populare este caracteristic faptul că în centrul lor se află munca creatoare. Ele înobilează omul muncitor, cinstit, fiind concomitent intolerante față de tentativele de a afecta demnitatea lui. În ele, în mod armonios, sunt corelate interesele personale și cele colective și sociale. Datorită acestor tradiții, se constituie relații cu adevărat umane între oameni, ce se sprijină pe ajutorul reciproc, pe cinste, pe bunătate și modestie în viața personală și socială. Tradițiile îndeamnă oamenii la o muncă creatoare, la o participare activă în viața colectivului și a poporului, satirizează pe marginea viciilor ce se contrapun idealurilor și modului de viață al poporului. Tradițiile populare proslăvesc prietenia și frăția dintre oameni, idealurile general-umane. Aceasta se întâmplă în virtutea faptului că tradițiile își găsesc apreciere în activitatea reală socială de muncă. Toate aceste valori trebuiesc cultivate în sufletele copiilor încă de mici, deoarece când aceștia cresc să aibă deja însușite aceste calități și să le poată aplica în viața și în realitatea socială cu care se vor confrunta. În ajutor aici vin tradițiile și obiceiurile care au funcția de a înboba omul cinstit, tolerant, muncitor,

prietenos și ajutător. În procesul realizării funcțiilor sale, tradițiile se includ în sistemul condițiilor extrinseci și intrinseci și al mijloacelor de reglementare a conduitei, dar, în mod special, formează acest sistem. Tradițiile sunt mijloace și conductori ai diverselor influențe ce reglementează și determină conduita umană. Ele formează particularitatea normativă a condițiilor comportamentului, adică determină faptul că conduita omului se desfășoară într-o lume deosebită, socială. Un rol deosebit, mai ales în condițiile contemporane, îl are funcția educativă a tradițiilor, care se manifestă începând cu frageda copilărie și continuă pe tot parcursul vieții individului. Personalitatea resimte influența tradițiilor, care pot să determine mentalitatea, simțurile, emoțiile și comportamentul ei. Fiecare om înțelege lumea printr-o mentalitate pe care o acceptă și în care s-a format, a crescut, iar această mentalitate, înrădăcinându-se în conștiință, conferă o vârstă și o vechime unui mod de a fi și de a trăi în lume. Respectând tradițiile, individul nu numai că se include în sistemul de relații sociale, ci și devine o personalitate, se atașează la mediul dat. Prin intermediul tradițiilor se produce socializarea prin care elevii își însușesc normele, valorile și regulile de comportament specifice unui anumit grup social din care fac parte sau reprezintă procesul de interiorizare a modelului etico-normativ și cultural în conștiința și conduita elevului care ulterior va deveni un tânăr cetățean cu o conduită civică deja formată în mediul școlar. În cadrul procesului de devenire civică a personalității, un rol important, încă din fragedă copilărie, îl are asimilarea tradițiilor naționale, prin intermediul cărora are loc procesul de înglobare a omului în comunitatea națională respectivă și cristalizarea, în conștiința lui, a unor anumite norme și exigențe de conduită, idealuri morale, convingeri și aspirații naționale și patriotice.

Tradițiile, obiceiurile, ritualurile au fost mult timp unicul mijloc prin intermediul cărora se reglementau relațiile dintre oameni în societate, fiindcă exista o încredere în justetea ordinii stabilite de ele, care se baza pe existența și pe vechimea lor [2, pp. 21-22]. Tradițiile naționale ale poporului nostru reglementează, în primul rând, eticheta și respectul reciproc în familie și în societate. Copilul mai mic este dator să stimeze și să îi asculte pe cei mai mari decât el, să îi ajute pe semenii sau pe cei în vârstă, să asculte profesorul și să fie un exemplu pentru cei din jurul său. Una din cele mai vechi tradiții este dragostea față de Patrie și Neam. Sentimentul de patriotism este unul profund și foarte important pentru fiecare națiune. Tânăra generație trebuie să cunoască tradițiile, obiceiurile, ritualurile și să aprecieze faptul că ele au fost create de strămoși pe parcursul istoriei în condiții ostile, dar pline de demnitate și dragoste de neam. Prin respectarea acestor tradiții se aduce un aport substanțial la educația patriotică a elevilor și a tinerei generații. Un sprijin important în cadrul orelor pot deveni povețele, legendele, proverbele și zicătorile, poveștile și teatrul popular. Creația populară orientează copiii să respecte părinții, consolidează prietenia, dragostea față de părinți și semenii, altoiește dragostea față de muncă, condamnă lenea, trădarea, minciuna, lașitatea și alte slăbiciuni omenești. În proverbele și zicătorile populare găsim noțiunile de bază necesare pentru un om adevărat, acestea sunt: cinstea și necinstea, dreptatea și nedreptatea, ele ne vorbesc despre datoria și demnitatea omului de a fi un om și un cetățean de valoare, de exemplu: „cinstea cântă-

rește mai mult decât banul”, „dacă sufletul este cinstit, cinstite vor fi și faptele”, „cine pe altul omenește pe sine se cinstește”. Toate aceste zicători îndrumă elevii spre însușirea doar a faptelor bune care vor proslăvi neamul și cultura noastră.

În mediul școlar unde se respectă și se promovează tradițiile și obiceiurile, copiii sunt educați în spiritul atitudinii grijului față de familie, societate, școală, semenii, cresc copiii și cetățeni cu o poziție morală și civică activă, energetică, adecvată care devin adevărați patrioți ai neamului.

Tradițiile și obiceiurile constituie una dintre valorile inimaginabile și incontestabile ale poporului nostru. Alături de literatură, care este un factor cu eficiență în educație, arta populară are și ea o contribuție de seamă. În prim-plan copiii înțeleg mai ușor specificul poporului din care fac parte, aspirațiile lui, idealurile de ieri și de azi, care se oglindesc în obiceiurile locurilor și creațiile meșteșugurilor, le insuflăm respectul pentru tradițiile noastre și dorința de a duce mai departe ceea ce ne reprezintă ca națiune. Costumul popular, de exemplu, reflectă suprapus influențe date de tradițiile locale, așezarea geografică, posibilitățile economice zonale, starea socială sau ocazia pentru care este purtat. Timpul și evenimentele lumii moderne nu trebuie să determine uitarea tradițiilor țării noastre, care constituie valori inegalabile și incontestabile ale poporului. Folclorul trebuie cultivat în mințile și inimile copiilor încă de la cea mai fragedă vârstă. Cunoașterea obiceiurilor, a tradițiilor populare și etnografice locale are o importanță deosebită în cadrul procesului complex și îndelungat de formare a personalității copilului. Cunoașterea de către copii a frumuseții portului popular, a obiceiurilor are ca finalitate cultivarea în sufletele lor a mândriei că sunt moldoveni, i-ar motiva să iubească țara, să o apere, să devină cetățeni activi și responsabili ai societății din care fac parte. În acest context, școala are menirea de a transmite elevilor informații despre folclorul zonei natale și de a stimula și încuraja interesul pentru arta populară, obiceiurile și tradițiile populare moldovenești.

Procesul educativ este necesar să fie axat astăzi pe cultul trecutului, deoarece un popor care nu-și prețuiește trecutul nu se încălzește și nu se însuflețește de amintirea dulce a faptelor mari din istoria sa, de amintirea luptelor ce le-a purtat pentru apărarea bunurilor sale cele mai scumpe, se poate privi ca o masă de indivizi pe cale de a se desființa cu totul, pierzându-și conștiința că fac parte dintr-o națiune; un astfel de popor a renunțat la viitorul său și va fi bună pradă spre a fi subjugați și exploatați de alt popor. Numai prin cultivarea cultului trecutului glorios este posibil de a depăși starea de nihilism național ce ne-a rămas moștenire de la regimul totalitarist, care avea scopul de a înstrăina popoarele ce se găseau sub ocupație de spiritul național, de mândrie și dragoste pentru Patria mică, pentru acel colțisor de pământ unde omul pentru prima oară a văzut lumina zilei, unde a crescut și de unde s-a cristalizat înălțătoarea noțiune de Patrie [3, p. 9].

Activitățile nonformale sunt opționale, dar – comparativ cu cele obligatorii – satisfac mai bine interesele, aspirațiile, dorințele copiilor, tinerilor, adulților, chiar dacă nu ele determină decisiv personalitatea. În general, acest tip de educație prezintă o mai mare flexibilitate, cuprinde programe variate în funcție de vârstă, sex etc. vizând obiective ale dezvoltării generale, lărgind orizontul de cultură, dar și având

obiective specifice, privind formarea unor competențe, abilități distincte. Diversificarea activităților extracurriculare, respectarea particularităților și a intereselor culturale variate, stimulate în mod diferențiat de influența educativă a școlii, se realizează printr-o gamă de forme adecvate, dintre care cercurile de elevi constituie o modalitate dinamică și atrăgătoare. Ele rămân, în chintesența lor, expresia valorii cognitive, mijlocul prin care cumulusul informativ girat de imaginație și creativitate determină produsul final al activității. Cercurile de elevi pot fi organizate în baza tematicii educației etnoculturale (poate fi una din cele prezentate mai sus), la cererea copiilor și a părinților, iar grupurile de elevi pot fi constituite în funcție de interese, capacități, vocație și specificul de vârstă. Aceste cercuri pot fi conduse de profesori care posedă cunoștințe temeinice teoretice și practice într-un anumit domeniu: meșteșugurile popular-artistice, obiceiurile și datinile strămoșești, cântecul și dansul etnofolcloric etc. Cercurile activează în baza unei programe elaborate de profesorul-conducător de cerc care va fi avizată de cel puțin un specialist în domeniul respectiv și aprobată de consiliul profesoral și conducerea unității de învățământ. Durata unei ședințe a cercului poate varia de la două la trei ore academice, o dată sau de două ori pe săptămână, în funcție de tematica și specificul activității cercului [7, p. 2]. În contextul dat, educația etnoculturală poate îmbunătăți relațiile interetnice prin participare activă la manifestări culturale organizate cu prilejul diverselor sărbători calendaristice, religioase, naționale etc. care, la rândul lor, facilitează cunoașterea specificului etnic: felul de a-și organiza habitatul, aspectul portului popular, bucate tradiționale, obiceiuri și datini ce țin de traversarea marilor momente din cadrul diverselor evenimente din viață, serbări. Astfel, educația etnoculturală – integrată pe baze științifice în sistemul educațional – va contribui esențial la formarea personalității integrale a tânărului cetățean și la dezvoltarea societății.

Pentru a concluziona cele expuse mai sus, țin să menționez că tradițiile și obiceiurile sunt definitorii pentru identitatea poporului, ele rămân un substrat important al existenței individului de-a lungul devenirii sale. În vederea cunoașterii sistemului de valori transmis de strămoși, una dintre cele mai reușite oportunități o constituie implementarea lui în cadrul procesului instructiv-educativ la un nivel îndeosebi practic. Importanța tradițiilor și obiceiurilor este inestimabilă pentru crearea unui comportament civic la elevi, este majoră în devenirea noastră ca națiune cu identitate proprie, valori autentice și liberale. Anume cetățenii educați în spirit civic vor pune bazele unei societăți moderne și prospere care se va integra cu ușurință în marea familie europeană de unde se vor asimila noi valori și culturi.

Bibliografie:

1. CAPCELEA, V. *Tradiția. Esența, locul și rolul ei în existența socială*. Chișinău: Arc, 2011. ISBN 978-9975-61-649-2.
2. CAPCELEA, V. *Tradițiile naționale: continuitate în dezvoltarea generațiilor*. Chișinău: Evrica, 1998. ISBN 9975-941-30-3.
3. CAPCELEA, V. Dimensiunea filozofică a categoriei „Tradiție” și funcțiile ei sociale. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2007, nr. 1(143). ISSN 1957-2294.

4. GORAȘ-POSTICĂ, V. Educația morală ca dimensiune finală a educației religioase și a educației civice. In: *Didactica Pro...* 2010, nr.3(61). ISSN 1810- 6455.
5. POP, M. *Obiceiuri tradiționale românești*. București: Univers, 1999. ISBN 973-34-0622-8.
6. PARLEA, M. Păstrarea tradițiilor strămoșești și promovarea folclorului local prin activități școlare și extrașcolare. In: *EDICT Revista Educației*. 2018. ISSN: 1582-909X.
7. RUSU, A. Educația etnoculturală în cadrul activităților nonformale. In: *Univers Pedagogic*. 2016, nr. 2 (50). ISSN 1811-5470.
8. STOCHIȚOIU, R.-M. *Valorificarea tradițiilor în școala românească*. Timișoara: Ed. Universității de Vest, 2018.
9. URSU, V. *Didactica Educației Civice*. Chișinău: Tip. Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”. ISBN 9975-921-83-3.

CZU 371.8-057.875

MODALITĂȚI DE ORGANIZARE A TIMPULUI LIBER LA STUDENȚI

Riva ONEA, studentă, *Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*
 Conducător științific: **Tatiana GÎNJU**, dr., *lect. univ.*

Abstract: *The article presents the concept of free time education and proposes ways to organize free time for students. At the same time, the results of an opinion poll regarding the capitalization of the student's free time are reflected and activities for organizing free time are proposed. Most students at the current stage do not know or know few forms of organizing and spending their free time which is a way of recreation, a means of human meditation on entire life, achieved through interesting educational activities.*

Keywords: *free time, education for free time, ways of organizing.*

„Folosirea înțeleaptă a timpului liber este un produs al culturii și al educației”.
(Bertrand Russel)

În prezent, se remarcă două probleme în ceea ce privește timpul liber: lipsa acestuia și utilizarea lui incorectă. Lipsa timpului liber este condiționată de mai mulți factori: utilizarea lui irațională, volum mare de teme pentru acasă, un ritm lent de învățare, implicarea în numeroase activități extracurriculare etc. Folosirea incorectă a timpului ține de abilitățile de management care, de cele mai multe ori, nu sunt dezvoltate la fiecare individ. De aici și ideea de a conferi educației pentru timpul liber statut de nouă educație, care ar avea drept obiectiv încurajarea experienței și a succesului, întrucât între performanțele obținute și modul de petrecere a timpului liber este o legătură incontestabilă [20, p. 76].

Definirea noțiunii de timp liber a ajuns să fie una din numeroasele teme de reflectare și cercetare a diferitor autori, care au încercat să ofere o definiție concretă, menționând importanța pe care o are timpul liber în viața și activitățile zilnice ale omului.

În plan internațional, problematica timpului liber și a educației pentru timpul liber a fost cercetată de către J. M. Dumazedier [apud 2], J. Mundy [15], G. Văideanu [23], C. Cucuș [8]. În Republica Moldova, problematica educației pentru timpul liber a fost cercetată doar tangențial și în funcție de anumite segmente de către N. Bucun [4], D. Patrașcu [16], L. Cuznețov [9, 10]; T. Callo [5]; M. Hadîrcă [11], Clichici V. [6].

Problematica timpului liber în educație s-a dezvoltat din antichitate până în prezent, iar *conceptul de timp liber* a evoluat de la un sistem de cunoștințe empirice până la rangul de „*nouă educație*”, educația pentru timpul liber fiind astăzi o parte integrantă a politicilor educative, care ar trebui să reprezinte o preocupare și pentru învățământul din Republica Moldova, pentru ca să asigure rezolvarea unei sarcini imperative: informarea și formarea elevului/ tânărului pentru dezvoltarea culturală în timpul liber [6, p. 12].

Ținem să menționăm că o atenție deosebită merită ideea lui I. A. Comenius, care ne învață că cel mai important în educație *nu este să câștigăm timp, ci să-l pierdem cu folos* [apud 8].

J. Dumazedier, de exemplu, consideră *timpul liber* ca fiind ansamblul de ocupații cărora persoana li se poate consacra benevol, fie pentru a se odihni, fie pentru a se distra, fie pentru a-și îmbogăți informația sau a-și lărgi formația în mod dezinteresat, participarea sa socială, voluntară sau capacitatea sa liber-creatoare, după ce s-a eliberat de obligațiile profesionale, familiale și sociale [apud 14].

În concepția lui A. Tănase, *timpul liber* este partea rămasă disponibilă după efectuarea activităților profesionale, care este folosit pentru ridicarea calificării, studiu, manifestări cultural-artistice, distracții, sport, activitate obștească, destindere în vederea dezvoltării sentimentului de „satisfacție a trăirii timpului”, formarea unui stil de viață civilizată, valorizarea tradițiilor și obiceiurilor naționale, identificarea modalităților de relaxare, cultivarea atitudinii optimiste față de viață, școală, familie [21].

Conform concepției lui C. Cucuș, *timpul liber* reprezintă drept o rezultantă în urma reamenajării timpului de lucru, a stabilirii de noi raporturi între timpul pentru sine și timpul pentru alții [8].

E. Macavei consideră *loisirul* (fr. timpul liber) drept un ansamblu de preocupări liber-alese motivate de interes, pasiune, hobby-uri, de dorința de relaxare, continuitatea activităților de învățare și activitate profesională. Acestea satisfac trebuințele de odihnă activă și relaxare, pentru redobândirea tonusului intelectual, afectiv și volitiv [13].

Cercetătorii E. Truța, S. Mardar definesc timpul liber astfel: „*timp rămas după ce a răspuns obligațiilor școlare și familiale, timp în care se desfășoară ocupații alese de el, din propria voință, fie pentru a se relaxa și delecta, fie pentru a-și dezvolta informațiile și cultura, fie pentru a participa voluntar la viața socială*” [22].

Sintetizând cele menționate, conchidem că *timpul liber* este modalitatea principală de odihnă, de refacere mintală, dar și o cale prin care omul poate să contempeleze asupra întregului univers, face analize, construiește concluzii și-și stabilește noi direcții de realizare a scopurilor propuse.

În viziunea lui A. Rață, timpul liber îi sunt specifice următoarele *funcții* [19, p. 37]:

Funcția de refacere fizică și intelectuală se realizează în timpul alocat odihnei active și pasive, prin activități cu caracter intelectual și sportiv, ce liniștesc, relaxează copiii. Odihna pentru om este o necesitate ce are efecte în înlăturarea acumulărilor negative produse de munca intelectuală prelungită.

Funcția de divertisment și distracție este asigurată în timpul alocat divertismentului, distracției, realizată prin activități intelectuale, fizice-practice, de formare individuală și colectivă care aduc multă bucurie în sufletul copiilor.

Funcția de dezvoltare, de perfecționare personală în ceea ce privește capacitatea motrică se realizează în timpul alocat practicării exercițiilor fizice în scopul îmbunătățirii menținerii condiției fizice, cât și în ceea ce privește capacitatea intelectuală realizată prin lecturarea unor cărți, vizionarea unor filme etc.

Cercetătorul francez J. Dumazedier propune trei funcții ale conceptului de loisir /*timp liber*:

Funcția de destindere constă în refacerea organismului persoanei după o zi de muncă (intelectuală ori fizică), de școală, regenerarea capacităților fizice prin activități de relaxare;

Funcția de distracție vizează crearea climatului optim de viață și se realizează prin activități distractive, dar care pot avea ca efect consumarea unei cantități mari de energie, timp și care alăturându-se oboselii produse de munca școlară/ sarcini de serviciu are consecințe negative;

Funcția de dezvoltare a personalității, funcție ce preocupă în mod deosebit pe oamenii școlii, părinții, societatea în general, căci este prin excelență o funcție educativă sau autoeducativă. Ea vizează satisfacerea intereselor, inclinațiilor, aptitudinilor de tip artistic, tehnic, îmbogățirea vieții spirituale prin lectură, vizionări de spectacole, vizite la muzee, activități de creație, culte religioase etc. [26].

Francisc Albert evidențiază ca funcție a timpului liber și *funcția frumosului și a recreației*, mai precis divertismentul. Funcția estetică-distractivă a timpului liber are menirea de a înlătura plictiseala fie prin intermediul vieții cultural-artistice – cinematografe, spectacole de teatru, operă, lectură, concerte, fie prin apelul la recreație – călătorii, excursii, drumeții în aer liber. În cadrul funcției estetico-recreative, o activitate de mare valoare formativă este lectura [1].

Unii autori sunt de părere că principalii *factori* care ne influențează alegerile în ceea ce privește *modalitatea de petrecere a timpului liber* sunt resursele materiale, aspectul economic fiind cel care dictează utilizarea timpului liber și durata destinată acestuia [1].

În opinia noastră, educația pentru timpul liber poate deveni un fenomen educativ funcțional, dacă vor fi respectate principiile specifice de realizare a acestui proces. Trebuie de remarcat faptul că L. Cuznețov propune un sistem de principii specifice *educației pentru timpul liber*, [10, pp. 89-90]:

Principiul conștientizării ireversibilității și valorii timpului, a necesității consumării lui eficiente;

Principiul planificării, organizării și monitorizării timpului în baza unui regim rațional de viață;

Principiul alternării și îmbinării optime a activităților în cadrul timpului liber;

Principiul organizării timpului liber al elevului în baza promovării sistematice a valorilor spirituale, morale, psihofizice, intelectuale, estetice, tehnologice;

Principiul organizării eficiente și interesante a timpului liber în conformitate cu exigențele modului sănătos de viață.

Investigațiile actuale, atât internaționale, cât și naționale, vizează activitățile de organizare și petrecere a timpului liber în rândul tinerilor. Deseori participăm la discuții, suntem martori la un șir de întrebări pe care le adresează tinerii cu referire la problema planificării și folosirii raționale și interesante a timpului liber.

Argumentele sociopedagogice și tendințele moderne cu privire la analiza stării de fapt a *educației pentru timpul liber* ne-a determinat să inițiem un studiu constatativ care a vizat modul de valorificare a timpului liber de către studenți. Prin aplicarea chestionarului, care a vizat evaluarea gradului de percepție și valorificare a timpului liber de către studenți, am urmărit:

- sensibilizarea opiniei studenților cu referire la timpul liber;
- stabilirea modului și gradului de percepere a timpului liber de către studenți;
- identificarea tipurilor de activități preferate în timpul liber.

Studiul a fost desfășurat pe un eșantion de 30 de studenți care au fost selectați aleatoriu în luna februarie 2021. Metoda de cercetare a fost ancheta pe bază de chestionar. Chestionarul a avut un număr de 7 întrebări.

La întrebarea „*Vă bucurați de suficient timp liber?*” 66,66% din respondenți au spus că nu prea se bucură de timp liber așa cum ar dori ei. Doar 33,33% au răspuns că se bucură de timp liber.

În ceea ce privește întrebarea „*De cât timp liber dispuneți în medie pe zi?*” cel mai frecvent răspuns a fost 1 oră/zi (50%) urmat de răspunsul 1-2 ore/zi (33,33%). Răspunsurile date ne permite să apreciem că majoritatea subiecților intervievați dispun de timp liber între 1 și 2 ore /zi. Procentul celor care au răspuns că au mai mult de 2 ore/zi de timp liber este mic (16,66%), neputând fi considerat semnificativ în raport cu primele două variante de răspuns.

Referitor la întrebarea „*Ce activități preferați să practicați în timpul liber?*” marea majoritate a subiecților au declarat că preferă să vizioneze un film. Doar 16,66% din aceștia acordă timp semnificativ și lecturii, pun mare accent pe informarea cu ajutorul cărților. O altă modalitate de desfășurare a timpului liber o reprezintă navigarea pe Internet sau utilizarea diverselor rețele sociale prin intermediul cărora pot intra în contact cu prietenii, cu rudele aflate la distanță. Observăm predominarea în rândul studenților că își desfășoară timpul liber în mod pasiv, vizionând filme, navigând pe Internet, discutând în mediul virtual, filmele. Îmbucurător este faptul că 50% din respondenți în weekend preferă să se recreeze alături de prieteni, rude, preferă să iasă în parc, în oraș. Unii obișnuiesc să meargă la biserică (16,66%) duminica pentru odihna lor sufletească.

Potrivit răspunsurilor la întrebarea „*Practicați sportul în timpul liber?*”, toți respondenții înțeleg cât de importantă este sănătatea fizică și cea psihică, dar nu practică nici un tip de sport în timpul liber. Doar 16,66 din respondenți alergă în parc. Marea majoritate a tinerilor nu practică niciun sport, iar unii dintre ei au menționat că au diverse hobby-uri în domeniul sportiv, precum mersul pe bicicletă, fotbalul din weekend cu prietenii, înotul, dar acestea le face foarte rar.

Conform răspunsurilor de la întrebarea „*Cât de des mergeți la teatru sau alte activități culturale?*”, 83,33% respondenți au răspuns că foarte rar. 16,66% doar atunci când li se spune de către curatorul grupei. Trist este faptul că studenții nu merg la teatru des, deoarece aceasta îi ajută să se relaxeze de stresul zilnic, de problemele cotidiene.

La întrebarea *Propuneți modalități de înlăturare a plictiselii*, majoritatea respondenților au susținut că este navigatul pe Internet, vizionarea filmelor online și a programelor TV, a audia muzica preferată, plimbările la aer liber.

Studenții au fost rugați să indice *Care sunt activitățile preferate în perioada de pandemie?* Majoritatea au indicat că acordă mai mult timp pentru cei apropiați, posibilitatea de a se odihni, dormi mai mult, mai multă libertate în gestionarea timpului.

Am constatat că atunci când părinții noștri aveau timp liber ei preferau să citească o carte pe care o puteau împrumuta de la bibliotecă, jucau fotbal, mergeau la pădure, la cules ciuperci, fructe de pădure, tinerii de astăzi preferă comunicarea virtuală, să își petreacă timpul liber cu ajutorul internetului, a diferitelor site-uri, publicații online, bloguri, doresc să asculte muzică care este la modă în Occident, să vizioneze filme străine. Putem remarca faptul că tinerii preferă modalitățile pasive de petrecere a timpului liber: vizionarea emisiunilor TV, ascultarea radioului și a muzicii, navigarea pe Internet, în defavoarea exercițiilor fizice și a consumului cultural – mersul la teatru și alte activități culturale. Timpul liber poate să devină el însuși o valoare și să genereze valori morale, spirituale necesare în formarea-dezvoltarea personalității studentului.

Specialiștii în domeniu au dezvoltat mai multe tipuri de activități pentru organizarea timpului liber, cu scopul de a ajuta elevii/ studenții să învețe și în timpul lor liber cum pot dobândi cunoștințe, capacități/abilități și atitudini.

Printre modalitățile posibile de organizare a timpului liber evidențiem clasificarea propusă de G. Pronovost, sociolog francez [apud 6]:

Activități fizice și sportive: activități fizice individuale de menținere în formă; sport în grup unde este competiție; activități sportive în aer liber; spectacole sportive.

Activități culturale și socioculturale: activități culturale și socio-culturale; sărbători și spectacole culturale; evenimente culturale, de ex. expoziția; lectura.

Activități sociale: activități familiale; reuniuni sociale (dansul, seratele etc.); conversații; restaurări.

Activități de relaxare sau de mediere: radioul, muzica, TV; cinema; internetul /computerul etc.

Alte activități: odihna, relaxarea; călătoriile; monitorizarea timpului liber; activități religioase sau spirituale etc.

O altă clasificare o propune cercetătorul american M. Csikszentmihalyi care a specificat trei tipuri de activități ale timpului liber [apud 6]:

Activități de productivitate: a) activitate de lucru la serviciu (la locul de muncă) sau activitate de studiu; b) comunicarea, alimentarea, fantezia la serviciu.

Activități de întreținere: a) activități casnice (pregătirea hranei, curățenia, cumpărături); b) servirea mesei (mâncarea); c) igiena personală (îngrijirea la baie, îmbrăcăminte); c) activități de conducere, transport/deplasare.

Activități de timp liber: a) media (TV, lectură); b) hobby, sport, ieșiri la filme, restaurant; c) vorbirea, socializarea; d) mersul în aer liber, odihna.

Centrarea procesului de educație pentru timpul liber reflectă dezvoltarea armonioasă a personalității studentului. În acest sens, A. Sivan și H. Ruskin propun un instrument adecvat pentru agenții educaționali, părinți și *studenți* care se instituie în modalități de organizare a timpului liber cu scopul de a dezvolta personalitatea acestora. Harta valorică privind posibilitățile/opțiunile de realizare în timpul liber ale copilului/elevului/studentului [apud 6]:

Modalități valorice de orientare a copilului / elevului / studentului pentru a se bucura de timpul său liber	
1. Lectura	Concepută ca descoperire a noi fațete ale realității și de cunoaștere a moștenirii istorice, literare și științifice de dezvoltare a omenirii.
2. Activități de învățare a experienței în natură	Corturi; Drumeții; Alpinism; Vizite în parcuri naționale; Rute ecologice; Îngrijirea plantelor din grădinile publice, de la domiciliu.
3. Vizite	Muzee; Expoziții; Biserici/Mănăstiri; Interese: istorice, artistice, culturale, religioase.
4. Participări la evenimente	Teatru; Filme; Concerte; Circ; Manifestări intercultural și interetnice; Competiții sportive.
5. Participarea la evenimente culturale	Dispute; Conferințe; Video-forum; Dezbateri; Cinema-forum; Teatru-forum
6. Promovarea creativității prin:	Pictură și desen; Fotografii; Teatru-literatura; Dirijarea instrumentelor de artă
7. Practicarea sportului	Atletism individual, schi, înot etc.; Colective: baschet, fotbal, joc pe apă
8. Jocuri de masă	Șah; Tenis de masă; Damas; Domino, carduri etc.
9. Salonul de joc	Biliard, fotbal etc.
10. Colectare	Figuri de plumb; Ceramică; Articole de artă; Plante, semințe uscate; Timbre; Monede.
11. Recuperarea tradițiilor folclorice	Muzica; Dansul; Costumul național; Artizanatul; Alimentara.
12. Artizanat	Miniaturi; Ceramica.
13. Utilizarea selectivă a mass-mediei și jocul pe calculator	Jocul pe calculator: individuale, colective; Mass-media: televiziunea, radiourile, edițiile periodice.

14. Cultivarea prieteniei	Dialogul cu prietenii; Relaționări.
15. Asociațiile și participarea voluntară	Organizații și asociații: de tineret; ecologiștii; drepturile omului; pro integrare: persoane cu CES, fizic, minoritățile etnice.

În continuare, *recomandăm* un șir de *modalități*, după părerea noastră eficiente, de organizare a timpului liber în rândul *studenților*.

Lectura este o modalitate prin care studenții se detașează de lumea reală, pătrund pe un tărâm magic, dezvoltându-și imaginația și creativitatea. Prin intermediul ei, studenții își largesc orizonturile cunoașterii, preiau anumite modele de viață, pe care le structurează în formarea personalității lor. Lecturând diferite opere literare, artistice, studenții își dezvoltă gândirea critică și analitică, pot găsi noi căi de realizare a scopurilor propuse sau noi informații cu privire la diferite aspecte ale vieții cotidiene pe care îi interesează. Prin intermediul lecturii, studenții nu numai că se odihnesc, dar contribuie și la autoeducare, reflectând profund asupra ceea ce citesc și ceea ce vor ei să devină. Ei fac o analiză între personaje și modul în care acționează, dar și între sine și eroii din carte. (De ex: „De ce iubim femeile” de Mircea Cărtărescu; „Femeia la 30 ani” de Honore de Balzac; „Parfumul scrisorii tale” de Tatiana Spînu; „Pe culmile disperării” de Emil Cioran; „Adam și Eva” de Liviu Rebreanu.)

Plimbările reprezintă o formă de activitate și petrecere a timpului liber, care asigură menținerea corpului într-o stare optimă, îmbunătățește respirația, activitatea motorie și cea a sistemului locomotor. De asemenea, o simplă plimbare îi poate ajuta pe tineri să observe frumusețile naturii, să admire peisajele.

Excursiile sunt și ele o activitate de bază pentru a petrece timpul liber, de relaxare și meditație. Ele pot fi utilizate în contextul studiilor, cum ar fi excursiile în pădure, sau în context de recreere, cum ar fi cele turistice, mai cu seamă pe timp de vară.

Vizitele la muzeu, care servesc și ca mijloc de informare, pentru studenți, despre anumite aspecte istorice, culturale care sunt studiate în cadrul mai multor discipline. Sunt considerate o cale eficientă de îmbogățire a cunoștințelor studenților, căci pe lângă faptul că aceștia admiră diferite tablouri, lucrări, află și informații despre personalități remarcabile, care au contribuit la realizarea lor.

Vizionarea filmelor este considerată ca fiind o activitate des întâlnită de petrecere a timpului liber. Fie că filmele vizionate sunt documentare, artistice sau cu conținut științific, prezintă și o formă de realizare a educației în rândul studenților, pe baza cunoștințelor, experiențelor de viață întâlnite, dar și a diferitor modele de actori și protagoniști care îndeplinesc un anumit rol, scenariul fiind preluat din diverse întâmplări din viața cotidiană.

Pictura sau desenul, fiind o modalitate de relaxare eficientă. Jocul de culori calmează sufletul, trezește emoții pozitive, înlătură stresul, diminuând oboseala și frustrarea.

Jocurile sportive în aer liber sunt un remediu pentru sporirea calității vieții, contribuie la menținerea organismului într-o stare bună, după cum este și expresia „O minte sănătoasă – într-un corp sănătos.” De asemenea, aerul curat și mișcarea

îmbunătățește circulația sangvină, activitatea motorie, respirația și tratează orice senzație de epuizare. Sporturi individuale, cum ar fi: alergatul, pescuitul, înotul sau fitness-ul. Activități de echipă, cum ar fi: fotbal, baschet, tenis.

Fotografiatul în natură, explorând frumusețea întregului meleag natal, descoperind cele mai extraordinare și senzaționale locuri pitorești. Atmosfera caldă și primitoare, vocea divină a naturii te transpune într-o lume ideală, plină de liniște și pace.

Ciclismul este și el o activitate ideală pentru a-ți petrece timpul liber, ce permite menținerea unui mod sănătos de viață prin întărirea masei musculare, a motricității, a sistemului imunitar, reducând apariția unei maladii. Este considerat un remediu eficient de înlăturare a stresului, anxietății și depresiei, deoarece contribuie la relaxarea întregului sistem imunitar, îmbunătățind atenția și memoria.

Activități culturale – vizite la Teatrul Național *Vasile Alecsandri*, vizite la pinacotecă, Muzeul de istorie și etnografie etc.

Voluntariat – voluntariatul este mereu o idee bună, mai ales în timpul studenției pentru că ajută la dezvoltarea abilităților de comunicare, ajută la stabilirea altor prietenii sau pentru conturarea propriei personalități.

Bucătăria familiei – experimentarea diverselor feluri de mâncare pentru a bucura ceilalți membrii ai familiei.

Jocurile de șah – dezvoltă gândirea și perspicacitatea.

Scrierea unui jurnal personal – indicarea celor mai mari visuri de viitor.

Organizarea unor discuții de seară cu părinții – stabilind și diversificând tematica acestora.

În baza cercetărilor realizate, am conchis că există o gamă largă de *modalități de organizare a timpului liber a studenților*, ținând cont de interesele și preferințele pe care le au aceștia. Timpul liber este o valoare care nu trebuie risipită, dar care trebuie investită în superiorizarea ființei umane printr-o educație adecvată. El nu este privit doar ca un mijloc de odihnă, dar și ca o cale de acumulare a unor noi cunoștințe, de exercitare a unor activități preferențiale ale studenților, care fiind ocupați, cu studiile deseori, nu dispun de acel timp liber pentru a le îndeplini. Prin gama de activități pe care le întreprind studenții în timpul lor liber are loc realizarea autoeducației, participând direct la procesul de formare/dezvoltare a propriei lor personalități.

Bibliografie:

1. ALBERT, Francisc. *Dialog cu timpul liber*. București: Editura Politică, 1970. 266 p.
2. ANGELESCU, Coralia., JULA, Dorin. *Dezvoltarea serviciilor pentru populație și timpul liber. Corelații și influențe asupra nivelului de trai*. București: Politică, 1989. 167 p. ISBN 973-28-0022-4.
3. BAUDRILLARD, Jean. *Societatea de consum. Mituri și structuri*. București: Editura Comunicare.ro, 2008. ISBN 978-973-711-184-5.
4. BUCUN, Nicolae. *Bazele științifice ale dezvoltării învățământului în Republica Moldova*. Chișinău: Prometeu, 1997. 400 p. ISBN 5779003610.
5. CALLO, Tatiana. *Școala științifică a pedagogiei prezente*. Chișinău: Pontos, 2010. 320 p. ISBN 978-9975-51-194-0.

6. CLICHICI, Veronica. *Educația pentru timpul liber din perspectivă axiologică*. Chișinău: Lyceum, 2018. 200 p. ISBN 978-9975-3285-2-4.
7. CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly. *Finding flow: the psychology of engagement with everyday life*. Edition I, New York, 1997. p. 9-12. ISBN 0465024114.
8. CUCOȘ, Constantin. *Timp și temporalitate în educație. Elemente pentru un management al timpului școlar*. Iași: Polirom, 2002. 159 p. ISBN 973-681-105-0.
9. CUZNEȚOV, Larisa. *Axiologia educației familiale: unele aspecte filosofice și pedagogice de cultivare a copilului prin intermediul valorificării eficiente a timpului liber și a modului demn de viață*. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2009. ISSN 1857-2103.
10. CUZNEȚOV, Larisa. *Curriculum Educația pentru familie*. Chișinău: Museum, ME, IȘE, UPS „I. Creangă”, 2004. 280 p. ISBN 978-9975-4253-2-2.
11. HADÎRCĂ, Maria (coord.). *Perspectiva axiologică asupra educației în schimbare*. Chișinău: IȘE, Print Caro, 2011. 180 p. ISBN 978-9975-56-030-6.
12. LUPU, D. *Educația pentru timpul liber – de la constatare la conștientizarea valorii sale formativ-informative*. [online] [citat 02.02.2021]. Disponibil: <http://staticlb.didactic.ro/uploads/material/69/52/21//timpliber.doc>
13. MACAVEI, Elena. *Pedagogie. Teoria educației*. Volumul I, București: Aramis Print, 2001. 352 p. ISBN 973-8294-01-0.
14. MĂRGINEAN, Ioan (coord.). *Diagnoza calității vieții*. București: Editura Expert, 2006. 107 p. ISBN 978-973-27-2476-7
15. MUNDY, Jean; ODUM, Linda. *Leisure education. Theory and practice*. [online] [citat 15.02.2021]. Disponibil: <http://www.cabdirect.org/abstracts/19811878460.htm>
16. PATRAȘCU, Dumitru. *Management educațional preuniversitar*. Chișinău: ARC, 1997. 383 p. ISBN-13:978-9975610162.
17. PETCU, Galina. *Organizarea activităților distractive*. Note de curs. Bălți: Presa universitară bălțeană, 2005. 152 p. ISBN 9975-931-85-5.
18. PRONOVOST, Gilles. *Loisir et société. Traité de sociologie empirique*. 2e Édition. Canada: Presses de l'Université du Québec, 1998. 428 p. ISBN 978-2-7605-2134-6.
19. RAȚĂ, Gloria. *Strategii de gestionare a timpului liber. Curs pentru masteranzi*. Iași: PIM, 2007. [online] [citat 02.02.2021]. Disponibil: <http://www.isj.dj.edu.ro>
20. SCLIFOS, Lia. *Educația pentru timpul liber și creativitatea*. In: *Didactica Pro*. 2009, nr. 1(53), p. 36-37. ISSN 1810-6455.
21. TÂNASE, Alexandru. *Cultură și umanism: Eseuri de filosofia culturii*. Bacău: Junimea, 1973. 265 p.
22. TRUȚA, Elena; MARDAR, Sorina. *Relația profesor-elevi: blocaje și deblocaje*. București: Aramis, 2005. 286 p. ISBN 973-679-290-0.
23. VĂIDEANU, George. *Educația la frontiera dintre milenii*. București: Politică, 1988. 328 p.
24. ZAMFIR, Elena. *Ce înseamnă timp liber?* Texte alese. Iași: Editura Ankarom, 1997. p. 207-211.
25. *Idei de petrecere a timpului liber de către studenți*. [online] [citat 02.03.2021]. Disponibil: <https://campusbucuresti.ro/idei-de-petrecere-a-timpului-liber-pentru-studenti/>

**Atelierul
PSIHOLOGIE**

CZU 159.923:316.356.2

**RELAȚIA DINTRE IMAGINEA DE SINE ȘI APTITUDINILE
COMUNICATIVE LA CUPLURILE MARITALE**

Ana-Maria TUDOR, studentă, *Facultatea Științe ale Educației, Psihologie și Arte,*
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Maria CORCEVOI**, dr., lect. univ.

Abstract: *From ancient times the couple was the broadest form of relationship between man and woman. We can say that the couple offers people or stability and confidence of their own people. Partners often consider that they have problems in the couple, they do not feel understood and supported by his partner, many of the problems that occur in married couples can occur due to low self-image but also insufficient communication in the couple.*

Keywords: *couple, marriage, communication, happiness, functional family.*

Toate societățile s-au centrat pe familie. Cercetarea cuplurilor maritale s-a impus cu necesitate în epoca modernă, deși preocupările sunt foarte vechi. Numeroși autori au întreprins studii comparative și transculturale privind dinamica relațiilor maritale și a structurilor rolurilor familiale, deoarece, actualmente, omenirea cunoaște o paletă de modificări ale structurii familiale ce reprezintă noi tipuri de conviețuire a partenerilor. Aceste forme sunt reunite sub denumirea de familie restructurată, dată de o mulțime de configurații familiale, tot mai des întâlnite astăzi: concubinaje, căsătorii deschise, cupluri fără descendenți, familii reconstituite, celibatul, familii monoparentale etc. La baza lor se află opțiunea individuală și capacitatea de modelare a rolurilor în funcție de context și structura de personalitate a individului. [3]

Încercarea de a defini cuplul nu este tocmai ușoară. Sunt implicate atât de multe trăiri, gânduri, valori, încât aproape fiecare ar putea găsi o proprie definiție a ceea ce înseamnă a forma un cuplu erotic. Este cunoscut faptul că un cuplu erotic presupune două persoane, de regulă de sexe diferite (deși nu este obligatoriu), care au pentru o vreme:

1. sentimente de afecțiune unul pentru celălalt (iubire, atașament, respect etc.);
2. atracție sexuală, care duce (sau nu) la relații sexuale;
3. scopuri comune;
4. timp petrecut în comun (unul cu celălalt, dar și în sfera socială);
5. dorința de a fi împreună pe o perioadă mai îndelungată. [2, p. 13]

Eul uman este alcătuit din trei componente, Eul somatic (compus din percepția și reprezentarea schemei corporale a fiecărui individ), Eul psihologic (include trăsăturile și structurile psihice prin care individul se exprimă în mod activ, fiind conștient de sine și de lumea exterioară) și Eul social care este, la rândul lui, format din imaginea de sine și din autoprozentare (latura comportamentală). Imaginea de sine este configurată din concepția despre sine (latura cognitivă, care conține suma

credințelor și convingerilor pe care individul le are despre sine) și din stima de sine (latura afectivă, care include suma autoevaluărilor pozitive sau negative trăite într-un anumit registru emoțional de către fiecare individ). În ceea ce privește imaginea de sine, principalele surse care vizează formarea, dezvoltarea și consolidarea ei sunt:

1. dinamica succes-eșec în viața fiecărui individ;
2. opinia grupului social;
3. comparația cu altul;
4. interiorizarea schemei de manifestare a unei persoane semnificative din viața individului.

Principalele procese psihosociale implicate în formarea imaginii de sine sunt compararea socială, reflectarea socială și diferențierea socială, iar mecanismele care stabilizează imaginea de sine sunt autovalidarea ipotezelor despre sine, afilierea selectivă la mediu și raționalizarea opiniilor contrare. [15] Imaginea de sine este ansamblul ideilor pe care un individ le are despre el însuși, inclusiv despre rolul său (meserie, clasă socială etc.), despre trăsăturile de caracter și corpul său. Respectul față de sine este limita până la care un individ are o părere bună despre el însuși. [8, p. 83] Imaginea de sine se referă la totalitatea percepțiilor privind abilitățile, atitudinile și comportamentele personale, poate fi înțeleasă ca o reprezentare mentală a propriei persoane sau ca o structură organizată de cunoștințe declarative despre sine care ghidează comportamentul social. Altfel spus, imaginea de sine presupune conștientizarea a „cine sunt eu” și „ceea ce pot să fac eu”. Imaginea de sine influențează atât percepția lumii, cât și a propriilor comportamente. O persoană cu o imagine de sine săracă sau negativă va tinde să gândească, să simtă și să se comporte negativ. [10, p. 24]

În mariaj, beneficiază, în medie, mai mult stima de sine a bărbatului decât a femeii pentru că femeile acceptă mai mult decât bărbații să renunțe la ele în favoarea cuplului. [1, p. 122] Aceste renunțări pot fi minore, sau fundamentale, de exemplu, renunțarea femeii la carieră pentru familie. Stima de sine a fiecăruia dintre soți trebuie să fie la fel „hrănită” de viața de cuplu. Atunci când un cuplu merge bine, fiecare se bucură și se valorizează indirect pornind de la reușitele partenerului. Astfel stima de sine a fiecăruia este sporită, în mod direct pentru unul și indirect pentru celălalt.

Certurile fac parte din viața oricărui cuplu normal, unele conflicte pot fi considerate „normale”. Ele permit exprimarea așteptărilor și nemulțumirilor. O altă categorie de conflicte semnifică o „conjugopatie”, adică certuri frecvente în urma cărora nu se ajunge la nici o soluție și care sunt scena unor agresiuni feroce asupra stimei de sine a partenerului. Gelozia este un alt motiv de conflict, acesta fiind aproape mereu semn de vulnerabilitate. Îndoielile asupra celuilalt reflectă îndoielile față de propria persoană. Gelozia poate fi proprie subiecților cu o stimă de sine scăzută, acesta considerând că nu are suficiente calități pentru a păstra partenerul și că este incapabil de a-l recuceri dacă observă atracția partenerului față de o altă persoană. [5, p. 38]

Stima de sine scăzută este însoțită de sentimente de îndoială a valorii unei persoane, sentimente de pustietate sau chiar tristețe. Asemenea sentimente pot fi însoțite de energie relativ scăzută și o motivație slabă. În opoziție, stima de sine ridicată este asociată cu energie crescută care crește competența, întărește sentimentul stimei de sine și a prețuirii de sine. [10, p. 33]

Funcționarea familiei ca mediu afectiv, social și cultural se bazează, în mare parte, pe comunicare. [6, p. 58]. Pentru familie, comunicarea este principalul instrument de dezvoltare a structurii și relațiilor de rol familial. [7, p. 102] Comunicarea este, alături de intercunoaștere, principalul instrument de dezvoltare a structurii și relațiilor cu rol familial. [11] Comunicarea eficientă implică o deschidere totală la nivel emoțional și o încredere deplină în partener(ă). Jacques Salome scria: „nu dragostea ține doi oameni împreună pe termen lung, ci respectul care există între ei; reciprocitatea posibilă a schimburilor dintre ei și vitalitatea mesajelor pe care și le trimit unul celuilalt.” Așadar, când vorbim despre comunicarea eficientă, automat se vorbește și despre respect, reciprocitate, atitudine deschisă și sinceră. [14] Pentru cuplu, comunicarea este, alături de intercunoaștere, principalul instrument de dezvoltare a structurii și relațiilor cu rol familial. În interiorul familiei se construiesc primele modele ale relațiilor umane, cu persoane de același sex sau cu persoane de sex opus, se construiește propriul sistem de valori și de atitudini. În același timp, familia reprezintă principala sursă de satisfacere a nevoilor afective, a nevoilor de contact cu alte persoane și de apartenență socială, a nevoilor de securitate și de comunicare pe tot parcursul vieții – la început familia în care ne naștem, iar, când ne maturizăm, familia pe care o întemeiem.

Cercetătorii susțin că cuplul conjugal este un modus vivendi fundamental al celor două sexe, în cadrul căruia bărbatul și femeia comunică, se cunosc, se dezvoltă și se afirmă ca ființe complete și mature: unul cu/pentru/prin intermediul celuilalt, în continuă devenire creatoare, al cărui sens rămâne transmiterea ștafetei sociale urmașilor. Atunci când partenerii sunt capabili să se asculte unii pe alții, să comunice eficient, ei pot conlucra și interacționa optim, astfel ca fiecare să fie stimulat în a se dezvolta și a resimți satisfacție. În psihologia contemporană, familia este privită ca un sistem într-o permanentă transformare, datorată membrilor săi care și ei, la rândul lor, sunt într-o continuă transformare, evoluție personală, interacționând atât în interiorul familiei, cât și în exteriorul său; astfel, comunicarea implică numeroase procese de acomodare și ajustare a comportamentelor. [11, p. 236].

Un factor ce influențează comunicarea în cuplu este recunoașterea reciprocă. Aceasta îmbunătățește comunicarea. A fi recunoscut în relație înseamnă ca partenerul să valorizeze ceea ce simți, gândești și trăiești atât în interiorul cuplului, cât și în afara lui. Recunoașterea reciprocă este un stimul motivațional extraordinar pentru apropierea emoțională a celor două persoane, realizându-se prin comunicare verbală, nonverbală, paraverbală, sexual etc. [2, p. 4]. Un alt factor crucial al comunicării, chiar unul foarte important, este ascultarea. Mulți experți în căsnicie susțin că lipsa ascultării este problema numărul unu a familiilor din ziua de azi. Studiile arată că o ascultare ineficientă duce la căsnicii nesatisfăcătoare. [13, p. 138] Toți cunoaștem oameni care sunt buni vorbitori, dar preferăm să ne petrecem timpul cu cei care sunt buni ascultători. Un interlocutor fascinant este cel care îl ascultă cu atenție pe altul vorbind. Cei care știu să asculte fac de la început o impresie mai bună decât bunii vorbitori. Pentru a fi un bun interlocutor, trebuie să fii un bun ascultător.

Cinci reguli de ascultare.

1. Folosiți ascultarea activă, este o metodă remarcabilă de a-l încuraja pe partener să continue să vorbească și de a ne asigura că înțelegem ce comunică. [9, p. 21]
2. Folosiți încurajări minime, când vorbește partenerul, stimulați-l să continue, folosind următoarele încurajări minime: te înțeleg, adevărat?, mai spune. [9, p. 22] Încurajările minime pot tripla durata relațiilor partenerului și cantitatea de informații pe care o oferă.
3. Mențineți contactul vizual cu interlocutorul, priviți-vă interlocutorul în ochi pe toată perioada cât și el vă privește în ochi. În felul acesta, între voi se stabilește o legătură.
4. Aplecați-vă spre interlocutor, avem tendința să ne îndreptăm de persoanele care nu ne plac sau ne plictisesc. Aplecați-vă în față, arătați-vă interesul față de partener.
5. Nu întrerupeți vorbitorul. Nu schimbați subiectul, evitați nevoia de a schimba subiectul. Lăsați-vă partenerul să termine ce are de spus. [9, p. 23]

A stabili gradul de funcționare a unei familii este o sarcină destul de dificilă. Cât de mult îți poți menține obiectivitatea? Cât de ușor este să păstrezi opiniile și valorile personale pentru tine și să nu le impui sau să le transferi, voluntar sau involuntar, familiei pe care o evaluezi? Cele mai clare repere de analiză ale funcționalității familiei le furnizează orientarea structuralistă. Salvador Minuchin este recunoscut pentru punctul său de vedere vehement referitor la sănătatea familiei. Claritatea granițelor din familie reprezintă un parametru util pentru evaluarea funcționalității familiei. Nu trebuie exagerat în ceea ce privește granițele rigide sau difuze, deoarece ele se referă la stilul tranzacțional sau la un tip preferat, caracteristic familiei, pentru interacțiune, și nu la o diferență calitativă între funcțional și disfuncțional [12, p. 89].

Una dintre funcțiile familiei este de a-și susține membri. Atunci când unul dintre ei este tensionat, ceilalți membri simt nevoia să se adapteze acestei schimbări, deoarece ei urmăresc păstrarea integrității structurii sale, adică menținerea homeostaziei. Walsh&McGrow vorbesc de patru elemente de patologie care pot afecta funcționalitatea unei familii:

1. Patologia granițelor; [12, p. 90]
2. Patologia alianțelor – relații intrafamiliale care pot să nu aibă un interes comun; două tipuri de patologie a alianțelor;
 - a) Deturnarea conflictului sau găsirea „țapului ispășitor”;
 - b) Coalițiile transgeneraționale neadaptative.
3. Patologia triadelor – aranjamentele intrafamiliale instabile ce se pot forma între un membru ce se coalizează cu un altul împotriva unui al treilea membru.
4. Patologia ierarhiei – copiii au mai multă putere decizională decât părintele.

Familia funcțională ar fi familia caracterizată prin deschidere, cea care are granițele bine conturate, dar flexibile. Familia disfuncțională ar fi familia care negă prezența vreunei probleme sau creează probleme acolo unde nu există. Acest tip de familie dispune de o structură ierarhică necorespunzătoare. Orice organizare umană va întâmpina dificultăți și va fi disfuncțională, dacă vor exista coaliții între nivelurile ierarhiei. Dacă se cristalizează, ele generează disfuncționalități. Pe de altă

parte, orice familie are nevoie de reguli și în orice familie există un sistem de reguli care o guvernează. [12, p. 91]

Un element de apreciere a sănătății familiei este modalitatea ei de a face față stresului. Eforturile familiei de a se adapta situației provocate de evenimentele stresante sau traumatizante presupun două etape distincte, dar interrelaționate: reacția la cerințele imediate și practice ale situației, stăpânirea și gestionarea emoțiilor generate de evenimentul stresant.

Psihiatrul Gerald Caplan a identificat 7 caracteristici ale comportamentului de adaptare:

1. Explorarea activă a problemei;
 2. Exprimarea deschisă și liberă a sentimentelor pozitive și negative;
 3. Căutarea activă (propriu-zisă) a ajutorului de la ceilalți, inclusiv prieteni, rude și cei de la serviciile sociale;
 4. Împărțirea problemei în mai multe aspecte, analizarea și rezolvarea lor pe rând, una câte una; de exemplu, în cazul unui adolescent rebel, părinții trebuie să aleagă să se concentreze pe problemele majore ale vârstei, cum sunt drogurile, activitatea școlară, decât să se centreze pe probleme minore, cum ar fi camera dezordonată.
 5. Conștientizarea stării de oboseală, a disconfortului emoțional și a nevoii de a face pauze între eforturile cuiva. Astfel, o familie cu un copil cu multiple retarduri trebuie să accepte faptul că este nevoie de o „pauză”, departe de cerințele copilului. [12, p. 92].
 6. Manifestarea flexibilității și a dispoziției de a schimba comportamentul sau de a inversa rolurile în familie.
 7. Păstrarea unei încrederi de sine, dar și față de membrii familiei și menținerea unei atmosfere de optimism vizavi de eventualele obstacole și crize. [12, p. 93].
- Funcționalitatea familială cuprinde următoarele aspecte:
1. Angajarea membrilor familiei în relații de suport și grijă manifestate reciproc;
 2. Respect pentru diferențele individuale, autonomie și nevoi personale întărind dezvoltarea și starea de bine a membrilor familiei indiferent de generația din care fac parte;
 3. Relația de cuplu se caracterizează prin respect și suport reciproc și împărțirea puterii și responsabilităților;
 4. Autoritatea rolului parental și exercitarea clară a acestuia (parentalitatea non-confuzională); pentru protecția, hrănirea și socializarea copiilor precum și pentru îngrijirea altor persoane vulnerabile din familie este necesară autoritatea parentală;
 5. Stabilitatea grupului, caracterizată prin claritate, consistență și predictibilitate a pattern-urilor de interacțiune;
 6. Adaptabilitate: flexibilitatea în a face față cerințelor interne sau externe de schimbare, în a face față stresului și problemelor care apar, provocărilor asociate tranziției de-a lungul ciclurilor vieții;
 7. Comunicarea deschisă, caracterizată prin claritatea regulilor și așteptărilor, interacțiune plăcută, un spectru emoțional larg și răspuns empatic;

8. Rezolvare de probleme și conflicte eficientă;
9. Împărtășirea unui sistem de credințe care generează încredere reciprocă, valori etice și preocupare pentru ceilalți membri ai comunității din care face parte familia;
10. Resurse adecvate pentru securitate economică de bază și suport psihosocial în rețele de prieteni. [4, p. 241].

Se observă că este nevoie să ținem cont de faptul că o relație de cuplu nu este doar o relație cu partenerul ales, dar este și o relație cu noi înșine, unde ne asumăm riscuri, responsabilitate, facem planuri, descoperim unele trăiri care până la momentul de față nu le-am mai simțit încă, ne străduim să avem mai multă răbdare, înțelegere. Atunci când o relație de cuplu ajunge la o treaptă maritală, ea trebuie menținută într-o stare bună și satisfăcută pentru ambii parteneri nu doar pentru unul. Să nu uităm să comunicăm cu partenerul, deoarece comunicarea este cheia succesului dar și cheia către o viață conjugală satisfăcută. Pe lângă faptul că într-o relație bună este nevoie de comunicare eficientă, avem nevoie și de ascultare care ne va permite să înțelegem, care sunt preferințele și aspirațiile partenerului.

Bibliografie:

1. ANDRE, Christophe. LELORD, Francois. (trad. Daniela, A.L.) *Cum să te iubești pe tine*. București: Editura Trei, 2003. 283 p. ISBN 973-8291-79-8.
2. APOSTOL, Iuliana Lavinia. *Psihologia relației de cuplu, comunicarea în relația de cuplu*. [online] [citată 10.12.2020]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/146528056/Comunicarea-in-Cuplu>
3. CORCEVOI, Maria. Efectul optimizării relației de cuplu prin asumarea rolurilor maritale. In: *Psihologia în mileniul III – Provocări și Soluții: materialele conferinței Bălți*, Moldova, 25-26 octombrie, 2019. ISBN: 978-9975-50-246-7.
4. GODEANU, Alin Sebastian. *Manual de psihologia cuplului și a familiei*. București: Editura SPER, 2015. 365 p. ISBN 978-606-8429-51-9.
5. GRIGORESCU, Andreea. *Îmbunătățirea stimei de sine la adolescenți*. tz. de licență. în pedagogie. Brașov. 2009. 76 p.
6. IONESCU, Mihaela et al. *Educația în familie. Repere și practici actuale*. București: Editura Cartea Universitară, 2006. 197 p. ISBN 973-731-297-X.
7. MITROFAN, Iolanda, MITROFAN, Nicolae. *Elemente de psihologie a cuplului*. București: Casa de editură și presă „Șansa”, 1994. 190 p. ISBN 973-9167-18-7.
8. MOSCOVICI, Serge. *Psihologia socială a relațiilor cu celălalt*. Iași: Editura Polirom, 1998. 248 p. ISBN 973-683-071-3.
9. PEASE, Allan, PEASE, Barbara. (trad. Aronescu, S.) *Abilități de comunicare*. București: Curtea veche, 2007. 97 p.
10. RAD, Andreea Carmen. *Relația dintre stima de sine și comportamentul agresiv în adolescență*. tz. în licență. în psihologie. Târgu-Mureș. 2013. 58 p.
11. RUSU, Inga. Dimensiunea afectivă a comunicării în diada. In: *Studia Universitatis Moldaviae* (Seria Științe ale Educației), 2010, nr. 5(35). ISSN 1857-2103 /ISSN 2345-1025.
12. VASILE, Diana Lucia. *Introducere în psihologia familiei și psihosexologie*. București: Editura Fundației România de Măine, 2007. 160 p. ISBN 978-973-725-873-1.

13. ZIG, Ziglar. *Secretul căsniciei fericite*. București: Curtea Veche, 2017. 279 p. ISBN 978-606-44-0032-1.
14. LUNGU, Alexandru. *Comunicarea în relația de cuplu* [online] [citată 11.03.2021]. Disponibil: <https://www.scribub.com/sociologie/psihologie/comunicare/>
15. RĂDOI, L., BAIDAC, AL., RĂDUCANU, I. *Studiu privind relația dintre imaginea de sine și gelozie* [online] [citată 15.04.2021]. Disponibil: <https://www.studocu.com/ro/document/universitatea-din-bucuresti>

CZU 371.12:159.96

INFLUENȚA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ONLINE ASUPRA STĂRILOR PSIHICE LA CADRELE DIDACTICE

Eugenia TIMCO, studentă, *Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte,*
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: **Silvia BRICEAG, dr., conf. univ.**

Abstract: *Within the declaration of the state of emergency in the Republic of Moldova, the traditional education switched into online one. A new form of training and teaching raised a lot of questions for those involved in the educational system. Such kind of a sudden change, inaptitude, actions limitation, incapability of carrying out face-to-face lessons, all these have caused various mental conditions that a teacher undertakes. This very article shows how the online education became a solution in this crisis situation and as well as a strain for teachers.*

Keywords: *teacher, education, online education, mental state, stress.*

Deja mai bine de un an de zile, învățământul atât din Republica Moldova, cât și din întreaga lume a fost „impus” să recurgă la noi metode de instruire și predare. Învățământul online diferă mai mult sau mai puțin de învățământul tradițional. Noua formă de predare, pe care sistemul de învățământ a acceptat-o în scopul continuității activităților didactice, a stârnit un șir de semne de întrebare. Schimbarea bruscă, necunoașterea, limitarea în acțiuni, imposibilitatea de a promova orele față în față, au făcut ca profesorii și toți cei implicați în activitatea didactică să trăiască diferite stări psihice.

Odată cu declararea stării de urgențe cu privire la situația epidemiologică provocată de virusul Covid-19, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării din Republica Moldova a elaborat documente normative, printre care și „*Metodologia privind continuarea la distanță a procesului educațional în condițiile de carantină, pentru instituțiile de învățământ primar, gimnazial și liceal*” (aprobată prin ordinul nr. 351, din 19.03.2020). [9]

Pentru a înțelege specificitatea învățământului online, pentru a-l putea organiza, conduce și controla, este importantă cunoașterea unor termeni specifici: instruire online, învățământ online, clasă virtuală [4, p. 4].

Învățământ online, întâlnit și cu denumirea de *învățământ la distanță*, este definit ca: „formă alternativă de învățământ în cadrul căreia se asigură continuarea

procesului educațional în condiții de carantină, prin intermediul diverselor instrumente de comunicare la distanță.” [8]

Instruirea online se referă la instruirea care se desfășoară prin intermediul unui calculator conectat la o rețea, conținutul educațional putând fi sub forma unei lecții tradiționale sau a unei sesiuni de lucru colaborative realizate cu ajutorul tehnologiilor de comunicație. Materialele educaționale pot fi prezentate sub formă de text, grafice, materiale audio, video [4, p. 5].

Clasă virtuală este spațiul de învățare online. De obicei, cei care învață pot asista la o prelegere live și, de cele mai multe ori, sunt posibile și intervenții din partea celor care învață (întrebări, semnale etc.) [ibidem].

Învățământul online cu siguranță poate fi numit una din schimbările majore trăite de societate. Schimbările sunt percepute diferit de grupuri, de populație, iar rezistența în fața schimbărilor de fapt ține de adaptarea socială. Chiar și cadrul didactic, cel mai fidel învățării pe tot parcursul vieții, opune rezistență la schimbare, evidențiind coloratură afectivă, cognitivă și comportamentală. [6, p. 34]

Eficacitatea învățământului online este influențată de accesul la calculator, gadgeturi, accesul la internet și abilitățile pe care le deține persoana față de tehnologiile informaționale – cunoașterea calculatorului, căutarea pe internet, e-mailul, trimiterea și primirea de atașamente, procesare de texte. Necunoașterea însă poate duce la trăirea diferitor stări psihice, ca frustrare, nervozitate, neliniște, stres etc.

N. D. Levitov susține că fiecare activitate pe care omul o exercită este însoțită de o stare psihică și eficacitatea activității depinde într-o oarecare măsură de starea psihică trăită. Această idee se referă desigur și la procesul educațional, la stărilor psihice pe care le trăiește atât cadrul didactic, cât și elevul.

Conceptul de „stare psihică” este definit ca fiind o caracteristică integrată a activității psihice pentru o anumită perioadă de timp, care arată cum funcționează procesele psihice în funcție de obiectele și fenomenele reflectate ale realității, starea anterioară și trăsăturile psihice ale individului. [7, p. 20]

Stările psihice, fiind în continuă schimbare, însoțesc cursul tuturor tipurilor și proceselor psihice de activitate umană și se disting prin caracteristici energetice speciale la nivel fiziologic și un complex de filtre psihologice la nivel psihologic. Speciele pe care le include o stare psihică sunt: fiziologic, psihologic și comportamental:

- La nivel fiziologic, starea psihică se manifestă prin frecvența pulsului, tensiunea arterială;
- La nivel psihologic – prin emoții pozitive sau negative, capacitatea de a gândi clar, posibilitatea de a regla stările organismului;
- La nivel comportamental – prin exactitatea și corectitudinea acțiunilor efectuate, corespunderea acestora necesităților actuale. [2, pp. 17-18]

Adesea, când oamenii vorbesc despre stările lor psihice, nu folosesc acest termen, ci folosesc expresii care denotă tipuri specifice de stări, de exemplu, vorbesc adesea despre starea lor de spirit, oboasală, plictiseală, frustrare, apatie etc.

În cercetarea cu privire la „Învățământul general în mod online: eficacitate și eficiență”, Pavel Cerbușca a demonstrat că pentru majoritatea profesorilor școala

online, chiar de la începutul pandemiei, a fost un moment dificil, care a provocat tensiune și frustrare, venită pe neașteptate. Ceea ce ține de pregătirea cadrelor didactice pentru lecțiile online, profesorii au afirmat că pregătirea a fost mult mai solicitantă decât în cazul învățământului clasic și mai obositoare. [3, p.18]

Pentru a îmbunătăți calitatea activităților didactice pe perioada orelor online, au fost întreprinse diverse măsuri: *promovarea tutorialelor la distanță, seminare online, webinar, proiecte și cursuri*, însă cadrul didactic nu a fost scutit de trăirea diverselor stări psihice. Despre starea psihică și starea de sănătate cel mai des se vorbește când acestea sunt de natură negativă. Putem deseori auzi cum persoana vorbește despre starea sa psihică, folosind afirmații: „Astăzi, sunt într-o dispoziție dezgustătoare.”, „Mă simt foarte obosit după orele online.”

Studiile cu referire la activitatea cadrelor didactice, au demonstrat că, pe lângă cele mai stresante profesii – medicina, controlul traficului aerian și pirotehnica, se regăsește și pedagogia. Chiar dacă evenimentele stresogene nu au o intensitate atât de mare ca și în alte domenii, în cazul pedagogiei, acestea sunt trăite permanent, iar prezența stresului (pozitiv sau negativ) pe o perioadă îndelungată, afectează sănătatea și duce la un dezechilibru emoțional. [1, p. 12]

Stresul psihic este un subiect cercetat deja de peste mai bine de șaptezeci de ani. Datorită cercetărilor, și astăzi dispunem de o varietate de date și lucrări științifice care ne permit să înțelegem această realitate biologică și psihologică în întreaga sa utilitate.

În opinia lui I.B. Iamandescu, stresul psihic reprezintă, o stare de tensiune psihică intensă (resimțită fizic), determinată de acțiunea unor stimuli cu semnificație crescută – negativă (distres) sau pozitivă (eustres). [9]

Distres – stresul nociv sau starea emoțională negativă (anxietate, inhibiție, nesiguranță, iritabilitate), generată de situații care par să depășească resursele individului de a le face față. [5, p. 31]

Eustres – stresul pozitiv sau starea emoțională plăcută, generată de evenimente plăcute (pregătirea pentru căsătorie, concediu, aniversare) are efecte benefice asupra organismului uman. [ibidem]

Din multitudinea de factori ce stau la baza stresului psihic, tot mai mulți cercetători vorbesc despre un factor important ce contribuie la accentuarea stării de stres și anume contradicția: rolurile casnice și cele profesionale, fiind mai frecvent întâlnită la femeile angajate care au familie și copii. Femeia lucrătoare nu numai că duce o sarcină dublă de muncă (la serviciu și acasă), dar, totodată ea suportă și un conflict al comportamentelor solicitate la serviciu și în familie, comportamente care se pot suprapune și interfera. În cadrul profesional sunt necesare independența, libertatea, farmecul personal, uneori și feminitatea, în cadrul familiei însă, sunt necesare sensibilitatea și căldura [1, p. 12]. Acum, imaginați-vă intensitatea contradicției la profesori, când mediul didactic pe perioada învățământului online este transferat în mediul familial.

Analizând situația în care s-au pomenit cadrele didactice cu privire la învățământul online, putem spune că competența de cunoaștere și manipulare a noilor

instrumente de predare și instruire a devenit o adevărată provocare pentru mulți profesori. Lipsa abilităților în tehnologiile informaționale a făcut ca acesta să devină un adevărat agent stresor în predarea la distanță. Cadrele didactice au depus un efort dublu pentru a studia și a utiliza noi tehnologii de învățare în condițiile învățării online. Așadar, în concluzie, putem spune că influența învățământului online asupra stărilor psihice la cadrele didactice, poate fi semnificativă.

Respectarea unui plan de diminuare și gestionare a stresului poate contribui la îmbunătățirea stării de bine și a echilibrului emoțional. Pentru sănătatea psihică se recomandă să faci orice activitate dozată.

Bibliografie:

1. BRICEAG, Silvia. *Stresul în mediul didactic (remedii de profilaxie, gestionare și control*. Chișinău: Univers pedagogic, 2007. 72 p. ISBN 978-9975-48-028-4.
2. BULAT, Ion. *Psihologie: curs integrativ*. Note de curs. Chișinău: IPÎ Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, 2013. 58 p.
3. CERBUȘCA, Pavel. *Învățământul general în mod online: eficacitate și eficiență. Studiu de politici educaționale*. Chișinău: Institutul de politici publice, 2020. 55 p.
4. DOBRIȚOIU, Maria, CORBU, Corina, GUȚĂ, Anca. *Instruire Asistată de Calculator și Platforme Educaționale On-Line*. Petroșani: Editura UNIVERSITAS, 2019. 223 p. ISBN 978-973-741-631-5.
5. STĂNCULESCU, Elena. *Managementul stresului în mediul educațional*. București: Editura Universitară, 2015. 175 p.
6. BRICEAG, S. (coord.) *Psihologia mileniului III: provocări și soluții*. In: *Psychology in the 3rd millennium: challenges and solutions: materialele Conferinței Științifice Internaționale*, 25 octombrie 2019. Bălți: Tipografia Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2020. ISBN 978-9975-50-24.
7. ЛЕВИТОВ, Николай. *О психических состояниях человека*. Москва: Издательство „Просвещение”, 1964. 312 с.
8. *Metodologia privind continuarea la distanță a procesului educațional în condiții de carantină* [online] [citat 12.03.2021]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_mecc_invatamant_la_distanta_1.pdf
9. IAMANDESCU, Ioan. *Distres și eustres – două concepte biopsihosociale antitetice* [online] [citat 15.03.2021]. Disponibil: <https://www.viata-medicala.ro/opinii/distres-si-eustres-doua-concepte-biopsihosociale-antitetice-14708>

CZU 159.923.2-057.875

RELAȚIA DINTRE NIVELUL DE AUTOAPRECIERE ȘI TENDINȚA DE AUTODEZVOLTARE LA STUDENȚI

Lina IARVOI, studentă, *Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Vasile GARBUZ**, asist. univ.

Abstract: *The article highlights the link between the level of self-assessment and self-development of psychology students, the factors that block and contribute to the*

increase of the tendency for self-development through the participation of young people in various activities and forms of training (formal and non-formal).

Keywords: *self-appreciation, self-esteem, self-development and self-education.*

Schimbările impetuoase prin care trece omenirea la momentul actual și criza mondială în contextul pandemiei COVID-19 produce și necesită schimbarea modelului educațional orientat către dezvoltarea personalității tinerilor. Autodezvoltarea, nivelul de autoapreciere, sistemul modificat al relațiilor neformale și caracterul interacțiunii cu cadrele didactice necesită o cunoaștere mai profundă a acestor elemente. Informațiile obținute vor putea fi utilizate în vederea elaborării unui model funcțional care va contribui la determinarea și autodezvoltarea profesională a tinerilor, fiind o prioritate a procesului educațional și instructiv al instituțiilor superioare de învățământ.

Cercetările științifice și activitatea practică demonstrează că nivelul de autoapreciere al individului uman în mare măsură influențează nivelul de autodezvoltare și dezvoltarea competențelor profesionale.

Conform dicționarului explicativ, autoaprecierea este tendința de a-și aprecia propriile calități și defecte. [2].

Termenul de „autoapreciere” derivă din limba latină – *aestimare*, semnificând aprecierea pe care omul o face în raport cu o anumită valoare. Cel mai înaintat termen în psihologie cu referire la autoapreciere este „autoaprecierea globală”, care a devenit obiect de studiu datorită lucrărilor lui W. James, publicate la sfârșitul secolului al XIX-lea. El aliniază acest concept la același nivel cu ura și durerea. După W. James, autoaprecierea reprezintă satisfacția sau insatisfacția persoanei în raport cu ea însăși – atitudinea de sine, afirmând că „autosesizarea noastră în această lume depinde exclusiv de faptul cine intenționăm să devenim și ce intenționăm să înfăptuim” [1].

Autoaprecierea, precum și stima de sine care derivă din autoapreciere, drept componentă structurală, este inclusă în multe categorii ale personalității. Stima de sine reprezintă „Trăsătura de personalitate în raport cu valoarea pe care un individ o atribuie persoanei sale. Pe linia teoriilor echilibrului, stima de sine este definită ca o funcție a raportului dintre trebuințele satisfăcute și ansamblul trebuințelor resimțite. Pe linia teoriilor comparației sociale, ea este definită ca rezultatul comparației pe care o efectuează subiectul între el însuși și alți indivizi semnificativi pentru el.” [2]

B. G. Ananiev prezintă autoaprecierea și stima de sine ca o componentă complexă și multilaterală a conștiinței de sine a unui individ, care acționează ca o expresie directă a evaluării altor persoane care au fost direct implicate în formarea acestui individ ca persoană. [4]

A.N. Leontiev consideră autoevaluare fiind o poziție personală, un „senzual” și o atitudine emoțională care are „un pronunțat caracter obiectiv, care este rezultatul de generalizare a emoțiilor”. I. S. Kon a inclus autoaprecierea împreună cu stima de sine, acceptarea de sine, auto-empatia etc. ca un element de auto atitudine. M. I. Kovel în lucrările sale a definit-o ca bază a motivației interne și a subliniat legătura strânsă cu procesul cunoașterii. [4]

Noțiunile elucidate ne permit să evidențiem locul și componentele autoaprecierii în structura psihicului uman. (Fig. 1)

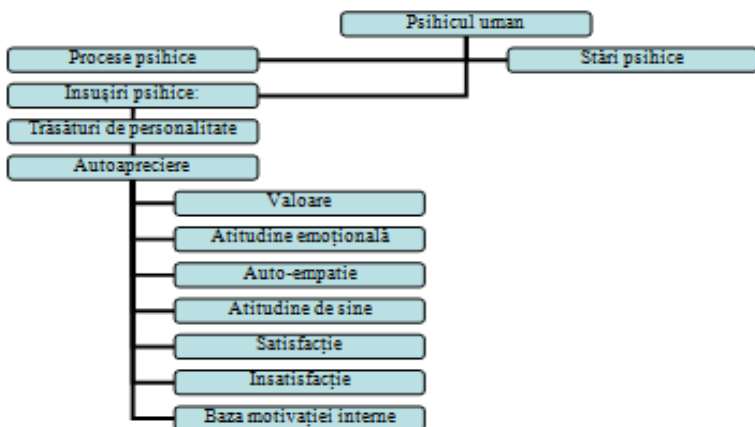

Figura. 1. Componentele autoaprecierii în structura psihicului uman

Autoaprecierea este în continuă schimbare, îmbunătățirea ei este asociată cu una dintre nevoile de bază ale unei persoane – nevoia de afirmare de sine. Schimbări semnificative în autoapreciere și stima de sine apar atunci când realizările sunt asociate de subiectul activității cu prezența sau absența abilităților necesare. Însăși formarea stimei de sine are loc în procesul de activitate și interacțiune interpersonală. Odată cu formarea și întărirea stimei de sine, capacitatea de afirmare și apărare a poziției vieții crește.

În vederea cercetării _____, nivelului de dezvoltare a stimei de sine și auto-dezvoltării a fost aplicat în rândul a 15 studenți, anii de studiu I, II și III „Chestionarul de Auto-atitudine” (autor: V.V. Stolin și S.P. Panteleev), Chestionarul „Tendințe de autodezvoltare” autor. L.N. Berejnova. La fel, respondenții au completat o anchetă elaborată care ne pune în evidență frecvența și participările tinerilor la diverse activități curriculare și extracurriculare/neformale: seminare, traininguri, cursuri de formare și de dezvoltare personală ș.a.

Chestionarul de auto-atitudine (CAA) este construit în conformitate cu modelul ierarhic al structurii de atitudine personală dezvoltat de V.V. Stolin și S.P. Panteleev [6]. Această versiune a chestionarului permite să identificăm 3 niveluri de auto-atitudine: nivel scăzut de apreciere, adecvat și supra-apreciere. Chestionarul include următoarele scale: stima de sine, auto-simpatie, atitudine așteptată de la ceilalți, interes personal ș.a. Scalele menționate pun în evidență așa aspecte ca: încrederea în sine, acceptarea de sine, auto-orientare, auto-consistență, auto-incriminare, înțelegere de sine.

În vederea cercetării tendinței de autodezvoltare, a fost aplicat pe același lot de subiecți chestionarul „Tendințe de autodezvoltare”, autor. L.N. Berejnova. Chestionarul ne oferă o reprezentare a tendinței către autodezvoltare pe următoarele niveluri: foarte scăzut, scăzut, sub mediu, mediu, peste mediu, înalt, foarte înalt.

Rezultatele investigației realizate ne-au permis să determinăm nivelul de auto-dezvoltare și autoapreciere a studenților. Astfel, nivelul autodezvoltării și autoapre-

cierii la studenții din anul II și III de studiu este, în general, mai mare decât la studenții din primul an. (*Diagrama nr. 1*) Acest lucru se datorează faptului că studenții anului II și III sunt implicați în mai multe activități comparativ cu cei din anul I (practica de specialitate, evenimente consacrate zilelor psihologiei, zilele sănătății, conferințe studențești, seminare, traininguri ș.a.).

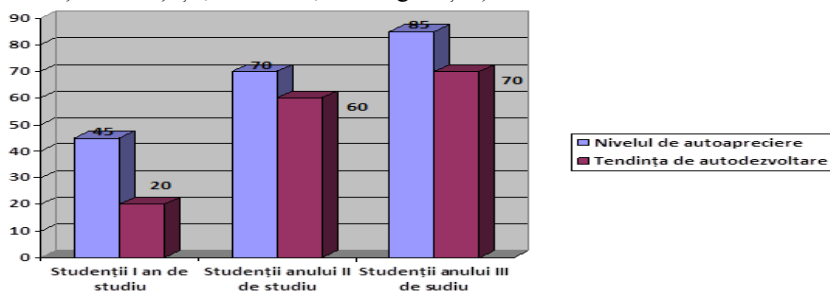

Diagrama 1. Nivelul de autoapreciere și autodezvoltare a studenților

Totodată, se pune în evidență și un nivel mai ridicat de cunoștințe și competențe dezvoltate la specialitate. Studenții primului an de studiu încă nu și-au dat seama pe deplin de nevoia de auto-dezvoltare, necesitatea de a se folosi de oportunitățile pe care le oferă instituția de învățământ. Analiza anchetelor completate ne-a permis să observăm următoarele aspecte: studenții anului II și III sunt implicați în mai multe activități de instruire și autodezvoltare. La întrebarea „Pe parcursul ultimelor 2 luni, la câte activități de instruire ați fost implicați?”, 70% de respondenți din anul II și 75% din anul III, au menționat cel puțin 2 activități, respectiv 30% și 25% din tineri au menționat că o dată sau deloc. Studenții anului I, 30% cel puțin 2 activități, 30% o activitate și 40% la nicio activitate dezvoltativă. „Care sunt formele de activitate la care ați participat?” studenții au răspuns: webinare, ateliere/traininguri/ programe de dezvoltare personală, lecții online de autodezvoltare ș.a. „Care sunt impedimentele cu care vă confrunțați în posibilitatea de a proiecta și a vă implica în activități neformale, de autodezvoltare?”, lipsa sau insuficiența de informații/ posibilități, costul înalt al cursurilor de instruire, lipsa/ insuficiența de timp, credibilitate scăzută în astfel de formări, subiecte/ tematici neinteresante, motivația scăzută de a participa ș.a.

Autodezvoltarea este un proces complex și multilateral și cuprinde procesul de învățare a oportunităților oferite unei persoane, care pot fi realizate în activitățile profesionale de viitor.

Autodezvoltarea studenților este un proces ce se bazează pe construirea și organizarea a activității independente a studenților la universitate atât la nivel formal, cât și la cel neformal.

Autoaprecierea și stima de sine este definită ca procesul de schimbare conștiință, calitativă și ireversibilă a calităților morale, abilităților și capacităților intelectuale și sociale ale unei persoane, a forțelor fizice, mentale și spirituale pentru a se „completa” imaginea ideală a unei personalități complete.

Cu scopul de a mări nivelul de autoapreciere și tendința către autodezvoltare pot fi întreprinse următoarele:

1. Elaborarea și promovarea în rândul studenților a trainingurilor tematice: „Comunicarea și auto-dezvoltare creativă a personalității”, „Auto-educație și auto-dezvoltare”, „Succesul e în interiorul tău!” ș.a.
2. Dezvoltarea la studenți a motivelor de auto-dezvoltare, instruire și auto-instruire.
3. Elaborarea unui mecanism eficient de informare a tinerilor despre posibilități de instruire și autodezvoltare.
4. Implicarea studenților în promovarea diverselor activități de informare și instruire.
5. Diversificarea formelor de instruire și autodezvoltare (webinare, proiecte individuale, ateliere, traininguri, organizarea de tabere de vară tematice) ș.a.

Bibliografie:

1. MOGA, Ecaterina. *Particularitățile interacțiunii autoapreciere – nivel de expectanțe la tineri*. Teză de doctor. 2015. [online] [citată 10.04.2021]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2015/23400/ecaterina_moga_thesis.pdf.
2. OPREA, Ioan. *Noul Dicționar al Limbii Române*. București: Editura „Litera Internațional”, 2006, 116 p. ISBN 978-973-675-436-4
3. DORON, Roland, PAROT, Françoise. *Dicționar de psihologie*. București: Editura: Humanitas, 1999, 886 p. ISBN 973-28-0821-7
4. БЫЧКОВА, Елена. Диагностика уровня сформированности самооценки студентов психологов при разноуровневом подходе к процессу обучения. *Материалы всероссийской научно-практической конференции (с международным участием) „Профессионально-личностное развитие преподавателя и студента: традиции, проблемы, перспективы”*. Тамбов: Изд: Тамбовская региональная общественная организация "Общество содействия образованию и просвещению "Бизнес - Наука - Общество", 2015. 504 стр. ISBN 978-5-4343-0591-4.
5. ЖУКОВСКАЯ, Анастасия. *Саморазвитие студентов в процессе обучения в вузе* [online] [citată 10.04.2021]. Disponibil: <https://scienceforum.ru/2013/article/2013006068>
6. СТОЛИН, В. В., ПАНТЕЛЕЕВ, С. Р. *Тест-опросник самоотношения* [online] [citată 10.04.2021]. Disponibil: http://www.miu.by/kaf_new/mpp/167.pdf.

CZU 159.924.24:37.064.2

РАЗВИТИЕ КРЕАТИВНОСТИ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПУТЁМ ОПТИМИЗАЦИИ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ УЧИТЕЛЕМ И УЧЕНИКОМ

Евгения КРАЕВСКАЯ, студентка, факультет педагогики, психологии и искусств, Бельцкий государственный университет имени Алеку Руссо
Научный руководитель: **Даниела КАЗАКУ**, доктор, лектор

Rezumat: *Articolul este dedicat studiului dezvoltării creativității la copiii din școala primară prin optimizarea relației dintre profesor și elev. În copilărie, creativitatea este mai pronunțată, dar odată cu vârsta, nevoia de creativitate scade. Și întrucât*

este imposibil să explorezi toate zonele din lumea înconjurătoare, imaginația creativă va sta la baza noilor descoperiri.

Cuvinte-cheie: dezvoltarea creativității, creativitate, profesor-elev.

Содержательное определение креативности исходит из того, что креативность понимается как уровень творческой одаренности, способности к творчеству, составляющий относительно устойчивую характеристику личности; "как способность порождать необычные идеи, отклоняться от традиционных схем мышления, быстро решать проблемные ситуации". В настоящее время креативность рассматривается как:

1) несводимая к интеллекту функция целостной личности, зависящая от целого комплекса ее психологических характеристик;

2) актуализация этих характеристик в процессе творческой деятельности в форме продуктивного воображения и продуктивного мышления, интуиции [Ibidem 1].

Согласно американскому психологу Абрахаму Маслоу – это творческая направленность, врожденно свойственная всем, но теряемая большинством под воздействием сложившейся системы воспитания, образования и социальной практики [Ibidem 1].

На бытовом уровне креативность проявляется как смекалка – способность достигать цели, находить выход из кажущейся безвыходной ситуации, используя обстановку, предметы и обстоятельства необычным образом. В широком смысле – нетривиальное и остроумное решение проблемы. Причём, как правило, скудными и неспециализированными инструментами или ресурсами, если потребность материальна. И смелому, нестандартному, что называется не штампованному подходу к решению проблемы или удовлетворению потребности находящейся в нематериальной плоскости [Apud 2].

С физиологической точки зрения креативность связана с различной активацией правого полушария мозга, так как большинство мозговых структур, которые участвуют в восприятии и порождении различных образов, локализовано в правом полушарии мозга. Правое полушарие всегда оказывается более вовлеченным в порождение ментальных образов, чем левое. Об этом свидетельствуют эксперименты, в результате которых было выяснено, что при решении задач креативные люди проявляют большую активность правого полушария, а некреативные – равную активацию обоих полушарий [Ibidem 3].

К причинам, обуславливающим креативность необходимо отнести наследственность. Но нельзя влияние этого фактора рассматривать в отрыве от влияния другого фактора – раннего обучения, то есть чем раньше у ребенка будут развиваться творческие способности, тем гениальнее будет этот ребенок [Ibidem 3].

Другим фактором влияния на проявление креативности является среда. Факторы среды могут полностью компенсировать или, наоборот, разрушить влияние наследственности. В меньшей степени влияют на творческие способности человека стили семейного воспитания [Ibidem 3].

Похвала, особенно очень частая, снижает качество и легкость мышления, снижает способность ребенка добиваться новых результатов. Чрезмерная помощь взрослого при решении какой-либо задачи, также снижает гибкость мышления, что приводит к снижению проявления креативности [Ibidem 3].

Проблема исследования: креативность в младшем школьном возрасте в различные возрастные периоды развивается и изменяется неравномерно, поэтому данная тема затрагивает и раскрывает серьезную проблему и необходимо для исследования.

Объект исследования: креативность детей младшего школьного возраста.

Цель исследования: идентификация стратегий развития уровня креативности у детей младшего школьного возраста.

Для повышения степени проявления у ребенка креативности необходимо давать ребенку возможность делать выбор самостоятельно (дать ему психологическую свободу), повышать его самооценку, снижать наказание за проступки и всячески поддерживать его исследовательскую активность. Креативность развивается у ребенка тогда, когда ему при решении задачи не дают инструкции и образца действий [Ibidem 3].

Креативность может не помочь в достижении результатов, если человек, обладающий творческими способностями, не имеет волевых качеств, внутренней выдержки. Реализованная креативность является следствием проявления сильных личностных качеств, таких как умение противостоять обществу, добиваться реализации поставленной цели и побеждать в борьбе [Ibidem 3].

Таким образом, в группе существуют дети, которые могут реализовать креативность в любой ситуации, не зависимо от условий, они в меньшей степени зависят от созданных условий. Но большая часть детей не могут себя реализовать, они более зависимы от своих личностных характеристик (особенностей темперамента, психофизически показателей, эмоциональности и др.) и от создания определенных психологических и педагогических условий и поэтому здесь необходимо выявить для них стратегии развития уровня креативности [Ibidem 4].

Основы креативности закладываются в дошкольном возрасте взрослым, который создает определенную атмосферу для создания идей определенными стратегиями:

- 1) **Давать предпосылки к его деятельности**, к экспериментам, что тоже положительно влияет на проявление творческого потенциала;
- 2) **Создать определенную атмосферу для творчества;**
- 3) **Важно давать ребенку творить;**
- 4) **Отпускать его вперед и лишь слегка страховать его.** Например, родители подарили ребенку новую игрушку, необходимо дать возможность ребенку самостоятельно изучить её, а не показывать сразу как в неё играть;
- 5) **Когда ребенок сам попросит**, но не полностью показать все действия с данным предметом, а только немного подсказать. И дальше ребенок уже

начнет сам придумывать, фантазировать и воображать разнообразные варианты игры с данной игрушкой [Ibidem 4].

Таким образом, данные стратегии говорят о том, что чем больше идей у ребенка будет возникать в процессе любой деятельности, тем выше уровень креативности [Ibidem 4].

Также на развитие и проявление креативности влияет семейный фактор: порядок рождения и число детей в семье. Первенцы обычно интеллектуальные дети, а креативными становятся последние, потому что к первенцам обычно предъявляется большее количество требований, и возлагается ответственность за реализацию всех родительских ожиданий.

Но **креативность** перворожденных детей растет, если затем следуют дети противоположного пола либо дети того же пола, но с небольшой разницей в возрасте [Ibidem 3].

Успешной новая идея или продукт будет тогда, когда расширяется внутренний мир человека и оказывается влияние на систему ценностей целой культуры. Согласно этому можно отметить, что при создании креативного продукта креативность можно разделить на индивидуальную и общественную.

Индивидуальная креативность проявляется из опыта отдельного человека, а общественная направлена на всю культуру. Например, ребенок, которому удастся то, что он раньше никогда не делал, индивидуально-креативен, общественно-незаметен, поэтому так важно развивать креативные задатки, чтобы в будущем он мог использовать свои креативные способности для общности. Нельзя не обратить внимание и на то, что индивидуальная креативность является необходимой для развития человека, что в свою очередь стимулирует его для общественной креативности, которая оказывает влияния на общественные процессы [Arud 2].

В нашем сегодняшнем мире просто необходимо мыслить креативно. Креативность важна, потому что она делает нашу жизнь богаче, интенсивнее и счастливее, так как все доброе и прекрасное в нашей жизни есть результат креативности [Ibidem 3].

Она создает в нас чувство, что мы являемся частью единства, чувство принадлежности к чему-то большему, чем мы сами. Сейчас все стремятся проявлять свою индивидуальность как во внешнем виде, так и в принятии каких-либо решений. Многие стараются проявить творческий подход даже к решению повседневных жизненных задач.

Среди нас встречаются действительно одаренные и талантливые люди, хотя некоторые ученые утверждают, что творческие способности присущи любому человеку, любому нормальному ребенку, главное – суметь раскрыть эти способности и развить их [Ibidem 3].

Библиография:

1. ДУЖЕНКО, М. В., *Особенности развития креативности детей младшего школьного возраста*: Дис. канд. психол. наук: 19.00.07: Краснодар, 2004.

- 163 с. РГБ ОД, 61:05-19/186 [Online] Доступно: <http://www.dslib.net/psixologia-vozrasta/osobennosti-razvitija-kreativnosti-detej-mladshego-shkolnogo-vozrasta.html> (дата обращения 19.03.2021).
2. ЗАХАРОВА, О. Г., *Определение понятия «креативность» в научной литературе / О. Г. Захарова.* – Текст: непосредственный // *Аспекты и тенденции педагогической науки: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, июль 2017 г.). – Санкт-Петербург: Свое издательство, 2017. – С. 15-17.* – [Online] Доступно: URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/216/12734/> (дата обращения: 19.03.2021).
 3. *Исследование креативности: критерии оценки и методы изучения* [Online] Доступно: <https://works.doklad.ru/view/JwP3NQ7A6yE/all.html> дата обращения (19.03.2021).
 4. АЗАРОВ, Ю.П., *Семейная педагогика. Воспитание ребенка в любви, свободе и творчестве / Ю. Азаров.* – М.: Эксмо, 2015. – 496 с. (дата обращения: 30.03.2021). [Online] Доступно: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/280/14421/> дата обращения (19.03.2021).

CZU 159.922.7:314.375

СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ САМООЦЕНКИ У ДЕТЕЙ ИЗ НЕБЛАГОПОЛУЧНЫХ СЕМЕЙ

Алёна КАРПЕЛИН, студентка, факультет педагогики, психологии и искусств,
Бельцкий государственный университет имени Алеку Руссо
Научный руководитель: Даниела КАЗАКУ, доктор наук, лектор

Rezumat: Acest articol este dedicat studiului stimei de sine a copiilor care cresc, care trăiesc în familia disfuncțională. Dezvoltarea stimei de sine depinde în întregime de relația cu părinții, de stereotipurile familiei. Familia este componenta principală a dezvoltării fiecărei persoane de la o vârstă fragedă. În familie copilul dezvoltă relații sociale, comportament, caracter și, desigur, stima de sine. Este foarte important să urmărim ce atitudini parentale dau părinților copilului lor. În funcție de cât de mult părinții își încurajează bebelușul, petrec timp cu el, se dezvoltă nivelul de stimă de sine al copilului. Copilul ia exemplu de la părinții săi, iar dacă exemplul pe care îl văd nu e tocmai bun, atunci nu merită să credem că acest copil va avea calități pozitive.

Cuvinte-cheie: adolescenți, familia dezorganizată, stima de sine.

С точки зрения психологии, самооценка – это личностное образование, принимающее непосредственное участие в регуляции поведения и деятельности как автономная характеристика личности человека, её центральный компонент, который формируется при активном участии личности и отражает качественное своеобразие мира. Самооценка- относительно устойчивое личностное образование, компонент самопознания и самооценивания [3, с. 18].

С точки зрения психологии, самооценка есть не что иное, как основное звено произвольной саморегуляции, которое указывает направление и сте-

пень активности индивида, его взаимосвязь с окружающей средой, людьми, отношение к самому себе [5, с. 3].

Становление самооценки начинается в детстве. Г.Г. Кравцов считает, что от того, каким было у человека детство, зависит весь склад его личности и во многом его жизненная судьба. Следовательно, большую роль в развитии самооценки играет семейное воспитание [2, с. 45].

Семья является главной составляющей жизни любого человека. Именно в семье человек проходит первичную социализацию, общаясь с родителями и родственниками. Безусловно, хорошо, если ребёнок воспитывается в мире и любви, но, к сожалению, на каждую счастливую семью приходится одна неблагополучная. Дети берут пример с родителей, как с главных и первых авторитетов в их жизни, но что делать детям, родители которых заботятся лишь о своей жизни? Изучение проблемы семейного благополучия приобретает широкий масштаб, так как увеличивается количество таких семей. Воспитываться в данных семьях ребёнку сложно, а порой и просто опасно [6, с. 24].

Формирование детской психики в проблемных семьях в основном даёт отрицательный результат, так как модель поведения ребёнок перенимает от своих родителей. В будущем такие дети будут выражать себя через девиантное поведение, и, возможно, продолжат разрушать свою жизнь и общество, как их родители [6, с. 6].

Неблагополучная семья-это семья, в которой нарушена структура, обесцениваются или игнорируются основные семейные функции, имеются явные или скрытые дефекты воспитания, в результате чего появляются трудные дети [4, с. 17].

Часто, дети из неблагополучных семей страдают от недостатка любви и заботы, что в следствии плохо сказывается на формировании их самооценки.

В таких семьях нарушены детско-родительские отношения, остро ощущается недостаток внимания, любви и уважения к личности ребёнка со стороны взрослого. На основании многих фактов психологи пришли к выводу, что стиль родительского поведения непроизвольно запечатлевается в психике ребёнка [4, с. 18].

Детям необходимо быть услышанными. Они должны иметь возможность активно участвовать в жизни семьи, однако на них нельзя возлагать за это ответственность. Жизнь семьи – это ответственность взрослых. Именно у взрослых есть опыт, умение взвешивать, за и против, видеть взаимосвязь вещей, поэтому именно они должны руководить и направлять. Это не значит отдавать распоряжения и команды, чтобы добиться желаемого, ведь такое руководство есть не что иное, как диктатура. Руководство в большей степени заключается в принятии на себя ответственности за то, «как мы живём» [8, с. 20-21].

Основы адекватной самооценки закладываются в семьях с разнообразным кругом интересов, где отношения пронизаны вниманием и заботой не только о родных, но и о друзьях, знакомых, животных. Творческое отношение к любому делу активизирует инициативу ребёнка, его индивидуальность

и самостоятельность. Постепенно он утверждается в понимании того, что многое может сделать сам в шесть-семь лет. Важно, чтобы процесс совместного творчества родителей и ребёнка сопровождался адекватной оценкой его взрослыми [2, с. 47].

У детей есть естественное желание влиять на содержание жизни семьи, и им следует предоставить такую возможность с самого раннего возраста. Когда малыша спрашивают о его пожеланиях, о том, чего бы ему хотелось, это способствует формированию у него здоровой самооценки. К примеру, когда его спрашивают, как бы ему хотелось провести воскресный день или какой фильм посмотреть субботним вечером. В таких случаях у малыша появится опыт, развивающий умение прислушиваться к самому себе («Чего бы мне хотелось?»), а также способность выразить себя в общении с другими [8, с. 21].

Дети чувствуют отношения к себе, даже когда родители пытаются его скрыть. Если ребёнок видит невнимание и полную незаинтересованность со стороны старших, он думает, что всё общество отвергает его как личность. В свою очередь, это негативно отражается на его самооценке. Таким образом, чтобы сформировалось положительное мнение ребенка о себе, он должен постоянно чувствовать защищенность, значимость и важность. Самооценка человека может изменяться на протяжении всей жизни, часто всё зависит от того, как человек ведёт себя в обществе и как общество реагирует на его действия. История знает немало случаев, где дети, выросшие в проблемных семьях, становятся знаменитыми учёными, врачами и др. По этой причине можно говорить о том, как человек сам реализует себя, ведь изменить своё отношение к миру очень тяжело, если в детстве все представления о жизни были негативными. Поэтому родители должны заранее знать о психологии воспитания детей, чтобы в будущем не создавать барьеров для их дальнейшего развития [6, с. 29].

Так как в семье человек проводит первую стадию своей жизни, то она служит ориентиром для его будущего. Поэтому от поведения родителей напрямую зависит поведение детей. Конечно, по материальному благосостоянию можно говорить о благополучии семьи, но гораздо важнее рассмотреть суть проблемы, так как и в хорошо обеспеченных домах живут дети, чьи отношения с родителями напряжены [6, с. 28].

Душевное состояние и поведение ребенка является своеобразным индикатором семейного благополучия или неблагополучия. Под неблагополучной мы склонны понимать такую семью, в которой нарушена структура, обесцениваются или игнорируются основные семейные функции, имеются явные или скрытые дефекты воспитания, в результате чего появляются «трудные» дети [7, с. 9-10].

Выяснилось, что между стилем родительства и тем, как чувствует и ведет себя подросток, существует взаимосвязь. Здесь мы имеем дело с тенденцией, однако надо понимать, что каждый стиль имеет множество вариаций, поэтому примите нижеследующие утверждения с некоторой долей скепсиса. Подростки,

воспитываемые авторитетными родителями, имеют хорошее самоощущение и адекватную самооценку, успешны в учебе и в отношениях с друзьями. Подростки, воспитываемые уступчивыми родителями, также имеют довольно хорошее самоощущение и адекватную самооценку, легко включаются в общение, но имеют проблемы в учебе и в большей степени подвержены тому, чего мы, родители, не желаем своим детям, – они могут начать курить, рано и серьезно злоупотреблять алкоголем, иметь ранний сексуальный опыт, пробовать наркотики и т. п. Подростки, воспитываемые авторитарными родителями (то есть требовательными, но не дающими теплой поддержки), хорошо справляются с учебой и не склонны к проблемному поведению (употреблению алкоголя, наркотиков и т. п.). Однако у них не такая адекватная самооценка, и они имеют предрасположенность к депрессиям. Подростки, имеющие пренебрегающих родителей, во всех сферах наименее благополучны, что подтверждает то, что нам уже хорошо известно: взрослеющие дети нуждаются в своих родителях. Поэтому первая заповедь в общении с подростком такова: дарите теплоту, демонстрируйте заботу, вслушивайтесь в потребности своего ребенка и проявляйте интерес к его повседневной жизни. Теплая поддержка со стороны родителей имеет основополагающее значение для укрепления самооценки взрослеющих детей. Кроме того, подростки лучше справляются с жизнью в обществе, когда видят со стороны родителей не только теплоту, но и определенную долю требовательности и контроля [8, с. 97].

А теперь представьте, каково положение подростка с присущими его возрасту психологическими особенностями, если он сталкивается с вещизмом родителей. В редких случаях он окажется равнодушным к этому. Чаще – начинает дерзить, хамить, уходить из дома, искать авторитеты на стороне. Ну, а многие подростки устремляются в мир махинаций, приобретательства, а потом мы удивляемся, отчего юные существа становятся спекулянтами, ворами, грабителями. Вещизм в семье – признак её неблагополучия. А последствия этого у детей могут быть самые разнообразные даже патологические [1, с. 125].

Отсутствие заботы и внимания со стороны родителей способствует формированию пониженной самооценки. Причину отсутствия родительской любви дети начинают искать в себе и приходят к выводу о том, что они ее не достойны. Прежде чем ребенок утвердится в своей самооценности, необходимо, чтобы первоначально это заметили и отметили значимые для него люди. Таковыми для него в первую очередь являются родители. Поэтому он оценивает себя так, как оценивает его они, переживает чувство вины, стыда за семью. Все это проявляется в виде недостаточного чувства собственного достоинства [7, с. 26].

Ребёнок и особенно подросток нуждается в удовлетворении его стремления к самостоятельности, он хочет сохранить, упрочить и ещё более выразить свою индивидуальность. Нередко это приводит к конфликтам с родителями [1, с. 112].

Система воспитания в такой семье заставляет ребенка поверить в то, что он в какой-то степени виноват в происходящем. Все это произошло потому,

что он был недостаточно хорошим, совершил много ошибок. В конце концов он «заслуживает» все то плохое, что с ним приключается. Так постепенно утрачивается самоуважение, а вина взрослых переносится на себя [7, с. 12].

Таким образом, родители являются основными носителями социальных отношений. Именно в этом качестве семья является важнейшим фактором повседневного существования ребёнка, становления его личности и самооценки. Чтобы мир предстал ему таким, какой он есть, и затем ребёнок смог адекватно самостоятельно существовать в нём, оценивать и находить себя в мире, его общение должно быть полноценным, универсальным, а «качеством универсальности обладает только общение в семье» [2, с. 46].

Библиография:

1. БУЯНОВ, М.И. *Ребёнок из неблагополучной семьи: Записки дет. психиатра*: Кн. для учителей и родителей. – М.: Просвещение, 1988. – 207с. ISBN: 5-09-000788-8.
2. *Начальная школа*: ежемес. науч.- метод. журн., 2013. № 1, 112 с. ISSN-0027-73-71.
3. *Начальная школа*: ежемес. науч.- метод. журн., 2012. № 7, 128 с. ISSN-0027-73-71.
4. *Начальная школа*: ежемес. науч.-метод. журн., 2009. № 7, 128 с. ISSN-0027-73-71.
5. ОГНИВОВА, Е. П. *Формирование самооценки у старших дошкольников в игровой деятельности*: [Выпускная квалификационная работа] [online]. Доступен в интернете: < <http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/11274/2/10Ognivova.pdf>
6. УРАЗАЛИЕВА, З. Ш. *Гуманитарный научный вестник*. 2017. №5, 49 с. ISSN 2541-7509.
7. ЦЕЛУЙКО, В.М. *Психология неблагополучной семьи: Книга для педагогов и родителей*. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 272 с: ил. ISBN 5-305-00089-0.
8. ЭЙЕСТАД, Гюру. *Самооценка у детей и подростков. Книга для родителей*. «Альпина Диджитал», 2011. 170 с.

CZU 316.628:159.9-051

ВЛИЯНИЕ МОТИВАЦИИ НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ РАБОТЫ ПСИХОЛОГОВ

Наталья ОЛЕЙНИК, студентка, факультет педагогики, психологии и искусств, Бельцкий государственный университет имени Алеку Руссо
Научный руководитель: **Сильвия БРИЧАГ**, доктор, конференциар

Rezumat: *A fi un psiholog înseamnă multă muncă. Pe de-o parte te lasă fără pu-teri, pe de altă parte, te încarcă cu emoții pozitive, cunoștințe, dezvoltare și satisfacție. Acest articol este dedicat studiului influenței motivației asupra satisfacției în muncă la psihologi. Ce motive îi determină pe psihologi să profeseze și cum activitatea realizată influențează satisfacția la locul de muncă? În acest articol ne propunem să depistăm*

cum motivația ajută la obținerea satisfacției de la o profesie deloc ușoară, complexă și atât de interesantă, cu ce dificultăți se confruntă psihologii practicieni în diferite etape ale dezvoltării lor profesionale și ce anume le oferă plăcere în munca lor.

Cuvinte-cheie: motivație, satisfacție.

Влияние мотивации на эффективность работы психологов является важным аспектом, объясняющим личностные мотивы, потребности и способы достижения удовлетворения своей работой. Изучением мотивации занималось большое количество психологов: Маслоу с его знаменитой пирамидой, которая объясняет иерархию потребностей человека, Л.С. Выготский с его теорией о том, что мотивация имеет два уровня – высший и низший, и его ученики последователи: Л.Н. Леонтьев, Б.Ф. Ломов. А также Ш. Ричи и П. Мартин, – которые сосредоточили внимание на исследовании сущности трудовой мотивации, которую рассматривали как удовлетворение потребностей человека в процессе работы и многие другие. [8, с. 86] А как же мотивация влияет на получение удовлетворения от работы у психологов?

В наше время работа психолога стала более востребованной, отношение к психологам стало меняться, все больше и больше людей изъявляют желание посещать консультации и решать свои жизненные трудности. Психолог выступает как профессионал, который всегда выслушает и даст объективную оценку, направит человека на истинный путь с его же помощью. Психолог помогает разобраться в себе и своих мыслях, поступках. Но как же мотивация влияет на трудовую деятельность психолога?

Мотивация как ведущий фактор регуляции активности личности, ее поведения и деятельности представляет исключительный интерес для понимания природы человеческих поступков. [9, с. 90]

Мотивация – побудительная основа психической жизни человека, совокупность причин психологического характера, определяющих начало, направленность и уровень активности поведения человека. Мотивация определяет избирательность и эмоциональную окрашенность познавательных процессов. [9, с. 89]

Исходя из этого, можно сделать вывод, что мотивация – это набор мотивов, которые стимулируют человека на удовлетворение своих потребностей с последующим получением положительных эмоций от своей активности.

Мотив – это внутреннее побуждение личности к тому или иному виду активности (деятельности, общению, поведению), связанной с удовлетворением определенной потребности. [7, с. 147]

Понимая мотивы человека, можно объяснить его поведение. Каждый человек, перед тем как что-то сделать или принять решение, формирует мотивы, которые обуславливают его дальнейшие действия.

В теории деятельности А. Н. Леонтьева мотив трактуется как «опредмеченная» потребность, т. е. направленная на конкретный предмет, который побуждает к деятельности, становясь её смысловым центром. Сформировавшись в конкретной ситуации, мотив деятельности регулирует её протекание и

плавное прекращение после исчерпания побудительной силы или возможности реализации мотива. Сам мотив, как правило, не осознаётся; он может проявляться в форме эмоциональной окраски тех или иных объектов и явлений, переживания их личностного смысла. Осознание движущих человеком мотивов представляет собой специальную задачу, рациональное обоснование, не отражающее истинные побуждения человека. Психологическим органом управления собственной мотивации является воля – способность влиять на смысл и побудительную силу мотива [12].

Человек получает удовлетворение в ходе утоления своих потребностей. **Потребность** – состояние нужды человека в определенных условиях жизни и деятельности или материальных объектах. Потребность, как и любое состояние личности, всегда связана с наличием у человека чувства удовлетворенности или неудовлетворенности. Потребность активизирует организм, стимулирует его поведение, направленное на поиск того, что требуется [5, с. 190].

Побуждающим к действию фактором является цель. **Цель** – осознаваемый результат, на достижение которой в данный момент направленно действие, связанное с деятельностью, удовлетворяющий актуализированную потребность. [5, с. 190]

В психологии следует различать следующие виды мотивации, которые объясняют поведение человека и его мотивационную сферу:

1. Внешняя и внутренняя мотивация. Внешняя (экстринсивная) – мотивация, не связанная с содержанием определенной деятельности, но обусловленная внешними по отношению к субъекту обстоятельствами. Внутренняя мотивация (интринсивная) – мотивация, связанная с самим содержанием деятельности.
2. Положительная и отрицательная мотивация. Мотивация, основанная на положительных стимулах, называется положительной. Отрицательная (или негативная) мотивация основана на отрицательных стимулах.

Любой вид мотивации играет очень важную роль в изучении психологии человека и его поведения. Но что влияет на мотивацию человека? Какие факторы? Именно для изучения этих вопросов применяются теории мотивации. [11]

Мотивация и мотивы имеют большое значение в понимании стимулов и факторов, благодаря которым человек поступает тем или иным образом. Благодаря разновидностям мотивации, можно понять, от чего именно человек получает удовольствие.

Каждый человек, перед тем как начать какую-либо деятельность, уже понимает какую именно выгоду может в итоге получить. Исходя из этого хочется более подробно рассмотреть, какое именно удовлетворение психолог получает в ходе своей работы.

Мотивация в качестве удовлетворенности рассматривается В.Г.Асеевым (1976), А.Г.Колвалдевым (1969) и П.М.Якобсоном (1969). Наиболее подробно это понимание мотива изложено в работе последнего автора. Дело в том, что удовлетворение является следствием достижения цели – удовлетворение

потребности. Удовлетворение-это эмоциональные состояние, возникающие в следствии реализации мотива. [3, с. 62-63]

Удовлетворенность трудом – эмоционально окрашенное оценочное представление субъекта деятельности о результате своей трудовой активности, о самом процессе работы и внешних условиях, в которых она осуществляется [13].

Ричи и Мартином в 90-е гг. были выделены факторы, или потребности человека, которые составляют его мотивационный профиль. Ниже приведены эти факторы.

1. Потребность в высокой заработной плате и материальном вознаграждении.
2. Потребность в хороших условиях работы и комфортной окружающей обстановке.
3. Потребность в четком структурировании работы, наличии обратной связи и информации, позволяющей судить о результатах своей работы, потребность в снижении неопределенности и установлении правил и директив выполнения работы.
4. Потребность в социальных контактах: в общении с широким кругом людей, легкой степени доверительности, связей с коллегами, партнерами и клиентами и т.д. [8, с. 27]

Среди психологов сформировалось мнение, что профессия психолога – это больше, чем профессия. И этому есть веское обоснование. «Психолог» – это и профессиональное восприятие мира, и социальный тип человека, и особый склад ума, и обостренное отношение к морально-этическим нормам поведения, и образ жизни в целом.

Быть психологом – это значит иметь глубокий интерес к внутреннему миру другого человека, понимать и признавать непохожесть людей друг на друга, быть чувствительными состояниям и поведению другого человека, быть терпимым, снисходительным к людям [4, с. 7]. Психолог работает с самым сокровенным – с душой человека (психо от гр. душа, логос – учение). Другими словами, с внутренним миром человека, его переживаниями, чувствами.

Исходя из этого, можно сделать вывод, что мотивация тесно связана с получением удовлетворения от работы психолога. Внутренние мотивы, цели, потребности, желание помогать другим, быть нужным дает силы и возможности для продолжения трудовой деятельности. Видя итоги своей работы, изменения окружающих, комфортные рабочие условия, счастье и радость людей психолог получает не только душевное спокойствие, но и довольство собой, а также душевное благополучие.

Библиография:

1. ЕСИНОВА, Н.И. *Экономика труда и социально-трудовые отношения*. Кондор, 2003. 462 с. ISBN: 966-8251-11-3.
2. ИЛЬИН, Е. П. *Психология воли*. СПб, 2009. 368 с. ISBN: 978-5-388-00269-3.

3. ИЛЬИН, Е.П. *Мотивация и мотивы*. СПб: СПб, 2011. 512 с. ISBN 978-5-459-00574-5.
4. ЛОКАЛОВА, Н. П. *Психология. Введение в профессию*. Учебное пособие. СПб, 2017 г. 176 с. ISBN: 978-5-496-02959-9.
5. МАКЛАКОВ, А.Н. *Общая психология: Ответы на экзаменационные вопросы*. СПб, 2012. 320 с. ISBN: 978-5-459-01103-6.
6. РАМЕНДИК, Д.М., СОЛОНКИНА, О.В., СЛАКВА С. П. *Психологический практикум: учеб. пособие для вузов по специальности*: Санкт-Петербург, 2005. 159 с. ISBN 5-7695-2450-2.
7. РЕАН, А.А., БОРДОВСКАЯ, Н. В., РОЗУМ, С. И. *Психология и Педагогика*. СПб.: Питер, 2002.432 с. ISBN 5-272-00266-0.
8. РИЧИ, Ш., МАРТИН, П. *Управление мотивацией*. пер. с англ. Е. Э. Лалаян; под ред. Е. А. Климова. ЮПИТИ-ДАНА, 2009. ISBN 978-5-238-01510-1.
9. ШУЛЬЦ, Д., ШУЛЬЦ, С. *Психология и работа*. СПб: Питер, 2003. 560 с. ISBN 5-94723-210-3.
10. <http://obrazovanie66.ru/prof/psiholog/>
11. <https://4brain.ru/psy/psihologija-motivacii.p>
12. <https://bigenc.ru/philosophy/text/2234628>
13. <https://studfile.net/preview/3235097/>

CZU 159.928.234: 316.356.2

IMPACTUL INTELIGENȚEI EMOȚIONALE ASUPRA FUNCȚIONALITĂȚII SISTEMULUI FAMILIAL

Victoria IANCIU, studentă, *Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte,*
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Coordonator științific: **Maria CORCEVOI, dr., lect. univ.**

Abstract: *Society needs prosperous families, families to be a role model. But due to the demands of everyday life, challenges and conflicts, families are destroyed, reaching the threshold of divorce. But to have a happy marriage we must be emotionally intelligent, so we can be aware of our emotions, manage them, be more empathetic, we can create beautiful relationships with others and we will be able to educate a beautiful generation of emotionally balanced children.*

Keywords: *family system, functionality, conflicts, emotional intelligence.*

Trăim într-un secol al vitezei, al transformărilor, în care e nevoie să te adaptezi din mers, să reușești să faci față cerințelor, schimbărilor, să faci față stresului, să deții o funcție bună, dar și să creezi și să menții o familie echilibrată, unde să domine respectul și dragostea. Familia este piatra de temelie a societății, este mica biserică a lui Dumnezeu, este locul unde se perpetuează noile generații, unde se cultivă valori, se formează caractere și personalități. Dar, deseori, familiile nu pot face față provocărilor vieții, conflictelor și astfel soții recurg la divorț ca fiind o ieșire din situație, ceea ce este alarmant, deoarece numărul divorțurilor este într-o permanentă creștere. Daniel Goleman susține că, odată cu rata actuală de divorț, inteligența emoțională devine mai importantă ca niciodată. Fisurile într-o căsătorie apar,

de obicei, atunci când unul sau ambii soți sunt deficienți în inteligența emoțională. Acest fapt poate afecta considerabil funcționalitatea familiei.

Într-o familie funcțională rolurile, granițele și regulile sunt clare. Sub sistemele familiale sunt delimitate în funcție de așteptările de rol și a sarcinilor îndeplinite. Soții își oferă companie și intimitate unul altuia. Părinții oferă suport, hrană și afecțiune copiilor. Ei se coalizează, atunci când apare primul copil, pentru creșterea lui. Copiii sunt loiali părinților și răspund așteptărilor lor față de ei. Pe când familia disfuncțională se caracterizează printr-o structură neclară, subsistemele familiale fiind slab conturate. Granițele familiale pot fi foarte rigide sau foarte difuze. Rolurile, granițele și regulile sunt slab definite în familie și reprezintă potențial de criză, tensiuni și conflicte. [3, p. 25] Conflictul constituie ciocnirea diferitor interese, opinii, trebuințe. Motivele din cauza cărora cuplurilor nu le reușește interacțiunea sunt mai multe: interese diferite asupra vieții de familie, trebuințe nesatisfăcute, așteptări deșarte, alcoolismul unuia dintre soți, infidelitatea, lipsa respectului între parteneri, lipsa dorinței de a educa copiii, disconfortul casnic, lipsa respectului față de rude, egoismul, temperamente diferite, gelozia etc. [6, p. 63]

După Lewis, problematica de bază a relațiilor interpersonale are 5 dimensiuni: [apud 3, p. 23]

- puterea;
- distanță-apropiere (intensitatea emoțională) și volumul de activități și valori împărtășite;
- includere și excludere;
- angajare maritală;
- intimitate.

Autorul Gotman, după numeroase cercetări, a reușit să răspundă la întrebarea ce face să funcționeze o căsnicie și să reziste, altfel zis, autorul menționează că aceste cupluri au o căsnicie inteligentă emoțional. Cu cât un cuplu este mai inteligent emoțional, cu atât cei doi reușesc mai bine să se înțeleagă, să se prețuiască și să se respecte unul pe celălalt. [5, p. 16]

Potrivit psihologilor (S. Heine), inteligența emoțională înseamnă:

- Să fii conștient de ceea ce simți tu și de ceea ce simt ceilalți și să știi ce să faci în legătură cu aceasta;
- Să știi să deosebești ce-ți face bine și ce-ți face rău și să treci de la rău la bine;
- Capacitatea de a fi empatic în raport cu ceilalți, de a simți compasiune pentru ei, de a-i motiva, de a-i inspira, de a-i încuraja și de a-i consola;
- Capacitatea de a lua decizii înțelepte, folosind un echilibru sănătos al emoțiilor și al rațiunii, de a nu fi nici prea emoțional, nici prea rațional;
- Capacitatea de a reuși să-ți asumi responsabilitatea pentru propriile emoții, mai ales pentru propria motivare și fericire. [7, p. 26]

În Biblie, în cartea proverbelor, găsim exemple ale înțelepciunii emoționale a omenirii: „Un nebun își va exprima imediat furia, dar cel prudent ascunde insultele” (12:15); „O altă limbă înțeapă ca o sabie, dar limba înțeleptului se vindecă” (12:18); „Un răspuns blând îndepărtează mânia, dar un cuvânt jignitor stârnește”

(15:1); „Răbdarea îndelungată este mai bună decât viteazul, dar cel care se stăpânește pe sine este mai bun decât cuceritorul orașului” (16:32). [12] Deși acest termen este relativ nou, componentele conceptului, inteligența emoțională pot fi datate până la arhicunoscuta afirmație a lui Socrate (470 – 399 î.Hr.) „Cunoaște-te pe tine însuși, atât în Vechiul, cât și în Noul Testament „Nu fă altuia ce ție nu-ți place” și „Iubește-ți aproapele ca pe tine însuși” pot fi văzute ca elemente de Inteligență Emoțională. [2] Iar faptul de a ne putea stăpâni de a face față furtunilor emoționale și de a nu deveni înrobiți de patimi a fost ca o virtute de pe vremea lui Platon. În greaca veche acest lucru se numea „sophroayne,, grija și inteligența de a-ți conduce viața, echilibru și înțelepciune.[4, p.77] Termenul de „Inteligență Emoțională” conține două elemente de bază: „emoție” și „inteligență” și se referă la a înțelege, a accepta și a da inteligență emoțiilor. [10, p. 103]

În viziunea lui Goleman, constructele care alcătuiesc inteligența emoțională sunt:

- *Conștiința de sine* – încredere în sine;
- *Auto-controlul* – conștiinciozitatea, adaptabilitatea;
- *Motivația* – dorința de a cuceri, dăruirea;
- *Empatia* – capacitatea de a-i înțelege pe alții;
- *Aptitudinile sociale* – cooperarea, comunicarea, influența, managementul conflictului. [8, p. 141]

În viziunea lui Jeanne Segal, desfășurând numeroase cercetări, menționează că inteligența emoțională ar avea la bază patru componente esențiale:

- *Conștientizarea emoțională* – vizează trăirea în mod autentic a emoțiilor;
- *Acceptarea emoțiilor* – aprobarea emoțiilor conștientizate, asumarea responsabilității propriilor trăiri afective;
- *Conștientizarea activă a stărilor afective* – însemnând conștientizarea a tot ceea ce simți, a cauzelor emoției, a realității și a situației în care te afli, pentru a putea fi echilibrat, a gândi limpede și a nu fi influențat de emoțiile trecute;
- *Empatia* – abilitatea de a ne raporta la sentimentele și nevoile celorlalți, fără a renunța la propria experiență emoțională.[9, p.127]

Importanța competențelor emoționale este la fel de mare atât în cazul adulților, cât și în cel al copiilor. Inteligența emoțională în viața adultă își are originea în dezvoltarea competențelor emoționale și sociale în perioada preșcolară. Este perioada cea mai indicată pentru dezvoltarea și optimizarea competențelor emoționale și sociale pentru funcționarea și adaptarea în viața adultă. Copii care prezintă deficite la nivelul competențelor emoționale și sociale riscă să dezvolte probleme majore atât în timpul copilăriei, al adolescenței, cât și în viața adultă, într-o serie de domenii cum ar fi: sănătate mentală, dezvoltarea cognitivă, pregătirea pentru școală. Competențele emoționale precare expun copiii riscului de a dezvolta diferite forme de patologie, precum crize de furie necontrolată, agresivitate, anxietate, depresie. Probabilitatea ca acești copii să renunțe la școală, să dezvolte comportamente antisociale, dependența de droguri, este mult mai mare decât în cazul copiilor care au competențe emoționale bine dezvoltate. [1, pp. 11-13] Copiii ai căror părinți folosesc în mod constant educația emoțională au o sănătate mai bună și performanțe academice mai

mari. Au relații mai bune cu prietenii, au mai puține probleme de comportament, sunt mai puțin susceptibile de a fi violenți și, în general, sunt mai pozitivi. Părinții care folosesc educația emoțională:

- înțeleg ce emoție trăiește copilul;
- văd emoțiile ca oportunități de apropiere și învățare;
- ascultă cu simpatie și recunoaște sentimentele copilului;
- ajută copilul să găsească cuvinte pentru a indica emoția pe care o trăiește;
- explorează strategiile de rezolvare a problemelor cu copilul în timp ce stabilește limite. [11]

Astfel zis, o inteligență emoțională bine dezvoltată ne oferă:

- conservarea sănătății fizice și psihologice;
- bun contact cu oamenii;
- nivel ridicat de relații;
- reduce nivelul și frecvența conflictelor;
- îmbunătățește relațiile cu sine, cu familia, cu colegii, ridică calitatea vieții la un nivel complet diferit în toate domeniile vieții. [13]

De aici și concluzia că inteligența emoțională este cheia către crearea unor relații armonioase cu cei din jur, este cheia unei căsnicii fericite, în care partenerii știu ce-și doresc, își exprimă nevoile și sentimentele, sunt deschiși și gata să coopereze. De asemenea, fiind competenți emoțional, putem educa și crește copii echilibrați, conștienți de emoțiile sale, care pot empatiza și se adapta în orice situație.

Bibliografie:

1. CATRINEL, A., Ș., KALLAY, E. *Dezvoltarea competențelor emoționale și sociale la preșcolari: ghid practic pentru părinți*. Cluj-Napoca: Ed. ASCR, 2010. ISBN 978-973-7973-97-9.
2. CERBUSCA, P. *Inteligența emoțională EQ (Smart Emotions)* [online] [citat 21.02.2021] Disponibil: file:///C:/Users/windows/Downloads/teza%20de%20licen%C5%A9%202021/Inteligența_emoțională%20(1).pdf
3. GODEANU, C., D. *Psihologia relațiilor de cuplu și a familiei*. București, 2010-2011.
4. GOLEMAN, D. *Inteligența Emoțională*. București: Ed. Curtea Veche, 2001. ISBN 973-8120-67-5.
5. GOTMAN, J., M., SILVER, N. *Cele 7 principii ale unei căsnicii fericite*. [online] [citat 21.03.2021] Disponibil file:///C:/Users/VICTORIA/Downloads/principii.pdf
6. PAVLENKO, L. *Psihologia familiei, Ghid metodologic* [online][citat 21.03.2021]. Chișinău, 2017. Disponibil: file:///E:/Pavlenko%20Ghid...familiei.pdf
7. PĂTRAȘCU, D.-A., TOCAN, M. *Copii fericiți – adulți de succes. Inteligența emoțională se învață*. Brăila: Ed. Sfântul Ioan, 2017. ISBN 978-606-8860-46-6.
8. ROCO, M. *Creativitate și Inteligență Emoțională*. Iași: Polirom, 2001. ISBN 973-683-654-1.
9. RUSU, E. *Abordări conceptuale în studiul privind inteligența emoțională*. [online] [citat 14.03.2021]. Disponibil: <https://ibn.idsi.md/Abordari%20conceptuale%20in%20studiul%20inteligenteipdf>
10. ȚÎMBALIUC, N. *Impactul inteligenței emoționale asupra leadership-ului*. [online] [citat 21.03.2020]. Disponibil: file:///C:/Users/202021/Impactul%20inteligenteipdf

11. *Развитие эмоционального интеллекта: кому и зачем это нужно.* [online] [citat 25.03.2021.] Disponibil: <https://www.kanal-o.ru/news/10617>
12. *Эмоциональный интеллект – исследования феномена.* [online] [citat 24.03.2020]. Disponibil: <https://psixologiya.org/emocionalnyjintellekt/emocionalnyjintellektissledovaniya-fenomena-andreeva-in.html>
13. *Эмоциональный интеллект – что это и зачем?* [online] [citat 25.03.2021]. Disponibil: <https://nrarussia.ru/glavnaya/roditelskoeprosveshhenie/emocionalnyj-intellekt-cto-eto-i-zachem.html>

CZU 159.928.234:005.95-051

STRATEGII DE DEZVOLTARE A INTELIGENȚEI EMOȚIONALE LA MANAGERI PRIN CONSILIERE RAȚIONAL-EMOTIVĂ

Cristina JITARU, studentă, *Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Silvia BRICEAG**, dr., conf. univ.

Abstract: *The manager is an indispensable person within an entity, and if he/ she is a quality manager, he knows how to lead the entity to success. In addition, there is discussed the leadership of manager. Emotional intelligence is one of the top skills of a manager. This fact, first of all, adds value to the entity in which he operates, so it is also about professional success, as well as personal success. Certainly, the use of strategies to develop emotional intelligence for managers through rational-emotive consultation contributes to increasing the quality of life directly for the client and indirectly for the community.*

Keywords: *emotional intelligence, management, manager, leader, strategy.*

Pentru început, să definim ce este **managementul**. *To manage* = a se descurca, a administra, a reuși, a conduce, a gospodări, a duce la succes. Managementul este știința care ne ajută să avem succes în ceea ce întreprindem, să ducem la succes o acțiune începută. Frederick Taylor, inginer american, părintele managementului științific, în anul 1909 definea managementul ca fiind „Arta de a ști precis ce trebuie să faci cât mai bine și mai ieftin”. Lucrarea fundamentală a lui Taylor se intitulează „Principiile managementului științific”, publicată în 1911.

Al doilea mare pionier al acestei științe a fost inginerul francez Henry Fayol, el a denumit această știință prin cuvântul „gestiune”. În timp ce preocupările manageriale ale lui Taylor se refereau la probleme de atelier, Henry Fayol, considerat adevăratul părinte al managementului modern, a abordat problemele manageriale la nivel de organizație (firmă, întreprindere) [12].

Alte definiții ale managementului date de diferiți specialiști:

- John Burbidge (1965) – „Managementul este știința de a planifica, dirija și controla efortul uman de grup, pentru ca grupul să poată realiza în mod eficient obiective prestabilite.”
- Mary Parker Follet (1980) – „Arta de a realiza lucrurile (obiectivele) prin alți oameni.” Apare ideea grupului care trebuie condus spre o anumită sinergie.

- John Ivancevich (1989) – „Procesul întreprins de una sau mai multe persoane cu scopul de a coordona activitățile altor persoane pentru a se obține rezultate pe care nu le-ar putea realiza acționând singuri.
- Fayol (1916) – Management înseamnă să previzionezi și să planifici, să organizezi, să decizi, să coordonezi și să controlezi.
- Brech (1957) – Managementul este un proces social care constă în planificare, control, coordonare și motivare.

Levitt (1976) – Managementul constă în [...] selectarea sistematică a scopurilor și obiectivelor; [...] strategii; gestionarea resurselor; proiectare, organizare, îndrumare și control; motivarea și recompensarea oamenilor care prestează munca [6].

Managementul înseamnă, în ultimă instanță, înlocuirea „mușchilor și a forței” cu puterea gândului, a obiceiurilor și a superstițiilor cu cunoștințe, precum și a agresivității cu cooperarea. Înseamnă totodată că răspunderea înlocuiește supunerea față de ranguri și că autoritatea performanței ia locul autorității funcției.

Managerii, ca persoane investite cu autoritate și responsabilitate decizională privind folosirea eficientă a principalelor resurse ale organizației, exercită atribuții de planificare, organizare, coordonare, antrenare și control [5]. Un manager, în principal, administrează proiecte, bugete, timp și oameni. Aceștia lucrează pe funcții manageriale principale și executive în întreprinderi private și de stat, în care creează și implementează politica entității [8]. Mai precis, managementul este o autoritate cu mai multe scopuri care reprezintă procesul de îndeplinire a sarcinilor cu ajutorul altor persoane din orice industrie, în timp ce managerul este persoana care planifică și realizează obiectivele corporative cu ajutorul altor angajați. După Peter Drucker, „Managerul există pentru organizație. Este servitorul ei. Orice manager care uită acest lucru va provoca doar daune organizației.” [3] Dar este managerul un lider? Putem începe prin a defini leadershipul sau liderismul, altfel spus.

Pe parcursul anilor au existat multe încercări de a defini **leadershipul**. Acesta este de o importanță vitală pentru întreaga organizație. Este abilitatea morală și intelectuală de a căuta și a munci pentru ceea ce este mai bun pentru organizație și angajații săi [7]. După cum a sugerat Stogdill, există aproape atâtea încercări de a defini leadershipul, pe cât de mulți oameni au încercat să îl definească. Una dintre cele mai interesante abordări a fost propusă de Bass, care a sugerat că unele definiții văd leadershipul cu accent pe procesele de grup. Din această perspectivă, liderul este centrul schimbărilor și activității într-un grup, întrucupând voința grupului.

Alt set de definiții văd liderul din perspectiva personalității, astfel leadershipul este văzut ca o combinație de caracteristici speciale pe care le deține un individ și care îi permit să impună celorlalți îndeplinirea sarcinilor. Alte abordări au definit leadershipul ca și o acțiune sau conduită, astfel leadershipul este format din toate acțiunile pe care un lider le face pentru a aduce schimbare în grup. Leadershipul a mai fost definit și în termenii relației de putere care există între lider și adepți, astfel liderul are puterea și o folosește pentru a impune schimbarea celorlalți. Unii cercetători văd leadershipul ca un proces transformațional care motivează adepții să obțină rezultate mai bune decât se așteaptă de la ei, în timp ce alți cercetători văd

leadershipul din perspectiva deprinderilor și pun accent pe capacitățile care fac posibil un leadership eficient [1].

În tabelul de mai jos putem urmări unele diferențe dintre manageri și lideri:

Tabelul 1. Diferența dintre manageri și lideri [1]

Manager	Lider
Activează în interiorul companiei	Activează în exteriorul companiei
Autoritate formală	Autoritate informală
Rezultate pe termen scurt și mediu	Setează rezultate pe termen lung
Are subordonați	Are adepți
„Administrează” compania	Stabilește misiunea companiei
Proceduri, control, regulamente	Inspirație, indică direcția de urmat

În esență, acțiunile unui manager și ale unui lider sunt cu totul diferite. E foarte posibil ca o persoană să fie un manager excelent și un lider catastrofal. E la fel de posibil ca un foarte bun lider să eșueze ca manager. Liderii sunt acolo pentru a inspira alți oameni să facă lucruri, să acționeze. Managerii impun niște reguli și au grijă ca ordinele primite de mai sus să fie respectate în totalitate. Când vorbim de leadership, vorbim de flexibilitate. Oamenii trebuie să se simtă motivați de o persoană. Acea persoană trebuie să fie cea din fruntea plutonului, fie el manager simplu sau lider. Structura organizațională este cea care le ia mințile managerilor. Din momentul în care s-au așezat pe fotoliul de conducere, îi privesc pe ceilalți ca pe niște simpli angajați. Nu același lucru se poate spune despre lideri, care reușesc să ducă lucrurile la un alt nivel și să se apropie de oamenii care sunt în subordinea lor, aducându-i la stadiul de adepți. Poate că adept este un cuvânt prea greu în contextul dat. Putem să îi numim pe adepți oameni care își urmează liderul datorită încrederii pe care aceștia i-o acordă. Managerii sunt o parte dintr-un lanț comunicativ. Ei își canalizează vocea prin intermediul ordinelor primite de la conducere. Cu toate acestea, liderii au calitatea de a-i convinge pe ceilalți prin vocea lor proprie. Stilul lor de comunicare este menit să îi influențeze pe ceilalți, astfel încât obiectivele companiei să fie îndeplinite. Cu referire la schimbare și rezultate în timp, liderii depun eforturi pentru a face o schimbare grație viziunii și experiențelor anterioare, iar managerii sunt victimele schimbărilor, rolul lor fiind static. [2] Delimitarea acestor diferențe divizând responsabilitățile – conform cărora managerul trebuie să planifice, să organizeze și să coordoneze, iar liderul să definească misiunea companiei și s-o promoveze într-un mod vizibil pentru toți angajații organizației, să stabilească și să mențină standardele – începe să se estompeze, pe măsură ce toți vrem să devenim lideri, și mai puțin manageri.

Managerii de elită privesc spre interior. Ei observă în cadrul firmei fiecare individ, diferențele de stil, obiective, necesități și motivația fiecărei persoane. Deosebirile sunt mici, subtile, dar marii manageri trebuie să le acorde atenție. Aceste diferențe subtile îi călăuzesc pe drumul descoperirii talentelor unice ale fiecărui individ și transformarea lor în performanță. Marii lideri, dimpotrivă, privesc spre exterior. Urmăresc competiția, privesc în perspectivă, caută căi alternative. Se concentrează

asupra schemelor generale. Aceștia trebuie să fie vizionari, strategii și mobilizatori. Dacă este jucat bine, este, fără îndoială, un rol decisiv. Dar nu are prea mult de-a face cu încercarea de a transforma talentele individuale ale unui angajat, în performanță. [3]

Adevărații manageri nu sunt minidirectori care așteaptă să li se încredințeze conducerea. Marii lideri nu sunt doar manageri înzestrați, pot excela în ambele ipostaze. Dacă firmele vor amesteca cele două roluri, așteptându-se ca toți managerii să fie lideri, sau vor considera „liderul” doar ca pe o formă mai avansată de „manager”, atunci rolul de „catalizator” va fi subestimat, înțeles și jucat în mod nefericit (asta afirmă Olga Dezso, psiholog) [3].

Întruchipând toate cele menționate mai sus, deducem că responsabilitatea majoră pe care o are un manager nu este respectarea proceselor și procedurilor din cadrul organizației (acestea pot fi fixate și respectate prin reguli scrise), sunt oamenii, angajații care, dacă marii manageri știu să aibă „grijă” și să le împlinescă nevoile și așteptările, vor putea asigura creșterea continuă și durabilă a companiei, sporind, în același timp, valoarea și renumele acesteia.

Una din abilitățile de top în atingerea succesului personal sau profesional este **inteligența emoțională** (Lorand Soares Szasz) [10]. O astfel de abilitate este indispensabilă unui manager de succes.

Nevoia de a dezvolta inteligență emoțională a fost dovedită de mai multe ori de oamenii de știință din diverse domenii ale vieții. Evident, o persoană al cărui nivel de inteligență emoțională este mai mare percepe realitatea mai adecvat și reacționează la ea mult mai eficient. Aceasta se aplică aproape tuturor tipurilor de comunicare – atât interpersonale, cât și sociale; trăiri subiective și obiective; concepte abstracte și concrete. Astfel, inteligența emoțională a devenit unul dintre noile instrumente pentru gestionarea unei afaceri, construirea de comunicații și management eficient. Inteligența emoțională (EI), leadershipul emoțional (EL), coeficientul emoțional (EQ) și coeficientul de inteligență emoțională (EIQ) este capacitatea indivizilor de a recunoaște propriile emoții și pe ale celorlalți, să discearnă între sentimente diferite și să le eticheteze corespunzător, să folosească informația despre emoții pentru a-și ghida gândirea și comportamentul și să gestioneze și/ sau să ajusteze emoțiile pentru a se adapta la medii sau pentru a atinge obiective [13].

Percepția informației apare prin sistemele senzoriale. În același timp, zonele cheie ale creierului acționează mai întâi, apoi apar reacții ale sistemului nervos, muscular și ale altor sisteme.

Este necesar să se acorde atenție faptului că inteligența emoțională nu există separat de inteligență. În ultimele trei decenii, știința a avansat semnificativ, studiind interacțiunea sferelor emoționale și intelectuale (IQ și EQ) în ceea ce privește activitatea creierului, psihologia și afacerile. „Este foarte important să înțelegem că inteligența emoțională nu este opusul inteligenței, nu este un triumf al inimii deasupra capului tău – este singura modalitate de a le intersecta pe amândouă”, a afirmat David R. Caruso, psiholog, profesor de psihologie la Universitatea Yale (SUA), specialist în management.

Mai jos avem prezentat profilul intelectual și emoțional al personalității unui lider. Acest model este o parte integrantă a profilului intelectual-emoțional al personalității. Conform acestui model, EQ-ul inteligenței emoționale este un fel de fundament al piramidei personalității în sistemul de coordonate. Vectorii acestui sistem sunt factorii EQ și formează diferite strategii de comportament în diferite domenii ale vieții [9]:

- autocunoașterea;
- stăpânirea de sine;
- conștiința socială;
- gestionarea relațiilor.

Inteligența Emoțională reprezintă capacitatea de a conștientiza, controla și manifesta emoțiile personale, respectiv de a gestiona relațiile interpersonale într-un mod eficient și empatic. Această definiție poate fi mai ușor cizelată, analizând modelul profilului intelectual-emoțional al personalității.

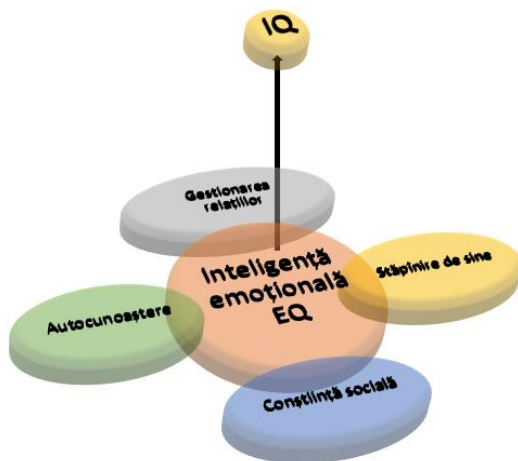

Figura 2. Modelul profilului intelectual și emoțional al personalității unui lider [9]

Autocunoașterea – Self-awareness – înseamnă abilitatea de a recunoaște cu precizie emoțiile și sentimentele atunci când se întâmplă. Am accentuat cele două condiții cheie. Oamenilor le este foarte greu să înțeleagă ce simt ei personal, iar acesta este un lucru care are sens. Spune-mi tu acum, ce simți (dintre următoarele)? A două condiție ține de temporalitate. De câte ori ți s-a întâmplat să strigi la partener/ copii, și doar apoi să îți dai seama că de fapt tu erai de vină, probabil din cauza unor evenimente ce s-au petrecut mai devreme (de exemplu, bani, job etc.).

Stăpânirea de sine – Self-management – reprezintă abilitatea de a-ți folosi sentimentele într-un mod constructiv. Asta înseamnă să te lași ghidat de sentimentele pozitive pentru lucrurile care crezi tu că sunt importante pentru tine, sau pentru un interes mai înalt – umanitar. De asemenea, înseamnă să ai grijă la vocea critică

interioară – pe care o avem toți – și să nu te lași controlat de ea. Este important să înțelegi că emoțiile negative pot fi benefice, dacă le înțelegem și adoptăm o atitudine sănătoasă. De exemplu, dacă ne simțim depresivi, trebuie să ne ascultăm corpul, emoțiile și mintea – ce vor să ne spună.

Conștiință socială – Social awareness – reprezintă capacitatea de a înțelege și simți emoțiile, gândurile, motivațiile persoanelor. Această aptitudine este de folos în orice relație, fie la serviciu, fie în viața de familie. Cred că ești de acord că vrei să știi ce gândesc și simt colegii tăi despre tine, și mai ales ce simt copiii și partenerul tău de viață.

Gestionarea relațiilor – Relationship management – reprezintă capacitatea de a inspira și influența persoanele. De asemenea, înseamnă înțelegerea status-quo-ului, necesitatea de a-l schimba și puterea de a o face. Tot aici vorbim și despre gestionarea conflictelor – fie că sunt ele la serviciu, în familie sau în societate [11].

Deși termenul de inteligență emoțională a apărut pentru prima dată în lucrarea „Comunicarea semnificației emoționale”, introdus de către un membru al Departamentului Profesorilor de Psihologie de la Universitatea College Columbia, Joel Robert Davitz, și profesorul clinic de psihologie în psihiatrie Michael Beldoch în 1964, acesta a câștigat popularitate în 1995, prin cartea „Inteligență emoțională”, scrisă de scriitorul și jurnalistul științific Daniel Goleman.

Partea a doua a cărții „Inteligență emoțională”, de Daniel Goleman, constă în a vedea felul în care datul neurologic joacă un rol esențial în flerul fundamental de a trăi, numit inteligență emoțională. De exemplu, faptul că suntem capabili să ne stăpânim un impuls emoțional, să ghicim sentimentele cele mai ascunse ale celui-lalt, să tratăm cu cel mai mare tact o relație sau, cum spunea Aristotel, capacitatea rară să te înfurii pe cine trebuie, cât trebuie, când trebuie, pentru ceea ce trebuie și cum trebuie. Deci, cert este faptul că un manager are nevoie să dezvolte inteligența emoțională, iar o cale este consilierea rațional-emoțională [4].

În concluzie, cu certitudine putem afirma că un manager are nevoie esențială de un coeficient sporit al inteligenței emoționale. Acest fapt, în primul rând, aduce plus valoare entității în care acesta activează, deci e vorba atât de succes profesional, cât și succesul personal. Cu siguranță că utilizarea strategiilor de dezvoltare a inteligenței emoționale pentru manageri prin consilierea rațional-emoțională contribuie la creșterea calității vieții direct pentru client și indirect pentru comunitate.

Bibliografie:

1. *Leadership – artă sau știință* [online] [citat 28.03.2021]. Disponibil: https://www.armyacademy.ro/buletin/articole/bul2ro_2007/a1.pdf
2. *Diferențe dintre lider și manager* [online] [citat 30.03.2021]. Disponibil: <https://www.dictie.ro/7-diferente-dintre-un-lider-si-un-manager/>
3. *Cele mai importante diferențe între un lider și un manager* [online] [citat 28.03.2021]. Disponibil: <https://revistacariere.ro/leadership/cele-mai-importante-diferente-dintre-un-manager-si-un-lider/>
4. GOLEMAN, Daniel. *Inteligență emoțională*. București: Editura Curtea Veche, 2001. 424 p. ISBN 973-8120-67-5.

5. NICA, Panaite, IFTIMESCU, Aurelian. *Management Concepte și aplicații*. Iași: Editura Sedcom Librius, 2004. 423 p. ISBN: 973-670-059-3.
6. PRIȚCAN, Valentina. *Managementul serviciilor psihologice*. Suport curs. Bălți: Universitatea de Stat „Alecu Russo”, 2020.
7. PRIȚCAN, Valentina. *Managementul serviciilor psihologice. Management și Leadership*. Suport curs. Bălți: Universitatea de Stat „Alecu Russo”, 2020.
8. *Diferența dintre lider și manager* [online] [citât 28.03.2021]. Disponibil: <https://programarea-succesului.ro/diferenta-dintre-lider-si-manager/>
9. *Factorii cheie pentru inteligența emoțională* [online] [citât 28.03.2021]. Disponibil: <https://rb.ru/opinion/eq/>
10. *Cum să supraviețuiești sau chiar să prosperi financiar în criza COVID-19* [online] [citât 12.07.2020]. Disponibil: <https://event.webinarjam.com/t/click/94x55igltmrfwn2nug5m9h p9o3i5zc7>
11. *Ce este Inteligența Emoțională (EQ) și de ce este mai importantă decât IQ-ul* [online] [citât 28.03.2021]. Disponibil: <http://adrianvintu.net/2016/08/11/ce-este-inteligența-emotionala-eq-si-de-ce-este-mai-importanta-decat-iq-ul/>
12. *Curs Management* [online] [citât 28.03.2021]. Disponibil: <https://www.scribd.com/doc/75096583/Curs-Managementhttps://www.business-academy.ro/ce-face-un-manager>
13. *Emotional intelligence* [online] [citât 28.03.2021]. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/Emotional_intelligence

CZU 378.17-057.875

СТРАТЕГИИ ОПТИМИЗАЦИИ ЗДОРОВЬЯ СТУДЕНТОВ

Валерия ВОРОБЬЁВ, студентка, факультет педагогики, психологии и искусств, Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо
 Научный руководитель: **Сильвия БРИЧАГ**, доктор, конференциар

Rezumat: *Acest articol oferă o scurtă prezentare generală a stilului de viață al studenților și a factorilor ce influențează acest stil de viață, explică modul în care se poate îngriji de sănătatea mintală ca student, oferind sugestii practice despre tipurile de comportament și schimbarea stilului de viață.*

Cuvinte-cheie: *optimizare, sănătate, stil de viață, studenți, factori de risc, modele de comportament.*

Здоровье – это одно из необходимых условий активной, творческой и полноценной жизни человека. Только здоровый человек, обладая хорошим самочувствием, оптимизмом, психологической устойчивостью, высокой умственной и физической работоспособностью, способен активно жить, преодолевать профессиональные и бытовые трудности, а также добиваться успеха в современном динамичном мире [1, с. 14].

Здоровье – это больше, чем просто нормальная работа организма. Оно также включает в себя ментально-эмоциональные, интеллектуальные, социальные отношения, духовные ценности [2, с. 25].

Осознавая, какое влияние оказывают на организм последствия научно-технического прогресса, человек все большее значение придает сохранению и укреплению здоровья, а также ведению здорового образа жизни [1, с. 14].

Здоровый образ жизни – это способ жизнедеятельности, направленный на сохранение и улучшение здоровья людей. Данный образ жизни более чем на 50% определяет состояние здоровья человека. Формирование здорового образа жизни через изменение стиля и уклада жизнедеятельности является главным рычагом первичной профилактики в укреплении здоровья населения, его оздоровлении с использованием гигиенических знаний в борьбе с вредными привычками [1, с. 15].

Таким образом, стоит подчеркнуть, что здоровье человека во многом определяется его образом жизни и жизненными установками. От того, какого образа жизни человек придерживается, какую форму активности предпочитает, будет зависеть, принесёт он пользу своему здоровью или нанесет непоправимый вред [3, с. 153].

Здоровый образ жизни помогает нам выполнять наши задачи и достигать поставленных целей, успешно реализовывать свои планы, справляться с трудностями, а если придётся, то и с колоссальными перегрузками. Крепкое здоровье, поддерживаемое и укрепляемое самим человеком, позволит ему прожить долгую и полную радостей жизнь. Здоровье – бесценное богатство каждого человека в отдельности, и всего общества в целом [4, с. 4].

Здоровье и здоровый образ жизни чрезвычайно важны для молодых студентов, для их будущего благополучия и достижения поставленных целей, а также для создания семьи и деторождения.

Однако не все студенты относятся к здоровью как капиталу, о котором нужно заботиться и сохранять. На сегодняшний день многочисленные факторы не позволяют студентам поддерживать здоровый образ жизни. Кроме того, не предпринимаются какие-либо меры для сохранения и развития данного «капитала».

Образ жизни студента можно определить как особый способ интеграции и приспособления к новой жизни. Необходимо отметить, что для многих студентов здоровый образ жизни не так уж и важен, так как многие обрели свободу действий и очень уязвимы к мнению других. Именно в этот период многие студенты приобретают вредные привычки для организма (курение, алкоголь, неправильное питание и т.д.). Данные факторы способствуют закреплению нового поведения. Также нельзя не заметить, что нездоровый образ жизни передается от студента к студенту и с легкостью закрепляется.

Данное закрепленное поведение является стимулом для того, чтобы привлечь к себе внимания, чтобы казаться взрослее или просто для расслабления и избавления от стресса.

Изучение данной темы является актуальным, так как мы считаем, что есть необходимость в разработке стратегии для изменения образа жизни и состояния здоровья студентов. Также интеграции здорового образа жизни

студентов будет способствовать информирование об актуальных тенденциях правильного образа жизни.

Проблема исследования: необходимость изучить образ жизни студентов и его влияние на здоровье, а также выделить стратегии оптимизации здоровья студентов.

Объект исследования: образ жизни студентов и факторы, которые влияют на их здоровье.

Цель исследования: выяснить типологию образа жизни студентов и обосновать влияние стиля жизни студентов на их здоровье, а также выделить стратегии улучшения здоровья студентов.

Мы попытаемся проанализировать образ жизни студентов, принятые ими модели и факторы, которые влияют на их образ жизни.

Образ жизни студентов – это приобретённые знания, навыки и умения в результате прямой или косвенной информации и наблюдения за поведением других [5, с. 99].

Исследователи в этой области: Э. Аврам, А. Бэбан, Б. Яамандеску, С. Радулеску – обосновывают, что поведенческие факторы образа жизни студентов бывают:

- **патологические факторы риска**, которые представляет собой заболевания, болезни, травмы и преждевременная смерть. Например, курение, алкоголь, наркотики, незащищенный секс, малоподвижный образ жизни, интернет-зависимость, стресс, нерациональное питание, сердечно-сосудистые расстройства и т. д.
- **защитные факторы здоровья** (например: регулярные упражнения, рациональное питание, адекватное расслабление, сон, социальная поддержка и т. д.) [5, с. 99].

Из-за влияния образа жизни на здоровье студентов первая категория поведенческих факторов называется **патогенным или негативным образом жизни**, а вторая категория – **иммуногенным или позитивным образом жизни** [5, с. 99].

С точки зрения частоты и интенсивности факторы, влияющие на образ жизни у студентов, можно разделить на две категории:

Объективные факторы, связанные с учебным процессом:

- учебные нагрузки;
- выполнение самостоятельной учебной работы во время, предназначенное для сна.

Личностные факторы:

- табакокурение;
- потребление алкоголя;
- несвоевременный прием пищи;
- систематическое недосыпание;
- недостаточная двигательная активность.

Личностные факторы являются доминирующими, они характеризуют основную образ жизни и влияют на здоровье молодых студентов.

Также нездоровый образ жизни студента может проявляться в дефиците важных для организма процессах, таких, как: спортивные упражнения, сон, отдых, здоровое питание и т.д. [5, с. 99].

Чтобы повлиять на образ жизни студентов и обеспечить эффективность психофизиологических вмешательств, необходимо продвигать существующие значимые модели образа жизни. Наиболее часто используемыми моделями для изменения нездорового поведения студента являются:

- модель социального научения (А. Bandura);
- модель убеждений в отношении здоровья (А. Rosenstock);
- теория запланированного поведения (М. Fishbein & А. Ajzen);
- модель изменения стадии (D, Crochaska и С, DiClemente) [5, с. 101].

Модель социального научения – это обоснованные предположения о том, что поведение человека регулируется сложными взаимодействиями внешних и внутренних факторов: социальные процессы оказывают на поведение ничуть не меньшее влияние, чем когнитивные [6, с. 4].

Альберт Бандура разработал модели, основными составляющими частями которых являются:

- **взаимный детерминизм** (поведение, возникающее в результате социальных взаимодействий);
- **знания** (соответствующая информация, которая может изменить рискованное поведение);
- **ожидания** (представления о вероятности последствий поведения);
- **самоэффективность** (уверенность в способности успешно выполнять действия);
- **косвенное обучение** (наблюдение за поведением других и его последствиями);
- **подкрепления** (награды за определенное поведение) [6, с. 101].

Модель убеждений в отношении здоровья (Rosenstock, Becker). Данная модель убеждений в отношении здоровья использовалась для объяснения поведения в отношении здоровья в целом и профилактики принятия неправильных решений в частности. Она связывает социально-психологические теории принятия решений со способностью человека делать выбор между альтернативными вариантами поведения в отношении здоровья. Соответственно, для того, чтобы поведение людей было безопасным, чтобы у них не возникало проблем со здоровьем, они должны осознать то, что у них такие проблемы могут возникнуть. Ученые утверждали, что только осознание тяжести состояния при возникновении проблем сможет заставить людей действовать. К тому же их действия будут определяться их же восприятием благ или препятствий для альтернативного варианта поведения. Наконец, человек должен получить внутренний стимул (например, восприятие физического состояния) или внешний стимул (например, межличностное взаимодействие,

воздействие средств массовой информации или знание о чем-либо опыте) для того, чтобы соответствующее поведение по отношению к здоровью начало проявляться [7, с. 147].

Впоследствии восприятие убеждений в отношении здоровья определяет намерение, которое запускает саногенное или патогенное поведение молодого человека. При этом на убеждения в отношении здоровья влияет информация студента об этом поведении или заболевании, лежащая в основе нескольких факторов:

- общие ценности здоровья («Я беспокоюсь о своем здоровье»);
- убеждения об уязвимости перед определенным заболеванием («Моя мать имеет избыточный вес, поэтому я буду иметь избыточный вес»);
- представления о последствиях болезней (« Я умру, если у меня будет рак легких»);
- психосоциальные переменные (личностные черты, социальные нормы, групповое давление);
- структурные переменные (знания о болезни) [5, с. 101].

Теория запланированного поведения - (Ajzen, Fishbein) - подчеркивает центральную роль убеждений и установок в практике определенного саногенного и патогенного поведения, соответственно, эти убеждения принимают форму субъективных норм, которые могут быть описательными: о чем думает студент, как ведет себя его ближайшее окружение, например:

- мои друзья курят;
- мои коллеги занимаются спортом;
- у моих друзей нерегулярный приём пищи;
- мои друзья регулярно проводят медицинское обследование. [5, с. 102].

Также есть правила, которые отражают такие аспекты: восприятие близких ему людей, намерение практиковать или отказаться от определенного поведения, например:

- некоторые коллеги хотят, чтобы я начал курить;
- мои друзья хотят отказаться от алкоголя;
- близкие мне люди одобряют, если я начну худеть. [5, с. 102].

Эти субъективные нормы вынуждают студента следовать или отказаться от определенных типов поведения. В то же время они отражаются в отношении за или против определенного поведения, например:

- утомительно ходить 10 км в день;
- скучно заботиться о том, что я ем;
- невозможно не есть шоколад;
- я не смогу бросить курить. [5, с. 102].

Двумя другими важными компонентами модели запланированного поведения, наряду с нормами и установками, являются:

Воспринимаемый поведенческий контроль, например:

- я могу бросить курить,

- я знаю, как справиться с препятствиями, чтобы не поддаться соблазну чрезмерного употребления алкоголя; [5, с. 102].
Намерение практиковать поведение, например:
 - я собираюсь пройти общий осмотр у врача в следующие два месяца.
- Субъективные нормы, отношение и контроль поведения являются лучшими предикторами намерения практиковать определенное поведение. [5, с. 102].

Модель стадий изменения поведения (Прочаска и ДиКлементе) предполагает, что изменение определённого поведения происходит постепенно и подразумевает шесть этапов:

- предварительное размышление: нет желания к изменению проблемы или проблема (рискованное поведение) не осознаётся как проблема;
- созерцание: есть намерение изменить рискованное поведение, но без реализации конкретного плана в этом отношении, без изучения способов инициирования поведенческих изменений;
- подготовка к действию: появляется намерение к действию, часто явно выражается намерение и изучаются способы, с помощью которых можно внести изменения;
- действия для достижения ожидаемых изменений, изучение конкретных способов изменения или снижения рискованного поведения;
- поддержание нового поведения, приобретенного после процесса изменений;
- предотвращение рецидивов, то есть рискованного поведения [5, с. 102-103].

В заключение вышеизложенного относительно знания правильного образа жизни студентов, принятых ими моделей и факторов, влияющих на их образ жизни, мы констатируем некоторые из наиболее важных трудностей воспитания здорового образа жизни студентов:

- позитивные последствия здорового образа жизни проявляются через длительные промежутки времени. Например, занятия спортом имеют долгосрочные последствия – улучшение физического и психического благополучия, а последствия невыполнения упражнений – ухудшение физического и психического состояния студента;
- многие виды рискованного поведения имеют незамедлительные положительные последствия, чем здоровое поведение. В результате многие студенты выбирают поведение, которое дает им немедленную положительную награду, независимо от долгосрочных отрицательных последствий. Осведомленность студентов о сложных последствиях поведения и недопущение их морализации и навешивания ярлыков имеет большое значение в процессе формирования у студентов положительного отношения к здоровому образу жизни [5, с. 103].

В итоге можно подметить, что переход к здоровому образу жизни предоставляет студенту следующие привилегии:

- уменьшает и даже устраняет риски заболеваний, тем самым уменьшает затраты на лечение;
- жизнь становится здоровой и долголетней;

- обеспечивает высокую социальную активность и способствует социальному успеху;
- повышает работоспособность организма, снижает усталость, повышает производительность;
- позволяет отказаться от вредных привычек и тем самым увеличивает собственный бюджет, который можно потратить на укрепление и оздоровление своего организма;
- обеспечивает хорошее настроение и оптимизм [8, с.29-30].

Для студенческой молодежи здоровье и здоровый образ жизни носит вспомогательный характер, который выступает средством достижения поставленных целей и удовлетворения разнообразных потребностей студента [8, с.32].

Библиография:

1. ДАВИДЕНКО, Д. Н., ЩЕДРИН, Ю. Н., ЩЕГОЛЕВ, В. А., *Здоровье и образ жизни студентов / Учебное пособие.* Санкт-Петербург, 2005. 94 с. [online] [accesat 28.02.2021]. Disponibil: <https://books.ifmo.ru/file/cdf/29.cdf>
2. BRICEAG, Silvia, *Sănătate psihică și stil de viață / Acad. de Științe a Rep. Moldova, Univ. de Stat «A. Russo» din Bălți, Lab. Stres-Control. Bălți, 2013, c.228, ISBN 978-9975-4252-5-43.*
3. ПЕТРАШ, М. Д., МУРТАЗИНА, И. Р., *Понятие «здоровый образ жизни» в психологических исследованиях.* В: Вестник Санкт-Петербургского университета. Психология и педагогика. 2018, Т. 2, вып. 8, сс. 152-165. [online] [accesat 28.02.2021]. Disponibil: <http://vestnik.scbu.ru/html18/s16/s16v2/05.cdf>
4. ЗАРОДНЮК, Г. В., ЛАРИОНОВА, М. Н., *Основы здорового образа жизни студента. / учеб. пособие для студентов технических вузов – СПб.: Изд-во Политехнич. ун-та, Санкт-Петербург, 2016. 26 с. [online] [accesat 28.02.2021]. Disponibil: http://cersonalii.scmi.ru/sites/default/files/cdf/metod_zozh_-_colitech.izmenenie_1.cdf*
5. MOȘANU-ȘUCAC, Lora., RUSU, Elena. *Modele și factori care influențează stilul de viață al studenților, / Învățământul superior din Republica Moldova la 85 de ani, Probleme actuale ale științelor sociale și umanistice. Vol. 2, Chișinău, 2015, сс. 98-104. ISBN 978-9975-76-160-4. [online] [accesat 15.03.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/81484*
6. БАНДУРА, А., *Теория социального научения.* Евразия, Санкт-Петербург. 2000. 322 с. ISBN 5-8071-0040-9.
7. КАПАЛЫГИНА, И. И., *«Теоретические аспекты исследования воздействия информационно-образовательного пространства на здоровье и поведение человека», / Серия Гуманитарные науки. Республика Беларусь, г. Гродно. 2016. Nr 14(235). Выпуск 30 143. [online] [accesat 16.03.2021]. Disponibil: <https://core.ac.uk/download/cdf/151232509.cdf>*
8. ГРИГОРЕНКО, Д. Е., БУЗУНОВА, А. Д., *Отношение студентов ИППС к здоровому образу жизни.* В: Бакалаврская работа. Красноярск, 2016. 79 с. [online] [accesat 13.03.2021]. Disponibil: <https://core.ac.uk/download/cdf/81246451.cdf>

CZU 78.071.2

**PROCEDEE DE LUCRU ASUPRA CREAȚIILOR MUZICALE
ÎN CLASA DE DIRIJAT CŌRAL**

Iuliana SMETANCĂ, studentă, Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Tatiana BULARGA**, dr., conf. univ.

Abstract: *Choral singing belongs to one of the most widespread forms of interpretation of the art of music. Underlying it are the characteristic legitimacies for any interpretive musical art as a creative process and for processing musical creation through the interpretive means characteristic of choral voices. Unlike other arts: painting, sculpture, music, especially choral, as a temporal art, which reflects reality through sound artistic images, it needs the special mediation of performers. The result of the interpretation depends on a number of objective and subjective factors, among which the most important must be considered: the professionalism of the conductor with his ability and ability to use new methods of working with the choir, the technical training of choir participants, their ability to convey emotionally. the artistic image, the disposition of the musical creation. In this article, the author proposes the results of the research of the problem of working on musical creation in order to train the future conductor, to transmit the artistic message to the receiver.*

Keywords: *choral music, children's choir, choir conductor, musical perception, artistic message.*

Actualmente suntem conștienți de influența semnificativă a spiritului creator în modelizarea personalității umane, scoaterea la iveală a întregului potențial al omului și păstrarea echilibrului lui emoțional – factori ce facilitează un comportament pozitiv al membrilor societății. Educația, fiind concepută ca factor și mediu sociocultural, oferă o dinamică crescândă schimbării omului – unica ființă ce are misiunea divină de a crea și a recepta frumosul artistic.

Evenimentele sociale decurg într-un ritm atât de energic, încât unele concepte ale pedagogiei tradiționale necesită a fi adaptate la noile condiții, deoarece azi pedagogia nu poate fi limitată doar la semnificațiile de *orientare, formare, dezvoltare* a personalității, ci se extinde asupra factorilor de *evoluție, schimbare, adaptare, modelizare*. Una din condițiile evoluției muzicale moderne este păstrarea și transmiterea tradițiilor muzical-interpretative, inclusiv și a concepției muzicii corale – lucru imposibil de realizat în afara educației artistice a elevului. În acest context, acest studiu, într-un sens anume, își va aduce aportul la educația muzicală a elevului, la formarea culturii muzical-estetice.

Prin cultură, omul se poate evidenția în lume, faptul de a fi parte a culturii și acel potențial de creație se dovedesc a fi destul de importante pentru om. Despre conceptul de cultură a vorbit F. Spengler, J.-M. Benoist. V. Vernadski, N. Berdeaev,

P. Sorokin, A. Weber etc., care o definesc ca axă a educației, susținând că elevul nu se va limita doar la valori cultivate de omenire, ci, însușindu-le, își va crea propriile cunoștințe, atitudini, abilități, se vor fundamenta valori spirituale înalte etc. Prin specificul și conținutul său, cât și prin virtuțile sale formative muzica are rolul nu doar să solicite intelectul elevului, ci să îi provoace anumite emoții și sentimente, să-i formeze atitudini și gândire critică asupra actului interpretativ, astfel formându-l ca personalitate.

Înainte de a explica influența educației asupra elevului, considerăm necesară creionarea a două aspecte ale educației pe care le urmărim: educație, în general, și educație muzicală sau artistică, în special. Educația este activitatea conștientă de a-l influența pe om printr-o triplă acțiune: de îngrijire, de îndrumare și de cultivare în direcția creării valorilor culturale și a sensibilizării față de acestea.

Noțiunea de educație artistică este interpretată în literatura de specialitate ca proces individual continuu de autodesăvârșire spirituală a personalității prin multiplele forme de contactare cu artele frumoase, acestea fiind modalități de reflectare a universului în care individul se regăsește ca element principal. Educația artistică este componenta cea mai importantă a educației în general. Definirea și analiza sa la nivel de concept pedagogic este raportată la următoarele criterii: 1. Valoare – frumos artistic; 2. Obiectiv general – formarea-dezvoltarea conștiinței artistice; 3. Obiectiv specific – formarea conștiinței artistice teoretice și practice; 4. Conținuturi particulare formale și nonformale; 5. Metodologic: metodologia de realizare a conținuturilor; 6. Principiile de proiectare și realizare a conținuturilor.

Prin specificul și conținutul său, dar și prin virtuțile sale formative muzica trebuie să solicite nu numai intelectul elevului, ci și, mai ales, afectivitatea, cu implicații directe în declanșarea unor stări, a unor trăiri și sentimente, pregătindu-l pentru vibrația în fața marilor probleme ale vieții. Arta muzicală trebuie să acționeze asupra dimensiunii morale a personalității, contribuind la creșterea unui om frumos, dezvoltat armonios, cu o aleasă sensibilitate pentru valorile estetice, etice și spirituale. Fenomenul artistic, întrecându-se, de-a lungul istoriei, cu evoluția de ansamblu a culturii, a suferit o suită de schimbări. Dinamica creației artistice derivă din necesitatea originalității neistovite, originalitate fără de care arta își pierde capacitatea de declanșare a emoției căreia este menită să îi dea naștere. Implicarea copiilor în diverse forme de activitate artistică este destul de benefică în acest sens. Și totuși, în ciuda tuturor practicilor artistice existente, cântului vocal-coral îi revine locul de frunte. Fie că acesta face parte din arta populară sau din arta academică, ori că aparține chiar genurilor concertistice de diferită orientare, interpretarea vocal-corală rămâne a fi un fenomen cultural universal.

Cultura corală este una dintre cele mai vechi tipuri de activitate artistică. Modulile sale de dezvoltare diferă de la o țară la alta, însă întotdeauna conțin trei componente interdependente: unitatea creativității, interpretarea corală și pedagogia artei corale. În același timp, nu putem să nu remarcăm că o cultură corală este parte a culturii muzicale, iar muzica corală este o formă de interpretare muzicală care se supune legiților generale interpretative.

În condițiile secolului al XXI-lea, în care întâlnim frământări în toate compartimentele vieții, un rol deosebit în modelarea copiilor și tinerilor îl are educația artistică prin intermediul cântului coral, care aduce un plus de echilibru intelectual și emoțional, stimulează creativitatea, fiind esențială în vederea formării personalității umane. Cu siguranță putem susține că arta corală este cea mai democratică formă de manifestare muzicală. În țările occidentale corul are o importanță foarte mare în viața culturală a societății. Corul contribuie la echilibrarea morală a individului – parte a societății moderne. Dezvoltă și sporește dragostea față de lucru în echipă. Participarea elevului în structura formației corale contribuie la conștientizarea apartenenței la grup, la disciplinarea și socializarea acestuia. Totodată, trecerea de la studiul în grup mic (partiție) la interpretarea în ansamblu (cor unit) determină dezvoltarea capacității de autocontrol (emoții stări, sentimente), a capacității de concentrare și memorare.

Formația corală este instrumentul dirijorului. Profesionalismul colectivului coral depinde în mare măsură de profesionalismul dirijorului. Ca și orchestra, corul este un instrument emițător de multe și diferite sunete concomitent și poate atinge perfecțiunea numai în măsura în care dirijorul este capabil să-i îngemăneze cu pricepere elementele componente, iar mai apoi viață din propriul său suflu artistic. Dirijorul de cor are rolul de a modela ansamblul, începând de la modul de emisie a sunetului și de la alegerea repertoriului (care este un aspect deosebit de important, în funcție de posibilitățile tehnice ale ansamblului). În condițiile sec. al XXI-lea, sarcina dirijorului este din ce în ce mai dificilă, având în vedere existența unei palete repertoriale deosebit de bogate. În funcție de repertoriul ales, dirijorul poate modela gustul artistic al formației și performanțele acesteia. Interacționând cu colectivul coral, dirijorul de cor îndeplinește o serie de sarcini care fac parte din structura activității sale profesionale. Măiestria dirijorului nu este determinată numai de nivelul său de cunoștințe și abilități, ci de o serie de competențe sincretice și interdependente. Succesul activității profesionale a dirijorului de cor este influențat și de deținerea ideilor clare despre competențele profesionale necesare pentru a asigura eficacitatea acțiunilor sale. Artă dirijorală reprezintă, așadar, fără îndoială, o sinteză între procesul tehnic și cel de creație, și tocmai din aceste două elemente rezultă rolul multilateral al dirijorului, în calitatea sa de conducător al unui colectiv artistic, unde în studiul unei partituri corale, exersarea tehnicii dirijorale nu va fi scopul în sine, ci prin exersare acesteia se va tinde spre performanța artistic-interpretativă. Interpretarea nu înseamnă reproducerea mecanică a unei piese muzicale, ci un act de creație artistică. Dirijorul și interpretul constituind două noțiuni care se întrepătrund, se contopesc, devenind un tot unitar.

Pe tărâm pedagogic, dirijorului îi revine rolul de a forma și educa colectivul artistic. Creșterea nivelului artistic al colectivului se poate realiza prin diferite mijloace. Condițiile specifice de muncă pentru fiecare grup coral în parte, gradul de pregătire al membrilor formației respective, îl va determina pe dirijor să folosească cele mai eficiente metode pedagogice, în scopul realizării dezideratului artistic propus. Nucleul tuturor acțiunilor trebuie să devină centrarea pe dezvoltarea personalității viitorului dirijor, repertoriul fiind un mijloc de realizare a competențelor. În

concluzie, formarea unui dirijor de cor este o activitate complexă și de durată care vizează atât dezvoltarea abilităților și competențelor muzicale privind decodificarea semnificativității textului partiturii și recrearea interpretativă a imaginii expresive a fiecărei creații abordate, cât, mai ales, dezvoltarea și formarea tehnicii dirijorale prin care își transmite intențiile coriștilor interpreți. Capacitatea dirijorului de a înțelege subtilitatea conținuturilor expresive ale unei creații este direct proporțională cu sensibilitatea și cultura sa, generală și muzicală, iar modul cum dirijorul reușește să transmită coriștilor toate aceste subtilități semantice „ascunse” în textul partiturii se poate observa în claritatea și concizia tehnicii dirijorale, în ansamblul formelor ei de manifestare – gestică, mimică și ținută corporală.

Studiul unei partituri corale, indiferent de apartenența sa ca gen, formă, stilistică, va fi tratată în cadrul unui sistem de elemente adresat direct simțurilor, care pornește de la asimilarea conținutului textului muzical: citirea notelor și intonarea lor în gând, fără a avea la îndemână un instrument muzical, un alt unghi ar fi partea tehnică de descifrare și exersare a gestului dirijorale asupra partiturii corale. Descifrarea și tratarea mesajului poetic este o altă parte importantă în studiul unei partituri, concepția și stilistica raportată la perioadă în care a fost creată și desigur stilistica proprie compozitorului lucrării, fiind urmată de tratarea filosofică a lucrării, și, în sfârșit, interpretarea artistică a lucrării. Doar atunci când acest sistem de elemente este asimilat în totalitate, dirijorul se poate prezenta în fața corului și de a studia partitura împreună cu colectivul coral, astfel, studiul partiturii, în particular, este dovada profesionalismului unui dirijor format sau a dirijorului în devenire. Studiul teoretic și experiența practică demonstrează că este extrem de important a ține cont asupra faptului că în timpul orei în clasa de dirijat (în afara lucrului cu corul), nu se va face abstracție de la existența unui cor imaginar în fața elevului-viitor dirijor, deci orice gest va fi adresat corului (imaginar) sau unei partiții corale.

Există numeroase modalități de studiu al lucrărilor corale: în unele studii metodice se propune ca prin formarea sunetului vocal-coral necesar, care a acumulat sensul și imaginea artistică a operei, să putem rezolva atât problemele legate de tehnică, cât și cele artistice. Putem concluziona că la un moment dat fiecare dirijor își construiește propria metodologie, care se asimilează și se formează datorită condițiilor obiective ale unei activități creative specifice, fundamentată din „moștenirea” marilor pedagogi și dirijori ai lumii. Unul din pedagogii-piloni ai dirijatului coral, Pavel Cesnocov, care ne-a lăsat o imensă moștenire teoretico-aplicativă, vorbește despre triada clasică: cor - lucrare corală - dirijor, iar metoda tradițională de lucru asupra unei lucrări muzicale este împărțită în trei etape: tehnică, artistică și concertistică. În prima etapă este necesar să se depășească toate dificultățile tehnice în interpretarea compoziției, până la sfârșitul primei perioade, lucrul asupra textului sau partea tehnică externă este concomitent îndeplinit. Cea de-a doua etapă a studiului lucrării oferă cel mai larg domeniu de aplicare pentru dirijor ce ține de realizarea creativă a ideilor artistice ale compozitorului. Sarcina etapei a treia este de a oferi performanței integritate și completitudine artistică. Desigur, etapele enumerate nu au limite de timp stricte sau schemă structurată de studiu al lucrărilor corale, acest lucru este și logic:

în primul rând, este imposibil să se recomande termene specifice pentru această etapă, etapei de lucru cu corul asupra unei opere și, cu atât mai mult, să se determine limitele acestora. De multe ori munca tehnică și artistică se desfășoară în paralel. Acest lucru fiind specific artei muzicale, însă există câteva detalii a căror succesiune nu poate fi schimbată, și anume: la începutul studiului lucrării muzicale sarcina principală este de a stăpâni materialul muzical, iar la final, de a rafina aspectele tehnice ale spectacolului, concentrându-se asupra întruchipării imaginii artistice.

Bibliografie:

1. BABII, Vladimir, BULARGA, Tatiana. *Praxiologia inovativ-artistică*. Iași: Editura Artes, 2015. 139 p. ISBN 978-606-547-276-1.
2. BULARGA, Tatiana. *Eficiența învățământului artistic*. Iași: Editura Performantica, 2020. 100 p. ISBN 978-606-685-752-9 37.
3. DRĂGAN, A.O.V. *Curs de dirijat coral*. București: Editura fundației România de mâine, 2007. 192 p. ISBN 978-973-725-682-9.
4. KABALEVSKI, D. *Cultivarea cugetului și sufletului*. Chișinău: Lumina, 1987, 224 p.
5. MARIAN, E. *Metode de instruire a obiectului ansamblul coral în studierea muzicii contemporane*. Chișinău, 2018. 34 p. ISBN 978-9975-87347-5.
6. POPESCU, M. *Sinteze privind arta și tehnica dirijorală corală în muzica românească*. Constanța: Editura Europolis, 2008. 232 p. ISBN 978-973-676-285-7.
7. ЖИВОВ, В. Л. *Хоровое исполнительство: Теория. Методика*. Практика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательство ВЛАДОС, 2018. 287 с. ISBN 978-5-906992-99-4

CZU 373.1.036

DEZVOLTAREA IMAGINAȚIEI CREATIVE A ELEVILOR PRIN INTERMEDIUL ACTIVITĂȚILOR MUZICAL-DIDACTICE

Mihaela MELNIC, studentă, *Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Tatiana BULARGA**, dr., conf. univ.

Abstract: *This article reflects some theoretical and practical aspects of one of the current problems of the educational process such as the development of the creative imagination of children in music education lessons. The author tends to present the results of research aimed at initiating students in music-artistic creation activities, which offers students extremely great opportunities in developing abilities to create, in developing imagination, fantasy, sensitivity and emotional receptivity, when students independently seek ways to solve of creative activities or other problems is evident the presence of non-standard situation, the manifestation of creative spirit, which shows the presence of the student's ability to think independently, to be able to create something new, original, valuable or individually.*

Keywords: *imagination, creativity, educational process, creative thinking, curriculum, music education lesson.*

Activitatea de creație contribuie la dezvoltarea, în primul rând, a capacităților muzical-creative, dar totodată ea duce la stimularea tuturor forțelor psihice ale copilului, la stimularea imaginației, la dezvoltarea gândirii, la mobilizarea spiritului de observație, ingeniozitate etc. Improvizând sau compunând ceva, elevii se străduiesc să transmită dispoziția propusă, asimilând astfel elementele expresivității muzicale, ei se concentrează asupra redării cât mai adecvate a stărilor emotive sugerate de profesor sau de o lucrare dată ca exemplu.

Creația muzical-artistică este o activitate cu caracter de sinteză, deoarece improvizând, copiii exercită în același timp trei roluri: de „compozitor”, de „interpret” și de „ascultător”. Totodată, nu întâmplător, în denumirea activității este prezent și termen „artistică”, ce presupune îmbinarea muzicii cu alte arte frumoase, legătura sunetului cu cuvânt, cu mișcare, cu culoare și toate mijloace de expresie specifice altor arte.

Exercițiile / activitățile de creație muzical-artistică se practică prin realizarea însărcinărilor, ce au ca obiectiv dezvoltarea aptitudinilor muzicale și a imaginației, stimularea dorinței de a comunica cu muzica.

Activitățile de creație muzical-artistică pot fi distribuite în două categorii:

1. Improvizări ritmice (imitarea ritmică a mișcărilor; improvizarea intonațiilor ritmice, tipice cântecelor, dansurilor populare, jocurilor de copii);

2. Improvizări melodice (improvizarea intonațiilor în diferite modalități emotive – interogative, de mirare, de bucurie; imitarea fenomenelor sonore naturale – cu vocea sau la instrument muzical; improvizarea melodiilor de leagăn; improvizarea acompaniamentului timbral la melodiile cunoscute cu ajutorul instrumentelor de percuție – triunflu, tobițe, clopoței, dairea).

Activitatea de creație muzical-artistică presupune improvizarea creativă inventivă a elevilor, care se realizează prin forme de activitate individuală sau colectivă și e orientată spre descoperirea și dezvoltarea continuă a capacităților creative ale elevilor. În rezultatul acestei activități prin eforturile de gândire, imaginație, fantezie, emotivitate a elevilor se creează produsul creativ în formă de melodie, mișcări muzical-ritmice sau acompaniament instrumental al lucrărilor muzicale. Ceea ce este specific creației muzicale a copiilor stă la baza tradiției cântecului popular și a modului de interpretare populară, și anume sinceritatea, spontaneitatea de exprimare, sincerismul creativ. Creația este activitatea omului ce creează valori noi, materiale sau spirituale, având valoare socială, dar în cazul creativității copiilor/elevilor mai mult valoare individuală – de autoexprimare/ automanifestare și de dezvoltare a capacităților individuale.

Construirea instalației tehnice și crearea unei opere de artă frumoasă – și una, și alta cer de la creator eforturi considerabile volitive, emotive, de gândire etc. Improvizatorului/artistului și gânditorului/inventatorului nu-i este cunoscută hotărârea ce stă în fața lor, el trebuie să hotărască necătând la faptul că a fost găsită soluția până la el de altcineva. Activitatea creativă este forma naturală de autoexprimare, de manifestare a propriei individualități.

Printre condițiile necesare pentru manifestarea degajată a creativității elevilor pot fi numite:

- volumul mare de impresii, ce a rămas în urma contactului cu arta, care vor deveni exemple pentru creații viitoare și sursa lor;
- acumularea experienței interpretative și auditive. Dezvoltarea creativității copiilor începe cu exerciții ce necesită o orientare inițială (modifică, alcătuiește), apoi se va face trecerea la exerciții/activități, ce contribuie la formarea capacităților creative.

O condiție importantă pentru dezvoltarea la elevi a capacităților creative în diverse forme profesorul trebuie:

- să creeze o atmosferă psihologică pozitivă, favorabilă în clasă, în care copiii se vor simți confortabil și degajat;
- să prindă reacția elevului și să-i ajute să-și desfășoare gândul, ideea creativă mai departe fără a interveni;
- să încurajeze ideile copiilor și dorința de a crea, să stimuleze imaginația, dorința de a contacta cu muzica.

Dezvoltarea capacităților creative ale elevilor claselor gimnaziale, la lecția de educație muzicală, a fost și rămâne una din cele mai actuale obiective ale procesului educațional școlar, așa precum omul, trăind emoția de bucurie, începe a trăi o viață mai plină și mai interesantă.

În toate timpurile, problemele creativității preocupau autorii/cercetătorii din domeniile psihologiei, pedagogiei, muzicologiei.

Unii cercetători susțineau că creația copiilor, ce nu se sprijină pe o teorie, este profanarea artei și, dacă are loc, se realizează doar de copiii dotați. Neînțelegerea tuturor posibilităților creative ale copiilor a fost depășită prin aprobarea rezultatelor teoretice și experimentale reflectate în lucrările unui șir de savanți cu renume (B. Teplov, B. Iavorskii, O. Apraxina, N. Vetlughina, M. Rumer, G. Righina, L. Vâgotskii și alții). Creativitatea este considerată a fi un stil de lucru marcat de o flexibilitate a gândirii, percepție și soluționare a problemelor prin multiple variante. Ea se caracterizează printr-o mare flexibilitate, fluiditate a idelor.

Creativitatea este o structura extrem de complexă, care nu se caracterizează numai prin originalitate. Nu este exacerbara unei calități dusă până la limitele sale maxime. Creativitatea este capacitatea individului de a crea, de a imagina și de a realiza niște lucruri/produse noi, reprezentând capacitatea de descoperire a unei soluții noi, originale la o problemă.

Stimularea potențialului creativ al elevilor reprezintă unul din principalele obiective ale educației muzicale școlare. În condițiile lecției de educație muzicală e necesară dezvoltarea creativității fiecărui elev, așa încât viitorii absolvenți ai liceelor să poată contribui la progresul socio-cultural al țării prin potențialul său inventiv în diverse domenii. Învățarea creativă a muzicii se bazează pe capacitatea elevului de a elabora ceva nou, original, valoros, important și util, în primul rând pentru sine, pentru propria dezvoltare. Procesul dat stimulează imaginația și curiozitatea, inițiativa și încrederea în forțele proprii, independența în găsirea variantelor soluțiilor.

Potențialul creativ, despre care deseori vorbim și spre dezvoltarea căruia tindem, constă într-un stil de lucru, ce se caracterizează printr-o abordare flexibilă a

lucrurilor, a fenomenelor, a mijloacelor de expresie, care sunt abordate din mai multe puncte de vedere. Modul creativ de a percepe lumea, procesul de studii, materia de studiu se caracterizează printr-o mare flexibilitate și fluiditate.

Persoanele creative sunt nonconformiste, având simțul jocului, simțul umorului dezvoltat, având de asemenea o oarecare independență și o mare sensibilitate. Sunt persoanele ce cheltuiesc mai mult timp cu crearea noilor produse (creații artistice, mijloace, instalații tehnice etc.), descoperirea de strategii, de legități.

Educatorul poate aprecia nivelul de dezvoltare la elev a capacităților și a creativității numai atunci când elevul este încadrat în activitățile respective, cele de creație muzical-artistice (muziciere, improvizare, compunere).

Succesul elevilor la activitatea de creație muzicală depinde, în mare parte, de nivelul de dezvoltare a aptitudinilor muzicale și de capacitățile psihice generale. Printre capacitățile obligatorii pentru inițierea reușită a elevilor claselor gimnaziale în activitățile de creație muzical-artistice numim: auzul muzical (auzul înălțimii sonore, timbral, intonațional sau melodic și armonic), simțul modului, simțul ritmului.

Noi considerăm că în activitatea de creație muzical-artistice promovată la lecțiile de muzică este foarte important, în primul rând, de a depista nivelul de dezvoltare a aptitudinilor muzicale la elevi, pentru ca ei ulterior să fie antrenați în procesul de creație, care va aduce o satisfacere psihologică și va duce la dezvoltarea muzicală efectivă a elevilor. Trecem la analiza acelor aptitudini muzicale și la integrarea lor în termen de muzicalitate, care determină reușita elevilor la rezolvarea problemelor de creație.

Auzul muzical. Organul de auz reprezintă un mecanism destul de complex. Cea mai activă parte a lui este legată cu închipuirile despre articulare, respirație, despre gestiunea cu vorbirea. Altă parte se asociază cu stările interne simultane, care se exprimă prin voce sau intonație.

Auzul muzical se constituie din următoarele componente:

Auzul melodic-tonal. Este vorba de simțul *înălțimii sonore*. Această însușire a auzului muzical este legată, psihofiziologic, de voce, de motorica vocală/instrumentală. Chiar și atunci când nu cântăm/executăm la instrument, corzile vocale vibrează la unison cu muzica audiată sau cântată la un instrument. Acest lucru are loc și în cazul activității auzului interior, atunci când fredonăm lăuntric o anumită melodie. Cea mai firească și productivă cale de cultivare a auzului melodic-intervalic este cântul vocal sau formele de creație muzicală vocală (improvizare vocală, improvizare vocală cu acompaniament instrumental executat la instrumentele elementare de copii).

Auzul melodic-intonațional sau melodic „orizontal”. Este o manifestare a auzului melodic prin care se înțelege perceperea liniei melodice ca structură orizontală semantică. În practica muzicală educațională prin „auz melodic” de asemenea se subînțelege doar primul aspect. Conform opiniilor specialiștilor, acest aspect – gradul de exactitate, de precizie a intonării sunetelor, adică precizia producerii lor sonore – ține de manifestarea auditivă elementară a auzului. Nivelul superior al auzului melodic ține de categoriile de ordin artistic, de caracterul intonării-executării melodului ca exponent al conținutului, al aspectului poetic al lucrării, ține de tensiunea

emoțional-psihologică a liniei sonore. În cazul al doilea al manifestării auzului melodic, mișcarea sonoră se percepe nu ca sunete izolate, ci ca intervale-intonajii care exprimă o anumită stare psihologică. Conform clasificării deja cunoscute, putem vorbi aici de aspectul „tehnic” și de aspectul „artistic” al auzului melodic.

Auzul melodic (intonajional) se manifestă în toate formele de creație muzical-artistică (improvizare vocală și instrumentală, muziciere, compunere), deoarece melodia și perceperea ei constituie esența oricărui act muzical.

Auzul armonic presupune auzirea sonorităților în construcții verticale. Auzul armonic, deopotrivă cu cel polifonic, este considerat aptitudine muzicală de grad superior în evoluția muzical-auditivă. Auzul armonic, în viziunea multor autori, reprezintă treapta superioară în ierarhia dezvoltării muzicale a elevilor, în viziunea noastră, premisa hotărâtoare în contextul conceptului integralității abilităților muzicale vizavi de formarea calitativă a elementelor interpretative la elevii - pianiști. Legătura AA cu AM constă în simțirea intervalelor și rezolvărilor armonice.

În literatură se evidențiază două tipuri ale auzului armonic:

- a) auz armonic pe verticală, acordul ca unitate armonică propriu-zisă;
- b) auz armonic pe orizontală, mișcare „pe linie” a acordurilor și succesiunilor armonice în dinamica lor dramaturgică.

Bazele acordice/armonice ale lucrării muzicale nu sunt construcții sonore abstracte, dar, în primul rând, o linie expresivă de aspect afectiv, care declanșează senzații estetice. În practica muzicală educațională, dezvoltarea capacității de a percepe expresivitatea armonică a lucrării rămâne în umbră, pe când ea constituie o componentă indispensabilă a imaginii artistice generale a lucrării, aprofundând perceperea.

Auzul armonic în condițiile creației muzical-artistice poate fi stimulat prin următoarele procedee:

- analiza discursului sonor al unei lucrări muzicale audiate (în cadrul audiției muzicii sau cântului vocal-coral) cu urmărirea schimbărilor în caracterul lucrării, parvenite datorită schimbărilor în latura armonică a acesteia;
- executarea în grup la instrumentele muzicale pentru copii (xilofone, metalofone, pian, acordeon, flaut, fluiet etc.) a succesiunilor armonice și improvizarea în baza acestora a melodiilor adecvate;
- improvizarea/compunerea la auz a acompaniamentului armonic la o melodie și viceversa.

Auzul timbro-dinamic presupune sesizarea coloristicii, a paletelor cromatice a discursului sonor. Sunetul poate fi variat: „cald” sau „rece”, „luminos”, „deschis” sau „sumbru”, „viu”, „aprins” sau „catifelat”, „aspru” sau „moale” etc. Auzul timbro-dinamic se consideră a fi una din manifestările avansate ale auzului muzical, deoarece natura lui presupune operarea, în special, cu categorii de ordin artistic-estetic, muzical-poetic și nu doar tehnic-sonor. Prezența și cultivarea auzului timbro-dinamic este importantă în toate formele de activitate muzicală, începând cu auzirea muzicii și terminând cu compunerea, crearea de către elevi a muzicii. Culoarea sunetului ține, la fel, de bogăția lui armonică, adică de prezența armonicilor în componența lui. Lucrul acesta capătă o însemnătate aparte în formarea la elevi a deprinderilor de creare a muzicii prin diferite forme (improvizare, muziciere, compunere).

Unii cercetători tratează această însușire a auzului muzical ca aptitudine de a reproduce în conștiința auditivă interioară combinații și îmbinări sonore percepute anterior.

Orice activitate muzicală necesită nu doar o reproducere mecanică „rece” a unor structuri sonore, ci presupune o tratare personală, o atitudine creativă. Și aici în ajutor vine auzul intern. Auzul intern este un fenomen de natură complexă, incluzând în sine toate aspectele auzului muzical: melodic, ritmic, armonic, dinamic, timbral etc. Este constatat fenomenul fredonării auditive ca act involuntar. Aceasta constituie o formă de manifestare a auzului intern. Fenomenul fredonatului este extrem de actual în cazul antrenării elevilor în activitățile de creație muzicală, când în gândirea și, respectiv, în interiorul auzului (în auzul intern) apar creațiile muzicale, fie sub formă de improvizare, muziciere sau compunere.

Auzul modal reprezintă facultatea de a percepe sunetele muzicale sub aspectul tensiunii lor gravitaționale, tendința sunetelor / acordurilor unul spre altul: cele instabile spre cele stabile. Muzica o face nu sunetele luate separat, dar relațiile dintre ele – relația de încordare – de stingere, acumulare – scădere de energie etc. Sunetele sunt vii doar în interiorul modului muzical, major sau minor, fiind percepute în afara modului muzical ca sunete separate ele sunt doar sonorități abstracte, obiecte acustice. Simțul adevărat al muzicii anume de aici pornește. Tensiunea, energia, forța, vraja ei se datorează, în mare parte, modului, adică tensiunii modale. Deoarece e vorba de o însușire „ascunsă” de a putea sesiza / simți relația dintre sunete – aptitudinea dată mai este definită nu „auz modal”, ci „simț modal”. Dezvoltarea auzului modal este foarte importantă pentru a simți muzica anume ca muzică, ca tensiune psihică, ca energie. Fără implicarea acestei aptitudini nu putem vorbi despre un succes creativ al elevului. Simțul modului se dezvoltă destul de efectiv în cadrul activităților de creație muzicală, bineînțeles, cu condiția înaintării însărcinărilor de creație în mod diferențiat, în funcție de gradul de dezvoltare a elevilor.

Simțul ritmului muzical este unul din elementele centrale ale muzicii și respectiv – elementul central al oricărei activități muzicale practicate la lecția de educație muzicală. Am putea afirma că muzica ar purcede de la ritm, pentru că o anumită succesiune ritmică doar pe un singur sunet fără o înălțime exactă deja creează simțul a ceva muzical. Elementul melodic la fel este considerat ca primar, dar dacă un ritm fără melodie ar putea induce la noțiunea de muzică, atunci niște sunete emise separat fără nici o organizare ritmică n-ar constitui nici un fel de muzică, în acest sens, simțul ritmului muzical constituie una din aptitudinile muzicale de bază. Ritmul muzical se prezintă sub două aspecte:

- a) tehnic-fizic, ca principiu de organizare;
- b) psihic, ca stimul de stări afective.

Inițierea elevilor în activitățile muzicale cu conținut creativ, conform obiectivelor, conținuturilor și strategiilor curriculare, va contribui simțitor la dezvoltarea atât a aptitudinilor muzicale menționate, cât și a fenomenelor psihice necesare personalității.

Una dintre asemenea laturi psihice ale personalității elevului constituie emotivitatea, dar și una dintre cele mai necesare însușiri ale ființei umane în legătură cu cu-

noașterea artei muzicale. Trăirile artistice depind în mare măsură atât de conținuturile creației muzicale, cât, mai ales, de stările psihice și fizice ale elevului, de experiențele anterioare. Deoarece, sub aspect teoretic, natura, modul funcționării emoției rămâne ipotetic, sub aspect practic, ea poate fi reglată în măsură anumită prin modelarea atenției. Din mulți stimuli artistici (imagini poetice, audio și video sonore, plastice etc.) elevul alege, solicită acele care prezintă pentru el la moment interes deosebit, corespunde trebuințelor personale, gustului individual. Așadar, obiectul supus studiului în cadrul lecțiilor de educație muzicală constituie obiectul atenției voluntare.

În strânsă legătură cu atenția se prezintă voința, capacitate de a-și actualiza și realiza intențiile individuale. E știut că elevii claselor gimnaziale sunt în stare să regleze eforturile sale volitive întru atingerea scopurilor, adică întru înfruntarea greutăților ce apar în procesul realizării sarcinilor de creație.

O viziune competentă a profesorului asupra modului/strategiei de stimulare a auzului muzical și a întregului complex de aptitudini muzicale a elevilor în procesul de creație muzical-artistice poate fi realizată doar în cazul când fiecare din componentele lui sunt diagnosticate înainte de a înainta elevilor acele sau alte însărcinări de creație.

Interferența sunetelor/ ritmurilor/ acordurilor/ timbrurilor cere **integrarea** aptitudinilor muzicale – necesitate formativă care în majoritatea cazurilor este neglijată de factorii de decizie ai învățământului muzical instituționalizat.

Marea majoritate a elevilor vârstei preadolescente nu dispun de experiență suficientă pentru a crea, în timp ce au o dorință foarte mare de a compune, improviza, interpreta propriile creații la diverse instrumente muzicale. În această situație elevii duc pierderi considerabile în vederea dezvoltării muzicale generale și în vederea automanifestării prin formele de creație muzical-artistice. Din cauza lipsei de antrenament prin exerciții speciale, mulți elevi nu utilizează rezervele programului său genetic/aptitudinal pentru performarea lor prin domenii de activitate muzicală creativă, care constituie un mijloc efektiv de formare a personalității culte.

Pentru formarea deprinderilor de a crea muzica (intonații, fraze, melodii, creații de anumite forme – monopartită, bipartită etc.) pentru dezvoltarea a astfel de aptitudini cum este simțul ritmic și, mai ales, pentru învingerea barierelor psihologice, pentru stimularea sensibilității emoționale la muzică, considerăm extrem de util de a iniția sistematic elevii claselor gimnaziale în următoarele tipuri de activități de conținut muzical-didactic general și cel de creație:

- perceperea și intonarea/interpretarea construcțiilor melodice a creațiilor audiate;
- identificarea timbrului instrumentului dintr-un grup de instrumente și linia lui melodică, identificarea timbrului anumitor grupuri de instrumente în cadrul lucrărilor muzicale audiate;
- reproducerea vocală și instrumentală a unor melodii cunoscute anterior;
- evidențierea ritmurilor și refacerea lor în melodiile audiate;
- compunerea – expres a melodiilor, ritmurilor;
- improvizarea/muzicierea individuală și în ansamblu cu profesorul/elevii;
- intonarea vocală cu susținerea instrumentală.

Aptitudinile muzicale mai pot fi clasificate și după genul activității muzicale, diferențându-se, astfel: *aptitudini generale*, necesare pentru toate tipurile de activitate muzicală și *aptitudini specifice*, necesare unui anumit tip de activitate: compunere, interpretare (instrumentală, vocală, dirijorală), audiere.

Manifestarea elevilor cu succes în acea sau altă activitate depinde, în mare măsură, de aptitudinile, capacitățile individuale și de vârstă. După cum am menționat anterior, printre capacitățile obligatorii pentru inițierea în activitățile muzicale evidențiem: auzul muzical și componentele sale (auzul înălțimii sonore, timbral, intonațional sau melodic și armonic), simțul modal sau sensibilitatea tonală, simțul ritmic.

Un loc de seamă în realizarea problemei aptitudinilor și talentelor personalității îi revine educației muzicale, mai ales dezvoltării la elevi a aptitudinilor de creație. Ar fi greșit să credem că elementul creativ lipsește la lecțiile de muzică și în cadrul activităților din afara orelor de curs. În majoritatea cazurilor însă nu putem spune că există aici un sistem coerent. De aceea, vorbind despre căile de dezvoltare a creației muzicale, propunem următoarea strategie de inițiere a elevilor claselor gimnaziale în activitatea de creație muzical-artistică.

Conform curriculumului la educația muzicală în clasele a V-a – a VII-a, pot fi practicate activități cu următorul conținut.

Etapa pregătitoare de creație (clasa a V-a) poate să cuprindă:

- 1) dezvoltarea imaginației;
- 2) dezvoltarea simțului ritmic;
- 3) pregătire pentru improvizare cu ajutorul instrumentelor-jucării;
- 4) dezvoltarea simțului de mod;
- 5) însușirea elementelor de teorie muzicală.

Primul compartiment presupune realizarea exercițiilor de improvizare a unui ritm elementar, profesorul le propune, de obicei, elevilor să improvizeze ritmul denumirilor de orașe, sate, numelor de oameni, zicătorilor, mersul liber prin tropăit de picioare, prin bătăi din palme. Tot aici pot fi făcute primele încercări de a compune poezii de una-două strofe și însoțirea lor ritmică.

Compartimentul al doilea include exerciții de dezvoltare a simțului ritmic prin însușirea dexterităților de mișcare sub acompaniament muzical, improvizarea mișcărilor în ritmul muzicii audiate. Pe cele dintâi copiii le însușesc la intrarea în clasă sub acompaniamentul maeștrilor, cântecelor cu ritm cadentat, la careurile festive etc. Improvizarea mișcărilor în ritmul muzicii se realizează astfel: după ce elevii iau cunoștință de o serie de exerciții de mișcări în cadrul lecțiilor după modelul propus de profesor, se pot da teme pentru acasă, de exemplu, improvizarea mișcărilor simple însoțite de muzica cunoscută. Cele mai reușite improvizări pot fi executate cu elevii la lecția următoare sau în timpul recreației.

Compartimentul al treilea se reduce la exerciții de familiarizare cu specificul fiecărui instrument din familia celor de percuție sonoră (tobe, trianglu metalic, timpane, castaniete ș. a.) și de percuție melodice (xilofoane, metalofoane, clopoței), însușirea unor procedee de interpretare la aceste instrumente.

Dezvoltarea simțului de mod (compartimentul patru) are loc în procesul interpretării vocale, instrumentale, în timpul audierii diverselor genuri ale muzicii și este însoțită de comentariile verbale ale celor audiate și interpretate de către profesor și elev.

Compartimentul al cincilea se reduce la însușirea elementelor de teorie muzicală cu ajutorul utilizării tabelelor ce indică diferite grupări ritmice de note „pătrimi”, „optimi” și pauzele respective; scheme de mișcări melodice, construite pe treptele gamei, însușite de elevi la etapa respectivă.

În clasa a V-a improvizarea cuprinde activitățile:

- 1) Improvizarea vocală presupune efectuarea exercițiilor cu următorul conținut:
 - a) improvizarea voluntară a intonațiilor ritmice pe textul unei poezii;
 - b) improvizarea vocală fără text, cu ajutorul silabelor, vocalelor (ta-ta, ti-ti, „ă”, „o”, „u”). Astfel de exerciții pot fi practicate la începutul lecției cu scopul de a-i dispune pe elevi pentru cânt sau înainte de învățarea unui cântec nou.
- 2) Improvizarea instrumentală cuprinde:
 - a) exerciții de improvizare a unui ritm cu ajutorul instrumentelor de percuzie sonore;
 - b) exerciții de improvizare a melodiei pe ritmul dat cu ajutorul instrumentelor de percuzie melodice.

Începând cu clasa a V-a, elevii vor trece treptat la compunerea mixtă cu aplicarea elementelor de improvizare vocală și instrumentală. Treptat profesorul le va altoi cunoștințe și capacități de sintaxă muzicală în procesul analizei pieselor prevăzute pentru audiere și interpretare. Astfel, în clasa a V-a se va continua perfecționarea deprinderilor de interpretare la instrumentele elementare (tehnica interpretării, tipurile de improvizare cu ajutorul acestor instrumente), elevii vor lua cunoștință de unele elemente de însoțire metro-ritmică și armonică a melodiilor compuse (alegerea metrului, ritmul basmului necesar din 2-3 bași posibili propuși de profesor).

Etapele și componentele de creație în clasele gimnaziale se desfășoară în strânsă legătură și pe baza activităților muzicale principale: audierea și interpretarea. Ceva mai mult timp necesită familiarizarea elevilor cu instrumentele muzicale utilizate în activitatea de creație. De aceea ar fi bine, ca profesorul să întreprindă o serie de repetiții în afara lecțiilor. Pentru activitățile de creație elevii trebuie să aibă la îndemână un album/caiet în care să fixeze ritmurile improvizate, textele literare, precum și un caiet de note. Mai e necesar de aprovizionat elevii cu instrumentele muzicale.

Bibliografie:

1. AMABILE, Maria. *Creativitatea ca mod de viață*. București: Editura Știință & Tehnică, 1997, 251 p.
2. ANTONESCU, George. *Pedagogia generală*. București: Editura Scrisul românesc, 1943. 585 p.
3. BABII, Vladimir, BULARGA, Tatiana. *Praxiologia inovativ-artistică*. Iași: Editura Artes, 2015. 139 p. ISBN 978-606-547-276-1.
4. BULARGA, Tatiana. *Eficiența învățământului artistic*. Iași: Editura Performantica, 2020. 100 p. ISBN 978-606-685-752-9 37.
5. BULARGA, Tatiana. *Psihopedagogia interesului pentru muzică*. Chișinău: Editura Elena V.I., 2008. 88 p. ISBN 978-9975-106-14-6.
6. KABALEVSKI, D. *Cultivarea cugetului și sufletului*. Chișinău: Lumina, 1987. 224 p.

Secțiunea nr. 4
ȘTIINȚE JURIDICE ȘI SOCIALE

Atelierul
DREPT PUBLIC

CZU 340.142:347

**INSTITUȚIA MEDIERII – O MODALITATE DE PREVENIRE
A LITIGIILOR DE JUDECATĂ**

Alina SIMONOV, studentă, *Facultatea Economie generală și Drept, Academia de Studii Economice din Republica Moldova, Chișinău*
Conducător științific: **Alexandra TIGHINEANU**, dr., conf. univ.

Abstract: *A society without conflicts would be a perfect, utopian society. But in everyday life, conflicts are ubiquitous, of course of different magnitude and types. In most cases, the results of conflicts create hostile relationships between people, leading to long-running litigation in which a multitude of costs are borne by both parties in the process. Thus, in order to avoid a potential litigation, lost time and enormous costs, people thought of implementing a strategy that will lead to the resolution of conflicts, in a freer, extrajudicial manner and with a well-defined result, which they called mediation.*

Keywords: *intercession, dispute, law, the advantages of mediation.*

Medierea reprezintă, în primul rând, o alternativă în raport cu justiția prin care se soluționează pe cale amiabilă un conflict între părțile aflate în conflict. Medierea își are originea încă în antichitate. Ea se regăsește în Codificarea justiniană. Strămoșii noștri au păstrat instituția medierii și în feudalism, iar în epoca modernă, doar în mediul rural. La etapa actuală, procedura medierii a luat amploare în majoritatea statelor europene. [4, p. 233]

La nivel internațional sunt cunoscute două forme ale medierii, și anume: medierea judiciară și medierea extrajudiciară care se dezvoltă împreună, constituind cele două componente fundamentale ale justiției secolului al XXI-lea.

În vederea garantării calității medierii, au fost stabilite mai multe principii de mediere, multe dintre acestea regăsindu-se încorporate în legislația privind medierea, coduri de conduită și alte instrumente relevante. Unele dintre aceste principii, ca de exemplu imparțialitatea sau neutralitatea, sunt deseori prezente chiar în definiția medierii. Chiar dacă principiile de mediere promovate în diferite jurisdicții și de către organisme individuale de mediere pot varia, pot fi identificate numeroase elemente comune. Dintre principiile medierii, menționăm următoarele:

- I. **Consimțământul**, acest principiu presupune faptul că, toate detaliile înțelegerii dintre părți sunt propuse și acceptate de către acestea. Înțelegerea la care ajung părțile le aparține în totalitate.
- II. **Neutralitate**, mediatorul rămâne în afara conflictului dintre părți, neimplicându-se în acesta, cu excepția limitelor impuse de procedura de mediere. Mediatorul este neutru în fața disputei și a intereselor părților și va rămâne un fin

observator care analizează obiectiv problemele cu care se confruntă acestea. Neavând vreun interes personal în cauză, mediatorul se bucura de credibilitate. El facilitează părțile în găsirea unor variante generatoare de soluții.

- III. **Imparțialitate**, acest principiu presupune că mediatorul se situează între părți, urmărind ca nicio parte să nu fie favorizată pe parcursul procedurii. Mediatorul este echidistant față de părți și pretențiile sau interesele acestora. El nu oferă consultanță juridică, nu îndrumă și nu face nimic în avantajul ori dezavantajul uneia dintre părți. Imparțialitatea și Neutralitatea sunt două principii fundamentale ale medierii care conferă părților încredere și reprezintă esența unei medieri de succes finalizată prin încheierea Acordului de Mediere. Încrederea este oglinda mediatorului care poate repara ceea ce s-a deteriorat între părți. Respectul și încrederea între părțile implicate în mediere trebuie să fie mutuală.
- IV. **Voluntariatul** or libera alegere, aici ne referim la faptul că medierea este o procedură voluntară, în sensul că este la latitudinea părților de a alege soluționarea litigiului prin mediere, și nici o parte nu poate fi obligată să participe la o procedură de mediere;
- V. **Confidențialitate**, toate aspectele discutate pe parcursul medierii, toate informațiile prezentate, acordul final, sunt absolut confidențiale pentru părțile implicate, avocații acestora și mediator. [6, p. 55]

La data de 3 iulie 2015, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 137 cu privire la mediere [1], prin care a reformat instituția medierii în Republica Moldova. În acest context, Curtea Supremă de Justiție a venit cu o serie de propuneri legislative în vederea instituirii medierii judiciare obligatorii, ca o modalitate indispensabilă de soluționare prealabilă și amiabilă a litigiilor.

La nivel internațional identificăm medierea judiciară și mediere extrajudiciară care se dezvoltă împreună, constituind cele două componente fundamentale ale justiției secolului al XXI-lea.

Medierea judiciară și extrajudiciară urmăresc scopuri diferite care însă converg spre un deziderat comun: acela de a soluționa, prin sinergie, conflictele în timp util într-o manieră satisfăcătoare și economică.

Medierea extrajudiciară este o modalitate voluntară de soluționare alternativă a litigiilor pe cale amiabilă, în cadrul unui proces structurat, flexibil și confidențial, cu asistența unui sau mai multor mediatori reglementată de Legea 137/2015 cu privire la mediere. [1]

Medierea judiciară este o modalitate obligatorie de soluționare amiabilă a pretențiilor adresate instanței judecătorești, cu ajutorul și sub conducerea acesteia, judecătorul desfășurând și activități de mediere, în anumite tipuri de cauze stabilite prin Codul de Procedură Civilă. [2]

Medierea judiciară este flexibilă, rapidă și centrată pe soluționarea litigiului, ea înlătură diverse curențe ale sistemului contradictoriu și reprezintă o alternativă puternică în raport cu un proces care tranșează și mai puțin conciliază. Medierea este perfect adaptată litigiilor care au rezistat tuturor celorlalte forme de înțelegere extrajudiciară. Prin mediere părțile sunt aduse în situația de a-și reasuma litigiul de care s-au desesizat și de a încerca să îl soluționeze potrivit intereselor lor.

Originalitatea medierii judiciare derivă din faptul că aceasta se desfășoară în același cadru judiciar și cu participarea judecătorului care renunță la puterea sa de a stabili dreptul cu scopul de a lăsa părților un spațiu normativ în care ele să determine propria lor decizie.

În ultimii ani, numărul litigiilor examinate în instanțele judecătorești crește, iar acest lucru presupune atât perioade mai mari de așteptare a deciziei, cât și creșterea cheltuielilor juridice, și așa destul de mari pentru persoanele implicate în proces. O alternativă de soluționare a litigiilor pe cale amiabilă este medierea. Prin diferite tehnici de comunicare, mediatorul facilitează negocierile dintre părți pentru a obține o soluție reciproc avantajoasă.

În prezent, în multe țări medierea joacă un rol important în soluționarea alternativă a litigiilor. Acest subiect a fost considerat ca fiind unul dintre cele mai importante de către Consiliul Europei și Uniunea Europeană, în acest scop fiind adoptate numeroase Rezoluții, Regulamente, Decizii, întru implementarea și dezvoltarea instituției medierii. [5, p. 1]

În ultimele decenii, tot mai multe state au început să recurgă și să implementeze la nivel judiciar și extrajudiciar medierea. În majoritatea țărilor europene instituția medierii este una facultativă, Italia făcând excepție prin obligativitatea prezentării părților la mediere înainte de introducerea acțiunii civile în instanța de judecată. Unele state membre ale Uniunii Europene văd beneficiile medierii, de aceea practica respectivă este aplicată cu succes.

Codul de procedura civilă a *Germaniei* de asemenea prevede aplanarea amiabilă a litigiului, ca fază premergătoare a procesului propriu-zis, prin intermediul așa-numitelor „dezbateri judiciare conciliante”. Astfel, art. 278 alin. (2) CPC al Germaniei statuează: În scopul aplanării amiabile a litigiului dezbaterile judiciare verbale vor fi precedate de o dezbateri judiciară conciliantă, cu excepția cazului când în fața unei instituții de conciliere a avut loc deja o încercare de a ajunge la un acord sau când, în mod vizibil, dezbateri judiciară pare să fie fără vreo perspectivă. În cadrul dezbaterii judiciare conciliante instanța de judecată va analiza împreună cu părțile situația de fapt și cea litigioasă prin aprecierea liberă a tuturor circumstanțelor și va pune întrebări în măsura în care va fi necesar. [5, p. 2]

În *Japonia*, spre exemplu, medierea este obligatorie în toate cauzele ce țin de dreptul familiei. În *Canada* medierea este obligatorie în toate pretențiile civile. În Quebec, Canada, colectivitatea a ales să încredințeze judecătorilor preocuparea de a acționa ca mediator atunci când un litigiu este adus în fața instanțelor de judecată, însă părțile pot opta și pentru medierea extrajudiciară, dacă își asumă costurile aferente.

Legea *daneză* stabilește soluționarea pe cale amiabilă a cauzelor civile aflate pe rolul instanțelor teritoriale, al instanțelor regionale și al Tribunalului maritim și comercial. La cererea părților, instanța poate desemna un mediator care să ajute părțile să ajungă ele însele la un acord privind soluționarea amiabilă a litigiului. În acest caz, pot fi desemnați ca mediatori un judecător sau un judecător supleant al instanței respective, un avocat agreat de către Direcția daneză a serviciilor judiciare. În cazul în care soluționarea pe cale amiabilă se încheie cu un acord negociat, acesta este înscris în registru și cauza este declarată închisă.

În *România*, medierea a devenit o procedură obligatorie din anul 2012. Conform Legii nr. 192/2006 privind medierea, pentru unele litigii „instanța va respinge cererea de chemare în judecată ca inadmisibilă în caz de neîndeplinire de către reclamant a obligației de a participa la ședința de informare privind medierea, anterior introducerii cererii de chemare în judecată sau după declanșarea procesului până la termenul de instanță în acest scop”, iar din anul 2013 instanțele de judecată sunt obligate, înainte de a judeca cauza, să le ceară părților să soluționeze conflictul pe calea medierii, îndeosebi litigiile ce se referă la: protecția consumatorilor, materia dreptului familiei, în domeniul răspunderii profesionale, litigii de muncă, litigii a căror valoare este sub 50 000 lei. [7]

În Republica Moldova, medierea judiciară devine obligatorie din data de 05 mai 2017. Astfel, art. 182¹ alin. (1) CPC prevede că medierea judiciară este o modalitate obligatorie de soluționare amiabilă a pretențiilor adresate instanței judecătorești, cu ajutorul și sub conducerea acesteia, în cazurile ce țin de:

- a) protecția consumatorilor;
- b) litigiile de familie;
- c) litigiile privind dreptul de proprietate asupra bunurilor între persoane fizice și/sau juridice de drept privat;
- d) litigiile de muncă;
- e) litigiile care rezultă din răspunderea delictuală;
- f) litigiile succesoriale;
- g) alte litigii civile a căror valoare este sub 200 000 de lei, cu excepția litigiilor în care s-a pronunțat o hotărâre executorie de intentare a procedurii de insolvență. [2]

Astfel, după acceptarea spre examinare a cererii de chemare în judecată, instanța judecătorească, în termen de 5 zile, stabilește pentru părțile în proces data ședinței de soluționare amiabilă a litigiului. În cazul în care există dovada citării legale, absența părților de la ședința de soluționare amiabilă a litigiului nu afectează curgerea termenului de 45 de zile. În cadrul ședinței de soluționare amiabilă a litigiului, instanța judecătorească trebuie să informeze părțile despre legea aplicabilă litigiului, durata procedurilor, posibilele cheltuieli de judecată, posibila soluție asupra cazului și efectele ei pentru părțile la proces. Scopul principal al ședinței de soluționare amiabilă a litigiului este să ajute părțile să comunice, să negocieze, să identifice interesele lor, să evalueze pozițiile lor și să găsească soluțiile reciproc satisfăcătoare. De asemenea, instanța judecătorească trebuie să întreprindă măsuri pentru ca părțile să soluționeze pe cale amiabilă litigiul sau unele probleme litigioase și, în acest scop, poate cere prezentarea lor personală, chiar dacă sunt reprezentate în proces, și le acordă un termen de conciliere, care nu va depăși 15 zile. Art. 182² alin. (5) CPC prevede că termenul medierii judiciare nu poate depăși 45 de zile de la data la care a fost fixată prima ședință de soluționare amiabilă a litigiului.

În urma celor menționate, putem să identificăm pe de o parte, avantajele instituției medierii, dezavantajele, pe de altă parte.

Astfel, dintre punctele forte, adică *avantajele instituției medierii*, putem identifica:

- I. **Flexibilitate** – în cadrul medierii părțile stabilesc de comun acord cu mediatorul data, ora și locul desfășurării ședinței în funcție de posibilitățile de prezentare a tuturor participanților.
- II. **Costuri reduse** – medierea este o *procedură mai ieftină* comparativ cu alte proceduri de soluționare a disputelor, iar costurile sunt suportate în mod egal de către părți.
- III. **Confidențialitate** – întreaga procedură a medierii presupune confidențialitatea datelor și informațiilor dezvăluite în cadrul ședinței. În acest fel, participanții își protejează imaginea și sunt încurajați să fie deschiși unii cu alții, fără să aibă temeri în privința expunerii publice a informațiilor cu caracter personal.
- IV. **Rapiditate** – durata procesului de mediere depinde de priceperea mediatorului și de dorința părților de a rezolva litigiul. În funcție de complexitatea cazului, un acord între părți se poate obține și în câteva ore.
- V. **Procedură voluntară și informală** – apelarea la mediator se face doar de comun acord, iar contractul de mediere poate fi reziliat în orice fază a procedurii. Lipsa regulilor stricte a procedurii de mediere permite celor implicați în conflict să se adapteze mai ușor și să găsească cea mai bună cale spre o înțelegere avantajoasă.
- VI. **Menținerea relațiilor dintre părți** – prin rezolvarea amiabilă a disputei, părțile își păstrează, reconstruiesc și îmbunătățesc relațiile avute anterior ivirii litigiului. Odată cu depășirea situației conflictuale, pot apărea noi punți de colaborare între părți.
- VII. **Soluții favorabile** – pe calea medierii soluția aparține exclusiv părților, procedura bazându-se pe un dialog constructiv, interacțiune, negociere și identificarea unei soluții favorabile tuturor participanților. Mediatorul nu impune nimic, ci doar ajută părțile să ajungă mai ușor la un compromis.
- VIII. **Complexitate** – medierea poate fi utilizată în soluționarea unui spectru larg de conflicte, printre care se numără litigiile izvorâte din raporturi civile, comerciale, familiale, penale, precum și alte rapoarte prevăzute în legea Nr. 137 din 03.07.2015 cu privire la mediere.
- IX. **Comoditate** – ședințele de mediere se desfășoară într-o atmosferă relaxantă și prietenoasă, unde participă doar mediatorul, părțile și persoanele agreate de acestea. În acest mod, stresul, frustrările și incomoditățile pot fi evitate de către participanții la conflict. [3]
Dintre dezavantajele *instituției medierii* menționăm:
 - I. **Caracterul neobligatoriu** – cu referire la hotărârile obținute în urma medierii, pentru acestea nu pot fi aplicate mijloacele de asigurare a acțiunii și executare silită, decât prin intermediul instanțelor de judecată.
 - II. **Hotărâri inatacabile** – este imposibilă exercitarea căilor de atac asupra hotărârii medierii.
 - III. **Instabilitatea** – procesul de cooperare poate fi oricând întrerupt sau târăganat în absența unui control din partea unei părți independente. De asemenea, nu

există mecanismul aducerii forțate, care poate crea neplăceri pentru partea care este interesată în soluționarea cât mai rapidă a pricinii. [4, p. 237]

Domeniul medierii	Nr. de adresări	Nr. de contracte încheiate	Nr. de cazuri soluționate	Nr. de cazuri nesoluționate	Nr. de mediatori participanți la caz
Litigii civile	429	383	380	3	1
Litigii penale	8	7	7	1	1
Litigii contravenționale	0	0	0	0	0
Litigii comerciale	910	571	560	9	1
Litigii familiale	37	17	14	3	1
Litigii de muncă	3	3	3	0	1
Total:	1387	981	964	17	1

Figura 1. Date statistice referitoare la utilizarea medierii în Republica Moldova pentru anul 2020

Consiliul medierii a publicat în raportul pentru anul 2020, domeniile și numărul de cazuri soluționate cu ajutorul instituției medierii.[3]

Din tabelul prezentat observăm că aceste date sunt valabile doar pentru medierea extrajudiciară, astfel, cele mai multe cazuri în care s-a recurs la instituția medierii sunt cele din domeniul cauzelor civile și litigiile comerciale, urmate de domeniul familiei, domeniul penal și domeniul muncii.

Dacă ar fi să raportăm aceste rezultate la numărul de cereri care se depun anual în instanțele de judecată, constatăm că aceste date sunt relativ mici, și concluzionăm că oamenii nu sunt în totalitate familiarizați cu această instituție și că trebuie să depunem eforturi mari pentru a promova medierea pentru ca fiecare persoană să fie în cunoștință de cauză asupra avantajelor ce le oferă medierea judiciară și extrajudiciară.

Nu există garanția unei soluționări de succes, aceasta depinzând de capacitatea părților de a ajunge la un acord. Sunt cunoscute cazurile când mediatorul, văzând că situația nu va putea fi rezolvată prin mediere, este nevoit să recunoască eșecul medierii pentru litigiul dintre anumiți subiecți. [10, pp. 28-29]

Totuși, făcând o analiză a avantajelor instituției medierii, în practică se atestă faptul că medierea judiciară obligatorie s-a dovedit a fi ineficientă. Astfel, din 100 de dosare, în jur de 20 sunt soluționate pe calea medierii judiciare, restul ajung, până la urmă, în instanță. Chiar și președintele CSM susține că trebuie să fie promovată medierea extrajudiciară, pentru că în țările dezvoltate doar 10 la sută din dosare ajung în instanța de judecată, restul fiind soluționate prin această metodă. Mai mult, prin medierea extrajudiciară s-ar face economii la buget, deoarece statul nu achită nimic. [4, p. 222]

Instanțele judecătorești din Republica Moldova sunt suprasolicitate, fiecare magistrat având în examinare un număr foarte mare de dosare. Pentru a reduce din volumul de lucru al acestora, de câțiva ani este necesar de a fi promovată medierea ca modalitate de soluționare amiabilă a litigiilor. Este necesar de a informa socie-

tatea despre avantajele medierii judiciare și extrajudiciare, de a scoate în evidență punctele forte ale medierii. Problema societății moldave la momentul actual constă în faptul că aceasta din urma nu este familiarizată cum funcționează această instituție, nu cunosc când se aplică și cum se recurge la mediere ori, mai grav, într-un raportaj realizat de Promo-LEX, s-a dovedit că mulți oameni nici nu cunosc însemnătatea termenului de „mediere”.

Pentru funcționarea mai bună a instituției Medierii, Consiliul Medierii își propune realizarea următoarelor obiective pentru perioada 2020-2024:

- I. Implementarea politicilor în domeniul medierii din Republica Moldova;
- II. Formularea activă de propuneri de politici și de perfecționare a cadrului normativ în domeniul medierii prin introducerea unei sesiuni de informare obligatorie pentru ambele părți înainte de introducerea cererii de chemare în judecată și pilotarea pentru un număr limitat de cauze și o perioadă limitată;
- III. Identificarea de soluții pentru creșterea independenței financiare a Consiliului fără modificarea statutului de persoană juridică de drept public;
- IV. Continuarea eforturilor orientate pe monitorizarea activității de formare și asigurarea calității serviciilor de mediere;
- V. Continuarea eforturilor de promovare a medierii cu asigurarea creșterii vizibilității activităților Consiliului;
- VI. Dezvoltarea relațiilor internaționale și integrarea europeană a sistemului de mediere.
- VII. Introducerea medierii ca mijloc de gestionare a petițiilor primite de la beneficiarii serviciilor de mediere. [9, pp. 21-22]

Într-un final, putem spune că medierea este necesară într-un stat de drept și trebuie implementată în practică cât mai eficient. Astfel, doar atunci, instanțele de judecată vor avea un volum de muncă mai redus și, cu siguranță, va fi respectat și art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, „judecarea litigiilor într-un termen rezonabil”, pentru nerespectarea căruia Republica Moldova, în ultima perioadă, este cel mai frecvent sancționată. Acest lucru se întâmplă din motiv că judecătorii au un număr imens de litigii care, cu siguranță, dacă ar fi fost aplicată instituția medierii, nu ajungeau până la declanșarea procesului judiciar.

Bibliografie:

1. *Legea nr. 137 din 03.07.2015 cu privire la mediere, MO: Nr. 224-233 art. 445* [online] [citat 14.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110536&lang=ro
2. Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova. In: *Monitorul Oficial*. 30.05.2003, nr. 285-294 [online] [citat 18.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122984&lang=ro#
3. *Consiliul de mediere în Republica Moldova* [online] [citat 17.03.2021]. Disponibil: <https://mediere.gov.md/ro/content/avantaje-medierii>
4. SLUSARENCO, S. *Medierea în Republica Moldova. Realitate și Tendințe*. [online] [citat 17.03.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/RSI_2018_1-2_pp233-244.pdf

5. *Notă informativă la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Codului de Procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30.03.2003* [online] [citată 14.03.2021]. Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2016/aprilie/nota_info_medierea_judiciara.pdf;
6. *Ghid de bune practice în domeniul Medierii în temeiul Convenției de la Haga din 25.10.1980*. ISBN 978-92-79-32408-6.
7. *Practici Europene ale Medierii aplicate și în Republica Moldova* [online] [citată 14.03.2021]. Disponibil: <http://api.md/news/view/ro-practici-europene-de-mediere-aplicate-si-in-republica-moldova-1035>
8. COJOCARI, E. *Modalitate alternativă de soluționare a conflictelor* [online] [citată 14.03.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Medierea%20modalitatea%20alternativa%2012_18.pdf
9. *Strategia de Dezvoltare și Planul de Acțiuni pentru Consiliul de Mediere din Republica Moldova pe perioada 2020-2024* [online] [citată 19.03.2021]. Disponibil: https://mediere.gov.md/sites/default/files/document/attachments/cdmd_-_strategie_si_plan_de_actiune_2020-2024_2_1.pdf
10. *Studiu privind funcționarea profesiei de mediator în Republica Moldova* [online] [citată 19.03.2021]. Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/file/Directia%20notariat%20si%20avocatura/studiu_functionarea_profesiei_de_mediator-04-07-2013.pdf.

CZU 347.44:578.28

IMPACTUL PANDEMIEI COVID-19 ASUPRA CONTRACTELOR: ABORDĂRI TEORETICO-PRACTICE

Veronica POZNEACOVA, studentă, *Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău*
Conducător științific: **Natalia MARKOVA**, *lect. univ.*

Abstract: *This research represents the study of the impact of the Covid-19 epidemic on contractual provisions and the identification of civil law institutions' that can be applied in the case of a significant change in the conditions that prevent the normal performance of the obligations assumed, as well as analyzing the importance of institutions of unpredictability and impossibility in the framework of civil contractual relations.*

Keywords: *contractual provisions, unpredictability, impossibility, contractual relations, Covid-19 epidemic.*

Scopul: În rezultatul cercetării excepțiilor de la forța obligatorie a contractului ne-am pus drept scop identificarea importanței acestora în cadrul dreptului civil, în general, și a teoriei generale a obligațiilor, în particular. Am determinat similitudinile și deosebirile calitative între impreviziunea și imposibilitatea ca instituții de bază care intervin în cazul schimbării stării de fapt, ce împiedică executarea obligației. În plus, am examinat dacă aplicarea instituțiilor menționate supra poate servi drept temei pentru neexecutarea obligației contractuale.

Obiectivele: În acest context am trasat următoarele obiective:

- a) A examina instituțiile dreptului civil care pot fi aplicate în cazul schimbării substanțiale a condițiilor de fapt care influențează clauzele contractuale;
- b) A efectua analiza comparativă a impreviziunii și a imposibilității ca instituții fundamentale care reprezintă excepții de la forța obligatorie a contractului;
- c) A identifica particularitățile fiecărei instituții în parte;
- d) A determina aplicabilitatea practică a instituțiilor menționate supra;
- e) A stabili importanța instituțiilor respective în cadrul teoriei generale a obligațiilor.

Introducere

Cunoaștem cu toții că la data de 17 martie, prin Hotărârea Nr. 55 a Parlamentului [6], a fost declarată starea de urgență. Aceasta a avut consecințe economice, politice, juridice și sociale. Putem să afirmăm că atât hotărârea în discuție, cât și următoarele hotărâri ale Parlamentului și ale Comisiei pentru Situații Excepționale cu adevărat ne-au schimbat viața în ultimele 12 luni de zile, provocând o adevărată criză economică și politică, consecințele căreia vor fi simțite încă mult timp după ce se va termina pandemia. Aceasta a generat creșterea numărului șomerilor. În conformitate cu datele publicate de Biroul Național de Statistică, din numărul total de persoane declarate afectate de pandemie, majoritatea, 60,6%, nu au lucrat deloc sau au absentat de la locul de muncă, 28,4% au prestat munca la domiciliu / au lucrat la distanță, 25,5% au lucrat mai puține ore pe săptămână și 8,0% au fost transferați la program de lucru parțial. [2] Această schimbare a determinat scăderea bruscă a nivelului de trai al populației, determinând imposibilitatea executării unor obligații contractuale.

Prin urmare, proclamarea stării de urgență provocată de pandemia Covid-19 a generat apariția mai multor întrebări legate, pe de o parte, de efectele juridice produse prin instituirea stării de urgență pentru raporturile juridice civile și comerciale [7], iar, pe de alta parte, a provocat situația de imposibilitate de îndeplinire a obligațiilor contractuale. Scopul articolului dat este analiza influenței declarării stării de urgență asupra contractelor încheiate, în general, și asupra clauzelor contractuale, în particular. Pentru a atinge acest scop am analizat atât instituția impreviziunii și a imposibilității, cât și particularitățile aplicării acestora în cadrul raporturilor contractuale.

Instituțiile menționate supra se referă la justificarea neexecutării obligației, care intervine în 2 cazuri: în situația în care există o stare de fapt care (i) împiedică una dintre părți să execute obligația sa din contract, fie (ii) o face mult mai dificilă ori costisitoare. În prima situație, intervine instituția imposibilității reglementată de art. 904 [5, art. 904], iar în situația 2 este aplicată impreviziunea reglementată de art. 1083. [5, art. 1083]

I. Impreviziunea

În doctrina dreptului civil nu există o definiție unanim recunoscută a impreviziunii. În opinia doctrinarului român Liviu Pop, impreviziunea constă în paguba pe care o suferă una din părțile contractante ca urmare a dezechilibrului grav de valoare care intervine între prestațiile sale și contraprestațiile celeilalte părți, în cursul executării contractului, determinată de fluctuațiile monetare. [9, p. 68] Referindu-ne la aplicabilitatea definiției respective la legislația Republicii Moldova, o putem accepta doar

parțial, fiindcă, în conformitate cu legislația actuală, impreviziunea se aplică și în alte situații în care schimbarea stării de fapt determină ca condițiile contractului să devină dezavantajoase pentru o parte contractantă. Legislația în vigoare stabilește expres condițiile invocării impreviziunii, cu scopul asigurării respectării principiului „*pacta sunt servanda*”, precum și a stabilității relațiilor contractuale. Prin urmare, instituția impreviziunii se aplică în situația în care sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

Împrejurările care au stat la baza contractului s-au schimbat în mod considerabil. Această condiție se referă la schimbarea împrejurărilor care au stat la baza încheierii contractului și care sunt esențiale pentru părțile contractante și care, în final, duc la atingerea scopului pentru care s-a încheiat contractul. [1, p. 304] Aceste evenimente pot fi clasificate pornind de la natura materială a acestora, de exemplu, înghet, cutremur, inundație; cea guvernamentală (embargoul, închiderea hotarului, războiul), juridică (retragerea sau suspendarea licenței sau autorizației de activitate) și cea economică (fluctuații ale prețurilor peste limita normală previzibilă) [1, p. 304]. Trebuie să remarcăm faptul că natura împrejurărilor care s-au schimbat nu lasă o amprentă asupra posibilității invocării impreviziunii ca instituție a dreptului civil. Observăm că este importantă nu atât natura schimbărilor care au survenit, ci absența culpei părții dezavantajate, care reprezintă una dintre premisele de aplicare a mecanismului impreviziunii contractuale. Premisa tinde să sublinieze caracterul obiectiv al instituției și să precizeze că o schimbare a împrejurărilor nu poate fi reținută ca și impreviziunea contractuală decât dacă este străină de orice culpă în sarcina părții dezavantajate. [1, p. 305] Legiuitorul, prin introducerea condiției respective, a făcut practic imposibilă provocarea unor schimbări ale situației de fapt, care influențează condițiile executării contractului de una dintre părțile contractante. Aceasta asigură stabilitatea raporturilor juridice contractuale și nu permite folosirea impreviziunii cu scopuri abuzive. Prin urmare, această reglementare face imposibilă invocarea impreviziunii în cazul în care schimbarea situației depinde de voința unei părți și se află sub controlul acesteia, de exemplu, reorganizarea, schimbarea administratorului, insolabilitatea. În cazul în care suntem în prezența situației când cealaltă parte a provocat schimbarea, riscul va fi transferat asupra părții vinovate, prin prisma instituției întârzierii creditorului și chiar a răspunderii contractuale ori delictuale pentru întregul prejudiciu suportat de către debitor. [1, p. 305] Cu alte cuvinte, partea dezavantajată nu a întreprins nimic de natură să determine fie schimbarea circumstanțelor contractuale, fie efectul produs asupra contractului.[11] Observăm că în cazul în care o parte contractantă acționează cu scopul provocării schimbării stării de fapt care ar putea modifica condițiile contractuale, partea care a acționat cu bună-credință va fi îndreptățită să primească despăgubirea, iar prejudiciul va fi suportat de partea de rea-credință.

Partea dezavantajată ar fi încheiat contractul în alte condiții sau nu l-ar fi încheiat deloc. [1, p. 306] Condiția de față reprezintă situația în care starea de fapt modifică obiectul și conținutul contractului, în așa fel încât acesta devine defavorabil pentru o parte, care în loc de beneficii trebuie să suporte doar prejudicii. Prin urmare, schimbarea situației de fapt duce la suportarea prejudiciilor excesive de o parte contractantă și crearea unor condiții favorabile pentru cealaltă parte contrac-

tantă. Pentru a determina dacă situația practică întrunește sau nu condiția respectivă, trebuie să aplicăm testul **onerozității excesive**. Dacă, la momentul încheierii contractului, părțile aveau percepția că acesta le este favorabil așa cum este încheiat, atunci, după survenirea evenimentului, se formează un dezechilibru considerabil. Se observă că, din punct de vedere juridic, raportul contractual rămâne unul oneros, însă, din punct de vedere comercial, o comparație a prestațiilor ambelor părți nu doar că lipsește o parte de profit, ci contractul deja este sursă pierderii. Condiția respectivă survine în cazul în care crește costul prestației sau se diminuează valoarea contraprestației. [1, p. 306] Aplicarea testului onerozității excesive generează o altă întrebare, și anume cum aceasta trebuie să fie evaluată? Legiuitorul în art. 1302 din Codul Civil [5, art.1302] prevede **cuantificarea** pierderilor debitorului. Norma menționată supra se referă la pierderea recoltei de pe un teren arendat, care trebuie să fie cel puțin 50% pentru ca arendașul să fie îndreptățit la reducerea plății de arendă. [1, p. 307] Prin urmare, observăm că arendașul unui teren agricol poate invoca instituția impreviziunii, pentru a porni renegocierea contractului doar în cazul în care din cauza secetei sau a ploilor abundente el a cules o recoltă cu 50% mai mică decât cea pe care ar fi cules-o fără survenirea evenimentului respectiv. Prin interpretarea extensivă a normei date, considerăm că acest procent al pierderilor debitorului poate fi invocat și în cazul schimbării stării de fapt ce duce la diminuarea profitului sau a avantajelor pe care trebuia să le primească debitorul și în cadrul altor contracte, nu numai în cele care se referă la arenda terenurilor agricole.

Schimbarea s-a produs după încheierea contractului. Condiția respectivă se referă la situația în care schimbarea stării de fapt face imposibilă executarea contractului, iar aceasta nu a fost cunoscută de părți în momentul încheierii contractului. Pentru a stabili dacă această condiție este sau nu prezentă într-un contract determinat trebuie să fie stabilit coraportul între momentul încheierii contractului și momentul producerii evenimentului respectiv. În cazul în care contractul a fost încheiat până la survenirea evenimentului, putem prezuma că părțile nu au putut să prevadă survenirea acestuia, însă, în cazul în care contractul a fost încheiat după survenirea evenimentului respectiv, atunci se prezumă că partea lezată cunoștea despre existența impedimentului și și-a asumat obligația de executare a prestației în pofida situației create. În acest din urmă caz, este puțin probabil că partea interesele căreia sunt prejudiciate va putea invoca impreviziunea ca temei al neexecutării obligației.

Producerea schimbării era imprevizibilă. Pentru a stabili posibilitatea invocării impreviziunii de părțile contractante trebuie să fie stabilită natura impedimentului care a survenit, și anume, dacă acesta a putut fi prevăzut de părți prin introducerea unei clauze contractuale sau a fost imprevizibil și nu a putut fi reglementat de părți. Pentru ca impreviziunea ca instituție a dreptului civil să fie invocată de părți, schimbarea trebuie să fie de așa natură încât să nu poată fi prevăzută de partea afectată, în condițiile în care aceasta se comportă în mod prudent. [1, p. 310] Stabilirea conținutului condiției respective necesită calificarea anumitor particularități. În primul rând, trebuie să remarcăm faptul că debitorul s-a aflat în imposibilitatea de a prevedea atât producerea evenimentului, cât și efectele sale. [10] Prin urmare, im-

posibilitatea drept condiție a invocării impreviziunii nu se referă doar la survenirea evenimentului, ci și la consecințele care sunt sau pot fi provocate de acesta. Considerăm oportun să remarcăm faptul că imprevizibilitatea se apreciază la momentul încheierii contractului [10], nu și la momentul executării acestuia.

În cazul în care evenimentul era unul previzibil, iar părțile contractante nu l-au reglementat expres, atunci putem presupune că debitorul prestației și-a asumat tacit riscul survenirii evenimentului și pierderile care pot fi generate de acesta. În cazul unui eveniment imprevizibil, care nu a putut fi prevăzut de părți, poate fi invocată impreviziunea, pentru a renegocia sau rezolva contractul. Cu toate acestea, trebuie să remarcăm faptul că previziunea unui eveniment are un caracter relativ, diferă de la caz la caz, de la o persoană la alta, respectiv, trebuie să fie analizate atât contextul încheierii contractului, cât și probabilitatea survenirii evenimentului care a dus la schimbarea stării de fapt. Plus la aceasta, observăm că art. 1083 alin. (4) a) prevede expres momentul survenirii evenimentului care face executarea prestației mai costisitoare, și anume că „*schimbarea circumstanțelor a survenit după asumarea obligației*”. [5, art. 1083 alin. (4) a)] Prin urmare, soluția reglementată de legislația în vigoare este una firească și urmărește să respecte previziunile debitorului, care și-a asumat obligații în considerarea situației existente la momentul contractării. [10] Prin urmare, se prezumă că debitorul a prevăzut și și-a asumat riscurile tipice, ordinare care sunt inerente activității pe care o desfășoară, previzibile față de competența care i se atribuie după calitatea pe care o are [1, p. 310], însă el nu va suporta exclusiv paguba provocată de un eveniment imprevizibil. Observăm că un eveniment este imprevizibil, dacă, deși s-ar putea produce, raritatea sa îl face extraordinar. În acest sens considerăm oportun să cităm art. 1083 (4) b) care prevede că „*la momentul asumării obligației, debitorul nu a luat în cont și nici nu i se putea în mod rezonabil pretinde să ia în cont posibilitatea acelei schimbări a circumstanțelor ori mărimea ei*”. [5, art. 1083 (4) b)] În schimb, un eveniment care se produce cu o anumită regularitate este normal și, deci, previzibil. Certitudinea sau probabilitatea ridicată ca un eveniment să se producă înlătură caracterul său imprevizibil. [10]

Partea dezavantajată nu și-a asumat riscurile aferente evenimentului, condiție care reiese din prevederile art. 1083 alin. (4) c), și anume că „*debitorul nu și-a asumat și nici nu se poate considera în mod rezonabil că și-a asumat riscul acelei schimbări a circumstanțelor*”. [5, art. 1083 alin. (4) c)] De aici reiese că partea contractantă nu poate invoca impreviziunea dacă ea trebuie să suporte riscurile generate de evenimentul survenit sau în cazul în care evenimentul produs era în controlul părții. Pentru a stabili prezența condiției respective într-un raport contractual trebuie să determinăm, în primul rând, dacă evenimentul imprevizibil este considerabil, iar, în al doilea rând, dacă o parte a preluat acest risc considerabil, cât și dacă contractul respectiv conține clauze care reglementează survenirea unui rezultat imprevizibil. [1, p. 311] Prin urmare, pentru a determina riscurile asumate de fiecare parte contractantă, trebuie să fie analizate clauzele contractuale care se referă la riscul suportat și la condițiile de executare a obligației. Dacă evenimentul survenit duce la creșterea substanțială a riscurilor aferente executării obligațiilor, acesta determină invo-

carea impreviziunii ca schimbarea excepțională a circumstanțelor care determină renegocierea clauzelor contractuale.

II. Imposibilitatea

Instituția respectivă este reglementată de art. 904 alin.(1), astfel: „*Neexecutarea obligației debitorului este justificată dacă ea se datorează unui impediment în afara controlului debitorului și dacă debitorului nu i se putea cere în mod rezonabil să evite sau să depășească impedimentul ori consecințele acestuia.*” [5, art. 904 alin.(1)] Termenul „impediment” include un eveniment de orice natură, cum ar fi fenomene ale naturii, acte de putere publică, acte ale terților. [4]

Din definiția dată de legiuitor desprindem următoarele caractere ale imposibilității: evenimentul era imprevizibil la momentul încheierii contractului [7], condiția la care ne-am referit supra în analiza impreviziunii; evenimentul este în afara controlului debitorului [7], condiția perfect valabilă și în cazul impreviziunii; evenimentul este insurmontabil, adică nu poate fi depășit [7]. Condiția respectivă se referă la situația în care evenimentul care s-a produs face executarea prestației imposibilă. Trebuie să remarcăm faptul că imposibilitatea poate fi una permanentă și una temporară. În cazul în care imposibilitatea este una permanentă, obligația se stinge. În cazul imposibilității temporare prestația poate fi executată, însă aceasta necesită o perioadă de timp mai îndelungată. Trebuie să remarcăm faptul că în cadrul instituției imposibilității executării obligației contractuale nu este analizată creșterea costurilor serviciilor prestate, ci doar posibilitatea îndeplinirii obligațiilor contractuale. Ultima condiție a invocării imposibilității este survenirea evenimentului care împiedică debitorul prestației caracteristice să execute obligația în modul corespunzător. [7] Această condiție se referă la posibilitatea executării prestației de debitor la un nivel corespunzător și calitativ prevăzut de contract. Prin urmare, instituția imposibilității se aplică în situația în care sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

Debitorul trebuie să fie în imposibilitatea reală de a executa obligația. Imposibilitatea de executare a obligației se referă la situația în care obligația asumată, datorită schimbării circumstanțelor de fapt, efectiv nu poate fi executată, de exemplu, datorită sistării unui gen de activitate pe întreg teritoriul țării, a imposibilității de livrare a mărfii din cauza închiderii frontierei de stat, care face imposibilă importarea mărfii din străinătate, a reprofilării unei fabrici dispuse prin hotărârea de Guvern dictată de situația actuală din țară. Prin urmare, în situația actuală a lărgirii sferei de restricții din cauza pandemiei Covid-19, un debitor care face parte și/sau activează în sectoarele economiei naționale sau activitatea căruia este nemijlocit legată de activitatea sectoarelor economiei care sunt obiectul restricțiilor aprobate prin deciziile comisiilor de profil, dar și ale altor autorități publice centrale și locale, care sunt împuternicite să ia asemenea decizii, iar această sistare îl plasează pe debitor într-o imposibilitate reală de a-și executa obligațiile contractuale, ar putea eventual justifica neexecutarea obligației prin existența impedimentului justificator. [7]

Existența impedimentului trebuie notificată creditorului. În conformitate cu prevederile art. 904 alin. (5) din Codul Civil, debitorul, imediat ce a cunoscut sau trebuia să cunoască circumstanțele impedimentului, are obligația de a se asigura că

creditorul a primit o notificare despre impediment și, respectiv, despre efectele lui asupra capacității debitorului de a executa obligația. [5, art. 904 alin. (5)] Din cadrul prevederii respective reies două aspecte care trebuie să fie calificate, și anume în ce formă trebuie să fie notificat creditorul și care este termenul limită pentru trimiterea notificării respective. Pentru a determina forma notificării, trebuie să remarcăm faptul că aceasta este prevăzută de art. 22 al Codului Civil [5, art. 22], în conformitate cu care „(2) *Notificarea poate fi făcută prin orice mijloace adecvate circumstanțelor dacă legea sau actul juridic nu impune o anumită cerință de formă.*” Prin urmare, notificarea poate fi făcută atât prin intermediul poștei electronice, cât și prin trimiterea scrisorii recomandate sau printr-un apel telefonic, însă debitorul trebuie să aibă o confirmare a faptului că creditorul a recepționat notificarea respectivă. O altă dificultate care ridică prevederea dată se referă la momentul din care aceasta produce efecte juridice. În conformitate cu art. 22 alin. (3) „*Notificarea produce efecte din momentul când ajunge la destinatar, cu excepția cazului în care aceasta prevede un efect întârziat*”. Plus la aceasta, trebuie să menționăm și termenul de precădere a dreptului de a invoca impreviziunea, care trebuie să fie unul rezonabil. În acest sens, considerăm oportun să invocăm art. 12 în conformitate cu care „*Caracterul rezonabil, prevăzut într-o dispoziție legală sau într-un act juridic, se apreciază în mod obiectiv, luând în considerare natura și scopul elementului supus aprecierii, circumstanțele cazului, precum și uzanțele și practicile pertinente*”. Prin urmare, în determinare, dacă notificarea a fost sau nu trimisă într-un termen rezonabil, trebuie să atragem atenția la momentul în care debitorul a aflat despre survenirea impedimentului care a făcut executarea obligației imposibilă, situația în care s-a aflat debitorul și dacă aceasta a avut posibilitatea reală de a trimite notificarea respectivă. Cert este faptul că imposibilitatea executării obligației nu poate fi invocată după executarea integrală a prestației prevăzute de contract și încetarea raportului juridic obligațional.

III. Procedura invocării impreviziunii

Invocarea impreviziunii ca instituție a dreptului civil este condiționată de respectarea procedurii prevăzute de legislația în vigoare care presupune necesitatea respectării etapelor de invocare a impreviziunii. Prima etapă este **notificarea** creditorului de faptul că debitorul este în imposibilitatea de a executa obligația asumată. Prin urmare, partea afectată anunță cealaltă parte despre producerea unui eveniment care face executarea prestației mai costisitoare. Plus la aceasta, survenirea evenimentului trebuie să fie probată. În cazul probării circumstanțelor excepționale, legislația prevede la art. 410 alin. (1) termenul în care poate fi invocată impreviziunea, și anume faptul că aceasta trebuie să fie invocată în termen rezonabil, prevăzut de art. 12. În stabilirea termenului rezonabil trebuie să ținem cont de 2 circumstanțe: perioada în care partea dezavantajată a înțeles că executarea obligației este mai costisitoare decât era prevăzut inițial în contract, însă, în conformitate cu art. 410 alin. (2), termenul nu curge când debitorul prestației se află în imposibilitate de a notifica creditorul prestației despre survenirea evenimentului justificator. Trebuie să remarcăm faptul că în conformitate cu prevederile legislației în vigoare creditorul trebuie să fi notificat înainte de încetarea contractului prin executare.

Următoarea etapă care trebuie să fie respectată pentru a invoca impreviziunea este **negocierea** clauzelor contractuale cu respectarea principiului **bunei-credințe**. Conform prevederilor art. 1083 al Codului Civil „*Negocierea trebuie să fie inițiată înainte de stingerea tuturor obligațiilor care revin debitorului și creditorului.*” [5, art. 1083] Condiția justificată plenar prin faptul că, după stingerea raportului juridic obligațional, condițiile executării clauzelor contractuale nu mai pot fi negociate. Cu toate acestea, trebuie să remarcăm faptul că pornirea procesului renegocierii contractului nu permite neexecutarea obligației în continuare. Scopul final al negocierii este „*ajustare a prestațiilor părților pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea circumstanțelor*”, ținând cont de specificul activității acestora.

Negocierea clauzelor contractuale poate fi urmată fie de încheierea **contractului de modificare**, fie a celui de **rezoluțiune**. Negocierile, de regulă, se termină cu încheierea contractului de modificare a contractului inițial, care se bazează pe principiul stipulat în art. 1083 alin. (2) a) și anume „*a ajustarea prestațiilor părților pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea circumstanțelor*”, însă în cazul imposibilității executării prestației sau a modificării stării de fapt în așa fel încât contractul este defavorabil pentru ambele părți, ele pot recurge la rezoluțiune în care stipulează clauzele care se referă la condițiile rezoluțiunii și soarta prestațiilor deja executate.

În cazul în care părțile nu ajung la comun acord referitor la renegocierea contractului sau la rezoluțiunea acestuia, ele pot intenta **acțiune în justiție**. În acest caz, prin hotărâre judecătorească va fi dispusă ajustarea sau rezoluțiunea contractului. În situația în care instanța va dispune rezoluțiunea contractului, aceasta se va produce la momentul și în condițiile stabilite de instanța de judecată și poate avea caracter retroactiv.

Legislația în vigoare prevede anumite excepții de la procedura invocării impreviziunii care operează în cazul în care partea dezavantajată considerabil este consumator sau călător. Excepția generală este prevăzută de **art. 1083** alin. (3) în conformitate cu care „*În locul sesizării instanței de judecată conform dispozițiilor alin. (2), debitorul consumator poate, într-un termen rezonabil, să declare rezoluțiunea contractului dacă acea schimbare a circumstanțelor îl privează în mod substanțial de ceea ce se aștepta de la contract. După rezoluțiunea de către debitorul consumator în condițiile prezentului alineat, creditorul poate sesiza instanța de judecată în vederea acordării de despăgubiri pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea circumstanțelor.*” Prin urmare, debitorul consumator trebuie să notifice creditorul referitor la schimbarea substanțială a circumstanțelor, care este urmată de inițierea negocierilor și aplicarea testului, onerozitatea sau pierderea interesului, în situația în care schimbarea circumstanțelor îl privează substanțial de ceea ce se aștepta de la contract. [4] În cazul eșecului negocierilor, consumatorul are dreptul să rezilieze contractul printr-o declarație unilaterală, care poate duce atât la eliberarea părților de obligații contractuale, cât și la restituirea prestațiilor efectuate. Distribuția echitabilă a pierderilor în situa-

ția respectivă se manifestă prin dreptul profesionistului de a introduce acțiunea în justiție, solicitând despăgubirea prejudiciilor care reies din pierderea beneficiilor din cauza rezoluțiunii contractului de către consumător.

Referindu-ne la condițiile survenirii excepției speciale, aceasta poate fi invocată în cazul în care partea afectată de modificarea substanțială a stării de fapt este călătorul, care, în conformitate cu prevederile art. 1602 alin. (4), „are dreptul să declare rezoluțiunea înainte de începerea călătoriei fără a plăti vreun comision de rezoluțiune în cazul unor circumstanțe inevitabile și extraordinare care se produc la locul de destinație sau în vecinătatea imediată a acestuia și care afectează în mod semnificativ executarea pachetului sau transportul pasagerilor la destinație.”[5, art. 1602 alin. (4)] Prin urmare, din cauza survenirii evenimentului imprevizibil care duce la schimbarea substanțială a stării de fapt, călătorul nu va fi nevoit să plătească penalitatea pentru anularea călătoriei.

IV. Imposibilitatea vs. Impreviziunea

Făcând o abordare comparativă a imposibilității și a impreviziunii în Codul Civil trebuie să remarcăm faptul că acestea se aplică în cazul survenirii unui eveniment imprevizibil la data încheierii contractului, care duce la schimbarea substanțială a stării de fapt. Survenirea evenimentului produce daune considerabile părții care a încheiat contractul sau a ambelor părți contractante, nefiind reglementat de clauzele contractuale și prevăzut de ei. Plus la aceasta, evenimentul survenit nu poate fi provocat și controlat de una din părțile contractante. Diferența majoră între instituțiile respective se referă la faptul că imposibilitatea intervine în situația în care prestația nu poate fi executată din cauza evenimentului survenit, iar impreviziunea se aplică în situația în care prestația poate fi executată, însă aceasta necesită cheltuieli mai mari decât cele prevăzute în contract. Prin urmare, în cadrul impreviziunii intervine un eveniment care nu era prevăzut de părți la momentul semnării contractului, însă obligația poate fi executată integral.

V. Propuneri de „*lex ferenda*”

Principala problemă a invocării instituțiilor respective se manifestă prin posibilitatea de a proba existența unui eveniment care împiedică executarea normală a obligației contractuale. Din punct de vedere practic, până la punerea în aplicare a Codului Civil Modernizat, o astfel de probă care venea în justificarea evenimentului de forță majoră era certificatul de forță majoră eliberat de Camera de Comerț și Industrie în conformitate cu prevederile Legii privind Camera de Comerț și Industrie [8] și Regulamentul privind eliberarea certificatului ce atestă evenimentul de forță majoră aprobat prin decizia Camerei de Comerț și Industrie nr. 16/4 din data de 21 decembrie 2004 [3]. Deși valoarea juridică a unui astfel de certificat, precum și abilitatea Camerei de Comerț și Industrie de a-l emite, s-a pus la îndoială în repetate rânduri, acesta era unicul document care atestă existența unui eveniment de forță majoră, mai ales în cadrul relațiilor comerciale internaționale și dacă părțile nu conveneau asupra altor mijloace de probă. Observăm că Codul Civil modernizat nu prevede noțiunea de forță majoră, ceea ce determină necesitatea ajustării cadrului normativ la legislația existentă.

Concluzii

Pornind de la cele expuse mai sus, putem concluziona că impreviziunea și imposibilitatea sunt instituții care permit devierea de la condițiile executării contractului prevăzute de părți la momentul încheierii acestuia. Scopul introducerii instituțiilor respective era asigurarea stabilității circuitului civil și a obligativității respectării clauzelor contractuale. Observăm că procedura invocării impedimentului și a impreviziunii este una rigidă, care necesită o perioadă de timp destul de îndelungată, ceea ce se explică prin faptul că o parte să nu aibă posibilitatea de a abuza de invocarea acestor instituții pentru modificarea contractului în așa fel, încât să primească un beneficiu mai mare decât cel stipulat de contractul inițial.

Bibliografie:

1. BAIEȘ, Sergiu, MÂȚU, Gheorghe, CAZAC, Octavian, CEBOTARI, Valentina, BRUMĂ, Sorin, ROBU, Oxana, CREȚU, Ion, TABUNCIC, Tatiana, CARA, Alona. *Teoria generală a obligațiilor*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014. 750 p. ISBN 978-9975-53-458-1
2. CĂLDARE, Marina. *Efectele pandemiei COVID-19 asupra situației pe piața muncii* [online] [citată 21.03.2021]. Disponibil: Efectele pandemiei COVID-19 asupra situației pe piața muncii / Editorial / Monitorul fiscal FISC.md
3. Regulamentul privind eliberarea certificatului ce atestă evenimentul de forță majoră din 21.12.2004. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 01.04.2005, nr. 51-54/164 [online] [citată 21.03.2021]. Disponibil: <http://chamber.md/wp-content/uploads/2017/02/Regulament.pdf>
4. CAZAC, Octavian. *Adnotare la art. 904. Codul civil adnotat* [online] [citată 21.03.2021]. Disponibil: https://animus.md/adnotari/904/#_ftn4
5. Cod Nr. 1107 din 06-06-2002 Codul Civil al Republicii Moldova din 22-06-2002. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 01.03.2019, nr. 82-86 art. 661 *Republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019 art.132
6. Hotărâre Nr. 55 din 17-03-2020 privind declararea stării de urgență din 17-03-2020. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 17.03.2020, nr. 86 art. 96
7. IVANOV, Roman, BIVOL, Sergiu, CĂPĂȚÎNĂ, Ion. *Declararea stării de urgență vs impedimentul justificator (forța majoră)* [online] [citată 21.03.2021]. Disponibil: Declararea stării de urgență vs impedimentul justificator (forța majoră) - JMD (juridicemoldova.md)
8. Lege Nr. 393 din 13-05-1999 cu privire la Camera de Comerț și Industrie Publicat din 15-07-1999. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 26.05.2017, nr. 73-77 art. 343.
9. POP, Liviu. *Drept civil roman Teoria generală a obligațiilor*. București: Lumina Lex, 2000. 512 p. ISBN: 973-588-055-5.
10. POPA, Tudor. *Impactul COVID-19 asupra unor reglementări din dreptul civil* [online] [citată 21.03.2021]. Disponibil: Impactul COVID-19 asupra unor reglementări din dreptul civil - JMD (juridicemoldova.md)
11. ZAMȘA, C. Relația dintre impreviziunea contractuală și actualizarea creanțelor, In: *Revista Română de Drept al Afacerilor*. 2006, nr. 5.

CONSIDERAȚII DE ORDIN TEORETICO-PRACTIC PRIVIND DECLARAREA PERSOANEI DISPĂRUTE FĂRĂ VESTE SAU DECEDATE

Alexandr MUSSURIVSCHI, student, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Conducătorul științific: **Ina ODINOKAIA**, dr., conf. univ.

Abstract: *Under certain conditions the person may be declared missing without news or deceased, this declaration is made by the court, which at the request of the person concerned. the effects of declaring the missing person without news and the declaration of the deceased have different effects, the appearance of the person who was declared missing without news has certain specific effects, in turn and the appearance of the person declared missing has its own effects.*

Keywords: *person, court, interest, death, disappearance and appearance.*

Lipsa unei persoane fizice un timp îndelungat de la domiciliul său poate genera anumite probleme atât pentru însuși eroul discutat, ca de exemplu, dacă bunurile din patrimoniul acestuia fără o supraveghere corespunzătoare ar putea pieri, astfel persoana va avea de suferit daune materiale sau morale, cât și pentru alte persoane, dacă, de exemplu, persoana care absentează o perioadă de timp îndelungată, este subiectul unui raport juridic obligațional, în special dacă este debitor, astfel creditorii nu vor putea cere executarea prestațiilor ce li se datorează, eventual, creditorii ar putea rămâne cu drepturile sale de creanță nesatisfăcute.

Pentru a ne proteja de asemenea instabilități juridice, legiuitorul moldav reglementează o asemenea instituție juridică ca *declararea persoanei dispărute fără veste sau decedate*. Ne dăm seama că declararea persoanei dispărute fără veste și declararea persoanei decedate sunt două lucruri diferite.

În acest sens, pentru a clarifica distincția dintre aceste două instituții, ne propunem să analizăm declararea persoanei dispărute fără veste.

Constatăm că, din prevederile art. 165 alin. (1) Codul civil al RM (în continuare – CC), instanța de judecată printr-o hotărâre judecătorească poate declara o persoana dispărută fără veste, evident nu din oficiu, ci doar la cererea persoanei interesate, în categoria acestora regăsindu-se, de exemplu, rude, prieteni sau creditorii, adică orice persoană interesată.

Din textul art. 165 alin. (1) CC identificăm prevăzute temeiurile pentru care persoana poate fi declarată dispărută fără veste, și anume: „Persoana fizică poate fi declarată dispărută fără veste, dacă lipsește de la domiciliu și a trecut cel puțin un an din ziua primirii ultimelor știri despre locul aflării ei” [1], prin urmare, pentru declararea persoanei dispărute fără veste este necesară întrunirea cumulativă a următoarelor condiții:

- lipsa de la domiciliu;
- lipsa știrilor cel puțin pe o perioadă de un an de zile despre locul aflării acesteia;

- neputința stabilirii locului aflării persoanei în momentul corespunzător.

În cazul imposibilității determinării ultimei zile în care au fost obținute informații „de la” sau „despre” cel dispărut „termenul pentru declararea dispariției fără veste va începe să curgă din prima zi a lunii următoare celei în care au fost primite ultimele informații despre dispărut”, dacă nu e posibil de stabilit luna în care au fost primite ultimele informații despre cel dispărut, termenul va începe să curgă de la întâi ianuarie al următorului an, ceea ce se prevede la art. 165 alin. (2) CC. [1]

Timpul când a fost obținută ultima informație despre cel dispărut poate fi dovedit prin mai multe mijloace, ca de exemplu, ultimul apel, ultima scrisoare sau prin reclamațiile martorilor, sau prin alte mijloace de probă.

Condițiile cu privire la cererea de declarare a persoanei dispărute fără veste sau decedate care trebuie să fie respectate de petiționar sunt prevăzute în art. 297-298 din Codul de procedură civilă.

În primul rând, este necesar ca cererea să fie depusă la instanța de judecată în raza teritorială a cărei se află ultimul domiciliu cunoscut al persoanei în cauză. Cere-rea trebuie să conțină scopul pentru care se solicită declararea dispariției sau a morții unei persoane. În cele mai multe cazuri, scopul pentru care se solicită declararea dispariției sau a morții unei persoane sunt următoarele: desfacerea căsătoriei; întocmirea actelor; privatizarea imobilului; primirea indemnizației pentru întreținerea copiilor minori; ridicarea vizei de reședință; darea în exploatare a imobilului etc. [7]

O altă condiție constă în aceea că este necesar să fie descrise circumstanțele în care a dispărut persoana sau care ar prezuma că ea a decedat. Dacă persoana în privința căreia se solicită declararea dispariției sau morții era militar sau a dispărut în cadrul acțiunilor militare, atunci solicitantul va trebui să indice data încetării acțiunilor militare respective.

În cadrul pregătirii cauzei, judecătorul stabilește cercul de persoane care pot acorda informații despre cel care a dispărut, acestea pot fi rude, prieteni colegi de muncă etc. De asemenea judecătorul poate publica o comunicare sau solicitare în ziarul local despre pornirea procesului, în care va indica instanța la care se examinează cauza, precum și numele, ultimul domiciliu și locul de muncă al persoanei dispărute, dar și numele și domiciliul petiționarului sau denumirea și sediul, dacă petiționarul este o persoană juridică. Prin această comunicare, care se face din conținutul petiționarului, instanța de judecată solicită persoanelor care dețin informații despre locul celui dispărut de a informa în acest sens instanța de judecată, toate acestea rezultând din art. 299 al Codului de procedură civilă. Menționăm că cele relatate despre condițiile referitoare la cererea de declarare a persoanei dispărute fără veste sau decedate și activitatea ce se desfășoară până și în cadrul procesului de judecare sunt comune atât pentru declararea persoanei dispărute fără veste, cât și pentru declararea persoanei decedate.

Efectele declarării dispariției. Ceea ce este specific pentru declararea persoanei dispărute fără veste rezultă din prevederile art. 166 Cod civil și art.300 Cod de procedură civilă, în care este stipulat că, în caz de necesitate, instanța de judecată poate numi un administrator fiduciar pentru administrarea permanentă a bunuri-

lor persoanei dispărute, este interesant, dar și logic, că administrarea bunurilor poate fi organizată și înainte de a trece un an. Cu administratorul respectiv autoritatea tutelară va încheia un contract în baza căruia acesta va activa.

O altă trăsătură specifică declarării persoanei dispărute fără veste este că, dacă ea era căsătorită, atunci celălalt soț are dreptul de a desface căsătoria la organul de stare civilă, ceea ce este expres prevăzut în Codul familiei la art. 36 alin. (2).

Dacă e să comparăm efectele declarării persoanei dispărute fără veste cu efectele declarării persoanei decedate, atunci putem constata că acestea sunt absolut diferite, principalul efect al declarării persoanei decedate este deschiderea succesiunii, ceea ce nu se întâmplă în cazul declarării persoanei dispărute fără veste, efectele acesteia de regulă nu influențează drepturile și obligațiile acesteia, ceea ce rezultă din prevederile art. 166 alin. (2) al Codului civil al Republicii Moldova.

Efectele apariției celui dispărut. Efectele de bază ale apariției persoanei declarate dispărute fără veste sunt prevăzute la art. 167 alin. (1), și anume „Dacă persoana declarată dispărută fără veste apare sau dacă sunt știri despre locul aflării ei, instanța de judecată, la cererea persoanei interesate, anulează hotărârea de declarare a dispariției și desființează, după caz, administrarea fiduciară a patrimoniului acesteia”. Codul de procedură civilă la art. 301 prevede că cererea pentru anularea hotărârii judecătorești de declarare a persoanei dispărute fără veste sau decedate poate fi depusă chiar de însăși persoana care a fost declarată dispărută fără veste sau decedată. Dacă administratorul fiduciar nu a îngrijit în mod corespunzător bunurile, adică așa cum cere natura bunurilor celui declarat dispărut fără veste sau decedat, persoana care a apărut are dreptul de a solicita repararea prejudiciului cauzat prin administrarea necorespunzătoare a bunurilor sale de la administratorul fiduciar, doar că numai după anularea hotărârii judecătorești care l-a declarat dispărut fără veste sau decedat, ceea ce rezultă din art. 167 al Codului civil.

În cazul în care persoana care a fost declarată dispărută fără veste sau decedată era căsătorită, și această căsătorie a fost desfăcută ca urmare a declarării persoanei dispărute fără veste sau decedate, căsătoria poate fi restabilită, condițiile care trebuie respectate pentru restabilirea acesteia sunt prevăzute expres în Codul familiei la art. 40 alin. (1). Deci, prima condiție este evidentă, soțul declarat dispărut sau decedat trebuie să apară, a doua condiție este că hotărârea judecătorească care a declarat dispariția sau decesul persoanei trebuie să fie anulată, a treia condiție care este prevăzută de lege este ca celălalt soț să nu fi încheiat o nouă căsătorie. Ultima condiție pentru restabilirea căsătoriei este cererea comună a soților pentru restabilirea căsătoriei. În cazul respectării cumulative a acestor condiții, organul de stare civilă va restabili căsătoria respectivă. Atragem atenția că căsătoria poate fi restabilită și în urma declarării persoanei dispărute fără veste și în urma declarării decesului.

Declararea decesului. Declararea decesului se poate face, de exemplu, când cadavrul nu poate fi găsit sau nu poate fi identificat, ceea ce duce la imposibilitatea constatării fizice a decesului. Așadar, conform art. 168 CC, drept temei pentru declararea decesului persoanei fizice constituie următoarele: lipsa timp de trei ani de la domiciliul persoanei a știrilor despre locul unde se află aceasta sau șase luni dacă per-

soana a dispărut în circumstanțe care prezentau un pericol pentru viața acesteia, circumstanțe sau împrejurări care ar servi drept temei pentru a presupune că persoana a decedat, de pildă, dacă persoana a dispărut în timpul inundațiilor sau altor calamități naturale ori dacă persoana a fost pe bordul unei nave maritime care s-a scufundat. Militarul sau altă persoana care a dispărut în legătură cu acțiunile militare, va putea fi declarat decedat doar după ce trec doi ani de la încetarea acțiunilor militare.

Ziua în care se prezumă că persoana a decedat este ziua în care hotărârea judecătorească a rămas definitivă, ceea ce se prevede în art. 168 alin. (3) Cod civil. Dacă vorbim despre persoane care au dispărut în împrejurări care prezentau pericol pentru viața acesteia, atunci instanța de judecată poate să declare ziua presupusă sau prezumată a morții persoanei respective, aceasta nu este o obligație a judecătorului, ci un drept. Art. 168 la alin. (4) „Declaraarea decesului produce aceleași efecte juridice ca și decesul fizic constatat.”

În acest context, apare următoarea întrebare: Despre care efecte se discută?

Principale efecte ale decesului fizic sunt: deschiderea moștenirii; încetarea drepturilor persoanei declarate decedate și după caz, trecerea acestora la moștenitori.

Ne dăm seama că declararea decesului și decesul real sunt două lucruri total diferite. Declararea morții este, de fapt, o presupunere a morții sau o prezumție a morții, însuși legiuitorul în art. 168 la alin. (3) CC utilizează acest termen, „instanța de judecată poate să declare ca dată a decesului ziua morții ei prezumate”. Astfel, declararea morții creează o prezumție relativă. Bazându-ne pe cele examinate mai sus, considerăm că hotărârea instanței de judecată nu influențează capacitatea de exercițiu a persoanei în cauză și, bineînțeles, nici capacitatea de folosință, adică persoana rămâne aptă de a-și dobândi drepturi și de a-și asuma obligații.

Codul de procedura civilă, în art. 300 alin. (3), în acest sens prevede următoarele: „Hotărârea judecătorească emisă pe marginea cererii privind declararea persoanei dispărută fără veste sau decedată poate fi atacată cu apel. Decizia instanței de apel nu se supune recursului, fiind definitivă și irevocabilă de la pronunțare”. Deci, rezultă că hotărârea instanței de judecată poate fi atacată la Curtea de apel, însă hotărârea Curții de apel nu se supune recursului. Astfel, deși instanța de judecată și Curtea de Apel au declarat persoana ca fiind dispărută sau decedată, hotărâre care ulterior a devenit definitivă și irevocabilă, totuși persoana reapărută va putea solicita anularea hotărârii respective.

Unul dintre temeiurile de înregistrare a decesului conform art. 54 din Legea privind actele de stare civilă, nr. 100 din 26.04.2001, este „hotărârea instanței judecătorești privind constatarea decesului sau privind declararea persoanei ca fiind decedată”. Așadar, în baza unei asemenea hotărâri și în baza cererii persoanei interesate, organul de stare civilă, care se află în raza teritorială a instanței judecătorești care a pronunțat hotărârea respectivă, va întocmi actul de deces al persoanei declarate decedate, ceea ce rezultă din prevederile art. 55 din Legea privind actele de stare civilă, nr. 100 din 26.04.2001.

Dacă persoana declarată decedată sau dispărută fără veste apare sau a fost stabilit locul unde aceasta se afla, instanța de judecată anulează hotărârea sa ante-

rioară privind declararea decesului sau dispariției fără veste a persoanei respective. După anularea hotărârii judecătorești, în consecință se anulează și administrarea bunurilor, în caz dacă persoana a fost declarată decedată se anulează și înregistrarea decesului acesteia.

Efectele ce au loc în cazul apariției celui ce a fost declarat decedat. Art. 169 din Codul Civil al Republicii Moldova prevede că asemenea persoană, independent de momentul apariției sale, poate cere de la oricare altă persoană să-i restituie bunurile care s-au păstrat și care au trecut cu titlu gratuit la aceasta după declararea decesului său, de exemplu, în cazul succesiunii.

Dacă bunurile au trecut cu titlu oneros la o altă persoană și ea este de bună-credință, adică nu știa și nici nu putea să cunoască că persoana declarată decedată este în viață, atunci ea nu este obligată să restituie bunurile dobândite. Însă, dacă dobânditorul este de rea-credință, el este obligat să restituie bunurile respective, în cazul în care bunul sau bunurile nu s-au păstrat, atunci dobânditorul cu rea-credința va fi obligat să restituie contravaloarea bunurilor care nu s-au păstrat. Dacă persoana nu restituie bunurile sau valoarea acestora în cazul în care bunurile nu s-au păstrat, persoana declarată decedată, după anularea hotărârii judecătorești cu privire la declararea decesului acesteia, are dreptul la acțiune în revendicare (art. 581 Codul civil al RM), pentru apărarea dreptului său de proprietate. Dacă persoana declarată decedată nu a avut moștenitori, bunurile acesteia trec în baza succesiunii în proprietatea statului, statul are dreptul de a le vinde, însă în caz dacă persoana declarată decedată apare, statul restituie suma obținută din vânzarea bunurilor după anularea hotărârii judecătorești cu privire la declararea decesului persoanei, aceasta rezultă din prevederile art. 169 din Codului civil al RM.

Bazându-ne pe cele analizate mai sus, putem concluziona că legiuitorul nostru reglementează instituțiile de declarare a persoanei dispărute fără veste și declararea persoanei decedate la un nivel destul de înalt. O altă concluzie este aceea că legiuitorul moldav, prin instituția analizată, practic apără, protejează sau chiar conservă într-o anumită măsură drepturile și interesele acelor persoane care au fost declarate dispărute fără veste sau decedate, acestea rezultă din faptul că persoana care apare regăsește patrimoniul său în cele mai multe cazuri neatins sau chiar îngrijit de administratorul fiduciar, sau, dacă bunurile persoanei au avut de suferit anumite daune prin supravegherea necorespunzătoare, persoana poate cere repararea prejudiciului astfel cauzat, asta ce ține de declararea persoanei dispărută fără veste. Dorința legiuitorului nostru de a apăra sau proteja interesele, drepturile persoanei se poate observa și în cazul când persoana a fost declarată decedată, prin aceea că, dacă persoana re apare, ea poate dobândi bunurile sale înapoi sau, în anumite cazuri, cum a fost analizat mai sus, contravaloarea acestora.

Bibliografie:

1. *Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107 din 06.06.2002* [online] [citată 18.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112573&lang=ro

2. *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225 din 30.05.2003* [online] [citată 15.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110220&lang=ro
3. *Codul familiei al Republicii Moldova, nr.1316 din 26.10.2000* [online] [citată 16.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94330&lang=ro
4. *Legea privind actele de stare civilă, nr. 100 din 26.04.2001* [online] [citată 19.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17185&lang=ro
5. BAIEȘ, Sergiu, ROȘCA, Nicolae. *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*. vol. I. Chișinău: Editura Cartier, 2004
6. *Hotărârile explicative ale Curții Supreme de Justiție* [online] [citată 19.03.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/db_hot_expl.php
7. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție privind practica judiciară cu privire la constatarea faptelor care au valoare juridică și declararea persoanei dispărută fără urmă sau decedată, nr. 4 din 07.07.2008* [online] [citată 21.03.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=285
8. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție de modificare și completare a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 07 iulie 2008 „Cu privire la practica judiciară cu privire la constatarea faptelor care au valoare juridică și declararea persoanei dispărută fără urmă sau decedată”, nr.15 din 16.10.2017* [online] [citată 21.03.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=260

CZU 341.231.14:614.253

PARTICULARITĂȚILE REALIZĂRII DREPTULUI LA ASISTENȚĂ MEDICALĂ ÎN CONTEXTUAL PANDEMIEI COVID-19

Doina BLIȘCEAC, Tatiana CUCU, *studente, Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Ina ODINOKAIA, dr., conf. univ.**

Résumé: *Dans le contexte de la pandémie, la République de Moldavie, avec d'autres États, ont établi un état d'urgence pour empêcher la propagation massive du virus COVID-19. Ainsi, l'État a été contraint d'imposer certaines restrictions avec une dérogation temporaire à ses obligations en matière de droits humains. Un droit qui a été limité est le droit à la protection de santé. Selon les principes de l'Organisation mondiale de la santé, une fonction importante à la protection de santé il est de sa responsabilité face aux attentes et aux besoins de la population, ce qui doit être abordé de manière juste et équitable dans le contexte des droits humains universels à la vie et à la santé, dans ce contexte, les intérêts de plusieurs citoyens de la République de Moldova ont été atteints.*

Mots-clés: *pandémie, COVID-19, droit aux soins de santé, droits de l'homme, politique médicale.*

Drepturile omului reprezintă un concept filosofic, care din antichitate până în prezent a parcurs o evoluție marcată de particularitățile epocii în care s-au dezvoltat

tat. Instituția drepturilor fundamentale ale omului, ca fenomen juridic, își are originea în doctrina dreptului natural fundamentată pe ideea că omul, prin însăși natura sa, are în orice loc și în orice moment drepturi care sunt inalienabile. În acest sens, putem conchide că drepturile omului sunt *universale*, fiind aplicabile în orice loc al lumii, și *egalitate*, fiind aceleași pentru toți.

Reglementările naționale în materia drepturilor omului sunt fundamentate și conforme cu prevederile Constituției Republicii Moldova, care prin art. 4 consacră faptul că „*Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte*”. [4]

În acest context, luând în considerație realitățile actuale, ne-am centrat atenția asupra *dreptului la sănătate* sau, cum mai este numit, *dreptul la ocrotirea sănătății*, care se încadrează în categoria drepturilor fundamentale ale omului, găsindu-și consfințire în art. 25 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, exprimat prin dreptul la un nivel de trai care să asigure sănătatea și explicit accesul la îngrijire medicală, precum și în art.36 al Constituției Republicii Moldova, axat pe dreptul la ocrotirea sănătății, prin care se stipulează atât garantarea acestui drept, cât și obligativitatea statului în a asigura minimumul asistenței medicale.

Astfel, dreptul la sănătate este un drept inerent fiecărei persoane de a avea acces și a utiliza serviciile instituțiilor, mărfurile și condițiile necesare pentru atingerea stării optime de sănătate. Legislația în vigoare stabilește responsabilitatea statului pentru protejarea sănătății, prosperității și securității cetățenilor, iar sistemul de sănătate publică își asumă responsabilitatea socială pentru sănătatea generală și utilizarea cât mai eficientă a resurselor pentru realizarea scopurilor sanitare universale. Asigurarea dreptului la sănătate include în mod obligatoriu garantarea accesului, echității, calității și continuității asistenței medicale fiecărui cetățean. Conform principiilor Organizației Mondiale a Sănătății, o funcție importantă a sistemului de ocrotire a sănătății este răspunderea acestuia la așteptările și necesitățile populației, care urmează a fi abordate într-o manieră justă și echitabilă în contextul drepturilor universale ale omului la viață și sănătate. [5]

Analizând alin. 2 art. 54 al Constituției Republicii Moldova², unde sunt prevăzute cazurile în care drepturile omului pot fi limitate și raportând prevederile date la faptul că dreptul la ocrotirea sănătății nu este considerat un drept absolut, Guvernul Republicii Moldova, ținând cont de nivelul ridicat al pericolului legat de pandemia COVID-19, care a fost caracterizat drept „*urgență în domeniul sănătății publice la nivel internațional*”, în rând cu celelalte state membre ale Consiliului Europei, a

² Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bună stării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

fost nevoit să impună unele restricții, cu derogarea temporară de la obligațiunile asumate în tratatele în domeniul drepturilor omului, precum Convenția Europeană a Drepturilor Omului, la care Republica Moldova face parte din anul 1997. Astfel, la data de 17 martie 2020, Parlamentul Republicii Moldova a votat instituirea stării de urgență în context cu pandemia COVID-19, pentru perioada de 17.03.2020 – 15.05.2020, ulterior, Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică, în funcție de situația sanitaro-epidemiologică, prelungește periodic starea de urgență în sănătatea publică, până pe 15 aprilie 2021.

În cadrul stării de urgență, sistemul de sănătate din Republica Moldova, la fel ca cel din majoritatea țărilor lumii, nu a fost pe deplin pregătit să facă față pandemiei, fiind subfinanțat și cu personal insuficient, afectat de lipsa unor protocoale clare pentru circumstanțele în cauză, capacități tehnice și profesionale insuficiente, infrastructură învechită, echipamente și material medicale limitate. Pe lângă povara acută pe care COVID-19 o pune asupra sistemului de sănătate, multe grupuri ale populației se confruntă cu lipsă de acces la serviciile de sănătate esențiale, de rutină, din cauza efectelor perturbatoare ale restricțiilor distanțării fizice și limitărilor de mobilitate impuse ca răspuns la COVID-19 [6].

În contextul situației date, fiecare persoană aflată pe teritoriul Republicii Moldova, dar și o parte din cetățenii aflați în afara țării au statutul juridic de beneficiar de servicii de sănătate publică în contextul pandemiei COVID-19. Acest statut presupune faptul că beneficiarul în cauză se află în raporturi juridice speciale cu un alt subiect – prestatorul de servicii de sănătate publică, și de asemenea este titularul unor drepturi și obligații speciale, este protejat prin intermediul unor garanții juridice speciale și poate fi atras, în condițiile legii, la răspundere juridică [7].

Deci, în mare parte, limitarea dreptului la ocrotirea sănătății a avut loc prin faptul că pe măsură ce pandemia continua și accesul la servicii medicale era îngreunat, vizitele la medic și multe programări de rutină au fost amânate. Însă orice amânarea a asistenței medicale preventive poate duce pe viitor la un impact negativ asupra sănătății. Drept exemplu, în unele afecțiuni cronice este nevoie de asistență medicală continuă, de asemenea, deși s-a asigurat asistența medicală la domiciliu, nu s-a luat în calcul că există afecțiuni cronice care nu pot fi monitorizate la domiciliu de la distanță, presupunând tratament face-to-face.

Limitarea accesului la spital s-a resimțit foarte dur asupra persoanelor în etate, deoarece majoritatea persoanelor în vârstă au nevoie permanentă de servicii de sănătate primară. Pentru că prevalența maladiilor cronice crește odată cu vârsta, de aceea persoanele în etate interacționează mult mai intens cu sistemul de sănătate [1, p. 21]. Cum am menționat și mai sus, în perioada situației de urgență, majoritatea serviciilor de sănătate care erau oferite în instituții au fost întrerupte, iar în perioada de pandemie acestea continuă să fie perturbate, fapt care a afectat și va afecta în mare parte vârstnicii. Lipsa flexibilității sistemului primar de sănătate, prestarea serviciilor de sănătate în mod centralizat și instituționalizat (în policlinici) au compromis procesul de asigurare cu servicii de sănătate de calitate.

De asemenea, putem evidenția și faptul că domeniul sănătății din Republica Moldova nu a fost pregătit deloc pentru asemenea încercări, astfel nefiind în stare să ofere ajutor medical tuturor persoanelor bolnave de COVID-19, din cauza dată mai mult de o treime din persoanele acestea sunt nevoite să se trateze la domiciliu din sursele proprii. Este vorba despre persoanele care au dezvoltat o formă ușoară a infecției. Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a lăsat acești pacienți în grija medicilor de familie, elaborând pentru ei protocolul de tratament în care, din medicamente, se regăsește doar paracetamolul, însă s-a constatat că unii medici de familie depășesc cu mult cadrul acestui protocol, prescriind în cazul simptomelor ușoare ale virusului câteva antibiotice și imunomodulatoare, care pot afecta grav imunitatea. Însă concomitent cu prelevarea probelor acasă la persoanele suspectate de noul tip de coronavirus, de către echipele mobile, a permis consolidarea capacităților instituțiilor spitalicești și alocarea paturilor pentru pacienții cu forme grave și extrem de grave.

Totodată, dacă vom analiza sistemul medical din punct de vedere economic, vom observa că schimbări au survenit nu numai în vederea limitării accesului la spitale, dar și în privința măștilor medicale. În condițiile în care anul trecut prețul mediu al măștilor medicale era de 1,20-1,40 lei/bucata, rezultă că în doar câteva luni acestea s-au scumpit de 5-7 ori. În plus au devenit o marfă ce nu poate fi găsită. Astfel, analizând mai multe portaluri de știri se poate observa că majoritatea specialiștilor spun că ceea ce se întâmplă acum este un adevărat dezastru, iar multe din măștile medicale produse și comercializate pe piață nu ar corespunde cerințelor medicale, în timp ce importul din China a devenit extrem de dificil. Corelând toate acestea cu faptul că în perioada de pandemie majoritatea din populația Republicii Moldova și-a pierdut locul de muncă și, prin urmare, nu dispun de o sursă de venit stabil și cu creșterea simțitoare a prețurilor la alimente, ne reflectă o imagine destul de nefavorabilă față de majorarea prețurilor.

De asemenea, persoanele în vârstă dispun de mai puține mijloace de protecție individuală. Datele colectate în perioada de urgență arată că aproximativ o pătrime din persoanele în vârstă nu dispuneau de măști de protecție, deoarece prețul măștilor de protecție a crescut semnificativ de la începutul pandemiei. Acest fapt face ca fiecare ieșire a persoanelor în vârstă să fie destul de costisitoare. La modul practic vârstnicii sunt puși în situația de a-și raționaliza ieșirile din gospodărie. În lipsa unui efort semnificativ de a face disponibile pentru vârstnici mijloacele de protecție, persoanele în vârstă vor raționaliza ieșirile din gospodărie și vor opta de mai multe ori pentru izolarea fizică ca metodă de protecție [1 p. 13].

În contextual celor spuse, ar trebui de menționat că, deși sistemul sănătății din Republica Moldova pe timp de pandemie a fost cel mai afectat, acesta a putut să facă față încercărilor datorită ajutoarelor din exterior, acordate de către Organizația Mondială a Sănătății, Uniunea Europeană, UNICEF, USAID, SDC ș.a., care au donat echipamente de protecție pentru lucrătorii din prima linie și dispozitive medicale esențiale în lupta cu virusul. Ajutoare au venit și din partea mai multor țări, precum România, Cehia, Franța, Elveția, Letonia, China, Federația Rusă, Polonia, Germania, Republica Belarus, Turcia, Austria etc. De asemenea, una din organizațiile care a fost

alături de Republica Moldova în lupta cu COVID-19 a fost PNUD, aceasta a sprijinit Moldova încă din primele etape ale acestei crize. PNUD lucrează îndeaproape cu autoritățile, ca parte a răspunsului comun al ONU și al partenerilor de dezvoltare, pentru a ajuta la achizițiile de echipamente și dispozitive medicale de primă necesitate, pentru a evalua necesitățile de recuperare pe termen lung și pentru a ajuta țara să dezvolte un răspuns multisectorial incluziv la pandemie, pentru a-și proteja cetățenii.

O altă problemă în timpul pandemiei a apărut în sistemul de asigurare medicală, deoarece, potrivit datelor Ministerului de Externe, aproximativ 7000 de cetățeni ai Republicii Moldova care se aflau în străinătate în momentul închiderii frontierelor și sistării curselor aeriene din cauza epidemiei de COVID-19 au solicitat să fie repatriați cu zborurile charter, astfel, în contextul dat, a intrat în vigoare o regulă nouă după care, conform punctului 22, 23, 24 din Dispoziția nr. 10 a Comisiei pentru situații excepționale a Republicii Moldova³, cei care revin în țară cu zborurile charter sunt obligați m-ai întâi să-și procure polița de asigurare medicală. Dar analizând anunțul Companiei Naționale de asigurări în Medicină care prevede că „*Toate persoanele, inclusiv cele neasigurate, care întrunesc criteriile definiției de caz pentru COVID-19 beneficiază de asistență medicală gratuită. Cheltuielile pentru serviciile medicale respective sunt acoperite din fondurile de asigurare obligatorie de asistență medicală*”. [2] În acest sens, întrebarea logică care se impune este dacă prevederile dispozițiilor nu contravin faptului că persoanele de peste hotare au fost impuse să cumpere polița de asigurare medicală, ținând cont că ei sunt cetățeni ai Republicii Moldova.

Situația dată poate fi privită sub două aspecte, negativ și pozitiv. Deci, din punct de vedere negativ, putem accentua faptul că statul prin aplicarea regulii date nu a luat în considerație că majoritatea persoanelor care se aflau peste hotare în momentul izbucnirii virusului COVID-19 și din cauza restricțiilor aplicate în toate țările lumii, și-au pierdut locul de muncă și, neavând surse de venit, aceștia au fost nevoiți să se întoarcă acasă, iar unii din ei chiar din ultimii bani să-și procure bilet pentru reîntoarcere.

³ 22. Prin derogare de la prevederile art. 4, alin. (7) din Legea fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pe anul 2020, nr. 174/2019, începând cu 01 aprilie 2020, în perioada stării de urgență, cetățenii Republicii Moldova și străinii cu permis de ședere pe teritoriul Republicii Moldova, care intenționează să traverseze frontiera de stat pe sensul de intrare în Republica Moldova și nu dețin statut de persoană asigurată în sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală (AOAM), vor achita prima de asigurare obligatorie de asistență medicală în sumă fixă.

23. Persoanele ce intenționează să traverseze frontiera de stat pe cale aeriană pe sensul de intrare în Republica Moldova vor achita prima de asigurare obligatorie de asistență medicală, în sumă fixă, inclusiv prin intermediul sistemului guvernamental Mpay.

24. Persoanele ce traversează frontiera de stat pe cale terestră pe sensul de intrare în Republica Moldova, vor completa și semna, în mod obligatoriu, Declarația pe propria răspundere privind obligația achitării în termen de 72 ore a primei de asigurare obligatorie de asistență medicală pentru anul 2020.

Reîntorși în țară, aceștia se confruntau cu o altă problemă, impunerea de achitare a poliței de asigurare medicală, iar pentru nerespectarea prevederilor date persoanele riscă să fie sancționate destul de dur. Prin urmare, măsurile date sunt disproporționale, deoarece nu țin cont de situația economică a cetățenilor săi reveniți de peste hotare. Astfel, într-un demers expedit prim-ministrului, președinte al Comisiei pentru Situații Excepționale, Ion Chicu, Avocații Poporului recomandau revizuirea prevederilor din pct. 23, 24 din Dispoziția nr. 10 și oferirea unor soluții viabile și nediscriminatorii cetățenilor Republicii Moldova, care revin în țară, pentru a-și onora obligațiunile în contextul asigurării medicale obligatorii, indiferent de calea aleasă de aceștia pentru a reveni în țară (terestră sau aeriană). Ombudsmanii sugerează că o soluție ar putea fi oferirea moldovenilor reveniți în țară a oportunității de a procura polița de asigurări medicale obligatorii cu reducere de 50%, așa cum a fost posibil până la 31 martie 2020. De asemenea, unii din avocații poporului afirmă următoarele: *„Având în vedere că este stare de urgență și sistemul medical se confruntă cu anumite cheltuieli care sunt neplanificate și cu un flux foarte mare de pacienți, în condițiile stării excepționale – ceea ce presupune limitarea unor drepturi, această măsură ar putea să fie justificată doar dacă guvernul dovedește că cetățenii care vin din afara țării au resurse financiare suficiente ca să-și poată permite o astfel de poliță. Cel puțin unele obligații financiare și de asigurare pe care le au cetățenii noștri în raport cu sistemul medical ar trebui să fie pe planul doi, iar pe planul întâi – obligația statului să asigure tratamentul și, evident, prioritar prevenirea acestui virus.”* [3]

Totuși, nu trebuie de negat faptul că regula dată are și unele efecte pozitive, deoarece odată cu impunerea de a achita polița de asigurare medicală în realitate, bugetul asigurărilor sociale de stat se majorează, la capitolul venituri, în anul 2021 comparativ cu 2020 și este semnificativ mai mare comparativ cu 2019, iar după câte cunoaștem, din cauza pandemiei sistemul sănătății a suferit foarte mult, iar mărirea bugetului reprezintă un ajutor pentru revenirea la normal a sistemului ruinat. Deși au fost impuse aceste măsuri, trebuie de ținut cont că pentru o asemenea luptă nu a fost pregătit nimeni, iar pentru stagnarea răspândirii virusului autoritățile au fost nevoite să aplice aceste restricții. În urma analizei efectuate, putem observa că în gestionarea pandemiei de Covid-19 autoritățile, nu au ținut cont de abordările bazate pe drepturile omului. Ignorarea recomandărilor venite din partea avocatului poporului sau experților în domeniul sănătății au determinat evoluțiile pe care le atestăm în prezent, astfel, pentru a reveni la normal, trebuie să fie promovate și protejate drepturile economice, sociale și culturale ale omului.

În concluzie, putem spune că pandemia COVID-19 este o adevărată luptă, o luptă pentru care Republica Moldova nu a fost pregătită. Deși autoritățile au încercat să impună anumite restricții pentru a proteja sănătatea publică, s-a lăsat parcă neobservat aspectul limitării drepturilor omului și a afectat interesele cetățenilor. Dreptul la ocrotirea sănătății a fost unul din cele mai afectate, acesta suferind o mulțime de schimbări, unele fiind destul de favorabile, cum ar fi tratarea gratuită a persoanelor care s-au îmbolnăvit de COVID-19, dar și unele schimbări dureroase, ca, de exemplu, limitarea accesului la spitale.

Cu toate că suntem la curent că limitarea accesului la spitale a fost efectuat pentru stoparea răspândirii virusului, autoritățile nu au luat în calcul că există persoane care suferă de anumite boli cronice care au nevoie de asistență medicală continuă, precum și nevoia de a trece anumite proceduri pe care e imposibil de efectuat acasă, astfel fiind afectat nu numai dreptul la ocrotirea medicală, dar și dreptul la viață, iar categoria cea mai afectată de asemenea restricții fiind persoanele în etate. În contextual dat, o soluție putea fi implicarea spitalelor private în îngrijirea și tratarea pacienților non-COVID în baza poliței de asigurare medicală obligatorie, decizie care se impunea și se impune, dar care comportă voința factorilor decizionali – MMPSF, CNAM, instituții spitalicești private.

O altă atingere, cum am menționat mai sus, a fost adus în cadrul sistemului de asigurare medicală. În obligarea achitării poliței de asigurare medicală, autoritățile iarăși nu au analizat toate momentele posibile, astfel fiind încălcat principiul non-discriminării aplicabil în material drepturilor omului.

Pandemia de coronavirus reprezintă criza globală de sănătate definitorie pentru timpurile noastre și una din cele mai mari provocări de după cel de-al Doilea Război Mondial. De la apariția sa la sfârșitul anului trecut, virusul s-a răspândit pe toate continentele. Am ajuns acum la tragicul antirecord de un milion de decese, iar umanitatea resimte o povară grea a acestor pierderi de vieți omenești. „Creșterea numărului de decese este dramatică. Trebuie să ne unim forțele pentru a încetini răspândirea acestui virus”.

De aceea, COVID-19 este mai mult decât o criză de sănătate, având implicații fără precedent în plan socio-economic. Pandemia debusolează fiecare țară pe care o afectează, având forța de a genera efecte devastatoare de ordin social, economic și politic, care vor lăsa cicatrici profunde de la care Republica Moldova, în special, își va reveni destul de greu.

Bibliografie:

1. *Analiza riscurilor pandemiei COVID-19 asupra persoanelor vârstnice din Republica Moldova*”, 24 p. [online] [citată 20-02-2021]. Disponibil: https://moldova.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/analiza_riscurilor_pandemiei_covid_19_asupra_persoanelor_in_varsta_din_republica_moldova.pdf
2. *Asistența medicală este oferită gratuit tuturor cetățenilor, inclusive celor neasigurați, suspecți sau infectați cu COVID-19*, 24.03.2020. [online] [citată 13.03.2021]. Disponibil: <http://cnam.md/?&page=46&news=1040>
3. BASIUL, Valentina „*Moldovenii reveniți acasă sunt obligați să-și procure asigurare medicală*” 2020. [online] [citată 15.03.2021]. Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/moldovenii-reveni%C8%9Bi-acas%C4%83-sunt-obliga%C8%9Bi-s%C4%83-%C8%99i-procure-asigurare-medical%C4%83/30523630.html>
4. Constituția Republicii Moldova, 29.07.1994. [online] [citată 15.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro
5. „*Dreptul la ocrotirea sănătății*”. În: Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2015. [online] [citată 20.02.2021]. Disponibil:

bil: <http://old.ombudsman.md/ro/content/dreptul-la-ocrotirea-sanatatii-fragment-din-raportul-privind-respectarea-drepturilor-omului>

6. *Răspunsul la COVID: Sănătate*: PNUD. [online] [citat 20.02.2021]. Disponibil: <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/covid-19-pandemic-response/national-response-to-COVID19/health.html>
7. SADOVEI, Nicolae. *Repere privind statutul juridic al beneficiarilor de servicii de sănătate publică în contextual pandemiei COVID-19*, 2020. [online] [citat 13.03.2021]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/7822/repere-privind-statutul-juridic-al-beneficiarilor-de-servicii-de-sanatate-publica-in-contextul-pandemiei-covid-19.html>

CZU 347.427

ASPECTE TEORETICE PRIVIND INTENTAREA PROCESULUI DE INSOLVABILITATE

Elena GOROBET, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale,*
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: **Natalia JANU**, *drd., asist. univ.*

Abstract: *Insolvency is the financial situation of the debtor, characterized by his inability to meet its payment obligations. The origins of the insolvency institution lie in Roman law. In the Republic of Moldova, insolvency is governed by the Insolvency Law no. 149/2012, in force since March 13, 2013. The insolvency procedure is divided into two stages: a) receiving and examining the application; b) the actual conduct of the insolvency procedure. Thus, if in the case of the first phase everything is directed towards the verification of the existence or non-existence of the insolvency grounds, the second stage is directed towards the purpose of the whole procedure – the satisfaction of the creditors' claims.*

Keywords: *insolvency, debtor, creditor, receivables, interim administrator.*

DEX-ul definește insolvabilitatea ca fiind „situație în care se află un debitor ale cărui bunuri sunt de o valoare mai mică decât totalitatea obligațiilor care ar urma să fie satisfăcute cu acele bunuri” [3, p. 19]. Deci, insolvabilitatea reprezintă acea situație financiară a debitorului, caracterizată prin imposibilitatea acestuia de a-și onora obligațiile de plată. Instituția insolvabilității, alături de instituțiile dreptului de proprietate, actului juridic, obligațiilor civile, persoanei juridice etc., este un important instrument juridic, care reglementează relațiile patrimoniale și asigură stabilitate circuitului civil. Fiind un atribut indispensabil economiei libere, această instituție este calificată ca sanitar al economiei, ori scopul major al ei este de a înlătura din circuitul economic actorii (întreprinzătorii) ineficienți, iar pe cei care întâlnesc dificultăți temporare îi ajută să-și revigoreze activitatea [6, p.2]. Anume din aceste considerente este foarte important a se acorda atenție actelor normative care reglementează condițiile de intentare a procesului de insolvabilitate, a se pune în discuție problemele care apar la determinarea temeiurilor de insolvabilitate și a determina soluții pentru a preveni acest fenomen.

Scopul prezentului articol. În prezentul articol ne-am propus să facem o analiză a procesului de insolabilitate și să reliefăm principalele probleme întâmpinate la intentarea acestuia în cadrul instanței de judecată. Pentru realizarea scopului, ne-am propus realizarea următoarelor *obiective*: definirea noțiunii de insolabilitate și a noțiunii de proces de insolabilitate; evidențierea premiselor care duc la intentarea procesului de insolabilitate; cercetarea particularităților intentării, examinării și soluționării cauzelor de insolabilitate, precum și a conturării efectelor intentării procesului de insolabilitate.

Metodele și materialele aplicate. În procesul elaborării prezentului articol au fost folosite următoarele metode de investigație științifică: metoda istorică, analiza logică, analiza comparativă, analiza sistemică, sinteza, clasificarea. În calitate de materiale au servit o serie de reglementări în domeniu de nivel național și internațional, material didactic, lucrări și articole științifice, dicționare.

Rezultate și discuții. În zilele noastre, conceptul de insolabilitate cuprinde o multitudine de noțiuni, cum ar fi: „insolabilitate”, „insolvență”, „bancrută”, „faliment” etc. Totodată, independent de termenii folosiți, instituția insolabilității este un concept juridic aproape universal și își găsește locul firesc în sistemul de drept al statelor cu economii libere. Multitudinea, diversitatea și complexitatea raporturilor economice pe care le reglementează, plasează insolabilitatea în categoria celor mai dinamice instituții juridice, impunând elaborarea unor acte internaționale, precum și solicitând legiuitorilor din diferite state eforturi de a interveni cu modificări frecvente pentru a preciza unele aspecte sau pentru a acoperi lacunele pe care le descoperă, de regulă, datornicii [6, p. 2]. În acest sens, este necesar de precizat că participanți la procesul de insolabilitate sunt: debitorul, creditorul, administratorul autorizat etc.

Originile instituției insolabilității se află în dreptul roman. La începuturi, persoana care nu-și putea întoarce datoriile se angaja să muncească pentru creditor un anumit număr de zile. Mai târziu a luat naștere procedura „*venditio bonorum*” care, de fapt, a reprezentat prima formă a unui proces de insolabilitate cunoscut nouă, care se iniția de către creditor față de debitorul său [5, p. 44]. Anume în cadrul acestei proceduri, pentru prima dată, părțile litigante erau supravegheate de o autoritate independentă, și anume cea a pretorului. Așadar, dacă debitorul nu achita datoriile față de creditor, acesta avea dreptul de a informa în acest sens pretorul. Pretorul, la rândul său, constata imposibilitatea achitării datoriilor de către debitor pe motiv că acesta este insolabil și dispunea transmiterea gestiunii bunurilor către creditorul care a sesizat instanța. Acest creditor avea statutul de *curator bonorum*, fiind obligat să publice un avis informativ despre vânzarea averii debitorului. Dacă timp de o lună de la data publicării avizului de vânzare, debitorul așa și nu plătea datoria și nici nu aducea un garant, creditorul curator desemna un lichidator (*magister bonorum*), care vindea la licitație publică bunurile debitorului. Bunurile se vindeau celui care oferea cel mai mare preț. Dacă creanța se satisfăcea și mai rămăneau bunuri, acestea se întorceau debitorului [5, p. 44].

Din perioada dreptului roman, instituția insolabilității a cunoscut o evoluție legislativă permanentă, aceasta având interferențe esențiale cu reglementările din do-

meniu comercial. Este interesant totuși că cea mai consolidată reglementare insolabilitatea a dobândit-o în ultimii 30 de ani. Astfel, anume în această perioadă, multe state cu economii avansate, precum Germania, Franța, Marea Britanie ș.a., și-au modernizat legislația în domeniu. Au reușit în acest domeniu și statele vecine de la care legiuitorul nostru se inspiră, și anume România și Federația Rusă. România, începând cu revoluția din 1989, este deja la a patra reglementare în materie de insolabilitate, iar Federația Rusă cunoaște deja o treia lege a insolabilității.

Legislația Republicii Moldova în domeniu, chiar dacă este una destul de tânără, deja se află la a patra reglementare de la declararea independenței, din acest punct de vedere, putem spune că suntem „în pas cu moda” [6, p. 2]. Așadar, în legislația națională a Republicii Moldova, primele reglementări cu privire la insolabilitate au fost introduse după anii '90. Inițial a fost adoptată Legea cu privire la faliment nr. 851 din 1992 (abrogată), care ulterior a fost înlocuită cu Legea cu privire la faliment nr. 786 din 1996 (abrogată).

Aceste legi și-au pierdut eficiența odată cu intensificarea circuitului economic generată de reabilitarea proprietății private, liberalizarea activității de întreprinzător, privatizarea în masă a bunurilor proprietate de stat și apariția unor mari societăți comerciale, apariția pieței de valori de mobiliare a dus la apariția frecventă a situațiilor de incapacitate de plată care nu aveau soluții [6, p. 3].

Prin urmare, începând cu anul 2001, a fost adoptat primul cel mai complex act normativ care a reglementat procesul de insolabilitate, și anume Legea insolabilității nr. 632 (abrogată) din 2001. Anume prin prisma acestei legi, legiuitorul a instituit falimentul doar ca o variație a procesului de insolabilitate, oferind șanse debitorului să opteze și pentru procedura de restructurare și nu doar acea a falimentului. Așadar noțiunea nou-introdusă pentru legislația națională – insolabilitatea – a dobândit o interpretare mai largă decât semnificația de stare de fapt manifestată prin incapacitatea de plată a debitorului, deoarece insolabilitatea este privită ca un proces complex ce are scop satisfacerea creanțelor creditorilor.

De altfel, noua linie politică și legislativă a Uniunii Europene a impus o schimbare calitativ superioară a atitudinii generale față de asumarea riscului și a eșecului în afaceri. Într-un comunicat prezentat de Comisia Europeană privind politica managerială s-a hotărât că Europa ar trebui să-și revizuiască poziția avută anterior față de risc, eșec și succesul în afaceri. Fiind adesea reticentă în a acorda încă o șansă celor ce au eșuat în afacerea desfășurată, orientarea politicii ar trebui îndreptată spre încurajarea celor care își asumă riscuri, spre reducerea imaginii negative impuse de o astfel de situație și spre examinarea condițiilor în care aceștia ar putea să o ia de la început [6, p. 18].

Republica Moldova, fiind un stat de drept, civilizată și democratic, alegându-și vectorul european cu suportul organismelor internaționale, atât din Europa, cât și din SUA, au mers pe calea reformării legislației naționale în domeniul insolabilității în anul 2012 [6, p.18]. Este de menționat și rolul important pe care l-a avut în acest sens Legea din 2001, deoarece punerea ei în aplicare a format o bună practică și înțelegere a ceea ce înseamnă procedura de insolabilitate, astfel încât legiuitorul

a desăvârșit creația sa în domeniu prin implementarea unei noi legi - Legea insolabilității nr.149/2012, care este pe alocuri completată de normele din Codul de procedură civilă [5, p. 44]. Conform Legii insolabilității nr. 149 din 29.06.2012, procedura de insolabilitate este denumită ca procedură prin care debitorul intră, după o perioadă de observație, în procedură de restructurare sau în procedură a falimentului. În acest sens, considerăm necesar a menționa că procesul de insolabilitate se intentează doar pe baza unei cereri de intentare a procesului de insolabilitate, denumită *cerere introductivă*.

Potrivit opiniei autorului Mihalache Iurie, precizează într-o lucrare științifică, procedura de insolabilitate se divizează în două etape: a) primirea și examinarea cererii introductive; b) desfășurarea propriu-zisă a procedurii de insolabilitate. Astfel, dacă în cazul primei faze totul este îndreptat spre verificarea existenței sau inexistenței temeiurilor de insolabilitate, cea de-a doua etapă este îndreptată spre scopul întregii proceduri – satisfacerea creanțelor creditorilor.

Așadar, până la intentarea procedurii propriu-zise de insolabilitate, există o etapă specifică reglementată de art. 9-33 din Legea insolabilității, care constă în primirea și examinarea cererii introductive. Această etapă este specifică în cadrul procedurii de insolabilitate, deoarece: a) este o etapă premergătoare intentării procedurii de insolabilitate menită a verifica existența temeiurilor de insolabilitate invocate; b) în cadrul ei se examinează circumstanțe de fapt și se administrează probe pentru constatarea incapacității de plată sau a supra îndatorării debitorului; c) este o etapă tranzitorie în cadrul căreia se dispun măsuri asiguratorii pentru conservarea și păstrarea la maximum a masei debitoare în eventualitatea pornirii unei proceduri de insolabilitate [4, p. 24].

Ca rezultat al depunerii cererii introductive, instanța de judecată mai întâi dispune prin încheiere primirea spre examinare a acesteia (art. 21), ceea ce nu înseamnă încă intentarea procedurii de insolabilitate. Deși formal, prin primirea spre examinare a cererii introductive se pune începutul raporturilor de procedură civilă, aceasta nu presupune intentarea procedurii de insolabilitate propriu-zise. Și doar după verificarea existenței sau inexistenței temeiurilor de insolabilitate, instanța dispune intentarea procedurii de insolabilitate în privința debitorului [6, p. 24-25].

Astfel, intentarea procedurii de insolabilitate presupune existența unui temei. În acest sens, Legea insolabilității face distincția între temeiuri generale și speciale.

Temeiul general constă în insuficiența mijloacelor bănești necesare pentru achitarea datoriilor ajunse la scadență și aceasta în pofida faptului că activele depășesc pasivele (incapacitatea de plată, numită și insolabilitatea relativă), pe când *temeiul special* presupune existența unui pasiv patrimonial care este mai mare decât activul, adică un excedent al pasivelor față de active (supraîndatorarea, numită și insolabilitatea absolută) [4, p. 26].

O explicație a temeiurilor de intentare a procedurii insolabilității ne-o aduce Plenul Curții Supreme de Justiție. Astfel, intentarea unui proces de insolabilitate presupune existența unui temei general – adică o incapacitate de plată, care reprezintă o insuficiență a lichidităților, o absență a fondurilor bănești necesare pentru

plata obligațiilor ajunse la scadență care nu presupune în mod obligatoriu ca activul patrimonial să fie inferior pasivului (insolvența); *temei special* – adică supraîndatorarea ce presupune un dezechilibru al patrimoniului prin existența unui pasiv patrimonial care depășește activul [4, p. 26].

Pentru a determina existența stării de insolabilitate trebuie să fie analizate toate datele informative cu privire la debitor și să fie reconstituită situația sa financiară în general. Luând în considerație că activele debitorului sunt foarte schimbătoare, uneori este dificil de a determina starea de insolabilitate. În acest context, profesorul român Ion Turcu aduce o serie de indici care servesc în calitate de ajutor la constatarea stării de insolabilitate: *existența unor cereri de plată contra debitorului; existența unui pasiv exigibil important și în special acumularea datoriilor fiscale; sechestre aplicate pe bunuri; neplata salariilor și a cotizațiilor de asigurări sociale; absența reinnoirii stocurilor și vânzarea către creditori de utilaje de producție; emițerea de securi fără acoperire; închiderea magazinelor și încetarea activității; vânzarea activelor la prețuri derizorii etc.* [4, p. 26].

Pentru ca o persoană să fie considerată creditor în cadrul procesului de insolabilitate, creanța sa trebuie să fie certă, indiferent de faptul dacă a ajuns sau nu la scadență. Faptul că creanța este certă se confirmă prin documente, atât din partea creditorului, cât și a debitorului. Scadența creanței este și ea o condiție, dar relativă, fiindcă numai ca rezultat al neplății creanței, creditorul are temei de a cere declararea insolabilității. Nu prezintă importanță pentru deschiderea procedurii numărul creanțelor datorate. Este posibil ca cererea introductivă să privească o singură datorie neexecutată în termen [4, p. 26].

Astfel, odată ce a primit cererea introductivă, instanța judecătorească verifică îndeplinirea condițiilor de formă și de fond pentru înaintarea cererii introductive (art. 166, 167 din Codul de procedură civilă și art. 16, 17, 20, 236 alin. (1), 241 alin. (1), 245 alin. (1) din Legea insolabilității). Dacă cererea introductivă corespunde cerințelor, instanța de judecată o primește spre examinare, pronunțându-se printr-o încheiere în maximum 3 zile de la data depunerii cererii (art. 21 alin.(2)). Dacă cererea introductivă nu corespunde cerințelor, instanța de judecată poate să restituie cererea fără examinare (art. 22) sau să refuze în primirea cererii introductive (art. 169 din Codul de procedură civilă) [4, p. 25].

Prin încheierea de primire spre examinare a cererii introductive, instanța de judecată instituie perioada de observație și numește administratorul provizoriu [4, p. 25].

În acest sens, prin perioadă de observație, înțelegem o perioadă cuprinsă între data admiterii cererii introductive spre examinare și data intentării procedurii de insolabilitate sau data confirmării planului procedurii de restructurare, sau, după caz, data intrării în faliment. În această perioadă, debitorul își continuă în mod firesc activitatea economică în condițiile obișnuite de exercitare a activității curente, sub supravegherea administratorului provizoriu, dacă nu i s-a ridicat dreptul de administrare, ori sub conducerea administratorului provizoriu, dacă i s-a ridicat dreptul de administrare.

Un moment important la etapa primirii și examinării cererii introductive constă în numirea administratorului provizoriu, dar și aplicarea unor măsuri de asigurare. În acest fel, măsurile de asigurare se aplică pentru a preveni modificarea stării în care se aflau bunurile debitorului în perioada de până la intentarea procesului de insolabilitate. Cu toate acestea, pe lângă măsurile de asigurare prevăzute de Codul de procedură civilă al RM, instanța de insolabilitate poate aplica și măsurile de asigurare stipulate la art. 24, alin. 2 al LI nr. 149/2012.

Dorim să enunțăm faptul că până la adoptarea unei hotărâri de intentare a procesului de insolabilitate sau de respingere a cererii introductive, cererea introductivă poate fi retrasă de către deponent. În acest sens, renunțarea la cererea introductivă nu privează persoanele care s-au alăturat acestei cereri de dreptul de a solicita examinarea pricinii în fond.

Conform practicii judiciare a Curții Supreme de Justiție, încheierea privind retragerea cererii introductive nu poate fi atacată cu recurs. Logica instanței supreme este bazată pe art. 423 din Codul de procedură civilă și art. 8 alin. (1) din Legea insolabilității, din care reiese că încheierile instanței de insolabilitate pot fi atacate cu recurs doar în cazurile strict prevăzute de lege. Ținând cont că Legea insolabilității nu prevede posibilitatea atacării cu recurs a încheierii de admitere a demersului de retragere a cererii introductive și de încetare a procesului în legătură cu retragerea acesteia, toate recursurile pe acest temei urmează a fi respinse [4, p. 25].

Orice cauză civilă începe prin intentarea acesteia. Instituția intentării procedurii de insolabilitate este una dintre cele mai dificile instituții sub aspectul interpretării și înțelegerii efectelor ei, fiind absolut diferită de intentarea unui proces civil în ordine generală. Dacă intentarea procesului civil are drept efect apariția raporturilor procesual-civile și obținerea calității procesuale de reclamant sau pârât, o situație cu totul diferită avem în cadrul procedurii de insolabilitate. Aceasta, deoarece intentarea procesului de insolabilitate nu semnifică începutul raporturilor de procedură civilă, ci continuarea unei etape specifice a procesului în general [4, p. 25].

În această ordine de idei, articolul 30 al Legii insolabilității remarcă faptul că după judecarea cererii introductive, instanța de insolabilitate adoptă una din următoarele hotărâri: *a)* se constată insolabilitatea debitorului și i se intentează proces de insolabilitate; *b)* se constată insolabilitatea debitorului și i se intentează procedură simplificată a falimentului; *c)* se intentează procedură accelerată de restructurare a debitorului; *d)* se respinge cererea introductivă și se refuză intentarea unui proces de insolabilitate față de debitor.

Importanța adoptării hotărârii de intentare a procedurii de insolabilitate este una categorică pentru întregul proces, fiind cauza și momentul de început al tuturor acțiunilor legate de desfășurarea propriu-zisă a procedurii de insolabilitate. Prin hotărârea de intentare a procedurii de insolabilitate, instanța desemnează administratorul insolabilității și instituie, după caz, comitetul creditorilor. În hotărârea de intentare a procedurii de insolabilitate se indică: *a)* denumirea/numele și prenumele, sediul/adresa, codul fiscal, domeniul de activitate al debitorului; *b)* numele, prenumele, adresa administratorului insolabilității; *c)* locul, data și ora ședinței de

validare a mărimii creanțelor (ședința de validare) și, după caz, locul, data și ora adunării creditorilor de audiere a raportului administratorului insolvenței (adunarea de raportare); d) ora intentării procesului de insolvență [4, p. 26].

Dispoziitivul hotărârii de intentare a procedurii de insolvență se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Totodată, administratorul insolvenței expediază o notificare despre intentarea procedurii de insolvență către toți creditorii cunoscuți pentru ca aceștia să înainteze creanțele față de debitorul insolvent (art. 35 alin. (4) din Legea insolvenței). În acest context, Curtea Supremă de Justiție indică asupra faptului că publicarea dispoziitivului hotărârii de intentare a procedurii de insolvență în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nu poate echivala cu notificarea corespunzătoare a creditorului de către administratorul insolvenței (lichidatorul) despre intentarea acestei proceduri [4, p. 26].

Menționăm că capitolul III al Legii insolvenței expune anumite efecte ale intentării procedurii de insolvență. Conform art. 74 din lege, drept efect al intentării procedurii de insolvență constă stingerea dreptului debitorului de a administra și de a dispune de bunurile incluse în masa de creditori, drept care este transmis administratorului insolvenței, după caz, lichidatorului, raportând acest efect perioadei de până la intentarea procesului de insolvență, când înlăturarea debitorului de la administrarea întreprinderii poartă caracterul unei măsuri de asigurare. În acest sens, orice act de dispoziție al debitorului asupra unui bun din masa de creditori efectuat după intentarea procedurii de insolvență este nul.

Din momentul intentării procedurii de insolvență, activitatea organelor de conducere ale debitorului se suspendă, iar orice garanție de executare a obligațiilor se acordă numai de către administratorul insolvenței/lichidator, cu autorizarea adunării sau a comitetului creditorilor.

În acest context, doar instanța de judecată care a intentat procedura de insolvență este abilitată în exclusivitate, de a aplica alte măsuri de asigurare sau de limitare a debitorului, administratorului insolvenței/lichidatorului în dreptul de administrație și de valorificare a masei de creditori, sechestrarea patrimoniului debitorului, adică de a conduce procesul de insolvență, odată intentat după competența acesteia.

Intentarea procesului de insolvență are ca efect și suspendarea proceselor civile în care debitorul își are calitatea fie de reclamant, fie de pârât [4, p. 27]. Conform art. 84 alin. (1), după intentarea procedurii de insolvență, instanța de insolvență poate obliga debitorul sau reprezentantul organelor lui de conducere să nu părăsească teritoriul Republicii Moldova fără permisiunea sa expresă în cazul în care există dovezi că acesta ar putea să se ascundă ori să se eschiveze de la participarea la procedură.

Ședința de judecată în care se validează creanțele înainte de creditori față de patrimoniul debitorului se numește ședință de validare. Convocarea creditorilor în ședința de validare se face prin hotărârea de intentare a procedurii de insolvență. Astfel, desfășurarea ședinței de validare reprezintă un pilon fundamental pentru derularea în continuare a procedurii de insolvență. Scopul ședinței de validare este confirmarea creanțelor creditorilor [4, p. 27].

O persoană poate fi recunoscută în calitate de creditor numai în cadrul ședinței de validare a creanțelor. Până în acel moment, orice persoană care pretinde a avea creanțe față de bunurile debitorului se consideră că nu are încă statut de creditor, respectiv, nu poate fi parte și nici participant la procesul de insolabilitate [4, p. 27].

Ședința de validare a creanțelor își desfășoară lucrările sub conducerea instanței de judecată, administratorul insolabilității, întocmind și înregistrând în instanța de judecată tabelul definitiv al creanțelor care va conține: lista creanțelor, temeiul, valoarea și rangul lor, numele creditorilor, suma solicitată de creditor și cea acceptată de administrator după verificare. Aprobarea tabelului definitiv al creanțelor se face în cadrul ședinței de validare [4, p. 27].

În acest mod, prima adunare a creditorilor se numește adunarea de raportare și se convoacă după ședința de validare a creanțelor de către instanța de judecată. Adunarea este prezidată de administratorul insolabilității și în cadrul acesteia creditorii decid cum să desfășoare mai departe procesul de insolabilitate [4, p. 27-28].

Lucrările adunării de raportare sunt concentrate în jurul unui singur act, raportul administratorului insolabilității privind situația economică a debitorului. Ținând cont de propunerile administratorului și de părerile exprimate pe parcurs, adunarea creditorilor urmează să decidă: a) trecerea la procedura de restructurare sau b) trecerea la procedura de faliment [4, p. 28].

În funcție de hotărârea adunării creditorilor, instanța de judecată urmează să confirme, printr-o încheiere, trecerea la procedura de restructurare (art. 114, alin.(7)) sau trecerea la procedura de faliment (art.114 alin.(9)) [4, p. 28].

Concluzie. În finalul prezentului articol, dorim să menționăm că, din cauza unor particularități ale economiei Republicii Moldova de după independență (lipsă de experiență legislativă, procese de privatizare, tendințe inflaționiste, blocaje economice din partea unor țări, influența corupției asupra relațiilor economice), legislația insolabilității se perfecționează prea încet, totuși datorită și acestor factori devine tot mai cunoscută și mai frecvent aplicabilă [6, p. 2]. Astfel, instituția falimentului evoluează dintr-un fenomen negativ și condamnat, într-un fenomen obișnuit, ce caracterizează economia de piață. În urma analizei legislației, se constată că procesul de insolabilitate este, în esență, un proces civil, care se desfășoară sub supravegherea instanței de judecată. Totodată, am constatat că acest proces cunoaște numeroase particularități specifice, deoarece însuși mecanismul de intentare a acestuia reprezintă un proces de analiză economico-juridică complex cu implicarea concomitentă a mai multor subiecți de drept. Cunoașterea condițiilor de intentare a procesului de insolabilitate, care implică consecințe drastice pentru debitor, este foarte importantă pentru a nu admite aplicarea unei astfel de proceduri unor debitori solvabili din punct de vedere financiar și a nu le atinge reputația comercială.

Considerăm necesar a remarca faptul că actuala lege a Insolabilității nu reglementează desfășurarea procedurii de insolabilitate a persoanei fizice în Republica Moldova, legea aplicându-se exclusiv antreprenorilor. Însă, luând în considerare creșterea numărului de credite de consum în țara noastră, insolabilitatea persoanei fizice va fi inevitabilă, iar în acest sens prezenta lege a insolabilității

urmează a se completa cu stabilirea exactă a modalității de intentare a procesului de insolabilitate și față de un astfel de subiect de drept.

Bibliografie:

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 25 din 30.05.2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 03.08.2018, nr. 285-294/436
2. Legea insolabilității, nr. 149 din 29.06.2012. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 14.09.2012, nr. 193-197/663
3. CATAN, Carolina. Unele aspecte privind problematica definirii conceptului de insolabilitate. In: *Legea și viața. Revistă de drept*. 2014, nr. 5(269), pp. 19-23 [online] [citată 23.03.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Unele%20aspecte%20privind%20problematica%20definirii%20conceptului.pdf
4. MIHALACHE, Iurie, DULGHIERU, Dorin. Intentarea și desfășurarea procedurii de insolabilitate. In: *Revista Națională de Drept*. 2014, nr. 10, pp. 24-29. [online] [citată 23.03.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Intentarea%20si%20desfasurarea%20procedurii%20de%20insolabilitate.pdf
5. MIHALACHE, Iurie. Insolabilitatea întreprinzătorilor. In: *Analele științifice: vol. 2/ Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”*, 2014, pp. 44-48. ISSN 1857-4858
6. ROȘCA, N., CLIMA, N. et al. *Legea Insolabilității – de la teorie la practică*. Materiale suport pentru conferință [online] [citată 23.03.2021]. Disponibil: <http://drept.usm.md/public/files/brosura-b6-1-6-final130e7.pdf>

CZU 347.943

PERTINENȚA ȘI ADMISIBILITATEA PROBEI CU MARTORI ÎN PROCESUL CIVIL

Doina CAMERZAN, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecă Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Tatiana CRUGLIȚCHI**, asist. univ.

Résumé: *Dans cet article est examiné un compartiment important du droit procédural civil, à savoir la probation. On a mené une recherche axée sur les témoignages dans le procès civil de la République de Moldavie. Notamment, il est analysé l'importance de cette preuve, qui peut avoir la qualité d'un témoin, quelles sont les conditions d'audition des témoins et ainsi que les droits et obligations des témoins attirés par le procès civil.*

La pertinence et l'admissibilité de la preuve sont également examinées, et une attention particulière est accordée aux conditions dans lesquelles la preuve doit rencontrer des témoins afin d'être pertinente et admissible dans l'affaire examinée par le tribunal.

Mots-clés: *procès civil, preuve, témoin, déposition, admissibilité, pertinence.*

Sarcina principală a instanțelor judecătorești este cea de a soluționa litigiile apărute între persoane atât fizice, cât și juridice. Însă pentru a putea da o hotărâre justă, instanța trebuie să-și formeze o viziune corectă și clară cu privire la pricina examinată, sarcină care poate fi realizată doar prin cercetarea amplă a probelor prezentate de către participanții procesului cu privire la circumstanțele litigiului.

Acest studiu își propune realizarea unei analize detaliate asupra probei cu martori în cadrul procesului civil și mai exact a celui ce reprezintă proba cu martori și condițiile care trebuie să le întrunească depozițiile martorilor pentru a fi pertinente și admisibile în cauza examinată de către instanță.

Dacă ar fi să analizăm înseși probele din cadrul procesului civil, atunci trebuie să conchidem că există două categorii de probe, și anume mijloace de probă personale și materiale. Din grupul probelor personale face parte și proba cu martori, mijloc de probă care urmează să-l analizăm mai detaliat în continuare.

Am ales să facem o cercetare asupra acestei probe fiindcă nu este exclus ca fiecare dintre noi să fie implicat într-un proces în calitate de martor, de aceea considerăm a fi o temă actuală pentru cercetare, pentru că fiecare persoană atrasă în proces în calitate de martor trebuie să-și cunoască drepturile și obligațiile, să cunoască în ce condiții trebuie să fie audiat și ce trebuie să comunice instanței pentru ca mărturiile depuse de către el să fie acceptate.

Pentru a demonstra veridicitatea tuturor afirmațiilor susținute de către părți în cadrul procesului, acestea prezintă instanței diferite probe, dar pentru ca proba propusă de către părți să poată fi administrată în proces ea mai întâi trebuie să fie verificată de către instanță dacă este pertinentă și admisibilă, condiții care trebuie să le întrunească obligatoriu orice mijloc de probațiune, astfel aceleiași proceduri este supusă și proba cu martori.

În primul rând, trebuie să specificăm că regula pertinentei probelor presupune examinarea și cercetarea numai a acelor probe ce au legătură cu obiectul probei și care pot influența soluționarea pricinii civile. Adică instanța de judecată acceptă de la participanți doar probele care sunt susceptibile de a confirma sau infirma faptele care au importanță pentru pricină, care în același timp sunt și suficiente pentru a se putea pronunța o hotărâre întemeiată și pentru a se evita erorile la motivarea hotărârii. Iar pertinența propriu-zisă reprezintă legătura causală între conținutul probei și faptele care formează obiectul probei. [5, pp. 327-328]

Din aceste considerente, înainte de a fi atrași în proces martorii, partea sau alt participant al procesului care propune această probă este obligată să aducă instanței la cunoștință anume care circumstanțe vor fi probate prin intermediul acestui martor. De aceea deja la această etapă, instanța de judecată poate aprecia dacă depozițiile acestui martor sunt sau nu pertinente pentru pricina examinată. Însă după audierea martorului, judecătorul se poate expune ferm și sigur dacă informația comunicată de către acest martor are legătură cu pricina și demonstrează sau combate anumite circumstanțe importante pentru litigiul soluționat.

Dacă ar fi să ne expunem asupra admisibilității probelor, atunci putem spune că admisibilitatea probelor reprezintă corespunderea exigențelor legale ale sursei informației cu forma ei procesuală. Pe când pertinența se referă la calitatea conținutului probelor, admisibilitatea vizează forma procesuală de administrare a acestora. [5, p.329]

În ceea ce privește regula cu privire la admisibilitatea probelor, aceasta prevede limitele concrete prestabilite de lege de administrare a probelor prin care se demonstrează existența sau inexistența anumitor fapte.

Și legiuitorul nostru, în Codul de Procedură Civilă la art. 122, prevede faptul că circumstanțele care trebuie confirmate prin anumite mijloace de probațiune stabilite de lege nu pot fi dovedite prin alte mijloace probante. [1] Iar probele obținute cu încălcarea prevederilor legii, prin comiterea unor acțiuni ilegale sunt considerate inadmisibile, precum și probele prezentate după termenul stabilit de judecător pentru prezentarea acestora sunt considerate inadmisibile.

Admisibilitatea probelor presupune câteva elemente indispensabile, acestea fiind: legalitate, veridicitatea și concludența probei. [2, pp. 298-299]

Din aceste considerente proba cu martori este admisibilă, doar atunci când persoana comunică informații pe care le cunoaște el personal. De asemenea, martorul trebuie să depună numai mărturii veridice, deoarece, în cazul comunicării unor informații false, persoana este atrasă la răspundere și depozițiile acesteia sunt considerate inadmisibile.

La fel este inadmisibilă proba cu martori, dacă martorul a fost constrâns fizic sau psihic, prin șantaj sau violență, pentru a depune mărturii în favoarea sau defavoarea uneia dintre părțile procesului.

Mai trebuie să menționăm că sunt admisibile doar probele care sunt pertinente. De asemenea, instanța trebuie să aprecieze dacă probele admisibile sunt și concluyente [4, p. 410], adică prin aceste probe se poate demonstra o faptă sau o circumstanță, în caz contrar aceasta ar fi lipsită de valoare și deci nu ar mai avea nici o importanță pentru pricina judecată. Astfel este și în cazul depozițiilor martorilor: dacă aceștia comunică informație neimportantă pentru proces, atunci această probă este inadmisibilă.

Dacă ar fi să definim noțiunea de martor, atunci am putea spune că martorii sunt persoane străine procesului, adică nu au niciun interes personal în soluționarea pricinii judecate, dar ei sunt persoanele cărora le sunt cunoscute direct sau indirect anumite fapte referitoare la cauza civilă examinată.

Persoanele sunt atrase în proces, în calitate de martori, la cererea participanților interesați. Astfel, martor poate fi orice persoană capabilă care nu are niciun interes în proces, dar căreia, după cum am mai menționat, îi sunt cunoscute direct sau indirect fapte referitoare la pricină. [1] În Codul de procedură civilă nu este stabilită vârsta de la care persoana poate avea calitatea de martor, dar totuși legiuitorul interzice atragerea în proces în calitate de martor a persoanelor care au o vârstă fragedă sau au anumite dezabilități fizice sau mintale din a căror cauză nu sunt în stare să înțeleagă just faptele și să depună asupra lor mărturii.

Dar, uneori, în proces în calitate de martori sunt atrași și persoane minore, astfel, datorită unor aptitudini specifice vârstei minorilor, în cadrul audierii ei necesită o deosebită diligență din partea instanței. Din aceste considerente, martorii minori sunt citați și audiați numai în cazuri rare, atunci când în lipsa altor probe depozițiile acestor martori vor fi utile în constatarea circumstanțelor importante ale cauzei. [6, pp. 41-42] O particularitate specifică a audierii martorului minor este că la ea asistă pedagogul, dar nu în orice caz citarea lui este obligatorie. Numai la audierea martorului în vârstă de până la 14 ani va fi citat obligatoriu un pedagog, iar la audie-

rea martorului în vârstă de la 14 ani până la 16 ani asistența pedagogului este facultativă. În unele cazuri excepționale prevăzute de lege, instanța poate dispune printr-o încheiere audierea minorului în camera de deliberare, fără prezența celorlalți participanți la proces, dar la fel în prezența pedagogului și a reprezentantului. [3, p. 352]

Ceea ce îl deosebește pe martor de participanții la proces este faptul că acesta nu are nici un interes personal față de acest proces. Totuși, de multe ori, în calitate de martori sunt admiși, prieteni, rude, colegi ai uneia dintre părți. Astfel, pentru a se evita declarațiile false depuse de martor, legiuitorul a reglementat cine poate fi admis în calitate de martor și cine nu.

Potrivit art.133 din Codul de procedură civilă nu pot fi audiați ca martori următoarele persoane:

- 1) persoanele care, din cauza vârstei fragede sau a dizabilității, nu sunt în stare să înțeleagă just faptele și să depună în privința lor mărturii veridice;
- 2) slujitorii cultelor, medicii, avocații, executorii judecătorești, notarii, mediatorii și orice persoană cărora legea le interzice divulgarea informației confidențiale obținute în exercițiul funcției;
- 3) funcționarii publici, precum și foștii funcționari publici, care urmează să se expună asupra datelor ce constituie secret ocrotit de lege și au fost obligați la păstrarea acestuia;
- 4) persoanele care, în virtutea funcției profesionale, au participat la pregătirea, executarea sau răspândirea publicațiilor periodice, emisiunilor televizate sau radiodifuzate referitor la personalitatea autorului, executorului sau alcătuitorului de material ori documente, la informația parvenită de la aceștia în legătură cu activitatea lor, dacă materialele și documentele sunt destinate redacției;
- 5) judecătorii, referitor la problemele apărute în dezbaterea circumstanțelor pricinii în camera de deliberare la pronunțarea hotărârii sau sentinței. [1]

Legislația a mai consacrat pentru martor o anumită imunitate, adică unele persoane sunt în drept să refuze să depună mărturii împotriva sa, a soțului/soției sau a rudelor. Prin urmare, conform art. 134 CPC al RM, sunt în drept să refuze de a face declarații în instanța de judecată:

- 1) soțul împotriva soției și invers, inclusiv cei divorțați, copiii, inclusiv cei adoptați, împotriva părinților, precum și părinții împotriva copiilor;
- 2) frații și surorile unul împotriva altuia, bunei împotriva nepoților, nepoții împotriva bunelor;
- 3) logodnicii, concubinii unui împotriva altora;
- 4) persoane ale căror depoziții pot cauza prejudicii materiale sau morale martorului sau persoanelor cu care se află în relațiile menționate mai sus;
- 5) persoana ale cărei depoziții pot duce la dezonorarea sau pot crea pericol de urmărire administrativă sau penală lor sau persoanelor cu care se află în relațiile specificate anterior;
- 6) persoanele care nu pot depune mărturie fără a dezvălui secretul profesional sau comercial;

- 7) deputații, referitor la informațiile care le-au devenit cunoscute în virtutea îndeplinirii obligațiilor de deputat;
- 8) Avocatul Poporului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, adjuncții acestora și funcționarii din cadrul acestei instituții, referitor la faptele ce le-au devenit cunoscute în realizarea funcției.

Refuzul martorului de a face declarații se depune în scris, până la depunerea mărturiilor, cu indicarea motivelor refuzului, iar în cazul în care aceasta se face oral în ședința de judecată despre acest fapt se consemnează în procesul verbal al ședinței. Atunci când martorul nu indică motivele refuzului sau sunt indicate niște motive neîntemeiate, martorul poate fi supus unei amenzi de 10 unități convenționale.[1]

Martorul, după cum am mai menționat, este atras în proces printr-o citație trimisă la domiciliul său, adresă comunicată instanței de către persoana care a cerut atragerea acestei persoane în proces.

În cadrul procesului martorul are două obligații: să se prezinte în fața instanței la data și ora stabilită și să depună mărturii veridice.

În cazul în care, din motive întemeiate, cum ar fi boala, nu se poate prezenta în instanță, martorul poate fi audiat la locul aflării lui prin videoconferință, iar dacă el nu se prezintă din cauza unor motive neîntemeiate lui i se aplică o amendă în mărime de 5 unități convenționale, însă, dacă martorul nu se prezintă nici după a doua citare, acesta poate fi adus cu forța și i se aplică repetat o amendă de 10 unități convenționale.

Dacă martorul depune depoziții false făcute cu bună știință, precum și în cazul refuzului sau eschivării de a face depoziții, acesta va răspunde în conformitate cu legislația penală.

Pe lângă aceste obligații, martorul are și unele drepturi, de exemplu, acesta are dreptul la restituirea cheltuielilor suportate în legătură cu citarea sa în judecată și la o compensație pentru sustragerea de la ocupațiile sale obișnuite, are dreptul de a fi audiat în limba maternă și de a fi asistat de un interpret, dreptul de a fi audiat la locul aflării lui, dreptul de a se folosi de unele înscrisuri când prezintă unele depoziții referitoare la date sau cifre dificil de memorizat, și poate solicita instanței să părăsească sala mai înainte de sfârșitul ședinței judiciare. [1]

Depozițiile martorilor sunt acele informații care confirmă sau combat unele circumstanțe importante pentru soluționarea justă a cazului.

Mijlocul de probă în acest caz îl reprezintă înseși declarațiile făcute de martor în fața instanței.

Circumstanțele despre care martorul face declarații trebuie să fie cunoscute personal de către el, adică să fi luat cunoștință de ele direct, de exemplu, a asistat la încheierea unui act. Însă există situații când sunt acceptate și declarațiile despre faptele cunoscute martorului în mod indirect, de exemplu, a aflat despre anumite fapte de la o altă persoană care a fost martorul ocular al unui eveniment. [2, p. 315]

La audiere, martorul este lăsat să comunice tot ce cunoaște cu privire la cauza examinată, cu permisiunea instanței, martorului i se pot pune întrebări mai întâi de către partea la a cărei cerere a fost citat, apoi de către ceilalți participanți la proces. Judecătorul are dreptul să pună întrebări în orice moment al audierii lui, de obicei la

aceasta se recurge pentru clarificarea unor neînțelegeri, de asemenea, întrebările adresate nu trebuie să aibă un caracter sugestiv. [3, p. 350]

Fiecare martor este audiat separat, ceea ce înseamnă că la audierea lor nu asistă niciun martor care încă nu a fost audiat, această regulă fiind impusă de legiuitor în vederea excluderii influenței depozițiilor martorului audiat asupra depozițiilor martorilor care abia urmează să fie audiați. [6, p. 40]

Conținutul depozițiilor martorilor se compune din două părți: generală și specială. Cea generală se compune din informația despre personalitatea martorului și despre relațiile acestuia cu părțile. Partea specială se referă la informațiile despre faptele probatorii sau împrejurările care au importanță pentru soluționarea pricinii.

În concluzie, am putea spune că proba cu martori pentru procesul civil este un mijloc probatoriu important, fiindcă depozițiile acestor persoane în multe cazuri ar putea să comunice instanței o informație mai amplă asupra anumitor circumstanțe importante pentru pricina judecată în comparație cu alte probe materiale. De asemenea, putem susține că proba cu martori este pertinentă doar atunci când informația comunicată într-adevăr are legătură directă cu cauza examinată și poate demonstra sau combate unele circumstanțe importante pentru cauză, iar pentru a putea fi acceptată de către instanță, adică să fie admisibilă, depozițiile acestor persoane trebuie să fie obținute doar în condiții legale.

Bibliografie:

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr.225 din 30.05.2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 03.08.2018, nr. 285-294, art. 436.
2. BĂCU, A. *Drept procesual civil: Partea generală (curs universitar)*. Chișinău: Print-Caro, 2013. 344 p. ISBN 978-9975-56-094-8.
3. BELEI, E., BORSȘ, A., CHIFA, F. *Drept procesual civil: Partea generală*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 462 p. ISBN 978-9975-4072-9-8.
4. BOROI, G., STANCU, M. *Drept procesual civil*. București: Hamangiu, 2015. 1080 p. ISBN 978-606-678-818-2.
5. PRISAC, A. *Drept procesual civil: Partea generală*. Chișinău: Cartier juridic, 2013. 372 p. ISBN 978-9975-79-849-5.
6. PRISAC, A. Procedura de audiere a martorului în procesul civil din Republica Moldova. In: *Vector European*. 20202, nr. 2, pp. 39-43 ISSN:2345-1106 [online] [citată 26.03.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/39-43_28.pdf

CZU 347.962

STUDIU: JUDECĂTORUL – EXPONENT AL PUTERII JUDECĂTOREȘTI

Nicu IURI, student, *Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Tatiana CRUGLIȚCHI**, *lect. sup. univ.*

Abstract: *This study includes an in-depth analysis of the institution of the judge in the Republic of Moldova in terms of legal-institutional principles. The focus is specifically on whether the judge really is that representative of the judiciary.*

Keywords: *fundamental principles; judge; independence; impartiality; judicial power; irremovable; breaking the law*

În perioada contemporană, marcată de un amplu proces de edificare, consolidare și afirmare a statului de drept atât pe arena internațională, cât și pe cea națională, o deosebită atenție este acordată ființei umane. Acea valoare supremă căreia statul este obligat să-i acorde garanțiile necesare, protecție împotriva atacurilor din partea grupurilor de interese, inclusiv și prin influența organelor sale, în vederea stabilirii unei conviețuiri comunitare ce ar crea siguranță, pace și o dezvoltare progresivă a întregii societăți. În acest caz, rolul principal îi revine justiției, semnificând acel *act de dreptate și echitate* [16, p. 453] realizat prin intermediul magistraților, acele persoane veritabile abilitate prin lege și jurământ.

În acest context, în perioada Epocii Moderne, afirmarea independenței puterii judecătorești și caracterul separat față de celelalte mecanisme statale a reprezentat un atribut esențial în consolidarea statului de drept. De aceea marele filozof, scriitor, romancier, politician, avocat și judecător *Charles de Secondat, Baron de Montesquieu* scria în lucrarea sa „Despre spiritul legilor”: *Nu există libertate dacă puterea de a judeca nu este separată de puterile legislativă și executivă*, fapt ce ne duce la ideea că sistemul judecătoresc reprezintă o condiție esențială pentru asigurarea supremației legii, a unei justiții echitabile și adecvate, numai în cazul când aceasta este liberă din exterior, fără amestecul altor instituții, îndestulând astfel pe deplin evoluția teoriei separației puterilor în stat.

În general vorbind, sistemul justiției a început să se afirme odată cu apariția primelor state democratice pe arena internațională și adoptarea primelor constituții ale lumii în secolele VIII – XIX (Constituția S.U.A. din anul 1787; Constituția Franceză din 1791; Constituția Republicii Franceze din anul 1958; Constituția Republicii Italiene din anul 1948; Constituția Republicii Moldova din 1994), în care erau consfințite pentru prima dată însăși *noțiunea de putere judiciară* [18, p. 2].

Cu titlu de comparație sub aspect istoric remarcăm și faptul că puterea judecătorească, în formele sale incipiente, aparținea conducătorului statului, specific regimurilor dictatoriale, monarhice ce dominau acele timpuri, de exemplu: în Țara Românească, Țara Moldovei judecător era domnitorul, sau în Roma Antică *pater familias*, în prezent fiind abolite astfel de concepții. Cert este faptul că, odată cu evoluția statului și dreptului, instituția judecătorului a suferit un ansamblu de schimbări în cadrul fiecărui stat. Drept rezultat, comunitatea, mobilizându-se, a creat un cadru normativ eficient atât la nivel internațional, cât și cel național, stabilind de *jure* o multitudine de reguli, principii, măsuri, ce guvernează instituția dată.

Cu toate acestea, apariția puterii judiciare și consolidarea ei drept una independentă în cadrul dezvoltării constituționalismului contemporan a trezit un val de neînțelegeri și neclarități controversate cu referire la temeinicia afirmației precum că „*Judecătorul este exponent al puterii judecătorești*”, care nici până în prezent nu și-au găsit un loc comun în literatura de specialitate, de unde și se încorsetează **actualitatea** acestui studiu.

Din aceste considerente, ne propunem să abordăm instituția dată prin prisma statului Republica Moldova, atât din perspectivă evolutivă, teoretică, legală, cât și cea practică, pentru a stabili dacă într-adevăr judecătorul este acea figură constituțională independentă, imparțială și supusă doar legilor, care prin jurământul depus s-a obligat în numele legii să apere persoana, statul, întreaga orânduire statală și constituțională, precum și celelalte valori ocrotite de legea fundamentală. Mai mult decât atât, ținem să menționăm că în cadrul studiului ne vom axa numai pe aspectele legate nemijlocit de judecători ca reprezentanți ai autorității judecătorești, deoarece noțiunea dată este una largă care include și alți subiecți ce contribuie la înfăptuirea justiției.

Pornind de la prevederile Constituției RM, și anume art. 6, consacră: *În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sînt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin* [7], având menirea de a asigura acea stabilitate și pace statală. Așadar, în acest context, doctrina constituțională consacră teoria separației puterilor în stat, acea bază de la care începe consolidarea democrației și pluralismului politic, fiind totodată și o condiție a statului de drept.

În această ordine de idei, o parte esențială a statului de drept este, fără îndoială, independența puterii judecătorești, ce *reprezintă prin sine sistemul organelor judiciare ale statului, ce înfăptuiesc justiția*. [16, p. 453]

Noua dimensiune a sistemului judecătoresc al Republicii Moldova se remarcă prin faptul că a apărut recent, de la obținerea independenței în 1991 și adoptarea noii Constituții din 1994. Evident, acest aspect s-a datorat colapsului URSS din 1989, ceea ce a activizat în mod prioritar după obținerea independenței și procesul de reformare a statului, lovind inclusiv sectorul justiției, o ramură a puterii de stat atât de importantă, dar șubredă la acel moment.

Sistemul judecătoresc din Republica Moldova este marcat de o istorie dificilă în care judecătorii au fost (și au rămas) subordonați puterii executive.

Vorbind pe scurt din perspectiva evolutivă, reformele ce au urmat în anii 1994-1996, 2001-2009 aveau menirea de a pune capăt corupției. Efectul principal, cu părere de rău, totuși a fost sporirea controlului executivului asupra justiției, inclusiv prin creșterea rolului Președintelui țării în procesul de numire a judecătorilor. [21, pp. 4-5] Iar în 2002, Constituția fiind modificată cu scopul reducerii nivelurilor instanțelor judecătorești de la patru la trei, o măsură care a dus la eliminarea din sistem a unui număr de magistrați, totodată consolidându-se mult mai amplu dependența față de guvern, *în care funcționari guvernamentali dădeau instrucțiuni judecătorilor, recurgând la "justiția prin telefon"*. [21, pp. 4-5]

Pentru a pune accent pe toate particularitățile specifice dezvoltării și evoluției instituției judecătorului în situația Republicii Moldova, vom da o claritate asupra principiilor, ce constituie acele garanții în temeiul cărora jurații își exercită atribuțiile.

Astfel, pornind de la baza științifică a sistemului dreptului, prin noțiunea de principiu vom înțelege niște *idei de maximă generalitate, esență și valoare ale sistemului juridic, care întemeiază dreptul pozitiv sau orientează elaborarea și realizarea dreptului pozitiv* [15]. De regulă, principiile sunt materializate în norme juridice, consfințite în acte juridice imperative atât internaționale, cât și naționale.

Fiind parte a dreptului constituțional, și puterea judecătorească este guvernată de un ansamblu de principii. În acest context, ținem să menționăm și faptul că doctrina constituțională și cea procesual-civilă grupează aceste principii în: *organizaționale și funcționale* [16, p. 465].

O deosebită atenție este acordată reglementărilor internaționale care stabilesc aspectul fundamental al acestora. Printre actele care reglementează astfel de principii se enumeră: 1) *Principiile de bază ale ONU privind Independența puterii judecătorești* (1985) [1], care continuă a fi desfășurate mai amplu în cadrul 2) *Principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară* (2002); 3) *Convenția Națiunilor Unite împotriva Corupției (UNCAC)*, în care Statele părți convin „să ia măsurile necesare pentru a consolida integritatea judecătorilor și de a preveni posibilitățile de a-i corupe”; 4) *Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale ale omului*, în special fiind relevante prevederile articolului 6, care stipulează că orice persoană are dreptul la judecarea cauzei, în mod echitabil și public, „de către o instanță independentă și imparțială instituită prin lege”; 5) *Recomandările Comitetului Miniștrilor Consiliului Europei (2010)12 privind judecătoria*; 6) *Recomandările de la Kiev ale ODIHR privind Independența judecătorilor din Europa de Est, Caucazul de Sud și Asia Centrală (2010)*, [22, pp. 9-10], precum și un ansamblu de avize ale *Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE)*.

Pe plan intern, se cunosc următoarele acte în materie: a) Constituția RM; b) Legea RM nr. 514/1995 privind organizarea judecătorească; c) Legea RM nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor; d) Legea RM nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului – acestea referindu-se atât la aspectul organizațional, cât și la cel funcțional al instanțelor judecătorești; e) Codul de Etică și Conduită profesională al judecătorului nr. 8 din 11 septembrie 2015. [7, 8, 9, 10, 13].

Astfel, observăm că legislația internațională și cea națională stabilește cadrul general practic îndestulat, fapt ce ne determină să constatăm și să descriem în continuare fiecare principiu în contextul situației Republicii Moldova la capitolul respectării, aplicării, răspunderii.

Doctrina procesual-civilă grupează principiile respective în două categorii: 1) principii organizațional-funcționale și 2) principii funcționale sau de activitate ale instanței judecătorești.

Așadar, pornind de la prevederile alin. (1), art. 116 din Constituția RM precum și alin. (3), art. 1 din Legea RM nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului care specifică: *Judecătorii instanțelor judecătorești sînt independenți, imparțiali și inamovibili* [7], putem deduce unele principii organizaționale, dintre care cel mai important în acest sens îl reprezintă: independența autorității judecătorești, având o legătură indispensabilă cu însăși justiția, or *independența justiției poate fi privită numai prin prisma independenței judecătorului și supunerii lui numai legii* [15, p. 465]. În esență, acest principiu ar însemna faptul că instanțele judecătorești activează în mod liber, fără vreun amestec din afară, fiind realizat și nemijlocit aspectul separației puterilor în stat reieșind anume din dispozițiile alin. (5), art. 3. al Codului de Etică și Conduită profesională al judecătorului [13]. Mai mult ca atât, în litera-

tura de specialitate s-a fundamentat ideea că *un judecător fără caracter nu este independent* [20, p. 30], ceea ce ar însemna independența conștiinței, a judecății lor, respectiv aceasta implicând o verticalitate și pregătire profesională deosebită.

Un alt principiu organizațional-funcțional se referă la imparțialitatea judecătorilor. Prevăzut la art. 4 din Codul de etică și conduită profesională al judecătorului, presupune că: *Judecătorul trebuie să judece toate cazurile imparțial, în conformitate cu legea, fără restricții, influențe, presiuni, amenințări sau ingerințe, directe sau indirecte, indiferent din partea cui sau pentru care motive ar veni ele* [13], sau în sensul îndeplinirii atribuțiilor sale *fără favoritisme și fără a da dovadă de prejudecăți sau idei preconcepțute* [4]. De asemenea, principiul dat interzice în general comunicările *ex parte* [21] (cu caracter privat dintre judecător și orice parte la proces, reprezentanți legali ai acestora, martori sau jurați). Important de menționat este că anume independența și imparțialitatea judecătorului sunt *condiții prealabile și indispensabile pentru funcționarea justiției* [3].

Inamovibilitatea, ca principiu organizațional-funcțional, potrivit prevederilor *Cartei Universale a Judecătorilor* adoptată în Taiwan la 17 noiembrie 1999 și actualizată la Santiago de Chile în 14 noiembrie 2017, se atribuie la categoria *principiilor independenței externe*, ce ar presupune faptul că judecătorul *nu poate fi transferat, suspendat sau revocat din funcție decât în condițiile prevăzute de lege și atunci numai ca efect al procedurii disciplinare* [2]. Așadar, raportat la prevederile interne, în unele cazuri stipulate în *Legea RM nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor*, principiul dat nu va mai produce efecte juridice în cadrul raporturilor născute în atare circumstanțe. Unii autori notorii în domeniu au stabilit că inamovibilitatea *urmărește să nu-l lase pe judecător la discreția guvernelor și să-l protejeze de influența politicului*, [19, p. 20], constatare care în realitățile RM ar fi contrazisă pe deplin.

Printre alte principii organizațional-funcționale se numără și: *principiul colegialității*, se bazează pe alcătuirea completelor de judecată din unul sau mai mulți judecători (de regulă, instanțele ierarhic superioare se constituie din complete colegiale temporare formate de mai mulți judecători și ca excepție, în cauzele complexe și la instanțele de fond, se pot constitui complete colegiale). Colegialitatea ar asigura o justiție obiectivă și edificată [16, p. 467], deoarece hotărârea deliberată de către mai mulți judecători ar fi mai apropiată de stabilirea adevărului obiectiv.

Înfăptuirea justiției numai de către instanțele de judecată – în prevederile constituționale alin.(1) art. 115 dar și a celor prevăzute în *Legea RM nr. 514/1995* sunt stipulate expres organele în sarcina cărora cade înfăptuirea justiției, și anume: justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel și prin judecătorii [7, 10];

Accesul liber la justiție [11, 12] – prin care orice persoană are dreptul la examinarea și soluționarea litigiilor în mod echitabil în termen rezonabil, de către o instanță independentă, imparțială, legal constituită. Nimeni nu poate restrânge dreptul la accesul liber la justiție (art. 20 Constituția RM; art. 19 CPP al RM; art. 6 *Legea RM nr. 514/1995*).

Caracterul public al dezbatelor judiciare [11, 12] – se atestă prin faptul că în toate instanțele judecătorești ședințele de judecată au un caracter public, și orice persoană poate participa la aceste dezbateri evident cu unele excepții prevăzute de lege. *Egalitatea în fața justiției* – instanțele de judecată trebuie să trateze toți cetățenii în mod egal atunci când aceștia se adresează justiției, trebuie să dispună de aceleași drepturi procedurale acordate tuturor părților, fără vreo deosebire. [11, 12].

Un loc deosebit printre principiile organizațional-funcționale îl deține și *principiul imunității judecătorilor*, prin intermediul căruia se realizează celelalte principii enunțate mai sus: independenței, imparțialității și inamovibilității. Totodată, imunitatea judecătorilor ar presupune faptul că aceștia nu pot fi arestați, reținuți, percheziționați cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, nu pot fi trași la răspundere pentru părerile expuse etc.

Referindu-ne la cea de-a doua categorie de principii denumite funcționale, se enumeră: *dreptul la apărare* – fiecare persoană care se consideră vătămată într-un drept al său are posibilitatea în mod independent și prin mijloace legitime să reacționeze împotriva acestora. [11, 12]. Dreptul la apărare cuprinde în sine dreptul la asistență juridică atât garantată de stat, cât și contractuală. Mai mult, dreptul la apărare vine în strânsă legătură cu *principiul contradictorialității* – potrivit art. 26 CPC al RM ar presupune organizarea procesului judiciar în modul în care ar permite părților și celorlalți participanți la proces, să-și formuleze, argumenteze și dovedească poziția sa într-un anumit litigiu apărut.

Pornind de la prevederile art. 9 al CPC al RM, menționăm că în vederea înfăptuirii justiției în cauzele civile, *instanței judecătorești îi revine un rol diriguitor în organizarea și desfășurarea procesului* [11], în scopul creării unor condiții favorabile pentru exercitarea de către participanții la proces a drepturilor sale procedurale (P. rolului diriguitor al judecătorului).

Nemijlocirea privită ca principiu de activitate a instanțelor judecătorești, potrivit dispozițiilor art. 25 CPC al RM [11] constă în obligația instanței de a cerceta direct și nemijlocit toate probele rezultate în urma audierii explicațiilor părților, intervenienților; depozițiile martorilor; concluziile expertului; cercetarea înscrisurilor etc., care au importanță în aflarea adevărului obiectiv.

Luate în ansamblu principiile cercetate, putem spune că acestea se află într-un raport de reciprocitate, contiguitate și continuitate, caracterizând fenomenul justiției contemporan, magistrații însă, la rândul lor, pentru a definitiva pe deplin esența principiilor, sunt obligați să le respecte în mod conștiincios, profesional, fără a face abuz de ele.

Astfel, cu prilejul celor enunțate, Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) a formulat în Avizul nr. 3 unele concluzii, de care orice judecător trebuie să se conducă în activitatea sa profesională, din care menționăm: a) *fiecare judecător în parte trebuie să facă totul pentru a susține independența juridică, atât la nivel instituțional, cât și individual*; b) *judecătorii trebuie să se comporte cu integritate în exercițiul funcțiunii și în viața particulară*; c) și în mod prioritar *trebuie să se abțină de la desfășurarea activităților politice care le-ar putea compromite independența și le-ar putea afecta imaginea de imparțialitate*. [4].

Este plauzibil faptul că reglementările în materie stabilesc un cadru instituțional perfect din punct de vedere legal, în ce privește instituția judecătorului. O problemă s-ar putea înrădăcina în momentul în care toate cele principii menționate mai sus ar fi încălcate. Drept rezultat s-ar recurge la prevederile *Legii nr. 187/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor* și capitolul V din *Regulamentul privind activitatea Comisiei de etică și conduită profesională a judecătorilor*, care stabilește cert acele măsuri de influență exercitate de Comisia creată în acest scop, în caz de abatere a judecătorului. Acestea fiind: a) *observația verbală* – reprezintă expunerea Comisiei referitor la fapta constatată și consecințele acesteia, în scopul respectării normelor de etică cu recomandarea de a respecta ulterior dispozițiile Codului de etică și de Conduită profesională a judecătorului; b) *aprecierea critică* – constă în atenționarea judecătorului asupra încălcărilor comise de el, emisă în formă scrisă, și prevenirea judecătorului că o nouă încălcare de etică va putea atrage după sine răspunderea disciplinară [14].

Cu toate acestea, putem vedea că cele două măsuri au un caracter de prevenire și atenționare a judecătorului în caz de abatere de la normele etice. Situația ar fi mai dură, dacă am apela la art. 4 al Legii RM nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, care prevede la alin. (1) abaterile disciplinare, de exemplu: adoptarea unei hotărâri judecătorești prin care, intenționat sau din neglijență gravă, au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor fizice sau juridice etc. Totodată în alin. (1), art. 6 al Legii RM nr. 178/2014, sunt indicate și acele forme de sancțiuni pe care le poate aplica *Colegiul disciplinar* creat în acest sens, și anume: *avertismentul, mustrarea, reducerea salariului, eliberarea din funcția de judecător*. [8].

În această optică, analizând latura practică din perspectiva conformării și respectării de către magistrați a normelor-principii enunțate mai sus, ni se creează impresia că existența lor este una doar pe hârtie, or ideea precum că *avem legi scrise, dar care nu sunt aplicate și respectate*, își găsește locul.

Așadar, cercetând practica jurisprudenței instanțelor de judecată din Republica Moldova, constatăm că în majoritatea cazurilor obiectul sesizării, în care au fost vizate diverse categorii de judecători, se întemeiază pe art. 307 Cod Penal al RM: pronunțarea cu bună-știință a unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii. Însă în cursul examinării cauzelor fie în fond sau în apel aceștia sunt achitați pe motiv că nu sunt întrunite elementele componente de infracțiune. Drept exemple invocăm: cazul X judecătoare la Judecătoria Glodeni [25, 26, 27], care a fost recunoscută vinovată de săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 307, alin. (1) CP al RM la 27 noiembrie 2018, dar fiind achitată de Curtea de Apel Bălți la 15 ianuarie 2020, iar în recursul depus de către procurorii anticorupție la Curtea Supremă de Justiție aceasta a reținut recursul ca inadmisibil și vădit neîntemeiat, menținând decizia Curții de Apel Bălți. Un alt caz: în dosarul *Laundromat*, unde X a fost condamnat de instanța de fond la 24 februarie 2021 [28] în fond pentru infracțiunea prevăzută mai sus, dar fiind absolvit de răspundere penală din motivul că s-a scurs termenul tragerii la răspundere penală, însă totuși rămâne a se vedea care va fi soarta de mai departe, deoarece hotărârea respectivă se supune apelului.

Din aceste considerente, cele spuse nu ne permite să formulăm o viziune clară asupra tuturor circumstanțelor ce țin de aspectul conflictual, or *fărădelegile* comise de către unii magistrați, deoarece de altfel am fi contraziși de specialiștii în domeniu invocând, astfel, principiul constituțional al *prezumției nevinovăției* – ce fundamentează ideea că nicio persoană nu poate fi declarată vinovată atâta timp cât nu există o hotărâre definitivă și irevocabilă ce ar demonstra vinovăția sa.

Cu referire la cele menționate, evident că nu putem merge împotriva literei legii, dar să ne creăm o anumită concluzie referitor la personalitatea acestor judecători nu ne poate interzice nimeni, ba mai mult, odată ce a fost adusă la cunoștința societății astfel de cauze, indiferent de faptul dacă respectivul judecător a fost sau nu recunoscut vinovat sau achitat, cu siguranță va scădea încrederea comunității în astfel de persoane.

În contextul celor relatate mai sus, se pune întrebarea: Oare de care justiție în numele legii putem vorbi!?! Oare pe ce fel de independență, imparțialitate, colegialitate, profesionalism se fundamentează activitatea magistraților, dacă cele mai esențiale principii care guvernează statutul judecătorului sunt încălcate de ei însuși!?! Oare o ilegalitate nu generează altă ilegalitate, care, la rândul său, generează neîncredere!?! Întrebările formulate lasă multe puncte de suspensie, fiind deschisă larg conștiinței fiecărui individ. Cert este faptul că în sistemul actual al instanțelor de judecată din Republica Moldova figurează nu doar judecători aflați în slujba legii, într-un interesul ei și al societății în ansamblu, dar și judecători care se consideră independenți față de lege, fără a se supune ei.

Astfel, generalizând întreaga materie abordată în acest studiu, constatăm că odată cu crearea și consolidarea statului Republica Moldova, instituția judecătorului a suferit un ansamblu de modificări. Evenimentele care au avut loc în diverse state și influența sub care s-au aflat, nu au permis, chiar și după independență, făurirea unui sistem judecătoresc cel puțin legal. Cu părere de rău, și statul nostru are de suportat multe cheltuieli puse pe seama cetățenilor, datorită „calității” actului de justiție.

Deși reformele din sistemul judecătoresc întreprinse până la etapa actuală aveau un caracter de subordonare, totuși există aspecte pozitive. De exemplu, au fost realizate înregistrarea audio a ședințelor de judecată, repartizarea aleatorie a dosarelor în toate instanțele judecătorești, dar aceste schimbări sunt într-atât de minore, încât se observă necesitatea unei reforme a justiției nu doar de dragul reformei.

Din perspectiva teoretică este clar că judecătorul este acel exponent al puterii și contraputerii în stat, fiind cel abilitat cu puterea de a aplica corect și legal legea inclusiv și față de reprezentanții puterii legislative și executive. Mai mult decât atât, afirmăm cu bună știință, că instituția judecătorului privit ca exponent al puterii judecătorești în Republica Moldova se află într-o fază de criză, deoarece dependența sa, cristalizată în timp, a făcut tot posibilul ca acesta să rămână subordonat sistemului politic și în prezent, sistem care continuă să-și extindă tentaculele în toate sferele sociale. Astfel continuându-se, am putea afirma că judecătorul este acel exponent al clasei politice și intereselor economice, altul decât cel al egalității, legalității, echității și ordinii de drept.

Bibliografie:

1. Principii fundamentale asupra independenței sistemului judiciar adoptate de Cel de-al Șaptelea Congres al Națiunilor Unite privind Prevenirea infracțiunilor și tratamentul infractorilor susținut la Milano din 26 august până în 6 septembrie 1985 și avizate prin Rezoluțiile 40/32 din 29 noiembrie 1985 și 40/146 decembrie 1985 ale Adunării Generale.
2. *Carta universală a judecătorului* (adoptată de Consiliul Central al AIJ în Taiwan la 17 noiembrie 1999 actualizată la Santiago de Chile în 14 noiembrie 2017) [online] [citat 05.03.2021]. Disponibil: https://www.unodc.org/res/ji/import/international_standards/the_universal_charter_of_the_judge/universal_charter_2017_romanian.pdf
3. *Magna Carta a Judecătorilor* (adoptată de Consiliul Consultativ al judecătorilor Europeni, Strasbourg, 17 Noiembrie 2010) [online] [citat 05.03.2021]. Disponibil: <https://rm.coe.int/16807481f6>
4. *Avizul nr. 3 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei asupra principiilor și regulilor privind imperativele profesionale aplicabile judecătorilor și în mod deosebit a deontologiei, comportamentelor incompatibile și imparțialității* [online] [citat 05.03.2021]. Disponibil: <https://rm.coe.int/1680747bac>
5. *Carta europeană din 10 iulie 1998 cu privire la Statutul judecătorului* [online] [citat 05.03.2021]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/106139>
6. *Recomandare CM / Rec (2010) 12 al Comitetului Miniștrilor către statele membre cu privire la judecători: independență, eficiență și responsabilități* (adoptat de Comitetul Miniștrilor la 17 noiembrie 2010 la cea de-a 1098-a ședință a deputaților miniștrilor) [online] [citat 05.03.2021]. Disponibil: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805afb78
7. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 12.08.1994, nr. 1 [online] [citat 08.03.2021]. Disponibil: <http://www.parlament.md/CadruLegal/Constitution/tabid/151/language/ro-RO/Default.aspx>
8. Legea nr. 178 din 25.07.2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 15.08.2014, nr. 238-246 [online] [citat 08.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125045&lang=ro
9. Legea nr. 544 din 20-07-1995 cu privire la statutul judecătorului. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 26.10.1995, nr. 59-60 [online] [citat 08.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125036&lang=ro
10. Legea nr. 514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 19.10.1995, nr. 58 [online] [citat 08.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=124908&lang=ro
11. Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova nr. 30.05.2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 03.08.2018, nr. 285-294 [online] [citat 09.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126005&lang=ro
12. Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 05.11.2013, nr. 248-251 [online] [citat 09.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123540&lang=ro#

13. *Codul de etică și de conduită profesională al judecătorului* (aprobat prin Hotărârea Adunării Generale a Judecătorilor nr. 8 din 11 septembrie 2015) [online] [citât 05.03.2021]. Disponibil: https://www.csm.md/files/Acte_normative/Codul_de_etica_al_judecatorului.pdf
14. Regulamentului privind activitatea Comisiei de etică și conduită profesională a judecătorilor (adoptat prin Hotărârea Plenului Consiliului Superior al Magistraturii nr. 265/13 din 11 aprilie 2017). In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 05.05.2017, nr. 144-148 [online] [citât 09.03.2021]. Disponibil: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:qcyCzsv0KToJ:www.legis.md/cautare/downloadpdf/104197+&cd=1&hl=ro&ct=clnk&gl=md>
15. BOTNARI, Elena. *Introducere în studiul dreptului*. Bălți, 2011 [online] [citât 09.04.2021]. Disponibil: <http://tinread.usarb.md:8888/tinread/fulltext/botnari/curs.pdf>
16. CÎRNAȚ, Teodor. *Drept Constituțional*. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2010. ISBN 978-9975-4069-3-2
17. DANILEȚ, Cristi. *Comentariu asupra principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară*. București: Editura C.H. Beck, 2010. 134 p. [online] [citât 10.04.2021]. Disponibil: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=78fd70dc-d8e5-9d3d-a51d-5ab705938316&groupId=252038
18. GORIUC, Silvia. Puterea judecătorească în sistemul separației puterii în stat. In: *Revista Națională de Drept*. pp. 35-45. [online] [citât 09.04.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/35-45_0.pdf
19. POALELUNGI, Mihai, NEGRU, Andrei. Argumentarea imunității judecătorului în realitatea juridică națională. In: *Revista Națională de Drept*. 2012, nr. 12, pp. 19-28 [online] [citât 10.04.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/19_28_Argumentarea%20imunitatii%20judecatorului%20in%20realitatea%20juridica%20nationala.pdf
20. RĂILEAN, Petru. Independența – element fundamental al statutului puterii judecătorești. In: *Revista Legea și Viața*. 2020, pp. 28-32. [online] [citât 09.04.2021]. Disponibil: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2020/2-1/5.pdf>
21. *Raport al misiunii Comisiei Internaționale a Juriștilor: Promisiunea neîndeplinită privind un sistem judecătorec independent în Moldova* [online] [10.04.2021]. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2019/03/2019-ICJ-Raport-Independenta-Justitiei-RM_RO.pdf
22. *Opinie interimară referitor la proiectul de lege cu privire la reformarea curții supreme de justiție și organelor procuraturii din Republica Moldova* (versiunea din septembrie 2019). Varșovia, 16 octombrie 2019, 56 p. [online] [citât 10.04.2021]. Disponibil: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/4/440417.pdf>
23. *Cea de a treia și cea de a patra putere: judecătorii, jurnaliștii și justiția* deschisă [online] [citât 10.04.2021] Disponibil: <https://www.constscourt.md/libview.php?l=ro&idc=9&id=577&t=/Media/Publicatii/Cea-de-a-treia-i-cea-de-a-patra-putere-judecatorii-jurnaliitii-i-justitia-deschisa>
24. *Organizarea și procedura judecătorească* [online] [citât 11.03.2021]. Disponibil: <https://istpedia.blogspot.com/2014/03/organizarea-si-procedura-judecatoriasca.html>
25. *Practica judiciară* [online] [citât 31.03.2021]. Disponibil: https://jdr.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/c6ab91f6-52f2-e811-80d8-0050568b4d5b

26. *Practica judiciară* [online] [citată 31.03.2021]. Disponibil: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/45b074b4-5da6-46af-a504-f4216d35c074
27. *Practica judiciară* [online] [31.03.2021]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17909
28. *Practica judiciară* [online] [citată 31.03.2021]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/dcf18092-0cf2-4b0f-a733-d8a7a8b0696f

CZU 347.65/68

ANALIZA CONCEPTULUI DE MOȘTENIRE: ABORDARE ISTORICO-JURIDICĂ

Victor MIHAILOV, student, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Conducător științific: **Natalia JANU**, drd., asist. univ.

Abstract: *Inheritance is considered one of the most important institutions of civil law, it being inextricably linked to the forms of property. The correlation between “property” and “inheritance” is suggestively emphasized in French doctrine, according to which “a property that is not passed on through death is no longer property”.*

Today, the subject of national inheritance law continues to be a challenge for lawyers due to its nature and the complex issues it raises. Moreover, in the context of European integration and frequent legislative changes, inheritance law is subject to extensive and inherent legal reconsiderations. Thus, in the light of the modernized Civil Code on March 1, 2019, the rules on inheritance have improved the general legal framework, but have also created appropriate legal disputes.

Keywords: *inheritance, legal succession, testamentary succession, heir, succession patrimony.*

Introducere. Moștenirea este considerată una dintre cele mai importante instituții ale dreptului civil, ea fiind indisolubil legată de formele de proprietate. Corelația dintre „proprietate” și „moștenire” este subliniată sugestiv în doctrina franceză, potrivit căreia „o proprietate care nu se transmite prin moarte nu mai este proprietate” [7, p. 2]. Moștenirea a devenit o instituție de sine stătătoare, dar aflată în strânsă legătură cu alte două concepte juridice importante – familia și proprietatea. Astfel, moștenirea este o modalitate de dobândire a dreptului de proprietate, mai precis, „o modalitate derivată” de dobândire a proprietății, pentru că bunurile respective au mai aparținut cuiva [8, p. 3], o modalitate care se realizează fie prin devoluțiunea legală, fie testamentară.

Scopul prezentului articol. În cadrul elaborării prezentului articol au fost conturate următoarele obiective: analiza istorică a instituției moștenirii și a cadrului legal național; determinarea definițiilor legale și a celor doctrinare pentru noțiunea moștenirii; identificarea caracterului, naturii și principiilor pe care se bazează moștenirea legală și testamentară. Prin atingerea acestor obiective va fi realizat principala scop al lucrării – analiza general istorico-juridică a conceptului de moștenire.

Metodele și materialele aplicate. Întru realizarea obiectivelor prezentei lucrări au fost utilizate cele mai răspândite metode de cercetare, cum ar fi: metoda istorică, în baza căreia s-a încercat de a elucida aspectele evolutive ale moștenirii; metoda comparativă, prin intermediul căreia s-a efectuat o analiză a cadrului legal național în raport cu reglementările din unele coduri civile europene; metoda sistematică, care a constituit un suport pentru autor la identificarea particularităților moștenirii ca metodă de transmitere a dreptului de proprietate.

Rezultate și discuții. Din punct de vedere istoric, dreptul la moștenire s-a manifestat încă din comuna primitivă. În această perioadă, proprietatea privată, așa cum o cunoaștem astăzi, încă nu exista. Numai asupra uneltelor exista o stăpânire. Astfel, pentru a supraviețui, oamenii din acea perioadă se unesc pentru a înfrunta forțele naturii și animalele sălbatice și pentru a-și procura mijloace de existență. În aceste condiții, a luat naștere acea grupare permanentă, întemeiată pe rudenie, care era ginta sau comunitatea gentilică. Astfel, la moartea bărbatului sau a femeii, uneltele se cuveneau ginții, ele împărțindu-se între rudele cele mai apropiate pe linie maternă în cazul ginții matriarhale, iar în cazul ginților patriarhale – între rudele după tată ale defunctului [13, p. 54].

Dreptul la moștenire a început să se dezvolte odată cu apariția familiei monogame: casa, gospodăria casnică, animalele domestice treceau în proprietatea familiei mari patriarhale, mai apoi în proprietatea familiei mici, monogame. Principalele mijloace de producție ale acelei epoci au devenit obiect de proprietate privată, dar nu individuală, ci familială [13, p. 54].

În evoluția dreptului roman se cunosc trei sisteme succesoriale: *moștenirea ab intestat* (conform legii); *moștenirea testamentară*; *moștenirea deferită contra testamentului*, care este, de fapt, o variantă a moștenirii testamentare [9, p. 116].

În evoluția sa milenară, dreptul succesoral roman a fost guvernat de două tendințe. Prima tendință a avut la bază *decăderea formalismului*. Această orientare acuza faptul că dreptul succesoral era înconjurat de forme solemne, extrem de rigide, dovadă că primul testament roman a îmbrăcat forma unei legi votată de adunarea poporului. După reforme succesive, în dreptul roman evoluat, bunurile puteau fi transmise pentru cauză de moarte prin simpla manifestare de voință. Cea de-a doua tendință venea să promoveze și să ocrotească *rudenii de sânge*. Susținătorii acestei tendințe condamnau normele potrivit cărora, în dreptul roman inițial, numai agnații (rudele civile) se bucurau de vocație succesorală, pe când cognații care nu erau în același timp și agnați, nu veneau la succesiune conform Legii celor XII Table. Cu timpul, odată cu transformările succesive care au intervenit în organizarea familiei romane, se constată o nouă orientare a factorilor care legiferau, în primul rând a pretorului, în sensul ocrotirii rudeniei de sânge. De abia în vremea lui Justinian, rudenii de sânge (cognațiunea) devine unicul temei al vocației succesoriale [9, p. 116].

O importanță deosebită în dreptul roman o aveau normele care reglementau dobândirea moștenirii. Astfel, dobândirea moștenirii presupunea o anumită atitudine subiectivă din partea moștenitorilor, în funcție de statutul lor juridic și de felul moștenirii care se deschidea. Conform Legii celor XII Table, dreptul de dobândire a moș-

tenirii aparținea următoarelor clase: *sui heredes*, care erau moștenitori de plin drept, care veneau la succesiune în mod necesar; *heredes necesarii* – sclavii instituți prin testament, categorie de succesori cărora succesiunea le revenea de drept fără a fi nevoie de manifestare de voință și *heredes extranei sau voluntari*. Ultimii erau străini de persoana defunctului, nu erau moștenitori siliți și deci era necesar ca aceștia să accepte succesiunea, deci având și posibilitatea de a o repudia [11, pp. 22-23].

În dreptul roman, moștenirea producea *efecte* importante care vizau patrimoniul succesoral și pe moștenitorii defunctului. Astfel, prin acceptarea moștenirii se producea confuziunea dintre patrimoniul defunctului și cel al heredelui, deoarece era vorba de o dobândire *per universitatem*. Ca atare, moștenitorul răspundea de toate datoriile defunctului, chiar dacă aceste datorii depășeau activul succesoral (*ultra vires hereditatis*). Pentru protecția herezilor necesari, pretorul a creat *jus abstinendi* (dreptul de a se abține), prin care moștenitorii nu puteau fi siliți să plătească creditorii defunctului, dincolo de limitele activului succesoral.

Pe de altă parte, confuziunea patrimoniilor putea afecta și interesele creditorilor defunctului. Pentru a veni în sprijinul creditorilor, pretorul le dădea posibilitatea să ceară *separatio bonorum* (separarea bunurilor defunctului de cele ale moștenitorului) pentru valorificarea drepturilor de creanță din activul succesoral, înaintea altor creanțe.

Un alt efect al acceptării moștenirii era dobândirea dreptului de proprietate asupra bunurilor succesorală de către moștenitori: în ceea ce privește datoriile și creanțele, acestea se divid pe deplin drept între moștenitori; în privința bunurilor corporale, comoștenitorii care se află în indiviziune, fiecare cunoaște partea ideală care îi revine, dar ea nu este determinată concret.

Și nu în ultimul rând, tot un efect al acceptării moștenirii era *collation bonorum* (raportul bunurilor). Moștenitorii erau obligați să aducă la masa succesorală toate bunurile primite în timpul vieții lui pater familis, de către fiecare în parte. Era vorba de bunuri dotale sau bunuri donate unui descendent. Pretorul a creat și *collation emancipati*, silindu-l pe emancipat să aducă la masa succesorală toate bunurile dobândite în calitate de sui juris [11, p. 23].

Treptat, proprietatea grupului familial începe să dispară, făcând loc proprietății individuale. Chiar și după dispariția sa, coproprietatea familială a lăsat urme adânci în dreptul roman, sistemul succesiunilor *ab intestat* neputând fi explicat decât „printr-o supraviețuire a ideii proprietății colective familiale”. Într-o societate fundamentată pe proprietate privată, dreptul de proprietate nu se poate stinge prin moartea proprietarului, ci el trebuie prelungit dincolo de moartea acestuia, devenind perpetuu și transmițându-se astfel moștenitorilor [13, p. 54].

Este foarte interesantă și evoluția istorică a moștenirii în alte spații geografice din antichitate.

În Egiptul Antic, copiii rezultați din căsătorie aveau dreptul la succesiunea tatălui lor, moștenirea împărțindu-se în mod egal între fii și fiice, fiul cel mai mare luând ceva mai mult și trebuind în schimb să se ocupe de funerarii. În această perioadă se cunoștea instituția testamentului, defunctul putând dispune prin testament asupra cotelor-părți destinate soțului supraviețuitor, cultului funerar etc.

Cât privește dreptul babilonian, moștenirea se împărțea după numărul copiilor. Fetele erau excluse de la moștenire în cazul în care primiseră dotă, iar în caz contrar primeau o parte din averea mobilă a tatălui, dar nu în deplină proprietate, ci numai în folosință, sau frații se obligau să o doteze.

Codul Hamurabi nu prevedea în mod expres instituția testamentului, dar acorda tatălui posibilitatea de a avea preferință pentru unul dintre moștenitori.

Concomitent, moștenirea în dreptul indian, la început, era bazată pe dreptul primului născut. Legea lui Manu dispunea că fiul cel mai mare lua singur întreaga avere părintească, iar ceilalți trebuiau să trăiască sub tutela sa, așa cum ar trăi și sub tutela tatălui. Mai târziu, s-a acordat un drept de succesiune și celorlalți fii, dar cel mai în vârstă obținea o cotă mai mare și mai bună din punct de vedere calitativ. Soția nu avea nici un drept la succesiunea soțului, dar fiul adoptiv avea aceleași drepturi succesoriale ca și fiul legitim. Totodată, dobândirea moștenirii obliga la anumite ritualuri și sacrificii religioase pentru pomenirea celui mort.

Instituția succesiunii era cunoscută și în Grecia Antică sub două feluri: legală și testamentară. Testamentul a apărut destul de târziu în dreptul atenian, fiind considerat o excepție de la regulă. Defunctul nu putea dispune de averea sa prin testament decât în lipsă de moștenitori, care, pe de o parte, nu puteau să fie dezmoșteniți fără o justă cauză, iar pe de altă parte, nu puteau să repudieze moștenirea, oricât de oneroasă ar fi fost. Avea dreptul de a testa persoana care nu avea copil legitim de sex masculin. În situația existenței unei fiice, testatorul putea testa în favoarea unei persoane străine, cu condiția ca aceasta să o ia în căsătorie pe fiică.

Conform legilor lui Solon, pe de o parte, testamentul nu se putea face decât în cazul în care nu existau moștenitori legali, iar pe de altă parte, nu puteau face testamente femeile, minorii și nebunii.

O amprentă remarcabilă în evoluția instituției succesiunii a lăsat-o și China Antică. În perioada Șan-In se obișnuia ca succesiunea să fie dată fiului mai mic al decedatului. Mai târziu, bunurile treceau de la tată la fiul cel mai mare al primei soții, care se numea „tunții”. În cazul în care decedatul nu avea copii, succesiunea trecea la rudele lui cele mai apropiate și numai în lipsa acestora era chemată la moștenire soția.

Comparativ cu cel roman, în vechiul drept francez și cel germanic nu exista decât succesiunea legală, în care sens, o maximă germană zicea: „Cine are sângele meu este moștenitorul meu”. Acest sistem se întemeia pe maxima formulată de Glanville, care la finele secolului al XIII-lea zicea: *Solus deus heredem facere potest non homo* (Numai Dumnezeu poate să creeze moștenitori, nu însă și voința omului).

În perioada vechiului drept românesc, transmisiunea bunurilor succesoriale se făcea fie pe cale legală, fie pe cale testamentară. În cadrul moștenirii legale, copiii legiuți și adoptivi (atât băieții, cât și fetele) aveau o vocație succesorală egală asupra bunurilor de baștină (ocine, dedine), sau care au fost cumpărate de părinții lor decedați. Copiii naturali veneau numai la moștenirea mamei lor. Copilul vitreg avea aceleași drepturi de moștenire ca și cel legiuit, dar numai la succesiunea părintelui bun, nu și la moștenirea soțului acestuia. Legea țării recunoștea și soțului supraviețuitor un

drept de moștenire în concurs cu copiii. În vechiul drept românesc, instituția succesiunii testamentare a îmbrăcat două forme: *diata* (testamentul scris, cunoscut și sub denumirile de scrisoare, carte sau zapis), ce reprezenta actul care conținea ultima voință a testatorului și *limba de moarte* (testamentul oral, nuncupativ) [16, pp. 54-56].

În Imperiul Rus, în anul 1814, când se puneau bazele Codului Civil, au fost introduse și unele aspecte ale institutului moștenirii din acea perioadă, care prevedeau următoarele forme sau motive de moștenire: „legea, testamentul, contractul de moștenire, precum și donația pe viață și împărțirea bunurilor” [14, p. 57]. Însă primele informații documentate cu privire la moștenire datează încă din anul 911.

În *sistemul nostru de drept*, moștenirea este considerată una dintre cele mai importante instituții ale dreptului civil [2, p. 405]. În urma tuturor schimbărilor suferite în timpul evoluției, noțiunea de moștenire a căpătat următoarea definiție, fiind inițial reglementată în art. 1432 al Codului Civil al Republicii Moldova în anul 2003, și anume: moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate (cel ce a lăsat moștenirea) către succesorii săi. Deși definiția moștenirii a fost inspirată din legislațiile diferitor țări, inclusiv a statelor vecine, ea totuși avea unele diferențe. Astfel, legislația română prevedea că „prin moștenire se înțelege transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una ori mai multe persoane în ființă (persoane fizice, persoane juridice ori statul)” [5, p. 5]. Din analiza definiției moștenirii rezultă că: moștenirea este o transmisiune de patrimoniu; obiectul transmisiunii este un patrimoniu (drepturi și obligații luate împreună); transmisiunea se face de la o persoană decedată, către una sau mai multe persoane (fizice sau juridice); persoana de la care se transmite moștenirea este numai o persoană fizică, regulile care guvernează moștenirea neputându-se aplica în cazul încetării existenței unei persoane juridice (pentru care operează reguli specifice); persoanele care dobândesc moștenirea trebuie să fie în ființă (să existe), neavând relevanță dacă sunt persoane fizice, persoane juridice sau statul [19, art. 953 alin. 3].

În prezent, noul Cod Civil al Republicii Moldova în art. 2162 alin. 1 prevede că „moștenirea este transmiterea patrimoniului (masa succesorală) unei persoane fizice decedate (defunct, cel care a lăsat moștenirea) către una sau mai multe persoane (moștenitori)”. Putem admite că, în principiu, în materia dreptului de moștenire, noțiunile de „moștenire” și „succesiune” sunt sinonime, folosirea lor diferențiată pe parcursul prezentei lucrări fiind dictată exclusiv din considerente de formă [12, p. 16].

În sens larg, succesiunea este un mod de dobândire a proprietății *inter vivos* (de exemplu, prin contracte sau prescripție achizitivă). În sens restrâns (sensul său propriu) succesiunea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă [12, p. 15].

În cadrul dreptului de moștenire noțiunea de moștenire sau succesiune (uneori ereditate) se întrebuițează nu numai în sensul de transmitere a patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă, dar și pentru desemnarea a însuși patrimoniului transmis din cauza de moarte, deci în sens de *masă succesorală*. În acest sens se vorbește de moștenirea (succesiunea) lăsată de defunct, de moștenirea dobândită de moștenitori, de moștenirea sau succesiunea

vacantă, adică fără stăpân etc. [6, pp. 20-21]. Astfel, în masa succesorală intră toate bunurile, obiectele, acțiunile și în general toate activele și pasivele defunctului care, ulterior pot fi transmise prin intermediul moștenirii.

De asemenea, în unele țări e posibilă deja și moștenirea activelor digitale, ceea ce legislația noastră nu prevede la moment și nici nu reglementează astfel de tipuri de moșteniri.

Ca exemplu, putem menționa faptul că: „în Rusia, există o practică notarială de înregistrare a drepturilor de moștenire a fondurilor din portofelele electronice (Webmoney etc.)” [15, p. 65].

Dacă e să vorbim despre subiecții sau persoanele care moștenesc patrimoniul defunctului, atunci aceștia pot fi întâlniți sub diferite denumiri, și anume: *succesori*, *moștenitori*, *urmași* sau *erezi*.

În cazul moștenirilor testamentare, moștenitorii mai poartă denumirea specifică de *legatari* (universali, cu titlu universal sau cu titlu particular, după caz) [3, p. 4].

În funcție de izvorul vocației succesorală a celor care dobândesc patrimoniul persoanei decedate, moștenirea poate fi în temeiul legii (succesiunea legală) sau testamentară (succesiune testamentară) [1, p. 603].

Moștenirea este legală când transmitiunea *mortis causa* a patrimoniului succesoral are loc în temeiul legii. Moștenirea legală intervine, de regulă, numai în cazul în care cel care lasă moștenirea nu a dispus în timpul vieții de averea sa prin testament. Moștenirea este legală și în cazul în care defunctul a lăsat testament, însă acesta nu cuprinde întreaga masă succesorală ori cuprinde alte dispoziții decât cele referitoare la transmiterea patrimoniului succesoral (de exemplu, înlăturarea de la moștenire a unei rude etc.). În acest din urmă caz, dacă cel înlăturat este moștenitor rezervatar, el va culege totuși o parte din moștenire împotriva voinței testatorului, în calitate de moștenitor legal rezervatar. Astfel, o parte din patrimoniul defunctului se poate transmite prin moștenire testamentară, iar cealaltă parte prin moștenire legală. Rezultă că moștenirea este legală atunci când patrimoniul succesoral se transmite persoanelor stabilite de lege (în ordinea și în cote strict determinate) [12, p. 18].

Persoanele care dobândesc moștenirea în temeiul legii sunt moștenitori universali, cu vocație la întregul patrimoniu lăsat de defunct, chiar dacă, atunci când există mai mulți moștenitori, ei beneficiază numai de o fracțiune din moștenire. Rezerva se culege, în toate cazurile, cu titlu universal. Moștenitorii legali nu pot avea vocație numai la bunuri singulare, private izolat, adică nu pot exista moștenitori legali cu titlu particular [6, p. 8].

Moștenirea testamentară are loc în virtutea voinței persoanei decedate, manifestate de acesta în timpul vieții, prin una din formele de testament prevăzut de lege. Cel care lasă moștenirea în acest mod este numit testator, iar cei chemați să moștenească – moștenitori, care pot fi: universali, atunci când culeg întreg patrimoniul defunctului; cu titlu universal, când dobândesc doar o fracțiune din patrimoniul succesoral; cu titlu particular, când culeg doar un bun sau anumite bunuri determinate [1, p. 604].

În legătură cu cele două feluri ale moștenirii prevăzute de art. 2164 Cod Civil al Republicii Moldova, trebuie precizat că ele nu se exclud reciproc, ci, dimpotrivă, moștenirea legală poate coexista cu cea testamentară [5, p. 24].

Astfel, dacă testatorul a testat numai o parte din moștenire, partea rămasă se atribuie moștenitorilor legali. Dacă testatorul a făcut un legat (sau mai multe) cu titlu universal, dar care nu epuizează întregul patrimoniu succesoral (de exemplu, a lăsat numai 1/2 sau 3/4 din patrimoniu), devoluțiunea moștenirii va fi testamentară în limitele legatului (sau legatelor) și legală pentru restul neacoperit. De asemenea, dacă defunctul a lăsat prin testament întreaga moștenire altor persoane decât moștenitorii rezervatari, aceștia din urmă vor primi (în temeiul moștenirii legale) partea din moștenire. În doctrină s-a apreciat că, alături de succesiunea legală de drept comun, există și o succesiune legală extraordinară sau anormală. În consecință, moștenirea testamentară înlătură pe cea legală numai dacă: testatorul a instituit unul sau mai mulți legatari universali care împreună au vocație la întreaga moștenire sau dacă nu există moștenitori rezervatari [18].

Față de alte modalități de transmitere a drepturilor și obligațiilor, institutul moștenirii are anumite *particularități specifice*, fiind menționate în art. 2163 Cod Civil al RM. Astfel, moștenirea se caracterizează prin următoarele:

- (1) Transmiterea moștenirii este o transmisiune pentru cauză de moarte (mortis causa). Succesiunea se deschide în urma decesului persoanei fizice sau declarării morții ei de către instanța de judecată. Transmiterea pentru cauză de moarte se deosebește de transmisiunea prin acte între vii, prin însuși faptul morții. Încetarea din viață a unei persoane poate fi fizic constatată ori judecătorește declarată. Deci, transmiterea patrimoniului în ansamblul său nu poate avea loc decât la decesul lui „de cujus”. Faptul morții unei persoane fizice determină dispariția acesteia ca subiect de drept, dar patrimoniul ei, care continuă să ființeze, se transmite, după anumite reguli, fie unor alte persoane fizice, fie unor persoane juridice, fie statului. O persoană juridică sau statul poate avea calitatea de moștenitor testamentar al unei persoane fizice, dobândind universalitatea sau o fracțiune dintr-un patrimoniu ori bunuri determinate. În acest sens, succesiunea este o transmisiune specifică, ea se delimitează net de toate celelalte transmisiuni patrimoniale, care nu se pot realiza decât între persoane în ființă la data când survin. Prin urmare, normele dreptului succesoral sunt aplicabile doar în cazul decesului persoanei fizice, nu și în cazul dizolvării persoanelor juridice. Normele care reglementează transmisiunea succesorală sunt, în principiu, aplicabile și persoanelor juridice sau statului, în cazurile și în măsura în care ei se prezintă în calitate de dobânditori ai patrimoniului sau ai unor bunuri din patrimoniul persoanei fizice decedate [10, p. 55].
- (2) Moștenirea reprezintă o transmisiune universală. Transmiterea succesorală are un caracter universal, deoarece are ca obiect patrimoniul persoanei fizice decedate, ca o universalitate juridică. Patrimoniul succesoral include atât drepturile patrimoniale (activul succesoral), cât și obligațiile patrimoniale (pasivul succesoral) pe care, cel ce a lăsat moștenirea le avea la momentul decesului. Astfel,

conform art. 2162, alin. 3 din Codul Civil al RM, moștenitorul dobândește drepturile patrimoniale și obligațiile defunctului, cu excepția celor care, prin natura lor, sunt legate în mod inseparabil de persoana defunctului sau care, potrivit legii, nu se pot transmite de la o persoană la alta. Drepturile și obligațiile nepatrimoniale, în principiu, nu se transmit prin moștenire. Spunem în principiu, deoarece moștenitorii vor dobândi dreptul de protecție a inviolabilității operei, de a autoriza publicarea ei, precum și dreptul de a obține brevet asupra invenției [19].

- (3) Moștenirea este o transmisiune unitară, întrucât patrimoniul este privit ca un tot unitar, adică nefracționat. Transmisiunea acestuia prin succesiune se realizează de asemenea în mod unitar, adică după aceleași reguli, fără a se face vreo distincție între bunurile succesoriale după natura ori proveniența acestora [10, p. 56].
- (4) Transmiterea moștenirii este indivizibilă, ceea ce presupune că acceptarea moștenirii sau renunțarea la ea are caracter indivizibil. Fiecare moștenitor trebuie să accepte moștenirea potrivit vocației succesoriale sau să renunțe la ea, fără a fi posibilă acceptarea sau renunțarea parțială a moștenirii. Prin derogare, moștenitorul chemat la moștenirea mai multor cote succesoriale în temeiuri diferite poate accepta o cotă și poate renunța la alta (art. 2398, alin.1 CC). Caracterul indivizibil al moștenirii explică de ce, în cazul renunțării la moștenire, nedemnitate succesorală sau ineficacitate a testamentelor, partea din moștenire care li se cuvenea va reveni moștenitorilor care au acceptat succesiunea în temeiul dreptului de acrescământ [1, p. 603].

Concluzii. Instituția moștenirii ocupă un loc stabil și important în toate sistemele de drept, deoarece aceasta este una dintre cele mai vechi forme ale transmiterii dreptului de proprietate determinată de un fenomen natural - moartea omului. Pe de altă parte, se constată că relațiile socio-economice sunt foarte dinamice, ceea ce determină necesitatea unor revizuirii permanente ale normelor în materie succesorală. Acest fapt a fost demonstrat în cadrul analizei istorice a moștenirii făcute în prezenta lucrare, de unde se constată că principalele caractere și principii ale acestei instituții s-au conturat treptat, de-a lungul multor secole, ca urmare a apariției tendințelor noi. Pe de altă parte, considerăm că determinarea în lucrare a noțiunilor de bază în materie de succesiuni și a caracterelor moștenirii sunt binevenite și necesare pentru interpretarea corectă a normelor de drept în domeniu și pentru înțelegerea efectelor pe care le produce această instituție.

Bibliografie:

1. CHIBAC, Gheorghe et al. *Drept Civil. Contracte speciale*. Vol. 3. Chișinău: Editura Cartier, 2005.
2. CHIBAC, Gheorghe et al. *Drept civil. Contracte și succesiuni: Curs universitar*. Chișinău: Ed. Universitatea de Stat a Moldovei, 2019.
3. CHIRICĂ, Dan. *Drept civil. Succesiuni*. București: Ed. Lumina Lex, 1996.
4. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 06.06.2002. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 22.06.2002, nr. 82-86/661, art. 2162, alin. 1.
5. DEAK, Francisc. *Tratat de Drept Succesoral*. București: Ed. ACTAMI, 1999.

6. DEAK, Francisc, POPESCU, Radu-Romeo. *Tratat de drept succesoral. Moștenirea legală. Ediția a III-a, actualizată și completată. Vol. I.* București: Ed. Universul Juridic, 2013.
7. GRIMALDI, Michel. *Droit civil. Successions.* Paris: Ed. Litec, 2001.
8. LEROYER, Anne-Marie. *Droit des successions.* Paris: Ed. Dalloz, 2014.
9. MOLCUȚ, Emil. *Drept Roman.* București: Ed. CREDIS, 2005.
10. ROBU, Oxana. Caracterere juridice ale transmiterii moștenirii: probleme și sugestii. In: *Revista Națională de Drept.* 2009, nr. 3.
11. SÎRBU, Uliana. *Dreptul Privat Roman. Suport de curs universitar.* Chișinău, 2016.
12. STĂNCIULESCU, Liviu. *Curs de drept civil. Succesiuni.* București: Editura Hamangiu, 2012.
13. TRICOLICI, Diana. Evoluția istorică a instituției moștenirii. In: *Legea și viața: publicație științifico-practică.* 2016, nr. 1(58).
14. АБРАМЕНКОВ, Михаил Сергеевич, ЧУГУНОВ, Петр Валерьевич. *Наследственное право: учебник для магистров.* Москва: Ed. Юрайт, 2013.
15. БЕВЗЕНКО, Роман Сергеевич и другие. *Наследственное право: постатейный комментарий к статьям 1110-1185, 1224 Гражданского кодекса Российской Федерации.* Электронное издание. Редакция 1.0. Москва: М-Логос, 2018.
16. *Evoluția istorică a instituției moștenirii.* [online] [citat 22.01.2021]. Disponibil: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2016/1-1/10.pdf>.
17. *Noțiuni generale cu privire la succesiuni. Caractere juridice ale transmiterii moștenirii* [online] [citat 28.01.2021]. Disponibil: <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/succesiuni/notiuni-generale-cu-privire-la-succesiuni-caractere-juridice-ale-transmitterii-mostenirii>.
18. *Noțiuni generale cu privire la succesiuni. Caractere juridice ale transmiterii moștenirii* [online] [citat 28.01.2021]. Disponibil: <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/succesiuni/notiuni-generale-cu-privire-la-succesiuni-caractere-juridice-ale-transmitterii-mostenirii>.
19. *Cartea a IV-a. Despre moștenire și liberalități. Art. 953, alin. 3.* [online] [citat 26.01.2021]. Disponibil: https://www.hamangiu.ro/upload/cuprins_extras/noul-cod-civil-comen-tarii-doctrina-jurisprudenta-vol-ii-extras.pdf.

CZU 347.67

ЗАВЕЩАНИЕ – АКТ ПОСЛЕДНЕЙ ВОЛИ ЧЕЛОВЕКА. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ПОДХОД

Анна-Анастасия МОСЕЙЧУК, студентка, факультет права и социальных наук
Бельский государственный университет имени Алеку Руссо
Научный руководитель: **Наталья ЖАНУ**, ассистент

Abstract: *Pe parcursul vieții sale, fiecare individ este încadrat în diverse raporturi juridice cu semenii săi. Codul civil al Republicii Moldova stipulează că orice raport juridic legal se bazează pe principiul egalității, libertății de voință și protejarea proprietății private a participanților la raport. Principalul instrument care legalizează raportul juridic și garantează transmiterea dreptului de proprietate este actul juridic*

civil, iar aceasta se prezintă sub diferite forme. Totuși unicul act juridic prin care proprietatea se transmite pe cauză de moarte este testamentul.

În prezentul articol, vom face o analiză detaliată a noțiunii de testament și a condițiilor de validitate ale acestuia. Totodată, vom determina care sunt formele de testament și principalele dispoziții testamentare reglementate de legislația noastră.

Cuvinte-cheie: *testament, succesiune, succesiune testamentară, moștenitor.*

Наследственное право является одним из старейших институтов права, представляющих совокупность норм, регулирующих отношения, связанные с переходом прав и обязанностей умершего к другим лицам.

Наследственное право исходит из сочетания двух основополагающих и тесно взаимосвязанных принципов свободы завещания и охраны интересов семьи. «*Hereditas nihil aliud est, quam successio in universum jus quod defunctus habuerit*» – «Наследование есть не что иное, как преемственность во всей совокупности прав, которые имел умерший». Эта фраза выражает идею универсального преемства, однако такое преемство возникло не сразу, оно вырабатывалась в долгом процессе исторического развития.

Римское наследственное право не допускало получения наследства после одного и того же лица по двум основаниям: по завещанию и закону. Это означает, что невозможно, чтобы часть имущества была передана по завещанию, а другая – по закону: «*Nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest*» – «*Наследование по завещанию несовместимо с наследованием по закону в имуществе одного и того же лица*» [1, с. 10].

В современном наследственном праве – наследство можно получить по завещанию или по закону, когда завещание отсутствует или в нем не упоминается законный наследник. Наследодатель может оставить завещательное распоряжение на все свое имущество или его часть. Тогда наследование завещанной части будет производиться согласно завещанию, а незавещанной – по закону. Универсальность правопреемства присутствует как при наследовании по закону, так и по завещанию.

Завещание является сделка, на которую основывается наследство по завещанию. Завещание можно определить, с одной стороны, как личное распоряжение дееспособного гражданина на случай смерти по поводу его имущественных прав и обязанностей, с другой – как одностороннюю тайную сделку, которая создает права и обязанности после открытия наследства.

Ключевыми юридическими признаками завещания являются личный характер завещания, свобода завещания, односторонний характер завещания, установленная законом форма завещания, тайна завещания, толкование завещания.

Личный характер завещания заключается в обязательном требовании, о том, что завещание должно быть совершено гражданином лично, совершение завещания через представителя не допускается. Следует отметить, что завещание может быть совершено только гражданином, обладающим в момент его совершения дееспособностью в полном объеме. Также правом совершения завещания обладают граждане, достигшие 16-летнего возраста.

Свобода завещания, подразумевающая свободу каждого гражданина в волеизъявлении при совершении завещания, выражается в праве завещателя по своему усмотрению завещать имущество любым лицам, любым образом определить доли наследников в наследстве, лишить наследства одного, нескольких или всех наследников по закону, не указывая причин такого лишения, отменить или изменить совершенное завещание. Завещатель вправе завещать свое имущество любому из субъектов наследования. Он не ограничен в количестве составляемых им завещаний, он может распорядиться имуществом или какой-либо его частью, составив одно или несколько завещаний. В завещаниях могут содержаться распоряжения в отношении разных наследников, в отношении разного имущества.

Односторонний характер завещания означает, что для совершения завещания необходимо и достаточно выражения воли одного лица. Наследник, в свою очередь вправе как принять наследство, так и отказаться от него, однако при совершении завещания его встречного волеизъявления не требуется.

Что касается *формы завещания*, то по общему правилу завещание должно быть составлено в письменной форме и удостоверено нотариусом. Тайна составления и содержания завещания охраняется законом [11].

Из всего выше сказанного мы можем сделать вывод, что завещание является последним распоряжением наследодателя принадлежащим ему имуществом на случай его смерти, его «последнюю волю» относительно принадлежащего ему имущества, других прав, которое совершается в предусмотренной законом форме и при соблюдении правил, установленных законом.

Завещание порождает правовые последствия не в момент его составления, а только после открытия наследства, то есть после смерти завещателя, это значит, что завещатель вправе совершить завещание, в котором будет содержаться имущество, которое не только находится у завещателя в момент составления завещателя, но и которое появится у завещателя через определенный промежуток времени и перейдет к наследникам после смерти завещателя.

Завещание при жизни завещателя не создает никаких прав и обязанностей ни для завещателя, ни для лиц, в интересах которых оно составлено. Составленное завещание никак не ограничивает завещателя в праве распоряжения имуществом, включенным в завещание, которое после смерти завещателя перейдет к его наследникам.

Субъекты наследования по завещанию являются завещатель и наследник (наследники) по завещанию. Завещателем может быть исключительно физическое лицо, которое обладает в момент совершения завещания дееспособностью в полном объеме. Наследниками по завещанию могут быть физические лица, вне зависимости от объема их дееспособности, которые как входят, так и не входят в число наследников по закону, государство, юридические лица.

Предмет завещания – вещи, другое имущество, в т. ч. имущественные права и обязанности, которые принадлежали наследодателю на день откры-

тия наследства. Гражданин имеет право завещать любое имущество (или его часть), в том числе и то, которое он может приобрести в будущем.

Законодателем установлен запрет на разглашение сведений, касающихся содержания завещания, его совершения, изменения или отмены до времени открытия наследства. Данный запрет касается нотариуса, других удостоверяющих завещание лиц, переводчика, исполнителя завещания, свидетелей, нотариусов, которые имеют доступ к сведениям единой информационной системы нотариата, и лиц, которые осуществляют обработку данных в этой системе, а также гражданина, который подписывал завещание вместо завещателя. В случае нарушения тайны завещания завещатель имеет право потребовать компенсации морального вреда, применения других способов защиты своего права [10].

Завещатель не ограничен в количестве составляемых им завещаний, он может распорядиться имуществом или какой-либо его частью, составив одно или несколько завещаний. В завещаниях могут содержаться распоряжения в отношении разных наследников (жены, сына, сестры и др.), в отношении разного имущества (квартиры, земельного участка, акций и др.).

Завещатель наделен правом установить в завещании завещательный отказ или завещательное возложение. *Завещательный отказ* означает возложение завещателем на одного или нескольких наследников по завещанию или по закону исполнения за счет наследства какой-либо обязанности имущественного характера в пользу одного или нескольких лиц (отказополучателей), которые приобретают право требовать исполнения этой обязанности. *Завещательное возложение* заключается в праве завещателя возложить в завещании на одного или нескольких наследников по завещанию или по закону обязанность совершить какое-либо действие имущественного или неимущественного характера, направленное на осуществление общепольной цели либо на осуществление иной не противоречащей закону цели, в том числе действие по погребению наследодателя в соответствии с его волей (завещательное возложение).

Наследование по завещанию имеет как основу несколько принципов. *Свобода завещания* является одним из основополагающих принципов наследственного права. Свобода завещания в первую очередь означает, что завещатель вправе завещать имущество тому, кому посчитает необходимым. Свобода завещания означает, что завещатель имеет право завещать свои материальные и нематериальные блага любому лицу, а также может лишить наследства, распределить долю наследства на каждое наследуемое лицо и т. д. Завещатель может отказать в наследстве одному из наследников по закону и завещать все свое имущество иным лицам. При этом завещатель не должен мотивировать свое решение, завещатель не обязан разглашать содержание завещания.

Из вышеизложенного принципа исходит *принцип свободы определения доли завещания*. Свобода в определении доли завещания ограничивается обязательной долей, которая предусмотрена законодательством. При наличии лиц, указанных в законе, которым предоставляется обязательная доля

наследства, наследники по завещанию будут ограничены в получении всего причитающегося им наследства.

Другой, основной принцип является *принцип тайны завещания*. Для обеспечения принципа тайны завещания законодателем предусмотрена ответственность лиц, непосредственно связанных и осуществляющих реализацию воли завещателя. При нарушении возложенных обязанностей на нотариуса, переводчика, исполнения завещания, свидетелей и иных лиц может быть гражданско-правовая ответственность. Завещатель вправе при разглашении тайны завещания потребовать возмещение морального вреда. Завещатель, будучи дееспособным, может в любое время изменить или отменить завещание [3, с. 21].

Согласно *принципу толкования завещания*, в случае если какое-то из положений завещания вызывает недопонимание, содержит неточность или неявно выраженную мысль, допускается его толкование. Оно подразумевает поиск наиболее подходящей формулировки того, на что хотел указать наследодатель. При толковании должен учитываться буквальный смысл слов и использоваться логические построения. Нельзя использовать домыслы, догадки и предположения. При этом толкование не проводится формально, а важно проследить основной посыл, заложенный наследодателем в своем волеизъявлении. Для облегчения задачи учитывается общий смысл всего документа или его частей, которые сформулированы четко и явно.

Принцип исполнения завещания неразрывно связан со свободой волеизъявления. При составлении документа наследодатель предполагает, что он будет исполнен так, как предусматривается, или максимально близко. Исполнение завещания возлагается на каждого из наследников или исполнителя, назначенного завещателем (душеприказчиком) [12].

Исходя из всего выше сказанного можно сделать вывод что само толкование завещания складывается из его принципов. Что касается тайны, она должна сохраняться не только в отношении содержания завещания, но и по отношению к самому факту его совершения. Также принципом можно назвать форму завещания, которая строго установлена законом – принцип соблюдения формы завещания.

Завещание может быть совершено под угрозой недействительности только в одной из форм, предусмотренных Гражданским Кодексом Республики Молдова, а именно: *обычное завещание* может быть собственноручным или совершенным в нотариальной форме; *привилегированное завещание* может быть совершено в особых или чрезвычайных обстоятельствах.

Собственноручно написанное завещание должно быть от начала до конца написано рукой завещателя или текст завещания может быть изложен завещателем с помощью общепринятых технических средств и собственноручно им подписан. Составления завещания с использованием указанных

технических средств допускается только в присутствии двух свидетелей, удостоверяющих что завещание, было составлено завещателем в их присутствии с использованием определённого технического средства.

На завещании завещатель должен проставить дату и год подписания завещания. Завещание должно быть подписано завещателем. Подпись должна содержать имя и фамилию завещателя. Если завещатель проставляет подпись в ином виде и этой подписи будет достаточно для установления его личности и серьёзности его заявления, такая подпись не отменяет действительности завещания.

Очень важно, чтобы завещатель собственноручно зафиксировал дату и год составления завещания, поскольку домашнее завещание теряет действие, если со дня его составления прошло шесть месяцев, и завещатель продолжает жить.

Если в завещании не указаны дата и год его составления, а также невозможно иным способом установить дату составления завещания, то завещание ничтожно [13].

Собственноручное завещание до его исполнения необходимо представить нотариусу для проставления отметки о запрете внесения дальнейших изменений. После того как проставлена отметка о запрете внесения дальнейших изменений, заинтересованные лица могут получить за свой счет заверенные копии собственноручного завещания [2].

Завещание в нотариальной форме – это документ, который удостоверяет нотариус или другое уполномоченное лицо. При этом такие действия вносятся в реестр нотариальных действий. Завещание может быть составлено самим завещателем или нотариусом.

Завещание, записанное нотариусом со слов завещателя, до его подписания должно быть полностью прочитано завещателем в присутствии нотариуса. Завещание должно быть собственноручно подписано завещателем.

Если завещание составляется и удостоверяется в присутствии свидетеля, оно должно быть им подписано и на завещании должны быть указаны фамилия, имя, отчество и место жительства свидетеля в соответствии с документом, удостоверяющим его личность.

Завещанием в чрезвычайных обстоятельствах признается изложение последней воли лица в простой письменной форме, если такое лицо находится в положении, явно угрожающем его жизни, и в силу сложившихся чрезвычайных обстоятельств лишен возможности совершить завещание в соответствии с правилами, установленными гражданским кодексом Республики Молдова.

Изложение гражданином последней воли в простой письменной форме признается его завещанием, если завещатель в присутствии двух свидетелей собственноручно написал и подписал документ, из содержания которого следует, что он представляет собой завещание.

При этом если завещатель в течение месяца после прекращения чрезвычайных обстоятельств не воспользуется возможностью совершить завещание в какой-либо иной форме, предусмотренной гражданским кодексом, то завещание, совершенное в чрезвычайных обстоятельствах, утрачивает силу [7].

Статья 2227 Гражданского кодекса Республики Молдова предусматривает случаи, когда завещание может быть совершенно в особых обстоятельствах.

Из всего выше сказанного осуществления воли завещателя, в случае совершения собственноручно написанного завещания является ненадежным и рискованным завещанием, поскольку составление завещания может так и остаться тайной или же после его написания быть изменено третьим лицом и не соответствовать воле завещателя.

Что касается завещания совершенного в нотариальной форме то в этом случае желания завещателя записывает в завещание нотариус. Также завещание заверяется нотариусом содержание завещания в этом случае защищено так как его может изменить только завещатель и в случае смерти наследники будут оповещены о существовании завещания.

Исполнение завещания – в гражданском праве это совершение необходимых действий по осуществлению воли умершего, выраженной в завещании. Исполнение завещания возлагается на назначенных в завещании наследников или на указанного в завещании исполнителя завещания. наследников или на указанного в завещании исполнителя завещания.

Исполнение завещания как правоотношение имеет свои особенности. При возникновении этого правоотношения его инициатор (завещатель) уже не является носителем ни прав, ни обязанностей, и, естественно, в рассматриваемом отношении не участвует. Исполнитель завещания оказывается в роли должника, но только в части выполнения всех возложенных на него завещателем и законом обязанностей, но не в качестве лица, ответственного по долгам и иным обязательствам умершего завещателя.

Наследник, как правило, принимает наследство путем подачи заявления по месту открытия наследства нотариусу или уполномоченному законом лицу.

Ответственность исполнителя завещания наступает только в случае невыполнения или ненадлежащего выполнения им своих полномочий. Так, если душеприказчик вышел за пределы представленных ему прав и распорядился имуществом вопреки желаниям умершего, выраженным им в завещании, ответчиком по иску должен быть сам исполнитель завещания, а не новый обладатель вещи.

Иная ситуация возникает, когда исполнитель завещания выполняет все распоряжения, но впоследствии завещание признается недействительным. В этом случае душеприказчик как добросовестный участник гражданских отношений не может быть привлечен к ответственности. Ответчиком по иску должен стать приобретатель имущества: поскольку отпали основания получения материальных благ, приобретатель имущества оказался в положении неосновательно обогатившегося лица, что, естественно противозаконно.

До открытия наследства и возникновения обязательства, участникам которого мог вследствие этого стать исполнитель завещания, согласившейся со своим назначением душеприказчик вправе отказаться от выполнения своих полномочий посредством подачи заявления в нотариальную контору. В этом

случае завещатель имеет возможность выбрать другую кандидатуру на роль исполнения своих распоряжений, сделанных на случай смерти [4, с. 157].

Одним из проявлений принципа свободы завещания является предоставленное завещателю право отменить или изменить совершенное им завещание.

Завещатель вправе отменить или изменить составленное им завещание в любое время после его совершения, не указывая при этом причины его отмены или изменения. Для отмены или изменения завещания не требуется чье-либо согласие, в том числе лиц, назначенных наследниками в отменяемом или изменяемом завещании.

Завещание может быть отменено как путем оформления специального документа – распоряжения об отмене завещания, так и путем составления нового завещания. Распоряжение об отмене завещания и любое последующее завещание могут быть удостоверены у любого нотариуса независимо от места жительства (места пребывания) завещателя, места нахождения завещанного имущества или места нахождения нотариуса, удостоверившего отменяемое завещание. Распоряжение об отмене завещания должно быть совершено в той же форме, что и завещание. В случае признания распоряжения об отмене завещания недействительным наступают те же правовые последствия, что и при признании недействительным последующего завещания: наследование осуществляется на основании завещания, об отмене которого сделано данное распоряжение.

Нотариус удостоверяет распоряжение об отмене завещания по правилам удостоверения завещания, включая проверку дееспособности лица, обратившегося к нему, и установление соответствия содержания распоряжения действительной воле завещателя.

При отмене завещания посредством составления нового завещания в новом завещании может содержаться прямое указание об отмене прежнего завещания или отдельных содержащихся в нем завещательных распоряжений.

Если новое завещание не содержит прямых указаний об отмене предыдущего завещания или его отдельных частей, вывод об отмене завещания производится путем сравнения содержания нескольких составленных одним завещателем завещаний.

Более раннее по времени составления завещание считается отмененным, если содержащиеся в нем завещательные распоряжения полностью или в части противоречат более позднему по времени составления завещанию.

Изменить завещание возможно только путем составления нового завещания, которым будут изменены отдельные завещательные распоряжения предыдущего завещания, а не путем внесения изменений в текст ранее составленного и нотариально удостоверенного завещания.

Если завещателем будет составлено несколько завещаний, то наследование с учетом толкования завещания будет осуществляться либо на основании нескольких завещаний, либо на основании последнего по времени составления завещания. Если в завещаниях содержатся распоряжения о различном имуществе или отдельные завещательные распоряжения предыдущего заве-

щения изменены более поздним завещанием, наследование осуществляется на основании нескольких завещаний.

На основании последнего по времени завещания наследование осуществляется, если в нем содержится прямое указание об отмене предыдущего завещания или если предыдущее завещание полностью противоречит последующему завещанию.

Наследодатель также вправе лишить наследников наследства путем специального распоряжения об этом в завещании либо путем распределения завещателем всего своего имущества между другими наследниками таким образом, что на долю указанного наследника по закону ни одна часть наследственной массы не будет причитаться, то есть наследник по закону не будет упомянут в завещании.

В первом случае лишенный наследства наследник ни при каких условиях не может быть призван к наследованию (кроме случаев, когда он имеет право на обязательную долю в наследстве), а его наследники не будут призываться к наследованию по праву представления.

Во втором случае лишенный наследник сохраняет право наследования в случае, если завещанной окажется только часть имущества (например, часть имущества завещатель приобрел после совершения завещания) или если наследники по завещанию не примут наследство или откажутся от него, или не будут иметь права наследовать, или будут отстранены как недостойные [11].

И в заключении мы можем сделать вывод что значение и самая главная важность завещания состоит в том, что оно является единственным способом для завещателя распорядиться своим имуществом по своему желанию на случай своей смерти. Именно поэтому законом строго установлены требования, которые предъявляются к составу, порядку совершения завещания, его форме и содержанию. Эти требования имеют императивный характер и не могут быть изменены волей завещателя или иных лиц – под угрозой недействительности завещания.

Наследование по закону уступает наследованию по завещанию. В случае наследования по закону процедура вступления в наследство намного сложнее (больше затрат денежных средств, времени), чем если бы было составлено завещание. Это является еще один преимуществом завещания.

Библиография:

1. ВАСИЛЬЕВА, Т., ПАШАЕВА, О. *Римское право. Конспект лекций*. Москва: 2008. 160 с. ISBN 978-5-9916-2630-9.
2. *Гражданский кодекс Республики Молдова*, № 1107 от 06-06-2002.
3. ГУЩИНА, К. *Наследственное право*. Москва: 2007. 32 с. ЭКСМО
4. КИРИЛЛОВА, Е. *Наследственное право РФ*. Москва: РЭУ им. Г.В. Плеханова, 2017. – 157 с.
5. КОЦЮМБАС, А. *Что такое наследство и кто такие наследники? // Вестник Белгородского юридического института МВД России* 2006.

6. <http://logos-pravo.ru/articles/zaveshchatelnoe-vozlozhenie-eto-otlichiya-ot-zaveshchatelnogo-otkaza>. 27.03.21 15:30
7. <http://www.nphmao.ru/notar-uslugi/247-zavecshanie-v-cherez-obst.html>. 28.03.21 14:00
8. http://балыбин.рф/naslednik/nasledstvennoe_pravo.htm. 25.03.21 18:10
9. <https://advokat-malov.ru/zaveshhanie/zaveshatelnoe-vozlozhenie.html>. 25.03.21 17:40
10. <https://be5.biz/pravo/g029/39.html>. 27.03.21 15:50
11. <https://notariat.ru/soviet/pages/tag/sostavlenie-zaveshchaniia/>. 28.03.21 13:00
12. <https://po-nasledstvy.ru/nasledovanie-po-zaveshchaniyu/principy/>. 25.03.21 19:00
13. <https://www.juristaitab.ee/ru/zaveshchanie/sobstvennoruchnoe-zaveshchanie>. 29.03.31 12:30
14. https://www.legalneed.ru/info/zhileshnoe_pravo/zaveshatelni-otkaz-prava-otkazopoluchatela/. 28.03.21 14:40

CZU 342.7:349.2

PROTECȚIA DATELOR CU CARACTER PERSONAL ALE SALARIAȚILOR

Victor DANILĂ, student, *Facultatea Economie Generală și Drept,
Academia de Studii Economice a Moldovei din Chișinău,*
Conducător științific: **Alexandra TIGHINEANU**, dr., conf. univ.,

Abstract: *The processing of employees' personal data is a sensitive subject. Such processing must comply with the legal provisions enshrined in national and international law. In case of abuse by the employer, you have the right to notify the National Center for Personal Data Processing, aims to protect the fundamental rights and freedoms of individuals, raise awareness and educate society on the importance of personal data protection.*

Keywords: *personal data, processing, protection, private life, national and international instruments.*

Datele cu caracter personal constituie orice informații care se referă la o persoană fizică identificată sau identificabilă, cum ar fi nume, domiciliu, membrii familiei și altele. Informații diferite care, adunate, pot duce la identificarea unei anumite persoane, constituie și ele date cu caracter personal.

În Republica Moldova, prin Legea privind protecția datelor cu caracter personal, toți angajatorii care prelucreză date cu caracter personal au fost obligați să se înregistreze în calitate de operator de date cu caracter personal, obligație care stabilește foarte clar un șir de cerințe pentru securizarea informațiilor cu caracter personal despre angajați. Conform articolul 5 alinatul (1), prelucrarea datelor cu caracter personal se efectuează cu consimțământul subiectului datelor cu caracter personal. Sunt și excepții prevăzute la același articol, alinatul 5, care prevede că consimțământul subiectului datelor cu caracter personal nu este cerut în cazurile în care prelucrarea este necesară pentru: executarea unui contract la care subiectul

datelor cu caracter personal este parte sau pentru luarea unor măsuri înainte încheierii contractului, la cererea acestuia, îndeplinirea unei obligații care îi revine operatorului conform legii, protejarea vieții, integrității fizice sau a sănătății subiectului datelor cu caracter personal, executarea sarcinilor de interes public sau care rezultă din exercitarea prerogativelor de autoritate publică cu care este investit operatorul sau terțul cărui îi sunt dezvăluite datele cu caracter personal [1, art. 5].

În scopul asigurării drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, în procesul prelucrării datelor personale ale salariatului, angajatorul și reprezentanții lui sunt obligați să respecte următoarele cerințe: prelucrarea datelor personale ale salariatului poate fi efectuată exclusiv în scopul îndeplinirii prevederilor legislației în vigoare, acordării de asistență la angajare, instruirii și avansării în serviciu, asigurării securității personale a salariatului, controlului volumului și calității lucrului îndeplinit și asigurării integrității bunurilor unității, la determinarea volumului și conținutului datelor personale ale salariatului ce urmează a fi prelucrate, angajatorul este obligat să se conducă de legislația în vigoare, angajatorul nu este în drept să obțină și să prelucreze date referitoare la convingerile politice și religioase ale salariatului, precum și la viața privată a acestuia, în cazurile prevăzute de lege, angajatorul poate cere și prelucra date despre viața privată a salariatului numai cu acordul scris al acestuia, angajatorul nu este în drept să obțină și să prelucreze date privind apartenența salariatului la sindicate, asociații obștești și religioase, partide și alte organizații social-politice, cu excepția cazurilor prevăzute de lege [2, art. 91].

Conform prevederilor codului contravențional al Republicii Moldova, nerespectarea cerințelor față de asigurarea securității datelor cu caracter personal la prelucrarea lor în cadrul sistemelor informaționale de date cu caracter personal, prelucrarea datelor cu caracter personal fără notificarea și/sau autorizarea organului de control în domeniul prelucrării datelor cu caracter personal, atunci când notificarea sau obținerea autorizării este obligatorie, precum și prelucrarea datelor cu caracter personal de un operator neînregistrat în modul stabilit, încălcarea drepturilor subiectului datelor cu caracter personal de a fi informat, de acces la datele cu caracter personal, de intervenție asupra datelor cu caracter personal, de opoziție și de a nu fi supus unei decizii individuale, încălcarea regulilor de prelucrare, stocare și utilizare a datelor cu caracter personal, transmiterea transfrontalieră a datelor cu caracter personal cu încălcarea legislației privind protecția datelor cu caracter personal se sancționează cu amendă de la 3000 lei la 4500 lei aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 4500 lei la 9000 lei aplicată persoanei cu funcție de răspundere, cu amendă de la 6000 lei la 15000 lei aplicată persoanei juridice cu sau fără privarea, în toate cazurile, de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 3 luni la un an [3, art. 74¹].

Orice operațiune care implică prelucrarea datelor cu caracter personal poate intra sub incidența normelor de protecție a datelor și poate face obiectul dreptului la protecția datelor cu caracter personal. De exemplu, în cazul în care un angajator înregistrează informații referitoare la numele și remunerația plătită angajaților, simpla înregistrare a acestor informații nu poate fi considerată ca fiind o ingerință în viața privată. O astfel de ingerință ar putea fi însă invocată, dacă, de exemplu, angajatorul

a transferat informațiile cu caracter personal ale angajaților către părți terțe. Angajatorii trebuie să respecte în orice situație normele de protecție a datelor, deoarece înregistrarea informațiilor despre angajați constituie o operațiune de prelucrare a datelor [4, p. 23].

Dreptul la protecția datelor cu caracter personal se numără printre drepturile protejate în temeiul articolului 8 din Convenția europeană a drepturilor omului, care garantează dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței și stabilește condițiile în baza cărora sunt permise limitări ale acestui drept [5].

O problemă curentă legată de protecția datelor în mediul de lucru tipic actual este măsura în care comunicațiile electronice ale angajaților pot fi monitorizate în mod legitim la locul de muncă. Se susține adesea că această problemă poate fi rezolvată cu ușurință, prin interzicerea utilizării în scopuri personale a dispozitivelor de comunicații la locul de muncă. Cu toate acestea, o astfel de interdicție generală poate fi disproporționată și nerealistă. În materie de jurisprudență a Curții Europene a Drepturilor Omului, Hotărârile pronunțate în cauzele Copland / Regatul Unit și Bărbulescu / România prezintă un interes deosebit în acest context.

Exemplu: În cauza Copland / Regatul Unit, utilizarea telefonului, a e-mailului și a internetului de către angajata unei instituții de învățământ superior a fost monitorizată în secret pentru a se stabili dacă aceasta utiliza excesiv dispozitivele de la locul de muncă în scopuri personale. Convenția europeană a drepturilor omului a stabilit că apelurile telefonice efectuate de la locul de muncă intrau în domeniul de aplicare al noțiunilor de viață privată și corespondență privată. Prin urmare, apelurile și e-mailurile respective trimise de la locul de muncă, precum și informațiile provenite din monitorizarea utilizării internetului în scopuri personale erau protejate de articolul 8 din Convenția europeană a drepturilor omului. În cazul reclamantei, nu existau dispoziții de reglementare a situațiilor în care angajatorii pot monitoriza utilizarea de către angajați a telefonului, a e-mailului și a internetului. Prin urmare, ingerința în drepturile sale nu era în conformitate cu legea. Curtea a concluzionat că s-a încălcat articolul 8 din Convenția europeană a drepturilor omului [6].

Exemplu: În cauza Bărbulescu / România⁹³³, reclamantul a fost concediat pentru că a folosit internetul la locul său de muncă în timpul orelor de lucru, încălcând reglementările interne. Angajatorul său i-a monitorizat comunicările. Înregistrările, care prezintă mesaje de natură exclusiv privată, au fost prezentate în cadrul procedurii judiciare a instanței naționale. Constatând că articolul 8 este aplicabil în speță, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, a lăsat deschisă întrebarea dacă reglementările restrictive ale angajatorului permiteau ca reclamantul să aibă așteptări rezonabile în ceea ce privește viața privată, dar a considerat totuși că instrucțiunile unui angajator nu pot reduce la zero viața socială privată la locul de muncă [7, p. 121].

Un studiu privind cele mai uzuale probleme specifice legate de protecția datelor în contextul relațiilor de muncă este disponibil într-un document de lucru al Grupului de lucru „Articolul 29”. Grupul de lucru a analizat relevanța consimțământului ca temei juridic pentru prelucrarea datelor în contextul relațiilor de muncă. S-a

constatat că dezechilibrul economic între angajatorul care solicită consimțământul și angajatul care trebuie să îl acorde generează adesea îndoieli cu privire la gradul de libertate cu care se poate exprima acest consimțământ. Prin urmare, în momentul evaluării valabilității consimțământului în contextul relațiilor de muncă trebuie analizate cu atenție circumstanțele în care se recurge la consimțământ ca temei juridic al prelucrării datelor [8].

Datele cu caracter personal sensibile colectate în scopul angajării pot fi prelucrate numai în cazuri specifice și în conformitate cu garanțiile prevăzute de legislația națională. Angajatorii pot solicita angajaților sau candidaților la locuri de muncă informații despre starea lor de sănătate sau pot solicita examene medicale numai în cazurile în care acest lucru este necesar. Scopuri care justifică această necesitate:

- a stabili dacă persoanele în cauză sunt potrivite pentru locurile de muncă respective;
- îndeplinirea cerințelor medicinei preventive;
- protejarea intereselor vitale ale persoanei vizate sau ale altor angajați și persoane fizice;
- acordarea de prestații sociale;
- îndeplinirea unor ordine judecătorești;
- datele medicale personale nu pot fi colectate din alte surse decât de la angajatul în cauză, cu excepția cazului în care s-a obținut consimțământul expres și în cunoștință de cauză sau dacă legislația națională prevede acest lucru [4, p. 371].

Controlul asupra conformității prelucrării datelor cu caracter personal cu cerințele legii nr. 133 din 08-07-2011 privind protecția datelor cu caracter personal se efectuează de către Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal care acționează în condiții de imparțialitate și independență.

Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal are următoarele atribuții: monitorizează respectarea legislației cu privire la protecția informației și controlează aplicarea acesteia, în special dreptul la informare, de acces la date, de intervenție asupra datelor și de opoziție, autorizează prelucrările de date cu caracter personal în cazurile prevăzute de lege, emite instrucțiunile necesare pentru a aduce prelucrările de date cu caracter personal în conformitate cu prevederile legii, fără a atinge sfera de competență a altor organe, efectuează controlul legalității prelucrărilor de date cu caracter personal conform unui regulament pe care îl elaborează și îl aprobă, face propuneri privind perfecționarea legislației în vigoare în domeniul protecției și prelucrării datelor cu caracter personal, cooperează cu autoritățile publice, cu mijloacele de informare în masă, cu asociațiile obștești și cu instituțiile similare din străinătate, centralizează și analizează rapoartele anuale de activitate a autorităților publice privind protecția persoanelor în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal, sesizează organele de drept în cazul existenței unor indicii privind săvârșirea infracțiunilor legate de încălcarea drepturilor subiecților datelor cu caracter personal, constată contravenții și încheie procese-verbale conform Codului contravențional al Republicii Moldova. Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal are următoarele drepturi: solicită și primește

gratuit de la persoane fizice sau persoane juridice de drept public și de drept privat informațiile necesare pentru exercitarea atribuțiilor sale, obține de la operatori suportul și informațiile necesare executării atribuțiilor sale, atrage specialiști și experți din domenii care necesită cunoștințe speciale pentru participarea la procesul de verificare prealabilă și de control al legalității prelucrării datelor cu caracter personal și încheie cu ei acorduri de confidențialitate, cere de la operatori rectificarea, blocarea sau distrugerea datelor cu caracter personal neveridice sau obținute ilicit [1, art. 20]. Drepturile și atribuțiile Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter sunt exercitate în conformitate cu Legea nr. 133 din 08-07-2011 privind protecția datelor cu caracter personal.

Are angajatorul dreptul să colecteze informații personale de la salariați? Este posibil ca angajatorul să fie nevoit să colecteze, să utilizeze și să dezvăluie informații personale, inclusiv istoricul deplasărilor și starea de sănătate, pentru a preveni sau gestiona răspândirea și riscul față de infecția cu COVID-19 la locul de muncă. Angajatorul are obligația să se asigure că procedurile și practicile pe care le implementează sunt în conformitate cu legislația națională privind divulgarea informațiilor cu privire la starea de sănătate a salariaților (dacă acestea există). „Recomandarea ILO nr. 171/1985 privind serviciile de sănătate în muncă” indică faptul că confidențialitatea lucrătorilor trebuie protejată și că supravegherea sănătății nu este utilizată în scopuri discriminatorii sau în orice alt mod, care aduce atingere intereselor lor. În general, angajatorul nu trebuie să dezvăluie motivele pentru acordarea concediului de muncă sau pentru regimul de lucru la distanță, cu excepția salariaților care necesită aceste informații pentru a-și îndeplini atribuțiile de serviciu. Atunci când este posibil, angajatorul are obligația să anunțe salariații care au fost supuși unui risc înalt la infecția cu COVID-19 la locul de muncă. Conceptul de risc sporit va varia în funcție de tipul de muncă și de persoana cu care acesta se asociază și trebuie stabilit în consultare cu personalul medical calificat. În efectuarea acestor notificări, angajatorul trebuie să depună eforturi rezonabile pentru a nu dezvălui informații care ar permite (de sine stătător sau în tandem cu informațiile disponibile publicului) identificarea persoanei în cauză. În schimb, obiectivul este de a oferi salariaților potențial expuși informații suficiente pentru a primi recomandări medicale avizate și, dacă este necesar, tratamentul indicat [9, p. 29].

Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Antović și Mirković împotriva Muntenegrului. Cauza privește o plângere de încălcare a vieții private formulată de 2 profesori ai Facultății de Matematică ai Universității din Muntenegrul după instalarea supravegherii video în zonele în care aceștia predau. Aceștia s-au plâns că nu aveau un control efectiv asupra informațiilor colectate, precum și că supravegherea era ilegală. Instanțele interne au respins cererea pentru acordarea de despăgubiri, reținând că aspectul vieții private nu era relevant în cauză atât timp cât sălile de curs unde reclamații predau constituiau locuri publice. Curtea a hotărât că, în speță, a fost încălcat art. 8 (dreptul la respectarea vieții private) din Convenție, constatând că supravegherea video nu era prevăzută de lege. În primul rând, a respins argumentul Guvernului că respectiva cauză era inadmisibilă, deoarece niciun aspect

al vieții private nu era în discuție, zona aflată sub supraveghere fiind o zonă de lucru, destinată publicului. În această privință, Curtea a reținut, în special, că a constatat anterior că viața privată poate include activități profesionale și a considerat că acesta era și cazul reclamantilor. Prin urmare, art. 8 era aplicabil. Pe fondul cauzei, a constatat că supravegherea video reprezenta o ingerință în dreptul reclamantilor la respectarea vieții private, precum și că elementele de probă au demonstrat că supravegherea a încălcat dispoziții ale dreptului intern. Într-adevăr, instanțele interne nici măcar nu au luat în calcul o justificare legală pentru supraveghere, deoarece au decis, încă de la început, că nu a fost încălcată viața privată. Atunci, Curtea Europeană a precizat că supravegherea video a unui angajat la locul de muncă, fie ea sub acoperire sau nu, trebuie considerată o ingerință în viața privată a angajatului [10].

Datele cu caracter personal ale salariaților sunt colectate/stocate/prelucrate pe suport de hârtie și în format electronic, formând sistemul de evidență a salariaților. În acest sistem, se vor prelucra următoarele categorii de date cu caracter personal: Numele, prenumele și patronimicul, Sexul, Data și locul nașterii, Cetățenia, Datele membrilor de familie, Semnătura, Date din actele de stare civilă, IDNP, Număr de telefon fix/mobil, Adresa de e-mail, Profesia, funcția, Locul de muncă, Formarea profesională, diplome, studii, Imaginea, Datele din permisul de conducere, Sancțiuni disciplinare, Adresa de domiciliu sau reședință, Situația militară, Gradul de dizabilitate.

Concluzii. Date cu caracter personal sunt orice informație referitoare la o persoană fizică identificată sau identificabilă, persoana identificabilă este persoana care poate fi identificată, direct sau indirect, prin referire la un număr de identificare sau la unul ori mai multe elemente specifice identității sale fizice, fiziologice, psihice, economice, culturale sau sociale. Angajatorul are, de regulă, un interes legitim sau o obligație de îndeplinit în prelucrarea datelor cu caracter personal ale angajaților săi în scopuri legale care sunt necesare pentru dezvoltarea și desfășurarea normală a relației de muncă și a operațiunilor comerciale, astfel încât dreptul angajatului la viață privată trebuie să fie echilibrat cu interesele legitime ale angajatorului.

Ca regulă generală, prelucrarea este legală, dacă persoana vizată și-a dat consimțământul pentru prelucrarea datelor sale cu caracter personal pentru unul sau mai multe scopuri. Ori de câte ori consimțământul este baza legală pentru prelucrarea datelor, acesta trebuie să fie liber, informat, specific. Prin urmare, valabilitatea consimțământului ca bază legală poate fi îndoielnică, având în vedere dezechilibrul economic dintre angajator și salariați, respectiv consimțământul salariatului va ridica adesea îndoieli cu privire la noțiunea de consimțământ exprimat liber.

Bibliografie:

1. Lege Nr. 133 din 08-07-2011 privind protecția datelor cu caracter personal, Publicat: 14-10-2011. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 09.07.20, nr. 170-175[online] [citat 10.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122546&lang=ro#
2. Codul Muncii al Republicii Moldova, Publicat: 29-07-2003. In *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 19.11.20, nr. 159-162 [online] [citat 10.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=124959&lang=ro

3. Codul Contravențional al Republicii Moldova, Publicat: 17-03-2017. In *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 04.12.20, nr. 78-84 (Modificat LP225) [online] [citat 10.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?Doc_id=125094&lang=ro
4. GIAKOUMOPOULOS, Christos. BUTTARELLI, Giovanni. O'FLAHERTY, Michael. *Manual de legislație europeană privind protecția datelor*. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Consiliul Europei. 2020. 431 p. ISBN 978-92-871-9824-2.
5. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Roma, 4.XI.1950, *Curtea europeană a Drepturilor Omului*. Council of Europe, F-67075 Strasbourg cedex [online] [citat 10.03.2021]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
6. CtEDO, Strasbourg din 3 aprilie 2007. In: *Cauza Copland / Regatul Unit*. nr. 62617/00. [online] [citat 10.03.2021]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%7B%22001-79996%22%7D%7D>).
7. CtEDO, Strasbourg din 5 septembrie 2017. In: *Cauza Bărbulescu / România*. nr. 61496/08. [online] [citat 10.03.2021]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%7B%22001-177082%22%7D%7D>}}
8. Directiva 95/46 / CE. *Avizul 2/2017 din 8 iunie 2017 al Grupului de lucru „Articolul 29” privind prelucrarea datelor în contextul relațiilor de muncă, WP 249*, Bruxelles. [online] [citat 10.03.2021]. Disponibil: https://gdpr.uvt.ro/wp-content/uploads/2014/07/wp-249-Ghid-prelucrare-date-la-locul-de-munca-wp249_ro.pdf
9. MIAW TIANG TANG și revizuit de echipa ILO-ACT/EMP: CHANG, Jae-Hee. GREENE, Adam. PEIRIS, Ravi. PHALA, Vanessa. RYNHART, Gary. YURÉN, Andrés. *Ghidul angajatorului privind măsurile de gestionare a infecției cu COVID-19 la locul de muncă*. Geneva. 31 p. [online] [citat 10.03.2021]. Disponibil: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---act_emp/documents/publication/wcms_748506.pdf.
10. CtEDO, Strasbourg din 25 octombrie 2013. In: *Nevenka ANTOVIĆ și Jovan MIR-KOVIĆ împotriva Muntenegrului*. nr. 70838/13. [online] [citat 10.03.2021], Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%7B%22001-149193%22%7D%7D>}}

CZU 347.94

POZIȚIA OFENSIVĂ ȘI DEFENSIVĂ A PĂRĂTULUI ÎN PROCESUL CIVIL

Marina CAZACU, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*
 Conducător științific: **Tatiana CRUGLIȚCHI**, *asist. univ.*

Abstract: *This article includes a deep analysis of a offensive and defensive position of the defendant at the lawsuit, and in what position takes the defendant in relation to the pretences that are advanced by the plaintiff in request for summons. So, this article contains a clear and exact study of the means used by the defendant to defend himself against the plaintiff's action, though the defendant has a passive role in the civil proceedings, however the civil procedural law takes into consideration the*

principles underlying it, reserved two means for the defendant, by which he defends himself against the claims of the active party (plaintiff) in the process, that is these are the reference and the counterclaim. These two means are totally different, so much in content and in the effects they produce, because one determines the defendant in the process to have an offensive position, the other a defensive position.

Keywords: *defendant, reference, counterclaim, offensive and defensive position, lawsuit, plaintiff.*

Orice persoană pe parcursul vieții sale se întâlnește cu multe încălcări în ceea ce privește drepturile, libertățile și interesele sale legitime, aceste încălcări sau alte lezări ale acestora sunt provocate de către alte persoane sau organe din societate, adică de multe ori o persoană se poate pomeni într-o situație dificilă cu care nu a avut nici o legătură sau cu care a avut o legătură, dar considera că deja s-a rezolvat problema dată.

În acest context, pot să afirm că în orice moment o persoană se poate pomeni cu o acțiune civilă îndreptată împotriva sa, încât persoana împotriva căreia s-a îndreptat acțiunea respectivă se află într-o situație de nedumerire și confuză neștiind cum și în ce mod să acționeze pentru a-și apăra drepturile, libertățile și interesele sale, pentru ca în final să nu fie prea târziu. Persoana care înaintează acțiunea civilă în instanța de judecată prin intermediul căreia s-a pornit procesul civil, în vederea apărării drepturilor sau intereselor sale, este numită reclamant, iar persoana împotriva căreia este îndreptată acțiunea dată este numită pârât.

Actualitatea temei articolului dat rezidă din simplul fapt că la etapa actuală crește numărul acțiunilor civile depuse în instanța de judecată și nimeni nu este protejat și scutit de faptul că într-o bună zi va deveni pârât în procesul civil, adică prezumata persoană împotriva căreia s-a pornit procesul considerându-se că a încălcat drepturile subiective sau a contestat interesele unei alte persoane numită reclamant. Importanța temei articolului respectiv se remarcă prin faptul că orice persoană ar trebui să cunoască cum se poate apăra conform legislației procesual civilă în calitate de pârât împotriva pretențiilor înaintate de către reclamant în cererea de chemare în judecată.

Înainte să ajungem la analiza poziției ofensive și defensive a pârâtului în procesul civil, îmi propun să menționez că reclamantul și pârâtul sunt două părți în proces care au interese contradictorii în ceea ce privește examinarea și soluționarea cauzei civile. În așa fel, deși pârâtul are un rol pasiv în cadrul procesului civil, spre deosebire de reclamant care are un rol activ, conform principiului contradictorialității, legea îi permite și pârâtului să participe activ la prezentarea și susținerea pretențiilor sale pentru a se apăra împotriva acțiunii reclamantului, bineînțeles cu anumite limitări prevăzute de reglementările legale care se vor observa ulterior la prezentarea și analizarea detaliată a acelor mijloace de apărare ale drepturilor și intereselor pârâtului.

Reieșind din cele menționate anterior, pot să evidențiez faptul că legea procesual civilă prevede două mijloace de apărare a pârâtului și anume obiectiile împot-

riva acțiunii (referința) și acțiunea reconvențională. Aceste două mijloace sunt diferite unul față de altul sub mai multe aspecte și se caracterizează prin faptul că de ele are posibilitatea de a se folosi doar pârâtul, nici un alt participant la proces nu dispune de dreptul de a uza de aceste mijloace, ele manifestând în exclusivitate prerogativa pârâtului.

Unii autori consideră că obiecțiile împotriva acțiunii sunt motivele argumentate prin probe ce contestează acțiunea înaintată de către reclamant. [5, p. 80] În așa fel, am dedus că obiecțiile împotriva acțiunii reprezintă acele contraargumente de fapt și de drept prin intermediul cărora pârâtul dovedește că reclamantul nu are dreptul la intentarea sau admiterea acțiunii. Astfel, obiecțiile pârâtului apar sub două forme: obiecțiile material-juridice și procesual juridice. Dacă e să analizăm obiecțiile material-juridice este necesar să ne axăm pe faptul că acestea sunt înaintate cu scopul de a respinge pretențiile propriu-zise ale reclamantului pe care se întemeiază circumstanțele de fapt și de drept ale acțiunii acestuia, precum și neadmiterea acțiunii acestuia. Adică aceste obiecții se referă la fondul cauzei prin care pârâtul încearcă să demonstreze că argumentele de drept și de fapt ale reclamantului nu sunt temeinice și nu sunt suficiente probe care ar dovedi admiterea acțiunii și acceptarea pretențiilor materiale ale reclamantului, altfel spus pretențiile reclamantului nu au o bază material juridică bine argumentată.

În ceea ce privește obiecțiile procesual juridice ar fi nevoie de accentuat faptul că majoritatea specialiștilor în domeniul dat consideră că obiecțiile procesual juridice sunt acele declarații prin care pârâtul invocă lipsa dreptului de a porni procesul sau de a desfășura procesul mai departe, vasăzică exclude posibilitatea examinării pricinii în instanță. [5, p. 80] În așa fel, am înțeles că atunci când vorbim despre pretențiile procesual juridice avem în vedere situația când pârâtul afirmă că argumentele reclamantului încalcă normele procesual civile, adică acesta nu a ținut cont de premisele dreptului la intentarea pricinii și de condițiile de exercitare a acestui drept în sens procesual ce au ca efect inadmisibilitatea examinării cauzei de către instanța de judecată, drept rezultat procesul civil pe cauza respectivă nu poate să înceapă sau să continue examinarea și soluționarea acestuia mai departe. De exemplu, potrivit art. 261, 265, 267 Cod de procedură civilă al RM „*pricina nu ține de competența instanței de judecată, reclamantul nu a respectat procedura de soluționare prealabilă a pricinii pe cale extrajudiciară dacă aceasta este cerută de lege sau de contractul părților etc.*” [1] în astfel de situații se va dispune suspendarea procesului, încetarea procesului sau scoaterea cererii de pe rol din simplu motiv că nu s-au respectat condițiile și premisele intentării pricinii.

În această ordine de idei, aș vrea să stabilesc faptul că obiecțiile pârâtului sunt stabilite într-un act procesual sub denumirea de referință, adică obiecțiile împotriva acțiunii reprezintă conținutul iar referința forma actului de apărare a pârâtului împotriva pretențiilor reclamantului.

Depunerea referinței este reglementată în art. 186 Cod de procedură civilă al RM, fiind specificate clar momentul în care se depune referința, conținutul acesteia și

ce consecințe survin în cazul nedepunerii acesteia în perioada indicată. Potrivit articolului indicat *„în cadrul pregătirii pricinii pentru debaterile judiciare judecătorul este acel care stabilește data când pârâțul trebuie să prezinte referința”*. [1] În cazul în care pârâțul nu a depus referința în termenul stabilit legiuitorul prevede următoarele consecințe și anume faptul *„că pârâțul decede din dreptul de a mai prezenta probe și în astfel de situație cauza se examinează conform materialelor anexate la dosar”*. [1] Rezultă deci că depunerea referinței este obligatorie, fiindcă în cazul nedepunerii ei survin consecințele indicate mai sus. Prin instituirea caracterului obligatoriu al referinței, legiuitorul a rezervat posibilitatea unei mai bune apărări a pârâțului, deoarece instanța la examinarea și soluționarea pricinii va ține cont și de obiecțiile pârâțului, pentru ca în final să atingă echilibrul judiciar și social dintre părți.

Pe lângă faptul că referința trebuie să fie depusă într-un oarecare termen stabilit de instanță, ea mai trebuie obligatoriu să conțină anumite date pe care pârâțul la întocmirea ei trebuie să le indice, acestea fiind prevăzute expres în art. 186 alin. (3) Codul de procedură civilă al RM și anume: *„instanța căreia îi este adresată; numele sau denumirea reclamantului, domiciliul ori sediul lui; numele sau denumirea pârâțului, domiciliul ori sediul lui, datele bancare și numărul de identificare de stat (IDNO) – pentru persoane juridice, numărul de identificare personal (IDNP) – pentru persoane fizice; numărul de telefon și alte date de contact ale pârâțului persoană fizică/ persoană juridică; numele, prenumele, adresa, numărul de telefon, adresa electronică și alte date de contact ale reprezentantului pârâțului; obiecțiile la toate pretențiile reclamantului, circumstanțele de fapt și de drept; toate probele împotriva fiecărei pretenții și alte date importante pentru soluționarea cauzei”*. [1]

Deci, referința îi acordă posibilitate pârâțului de a-și formula obiecțiile și apărările sale sau, mai bine zis, de a-și susține poziția sa asupra circumstanțelor de drept și de fapt pentru a nu avea o poziție inferioară față de reclamant, totodată demonstrând și dovezile pe care se sprijină obiecțiile sale. În așa fel, pârâțul când înaintează referința față de cererea reclamantului se află într-o poziție defensivă, deoarece pârâțul nu are drept scop să atace cu pretenții proprii reclamantul, ci din contra el încearcă să se apere de pretențiile reclamantului, prin anumite obiecții pe care le are, adică obiectează la toate pretențiile formulate de către reclamant și prezintă dovezi prin care se susțin aceste obiecții urmărind scopul apărării, ci nicidecum al atacării, deoarece pârâțul prin referință acționează neagresiv față de acțiunea părții active în proces.

Dacă e să analizăm cel de-al doilea mijloc de apărare al pârâțului în cadrul procesului civil, acțiunea reconvențională atunci este cazul să luăm în considerare părerile mai multor autori și iată careva dintre acestea, acțiunea reconvențională constă dintr-o pretenție separată a pârâțului împotriva reclamantului ce urmează a fi examinată concomitent cu acțiunea principală [7, p. 194], iar o altă părere afirmă că acțiunea reconvențională este acea acțiune intentată de pârâț împotriva reclamantului în același proces unde pârâțul devine reclamant și se judecă în același proces cu acțiunea principală [5, p. 80]. Astfel, din cele relatate pot să afirm că acțiunea

reconvențională reprezintă o pretenție material juridică separată intentată de către partea pasivă (pârâtul) împotriva părții active (reclamantul) pentru a fi examinată în același timp cu acțiunea principală în scopul apărării drepturilor, libertăților și intereselor sale legitime.

Acțiunea reconvențională nu poate fi confundată cu obiecțiile pe care pârâtul le depune față de pretențiile reclamantului, deoarece acțiunea reconvențională este considerată ca o contra acțiune sau mai bine zis ca o proprie pretenție față de reclamant, fiindcă datorită acestei acțiuni pârâtul își stabilește poziția sa ofensivă la proces și își valorifică dreptul de a depune și el ca și reclamantul pretenții proprii. Respectiv, în astfel de circumstanțe depunerea acțiunii reconvenționale de către pârât reprezintă un plus pentru acesta și anume are loc examinarea și soluționarea a două litigii într-un singur cadru procesual, precum și faptul că depunerea acțiunii reconvenționale de pârât vizavi de acțiunea inițială îi permite pârâtului să evite acele cheltuieli și examinări îndelungate a pretențiilor sale dacă acestea ar fi fost depuse într-o acțiune separată înaintată de către pârât după soluționarea acțiunii principale a reclamantului.

Un alt aspect important cu privire la acțiunea reconvențională constă în faptul că legislația procesual civilă nu califică pârâtul care depune acțiunea reconvențională nicicum, însă în doctrină pârâtul este denumit și reconvenient sau pârât-reconvenient. [6] În astfel de situație, depunerea acțiunii reconvenționale antrenează existența unor așa efecte ca: schimbarea calității procesuale ale părților și anume pârâtul devine reclamant, iar reclamantul din acțiunea principală devine pârât în cadrul acțiunii reconvenționale, pe când în cadrul acțiunii principale părțile își mențin aceleași calități procesuale și aceleași poziții.

În acest context, pot să evidențiez faptul că examinarea și soluționarea concomitentă a acțiunii principale și reconvenționale prezintă un șir de beneficii, dar și unele neajunsuri, ca de exemplu unul dintre beneficiile examinării și soluționării concomitente a pretențiilor reclamantului din acțiunea inițială și pretențiilor pârâtului din acțiunea reconvențională constă în faptul că se înlătură riscul unor hotărâri contradictorii fiindcă se soluționează multiaspectual și just raportul litigios între părți, deoarece fiecare pretenție formulate de reclamant și pârât trebuie să-și găsească răspunsul în dispozitivul hotărârii judecătorești. [6] Iar, un alt beneficiu rezidă din faptul că se realizează un proces civil echitabil, obiectiv și bazându-se doar pe adevăr, [2, p. 360] datorită faptului că sunt luate în considerare pretențiile ambelor părți, nu doar a reclamantului ca în cazul când pârâtul depune doar referință. Iar, unul dintre cele mai frecvente neajunsuri întrunite la soluționarea concomitentă a ambelor acțiuni constă în faptul că crește volumul de lucru al judecătorului, deoarece în sarcina acestuia revine examinarea tuturor pretențiilor înaintate de părți în acele două acțiuni, ceea ce antrenează și riscul încălcării termenului rezonabil de soluționare a cauzei civile.

Reieșind din cele menționate putem să subliniem faptul că trăsăturile specifice ale acțiunii reconvenționale sunt următoarele și anume: acțiunea reconvențională se intentează în cadrul procesului civil care deja a fost pornit, acțiunea reconvențională este specifică doar pârâtului care ulterior capătă o dublă calitate pârât-reclamant,

fiind admisă acțiunea reconvențională se examinează în paralel cu acțiunea inițială a reclamantului, [2, p. 360] respectiv aceste trăsături ale acțiunii reconvenționale denotă pe deplin importanța și rolul acesteia în proces, precum scoate în evidență întreaga sa valoare pe care o are în destinul pârâtului dacă acesta optează pentru intentarea ei.

În conformitate cu art. 172 Codul de procedură civilă al RM „*până la începerea dezbaterilor judiciare, pârâtul are dreptul să intențeze împotriva reclamantului o acțiune reconvențională pentru a fi judecată odată cu acțiunea inițială. Intentarea acțiunii reconvenționale se face conform regulilor generale de intentare a acțiunii.*” [1] În astfel de circumstanțe doresc să consemnez faptul că acțiunea reconvențională nu poate fi depusă în orice moment sau la orice etapă a procesului civil, deoarece despre acest aspect Codul reglementează expres și că acțiunea reconvențională conține aceleași date ca și cererea de chemare în judecată.

De asemenea, este necesar de menționat: pentru ca acțiunea reconvențională să fie primită trebuie să îndeplinească anumite condiții care sunt prevăzute expres în art. 173 Cod de procedură civilă și anume: „*aceasta urmărește compensarea pretenției inițiale; admiterea ei exclude total sau parțial admiterea acțiunii inițiale; ea și acțiunea inițială sunt în conexiune, iar judecarea lor simultană ar duce la soluționarea rapidă și justă a litigiilor.*” [1] Pentru a înțelege mai bine esența acestor condiții, pot să dau un exemplu și anume în cazul litigiului ce decurge dintr-un contract de locațiune locatorul cere de la locatar plata pentru chiria apartamentului, iar acesta la rândul său solicită costul reparației capitale pe care a făcut-o în apartament. [4]

Respectiv, observăm că acțiunea reconvențională trebuie să întrunească unul dintre aceste temeuri, deoarece în caz contrar instanța de judecată va restitui această acțiune printr-o încheiere părții, bineînțeles cu posibilitatea depunerii în condiții generale. Astfel, din aceste considerente acțiunea reconvențională este mai rar întâlnită și este mai complicată, spre deosebire de referință, deoarece pentru înaintarea acesteia trebuie să întrunească măcar una dintre condițiile enumerate anterior, pentru ca aceasta să fie acceptată de judecător și soluționată concomitent cu acțiunea inițială.

Din cele stabilite anterior, pot să remarc faptul că acțiunea reconvențională este un mijloc de apărare a pârâtului, deși unii consideră că este act de dispoziție propriu, [3, p. 44] nu știu cât de corect ar fi această părere, deoarece legislația procesual prevede expres care sunt actele de dispoziție ale părților în proces în art. 60 alin. (2) Cod de procedură civilă [1] și care sunt mijloacele de apărare a intereselor pârâtului în proces, astfel făcându-se expres distincție între acestea.

Astfel, luând în considerare cele expuse, aș vrea să consemnez că acțiunea reconvențională nu este o obligație a pârâtului, ci este un drept de care dispune și facilitează pârâtul în cadrul examinării aceluiași proces, adică pârâtul este cel care trebuie să decidă dacă dorește să-și formuleze pretențiile proprii față de reclamant în cadrul aceluiași proces sau într-un proces aparte, astfel de acest drept dispune doar pârâtul. În așa fel, pârâtul prin depunerea acțiunii reconvenționale se află pe poziție ofensivă, deoarece pârâtul nu se află în stare de apărare împotriva pretențiilor

lor reclamantului, adică el nu încearcă să demonstreze în mod defensiv că acțiunea reclamantului nu corespunde prevederilor legale, ci din contra el acționează ofensiv prin înaintarea pretențiilor sale proprii, adică formulându-se o contra acțiune bazată pe o stare de atac și apărare, nu numai de apărare, deoarece nu este exclus faptul că și pârâtul poate să aibă pretenție față de reclamant, nu numai obiecții.

Deci, în urma cercetării acestor două mijloace de apărare a intereselor pârâtului, am înțeles că legiuitorul apără nu numai drepturile și interesele reclamantului, dar și drepturile și interesele pârâtului în cadrul procesului civil în privința unei cauze concrete. Astfel, în esență obiecțiile pârâtului împotriva acțiunii revin ca un răspuns de apărare la pretențiile reclamantului, pe când acțiunea reconvențională stabilește nu ce obiecții are pârâtul față de reclamant, dar constituie pretențiile proprii ale pârâtului față de reclamant care urmează să fie soluționate concomitent cu acțiunea inițială.

Prin urmare, aceste două căi de apărare a pârâtului sunt diferite una față de alta, prin simplu fapt că prezentarea referinței este obligatorie, pe când intentarea acțiunii reconvenționale este facultativă. De asemenea, acestea diferă și după efectele pe care le produc, prin referință pârâtul capătă o poziție defensivă bazată mai mult pe apărare și pe un comportament neagresiv, iar prin acțiunea reconvențională una ofensivă bazată mai mult pe o modalitate de a se apăra prin atac, adică prin depunerea unei pretenții separate evidențiată printr-un comportament agresiv.

În concluzie, pot să afirm că legislația procesual civilă lasă la latitudinea pârâtului de a decide cum să acționeze în procesul civil pentru a-și apăra drepturile sale, bineînțeles luând în vedere cele două mijloace de apărare referința și acțiunea reconvențională. În așa fel, pârâtul poate recurge în proces la două poziții una defensivă sau una ofensivă, sau le poate avea pe ambele totul depinde de dorința și situația în care se află pârâtul. Astfel, pârâtul este cea parte în proces căreia îi revine sarcina de a decide în ce poziție să se afle în proces, fie acesta alege să se apere defensiv prin depunerea referinței, fie nu depune referința în termenul indicat de instanță și decede din dreptul de a o mai depune și astfel cauza se examinează doar cu materialele anexate la dosar. Sau în genere pârâtul profită de dreptul de a depune și referința și acțiunea reconvențională în urma căroră pârâtul capătă o poziție defensiv-ofensivă, adică mai întâi depune obiecțiile împotriva acțiunii reclamantului prin care se apără defensiv, apoi valorifică același drept ca și reclamantul și anume intențează pretenții proprii față de acțiunea reclamantului prin care se apără în mod ofensiv.

Prin urmare, scopul articolului dat a constat în cercetarea și analizarea acelor mijloace recunoscute de lege prin care pârâtul se poate apăra în cadrul procesului împotriva acțiunii depusă de către reclamant, deoarece este important, util și chiar necesar ca orice persoană să cunoască modalitățile de a se apăra atunci când cineva a intentat o acțiune civilă împotriva sa, fiindcă viața ne aduce multe surprize plăcute sau mai puțin plăcute totul depinde cum noi vom putea să facem față la provocările aduse nouă, dar trebuie totuși să cunoaștem de ce posibilități se bucură persoana atunci când față de ea a fost intentată o acțiune civilă, pentru a ști cum să acționeze și la ce poziție să recurgă pentru a-și apăra drepturile, libertățile și interesele sale.

În fine, aş vrea să ilustrez faptul că atunci când individul cunoaşte ce oportunităţi şi posibilităţi îi recunoaşte legea, numai atunci aceasta dispune de putere, deoarece nu în zadar Francis Bacon afirma că „*Cunoaşterea este prin ea însăşi putere*”. [8] Astfel, este de ajuns ca omul să cunoască şi deja este puternic, fiindcă odată cunoscut de om ceva el nu lasă şi rezervează aceasta pentru sine, ci deopotrivă încearcă să se împărtăşeze cu alte persoane pentru a le demonstra cât de bine e să cunoşti ceva şi cât de uşor e să-ţi aperi drepturile tale atunci când cunoşti cum să le aperi. Aşa şi în cazul mijloacelor de apărare ale pârâtului împotriva acţiunii reclamantului, este de ajuns să cunoşti ce căi poţi folosi pentru a te apăra în cazul în care te afli într-o astfel de situaţie, ca să poţi dispune de ele şi să-ţi conturezi propria poziţie în raport cu pretenţiile reclamantului. Deci, noi suntem cei care ne alegem ce dorim să cunoaştem şi ce nu, însă a cunoaşte modalităţile de apărare a propriilor interese în calitate de pârât este numai şi numai un avantaj şi nicidecum un dezavantaj.

Bibliografie:

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr.225 din 30.05.2003, publicat 03.08.2018 în Monitorul oficial nr.285-294, modificat 11.06.20, în vigoare 03.01.21 [online] [citat 04.04.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126005&lang=ro#
2. BÎZDÂGA, Maxim. Articol: „Mijloacele de apărare ale pârâtului în cadrul acţiunii civile”. Universitatea Tehnică din Moldova. [online] [citat 03.04.2021]. Disponibil: http://repository.utm.md:8080/bitstream/handle/5014/644/Conf_UTM_2017_II_pg359-362.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. BELEI, Elena şi BUHNACI, Virgiliu. „Acţiunea reconvenţională în procesul civil al Republicii Moldova”. În: Revista Institutului Naţional al Justiţiei, nr. 4, 2014. [online] [citat 03.04.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Actiunea%20reconventionala%20in%20procesul%20civil%20al%20R.M.pdf
4. CRUGLIŢCHI, Tatiana. „Drept procesual civil. Note de curs”. [online] [citat 02.04.2021]. Disponibil: <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-procesual-civil-partea-general/actiunea-civila/>
5. DORFMAN, Ina. „Drept procesual civil: note de curs”. Chişinău: S.n. (Tipografia Orhei). 2010. p. 248. ISBN 978-997-59-7534-6.
6. DIGORI, Pavel. „Acţiunea reconvenţională- mijloc procesual de apărare a pârâtului”. [online] [citat 03.04.2021]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/510505/actiunea-reconventionala-mijloc-procesual-de-aparare-paratului.html>
7. PISARENCO, Olga. „Drept procesual civil. Note de curs”. Ed. a II-a, Chişinău: Tehnico-Info. 2012. p.404. ISBN 978-9975-45-180-2
8. Sursă webografică. [online] [citat 04.04.2021] Disponibil: <http://subiecte.citatepedia.ro/despre.php?s=cunoa%BAtere>

CZU 341.123:327(478)

**PARTENERIATUL ÎNTRE ONU ȘI REPUBLICA MOLDOVA:
REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE**

Nicoleta BOTEZATU, studentă, *Facultatea de Științe Politice și Relații Internaționale, Universitatea de Studii Europene din Moldova, Chișinău*
Conducător științific: **Liliana BENIUC**, dr., conf. univ.

Abstract: *This article is about the relationship between UN and Republic of Moldova. The UN in Moldova remains a key partner in supporting Moldova's Sustainable Development Goals nationalization and implementation process. The UN wants to work together to help solve the problems and to support Republic of Moldova to become a European state. These problems can be solved with the support of UN, with external opinions and visions that will establish a relationship of mutual cooperation. Even though this cooperation has existed for a long time and there are some achievements that have been noticed over the years.*

Keywords: *UN, Republic of Moldova, relationship, achievements, key partner.*

Organizația Națiunilor Unite este cea mai importantă organizație internațională din lume, fondată pe 24 octombrie 1945, după al Doilea Război Mondial, numără în prezent 193 de state membre. Întemeierea ONU a constat din semnarea de către membrii ei fondatori a Cartei Națiunilor Unite. Prin acest document, ONU are misiunea de a asigura pacea mondială, respectarea drepturilor omului, cooperarea internațională și respectarea dreptului internațional.

Republica Moldova a aderat la ONU în anul 1992. De atunci, Organizația Națiunilor Unite sprijină Republica Moldova în atingerea obiectivelor sale de dezvoltare majore și în îndeplinirea viziunii sale, și anume cea de a deveni o țară europeană modernă și prosperă. Imediat după aderarea Republicii Moldova la familia ONU, mai multe agenții, fonduri și programe și-au deschis, cu acordul Guvernului Republicii Moldova, oficii în vederea susținerii activităților de promovare a democrației, buneii guvernări, prosperității, drepturilor omului și consolidare a statului de drept modern și european.

Organizația Națiunilor Unite s-a angajat să colaboreze cu Guvernul Republicii Moldova în anul 1992, pentru a contribui în mod durabil la realizarea priorităților naționale în domeniul drepturilor omului și al dezvoltării, inclusiv pentru a îmbunătăți condițiile de viață ale tuturor oamenilor din țară, în special ale celor mai vulnerabili și dezavantajați.

Prioritățile naționale de dezvoltare, a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă au fost incluse de-a lungul anilor în „Agenda pentru Dezvoltarea Durabilă”, precum și a angajamentelor internaționale ale țării privind drepturile omului și a agendei de reformă ce ține de procesul de asociere cu Uniunea Europeană. [1]

În iunie 2014, Guvernul Republicii Moldova a semnat un Acord de Asociere cu Uniunea Europeană. În septembrie 2015, Guvernul Republicii Moldova a adoptat Obiectivele de Dezvoltare Durabilă, împreună cu toate celelalte state membre ale Națiunilor Unite, pentru a pune capăt sărăciei, pentru a lupta cu inegalitatea și injustiția. Aceste evenimente cheie și aspirații strategice stau la baza Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova pentru Dezvoltare Durabilă, care are drept scop să sprijine Republica Moldova în procesul de realizare a Țintelor aferente obiectivelor de Dezvoltare Durabilă prin susținerea parcursului de integrare europeană cu o abordare bazată pe drepturi [1].

Anul 2020 s-a manifestat ca un an ce a marcat toată omenirea și a luat o întorsătură majoră ce a dus la schimbări cruciale. Ca ofertă imediată de sprijin pentru Republica Moldova, Organizația Națiunilor Unite a elaborat un plan de răspuns și redresare, cu un orizont de 18 luni (iunie 2020-decembrie 2021), bazat pe evaluările în curs și pe cadrul Organizației Națiunilor Unite pentru un răspuns socioeconomic imediat la COVID-19 [2]. Planul actualizat în cauză a fost revizuit în mod interdisciplinar de partenerii de dezvoltare și funcționarii guvernamentali pentru a asigura o consecutivitate adecvată a priorităților și o coerență generală a politicilor.

Pandemia de COVID-19 este mult mai mult decât o criză a sănătății: ea afectează întreaga Republică Moldova și are un impact asupra tuturor aspectelor vieții sociale și economice. Scopul planului de răspuns și redresare este de a ancora ferm răspunsul socioeconomic la COVID-19 în cadrul planurilor naționale de răspuns la COVID-19 și a planurilor de dezvoltare pe termen lung, precum și de a nu lăsa pe nimeni în urmă [2]. Acest plan este axat pe sprijinirea Guvernului Republicii Moldova în abordarea urgenței de sănătate, precum și a impactului social și economic al pandemiei, precum și în contribuirea la principiul de a „*nu lăsa pe nimeni în urmă*”. De asemenea, este menit să reducă vulnerabilitatea țării la pandemie, făcând posibil un proces de redresare eficient, sensibil la dimensiunea de gen, conform drepturilor omului și transparent, acordând atenție populațiilor pentru care urgența a agravat marginalizarea preexistentă, inegalitățile și vulnerabilitățile.

Organizația Națiunilor Unite în Moldova a început cu protecția sistemului de sănătate în timpul crizei COVID-19, în același timp, și la fel de urgent au demarat următoarele acțiuni: 1) cartografierea pe cei mai expuși riscului de a fi lăsați în urmă, înțelegând atât cauzele principale ale motivului din care oamenii sunt lăsați în urmă, cât și efectele pe termen lung ale acestui fapt; 2) asigurarea protecției oamenilor prin protecție socială și servicii de bază pentru a le permite să aibă acces și să-și revendice drepturile; 3) protejarea locurilor de muncă, întreprinderile mici și mijlocii și lucrătorii vulnerabili din sectorul informal prin redresarea economică, inclusiv sporind responsabilitatea socială a întreprinderilor față de forța lor de muncă; 4) îndrumarea creșterii necesare a stimulentele fiscale și financiare pentru a face cadrul macroeconomic să funcționeze pentru cei mai vulnerabili și marginalizați, a încuraja dezvoltarea durabilă și a consolida răspunsurile multilaterale și regionale; 5) promovarea coeziunii sociale și consolidarea încrederii prin dialog social și angajament politic și investiții în sistemele de reziliență și răspuns conduse de comunitate prin intervențiile Națiunilor Unite. [2]

După o creștere dramatică în perioada 1998-1999, din 2000 sărăcia din Moldova a început să se diminueze. În 2006 a fost adoptată o nouă metodologie de estimare a indicatorilor sărăciei, fapt care a condus la schimbarea țintelor legate de reducerea sărăciei și a foametei. În anul 2008, sărăcia s-a agravat pentru prima dată în ultimii trei ani, constituind 26,4%, în mare parte din cauza consecințelor secetei din anul 2007 și a micșorării volumului de remitențe [3]. În timp ce remitențele au continuat să scadă în 2009, incidența generală a sărăciei a rămas practic neschimbată în comparație cu anul 2008, în principal datorită prețurilor constante și a creșterii veniturilor gospodăriilor din surse publice. Cu toate acestea, este în mod special îngrijorător faptul că rata sărăciei din zonele rurale a continuat să crească în 2009, lărgind diferența în raport cu zonele urbane.

Timp de aproape două decenii, Republica Moldova s-a aflat în procesul de tranziție către economia de piață. Începutul perioadei de tranziție a fost însoțit de auto-proclamarea Transnistriei drept stat independent, nerecunoscut la nivel internațional. Acest eveniment a afectat Moldova atât din punct de vedere politic, cât și economic, deoarece Transnistria contribuia la o treime din producția industrială totală a țării și la aproape toată producția de energie. [3] Din cauza lipsei reformelor economice și sociale adecvate și a instabilității politice din primii zece ani ai tranziției, Moldova a fost subiectul unor grave recesiuni economice, care au condus, între altele, la intensificarea sărăciei. Lipsa de venituri a populației și capacitatea din ce în ce mai scăzută a statului de a oferi asistență medicală și învățământ calitativ au condus la declinul dezvoltării umane în Moldova. Numai după anul 2000, economia Moldovei a fost în stare să se dezvolte, în special datorită remitențelor care au reprezentat aproximativ o treime din PIB, în 2000, când creșterea economică a atins apogeul [3].

În perioada dintre anii 2000-2008, economia Moldovei a înregistrat o creștere cumulativă de 67,2%, deși aceasta a constituit doar 56,9% din producția totală din anul 1990 (inclusiv din Transnistria, în perioada inițială). În 2009 criza financiară globală a determinat o scădere de 6,5% a PIB-ului Moldovei, aruncând țara în urmă cu doi ani, în termeni de volum real al PIB. Oricum, șocurile anuale repetate (secete, inundații, restricții de export), care au afectat Moldova pe parcursul anilor 2006-2010, caracterizate, în 2009, de cea mai gravă criză de la începutul tranziției, au diminuat eforturile autorităților de a schimba modelul de creștere economică [3].

Tranziția spre economia de piață a creat discrepanțe semnificative între capitală și restul țării, între zonele urbane și cele rurale și, mai nou, între cele șase regiuni de dezvoltare. Cea mai considerabilă diferență socioeconomică este între municipiul Chișinău și celelalte unități teritorial-administrative. Capitala este nu doar centrul consumului și al venitului, ci și al cheltuielilor publice și al bunăstării. De fapt, conform unui studiu recent, Moldova prezintă unul dintre cele mai înalte grade de polarizare a vieții economice din Europa [4].

Creșterea economică a fost mai degrabă inegală, nu numai din punct de vedere geografic, ci și din perspectiva gender. PIB-ul *per capita* în anul 2018 al bărbaților este acum cu aproape 60 la sută mai înalt decât cel al femeilor [5]. Migrația intensă a creat probleme pe piața locală a muncii. Pe parcursul perioadei de tranziție, popu-

lația activă din punct de vedere economic s-a redus cu mai mult de o cincime, în mare parte, din cauza migrației. Acest fapt a survenit în paralel cu o scădere similară a populației angajate. În același timp, populația inactivă economic a crescut dramatic. Dificultățile create de tranziție în câteva ramuri ale economiei Moldovei au condus la redistribuirea forței de muncă.

Numărul angajaților în sectorul agricol a scăzut substanțial – de la 50,6% din numărul total al persoanelor angajate, în 2000, până la 31,1% în 2008 și 28,2% în 2009 [6]. Ajustările structurale, migrația și relocarea angajaților dintr-un sector în altul, au contribuit, în ultimii patru ani, la o dublare a veniturilor ne-agricole și la o scădere de aproximativ o cincime a veniturilor provenite din agricultură [3]. Deși unele persoane au găsit un loc de muncă în alte sectoare ale economiei, în special în construcții, marea majoritate a migrat. Pe parcursul tranziției, Moldova a fost afectată de îmbătrânirea populației, cauzată, în mare parte, de scăderea natalității, care a condus la scăderea absolută și relativă a numărului populației tinere, și la creșterea numărului populației în etate. Atât natalitatea, cât și mortalitatea, sunt în creștere, iar speranța de viață sporește. Prognozele demografice nu sunt optimiste.

Conform pronosticurilor ONU, populația Moldovei ar putea scădea cu 20 la sută, până în 2050 [7]. În același timp, alte surse prevăd că acest declin ar putea fi și mai intens, într-un scenariu pesimist. Populația țării s-ar putea micșora cu până la un milion de oameni sau aproape o treime, până în 2050 [8]. Pe termen lung, criza demografică va avea un impact negativ în special asupra pieței muncii, precum și asupra sistemelor de pensii, învățământ etc., iar pe termen mediu ar putea pune în pericol atingerea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului, ce se referă îndeosebi la sărăcie, educație și asistență medicală [9]. Din perspectiva dezvoltării umane și a celei gender, conform Indicelui de Dezvoltare Umană (IDU) și a Indicelui de Dezvoltare Gender (IDG), Moldova este una dintre cele mai puțin avansate țări din Europa, situându-se printre statele aflate în tranziție [10]. Cu toate acestea, există importante diferențe interne: femeile trăiesc mai mult decât bărbații și demonstrează cote mai înalte de angajare (în învățământul terț), în timp ce bărbații dețin resurse economice considerabil mai mari. Egalitatea gender este esențială pentru dezvoltarea umană.

Contextul politic, economic, financiar și social a prezentat provocări serioase în adresa intervențiilor de dezvoltare și a făcut dificilă stabilirea și menținerea unor parteneriate puternice cu omologii locali. Cu toate acestea, Organizația Națiunilor Unite a continuat să acționeze în mod coerent și integrat pentru a aborda provocările complexe și interconectate de dezvoltare din țară, obținând rezultate semnificative și concrete în mai multe domenii.

Comitetul de coordonare a Cadrului de Parteneriat ONU – Republica Moldova, cu competențe depline, a fost instituit în anul 2016 prin Hotărâre de Guvern [11]. Comitetul de coordonare este co-prezidat de Prim-ministru și Coordonatorul rezident ONU, iar din componența lui fac parte Secretarul general al Guvernului, principalele ministere și mai multe agenții ONU. Înființarea acestei platforme la nivel înalt pentru schimb de informații, supraveghere, luarea deciziilor strategice și plani-

ficarea anticipată a consolidat parteneriatul dintre Guvern și Organizația Națiunilor Unite în Republica Moldova și a asigurat integrarea fermă a priorităților naționale în noul Cadru ONU de Asistență pentru Dezvoltare (UNDAF) și va ghida viitoarele eforturi ale Organizației Națiunilor Unite în țară. La solicitarea Guvernului, Organizația Națiunilor Unite a planificat o inițiativă comună pentru a sprijini implementarea la nivel național a ODD-urilor și a asigura armonizarea cadrului național de dezvoltare cu ODD-urile.

Guvernul a instituit un Consiliu pentru dezvoltarea durabilă prezidat de Prim-ministru pentru a asigura coordonarea de politici orizontale [12]. Proiectul a generat o serie de rezultate concrete care vor susține și vor accelera procesul de naționalizare a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă: au fost identificați indicatorii și țintele naționale; au fost atribuite responsabilitățile instituționale; au fost făcute recomandări privind metodele de identificare și integrare a noilor surse de date în cadrul național de monitorizare și evaluare.

Organizația Națiunilor Unite în Republica Moldova a stabilit în anul 2016 un nou parteneriat cu organizația de caritate pentru inovare socială „Nesta” cu scopul de a valorifica cele mai recente metode inovatoare pentru inteligența colectivă și datele generate de utilizatori. Utilizarea nivelurilor netradiționale de date va permite colaborarea mai strânsă și mai firească cu populația din Republica Moldova pentru implementarea noului UNDAF. De asemenea, grație acestui fapt, Organizația Națiunilor Unite va putea înregistra, analiza și utiliza datele într-un mod care ar permite intervențiilor de dezvoltare să fie bine orientate și să rămână relevante în context și complex din Republica Moldova. Un exercițiu pilot privind abordările participative față de măsurarea nivelului de sărăcie a fost inițiat în 2016 și a continuat în 2017.

În anul 2016, Organizația Națiunilor Unite a consolidat în continuare parteneriatele cu principalii donatori, printre care UE, Statele Unite ale Americii, Suedia și Elveția. A fost examinată posibilitatea de a stabili parteneriate cu donatori emergenți (Rusia, România, Bulgaria, Slovacia, Republica Cehă și Țările Balcanice), iar în acest scop vor fi depuse eforturi suplimentare. De asemenea, ONU a stabilit parteneriate cu IFI (BEI, BERD, Banca Mondială) și cu sectorul privat din Republica Moldova.

Organizația Națiunilor Unite oferă un sprijin major Republicii Moldova. În soluționarea problemelor, în realizarea scopurilor, dar și în ceea ce privește avansarea țării de a putea deveni o țară europeană. Ajutorul și sprijinul de care țara noastră beneficiază este unul major. Programele de dezvoltare a țării implementate și efectuate cu lux de amănunte și minuțios au arătat de-a lungul timpului că sunt benefice și au dat roade, chiar dacă mai este mult pentru a putea atinge apogeul, începutul este unul spectaculos și oferă speranță că se va reuși. Ultimul program, dar nu cel din urmă este programul ce include mai multe obiective de Dezvoltare Durabilă incluse în Agenda pentru Dezvoltarea Durabilă, precum și a angajamentelor internaționale ale țării privind drepturile omului și a agendei de reformă ce ține de procesul de asociere cu Uniunea Europeană. Viziunea pe termen lung de dezvoltare a Republicii Moldova este reflectată în Strategia națională de dezvoltare „*Moldova 2020*” [1] adoptată în 2012 și urmărește un termen până în anul 2030. În agenda

acestui proiect sunt mai multe obiective cum ar fi: fără sărăcie; zero foame; sănătate și stare de bine; educație de calitate; egalitate de gen; apă curată și igienă; energie accesibilă și curată; muncă decentă și creștere economică; industrie, inovație și infrastructură; inegalități reduse; orașe și comunități durabile; consum și producție responsabile; acțiuni asupra climei; viață pe pământ curat; pace, justiție și instituții puternice; parteneriate pentru obiective.

Aceste obiective de lungă durată vor ajuta ca Republica Moldova să avanseze și să devină un stat dezvoltat și prosper, însă cel mai important, pentru ca toate acestea să se adeverească, este nevoie de progrese din partea populației, or schimbările vin de la om.

Bibliografie:

1. *Activitățile noastre dedicate realizării Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă în Moldova* [online] [cit 25.03.2021]. Disponibil: <https://moldova.un.org/ro/sdgs>
2. *Covid-19. Planul de acțiuni pentru răspuns și redresare socio-economică* [online] [cit 28.03.2021]. Disponibil: <https://moldova.un.org/sites/default/files/2020-08/Moldova%20Covid-19%20Socio-Economic%20Response%20and%20Recovery%20Plan%20RO.pdf>
3. *Al Doilea Raport cu privire la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului Republica Moldova*. Chișinău, 2010. 120 p.
4. *Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030”* [online] [cit 28.03.2021]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr40_12_0.pdf
5. *Portret statistic al femeilor și bărbaților în Republica Moldova în anul 2018* [online] [cit 30.03.2021]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6599&idc=168>
6. *Evaluarea situației privind agricultura și dezvoltarea rurală în țările Parteneriatului Estic. Republica Moldova*. Chișinău, 2012. 82 p.
7. CIOCHINĂ, Simion. *Moldova rămâne fără oameni* [online] [cit 30.03.2021]. Disponibil: <https://www.dw.com/ro/moldova-r%C4%83m%C3%A2ne-f%C4%83r%C4%83-oameni/a-18633585>
8. *Populația R. Moldova ar putea scădea cu peste o treime până în anul 2050* [online] [cit 30.03.2021]. Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/27851717.html>
9. *Raport referitor la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului* [online] [cit 30.03.2021]. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2013-0165_RO.html?redirect
10. *Republica Moldova se numără printre țările din lume care demonstrează că oamenii pot pune presiune mai mică asupra planetei, potrivit Raportului de dezvoltare umană al PNUD* [online] [cit 30.03.2021]. Disponibil: <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/pressreleases/2020/republica-moldova-se-numr-printre-singurele-trei-ri-din-lume-car.html>
11. Hotărârii Guvernului nr. 561 din 19 august 2015 „Cu privire la reglementarea cadrului instituțional și mecanismului de coordonare a asistenței externe acordate Republicii Moldova de organizațiile internaționale și țările donatoare” [online] [cit 30.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=93863&lang=ro

12. Hotărârea Nr. 912 din 25-07-2016 cu privire la instituirea Consiliului Național de Coordonare pentru Dezvoltare Durabilă [online] [citat 30.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94139&lang=ro

CZU 343.131

FORMELE ISTORICE ALE PROCESULUI PENAL

Andrei BERLADEAN, student, Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Lucia RUSU**, dr., lect. univ.

Abstract: Pursuing the goal of forming us an overview about formation and principles of functioning of the modern criminal procedure, we proposed us to study its historical forms, emphasising their specificity. The criminal procedure evolved with the development of the human being. The way of the organisation of the act of justice, its component elements, the principles which were at the base, the status of the parties in the criminal proceedings, resulted from the vision of people about the world. With the widening of the horizon of knowledge of the human being, pressures were put on the criminal procedure, which don't satisfied the conditions of the new societies, which determined the appearance and evolution of the following historical forms of the criminal procedure: accusatory, inquisitorial, mixed and adversarial.

Keywords: historical forms of criminal proceedings, accusatory criminal procedure, inquisitorial criminal procedure mixed criminal procedure, adversarial criminal procedure, phases of the criminal procedure, criminal procedure, evidentiary system, proceedings, principles, contradictory, formality, availability.

Pentru a pătrunde în esența procesului penal modern, metoda istorică de studiere a acestui fenomen social a utilizat categoriile de tip și formă, analizându-le sub toate aspectele funcțiilor procesuale repartizate între subiecți, sistemului probatoriu și fazelor parcurse. Procesul penal, în contextul istoriei statului și dreptului, se prezintă tradițional în următoarele tipuri istorice: proces penal sclavagist, proces penal feudal, proces penal burghez și proces penal modern. Prin urmare, fiecărui tip de stat și de drept îi este specific un tip de proces penal sub diferite forme [6, p. 16]. Formele procesului penal sunt determinate de particularitățile specifice ce definesc acest proces ca un fenomen neomogen la diferite etape de dezvoltare a societății. În funcție de rolul organelor ce desfășoară anumite activități procesuale, de mijloacele de probă și principiile de apreciere a probelor, de sarcina probațiunii în proces și de alți factori, deosebim următoarele forme ale procesului penal: acuzatorială; inchizitorială, mixtă și contradictorială [3, p. 17]. Evoluția formelor procesului penal este analizată, în literatura de specialitate, în ordinea apariției, dezvoltării și evoluției tipurilor istorice de proces penal, menționându-se că una și aceeași formă poate fi întâlnită la mai multe tipuri istorice, dar cu aspecte specifice epocii respective, de exemplu, forma inchizitorială este caracteristică procesului penal din evul mediu mijlociu și târziu [13, p. 25]. Totuși, pentru a ne forma o viziune clară, este necesară caracterizarea generală a formelor istorice ale procesului penal.

Prima formă evoluată de proces penal atât sub aspectul formei, cât și sub aspectul fondului o găsim în Grecia și Roma Antică, reprezentând procesul penal acuzatorial, constituind forma dominantă a procesului penal în prima perioadă a feudalismului. Specificul acestui proces constă în faptul declanșării și susținerii învinuirii de către persoanele ce au suferit în urma săvârșirii infracțiunii sau de către orice cetățean al Atenei sau Romei în cazul săvârșirii infracțiunii statului, societății sau moralei reprezentate o cauză de stat [5, p. 17]. Elementul principal al acestei forme a procesului penal este inițierea procedurii penale doar în baza existenței unei plângeri [11, p. 31]. Desfășurarea procesului era determinată de voința părților acuzatorului și a acuzatului. Astfel, renunțarea la învinuire avea consecințele încetării procesului cu sancționarea acuzatului prin aplicarea unei amenzi, cu decăderea din dreptul de a intenta și susține o învinuire pe viitor, în cazul în care învinuitul era achitat, acuzatorul era acuzat de calomnie, iar dacă cel învinuit recunoștea vina sau părăsea judecata, procesul se termina cu condamnarea acestuia fără a fi examinate în continuare probele. Prezentarea probelor în instanța de judecată era o obligație a părților în susținerea învinuirii apărării, faza de urmărire penală lipsind cu desăvârșire [3, p. 18]. Învinuitul se afla, de regulă, în stare de libertate, pregătindu-și apărarea de sine stătător sau prin intermediul apărătorilor, care în Roma se împărțeau în mai multe categorii: avocați, laudatores și patroni. Un alt specific se referă la procedura de judecată, care era deschisă și se desfășura în condiții de contradictorialitate, în care părțile prezentau probele necesare [5, pp. 17-18].

Un element al sistemului probatoriu al formei acuzatoriale o constituie folosirea ordaliilor, bazate pe concepții mistice și religioase despre adevăr, inclusiv era prezent duelul ca mijloc de probă cunoscut și în Dacia [7, p. 17]. Forma acuzatorială a evoluat, regăsindu-se în procesul penal modern pentru unele infracțiuni cu un pericol social redus. Lista infracțiunilor pentru care procesul penal începe cu adresarea plângerii persoanei vătămate direct în instanța de judecată variază în funcție de poziția legiuitorului în materia de politică penală.

Procesul penal al Republicii Moldova a cunoscut cauze de învinuire privată pentru lovire, calomnie și insultă, până la modificarea Codului de procedură penală prin Legea nr. 316-XIII din 9 decembrie 1994, care a dezincriminat aceste fapte, calificându-le drept contravenții administrative [3, p. 19]. La etapa actuală, Codul de procedură penală, art. 276 prevede cauzele de învinuire privată, și anume că urmărirea penală se pornește numai în baza plângerii prealabile a victimei în cazul infracțiunilor prevăzute în articolele: 152 alin. (1), 153, 155, 157, 161, 173, 177, 179 alin. (1) și (2), 193, 194, 197 alin. (1), 198 alin. (1), 200, 202, 203, 204 alin. (1), 246, 274 din Codul penal, precum și al furtului avutului proprietarului săvârșit de minor, de soț, rude, în paguba tutorelui, ori de o persoană care locuiește împreună cu victima sau este găzduită de aceasta [1, p. 156]. Însă, la cele menționate, trebuie de concretizat că cererea se depune la organul de urmărire penală sau la procuratură, fără posibilitatea depunerii acestei cereri direct în instanța de judecată [6, p. 18].

Procesul penal acuzatorial este provocat în totalitate de voința persoanei vătămate de a trage la răspundere penală pe cel vinovat de săvârșirea infracțiunii, o

particularitate a acestei forme fiind acceptarea împăcării părților atât pe cale extra-judiciară care se manifestă prin cedarea la orice formă de jurisdicție, cât și pe cale judiciară prin procedura de împăcare.

Procesul inchiuzitorial apare odată cu dezvoltarea caracterului oficialității procedurii vechi acuzatoriale, prin excluderea principiului egalității părților, prin negarea drepturilor elementare ale învinuitului care devenea obiectul examinării, supuse celei mai crude experimentări precum tortura, acest proces secret, prin negarea dreptului victimei de a acuza și înlocuirea lui cu voința impersonală a legii care avansează procesul înainte; prin negarea poziției judecătorului legat de teoria probelor formale impuse de legiuitor, înlocuirea noțiunii „învinuire” cu noțiunea „motive de pornire a procesului” [3, p. 20].

Pentru acest tip de proces este specifică contopirea într-o funcție a celei de acuzare și a celei de soluționare a cauzei penale [11, p. 30]. Deși procesul inchiuzitorial este o formă tipică perioadei feudalismului, aspecte de investigație (inquisitio), în vederea căutării probelor de către judecător, se întâlnesc și în Roma (în perioada monarhiei), în timpul efectuării cercetărilor de către șeful poliției (*praefectus vigilium*) și al susținerii învinuirii în fața judecății prefectului orașului (*praefectus urbanis*) pentru diferite crime grave, cumulându-se funcțiile de învinuire și judecare [5, p. 18-19]. Procesul inchiuzitorial este specific și dreptului medieval din Moldova și din Țara Românească unde domnitorul delega un dregător care să cerceteze și să judece o pricină după indicațiile date din porunca domnească, precum și să execute hotărârea luată, iar marii dregători cercetau și judecau pricinile penale și fără delegație, având o competență materială de judecată proprie și personală, cumulându-se astfel funcțiile de urmărire, învinuire și judecare [6, p.14]. O particularitate a procesului inchiuzitorial din Principatele Românești o constituia obligația satului de a prinde răufăcătorii, urmărindu-i până la hotarul cu satul vecin, unde „urma” răufăcătorului era transmisă în sarcina celui alt sat, satul care pierdea urma plătea dușegubina⁴. Această responsabilitate colectivă era menținută paralel cu abilitarea unor dregători de a efectua numai urmărirea penală. Reminiscențe ale acesteia se regăsesc în Codica Criminali-cească (în Moldova în perioada 1820-1826) prin dispozițiile legii ce reglementează urmărirea penală (prinderea și cercetarea celui învinovățit) efectuată de ispravnici, căpitani de margine, ocolăși, căpitani de târguri, căpitani de poștă, în ea fiind cuprinse și dispoziții privitoare la organizarea poterilor cu târgoveți și săteni [5, p.18-19].

Specific procesului inchiuzitorial european (din Franța, Germania, sec. XV-XVIII) este sistemul probelor legale adunate în vederea stabilirii adevărului într-o cauză penală. Astfel, judecătorului i se atribuia rolul de a constata existența probelor care aveau forță probantă dinainte stabilită. În Moldova și în Țara Românească procedura penală a cunoscut (în sec. XV-XIX) sistemul probelor de convingere. Acesta presupunea că proba administrată nu-l silea pe judecător să achite sau să

⁴ Condamnatul la moarte în Principatele Românești avea posibilitatea până în sec. al XVII-lea să-și răscumpere viața în vite sau bani plățind vornicului sau domnitorului dușegubina.

condamne, după cum dovada nevinovăției a fost sau nu făcută, soluția fiind lăsată la libera convingere a judecătorului. Recunoașterea vinovăției de către învinuit în procesul inchizitorial avea o importanță deosebită, considerându-se „regina probelor”. Pentru dobândirea acestei declarații frecvent se aplica tortura. O serie de izvoare istorice de drept din Europa medievală reglementează expres condițiile interogării cu aplicarea forței – metodă specifică procesului inchizitorial [3, p. 22-23].

Tortura ca mijloc de interogare a învinuitului a fost folosită și în Principatele Românești, deși recunoașterea vinovăției de către învinuit era apreciată de către judecător, cu luarea în considerare și a altor probe. O altă particularitate distinctă a procesului inchizitorial este faptul neaplicării principiului prezumției nevinovăției. În acest caz, învinuitul era impus să-și dovedească nevinovăția, în vechiul proces românesc, mai ales în procedurile jurătorești, sarcina probei era trecută în seama acuzatului pentru dezvinovățire, neaplicându-se regula (sarcina probei este a celor ce afirmă, și nu a celor ce neagă). Principiul prezumției nevinovăției persoanei în procesul inchizitorial nu era respectat nici la etapa pronunțării sentinței. Dacă era stabilită deplin vinovăția, se pronunța în mod tradițional condamnarea, dacă nu achitarea, iar în cazul insuficienței probelor pentru a adopta soluția definitivă, învinuitul era lăsat sub învinuire pe un termen nedeterminat în baza aplicării a „Marii ordonanțe penale din 1670” din Franța [5, p. 21].

În cadrul procesului inchizitorial este tipică desfășurarea lui în formă scrisă și secretă, astfel se exclude elementul de contradictorialitate, un principiu care stă la baza procesului penal contemporan și care este o condiție inevitabilă pentru soluționarea unei cauze penale în cel mai just mod. Lipsa acestui element conturează excluderea din cadrul procesului penal a apărătorului, această lipsă motivându-se cu excluderea elementului de împiedicare a aflării adevărului. Totuși unele elemente ale formei inchizitoriale sunt prezente și în cadrul procesului penal modern în statele sistemului de drept romano-german în faza urmăririi penale.

Deși astăzi actul de judecată este perceput drept un proces care a încălcat elementarele drepturi ale omului, folosind tortura, prin sistemul probelor legale pe care le-a introdus, procesul penal inchizitorial a constituit totuși un progres față de duelul judiciar și ordalii, fiind o frână în calea arbitrariului, judecătorii având obligația să soluționeze cauza pe baza probelor acumulate [4, p. 10].

Forma mixtă a procesului s-a constituit în urma reformelor judiciare și presupune existența elementelor procesului inchizitorial în faza urmăririi penale, având un caracter nepublic și scris, lipsa caracterului contradictoriu și nemijlocirii, îndeplinirea funcției de urmărire penală concomitent cu luarea hotărârilor în cauză de către organul de urmărire sau procuror, precum și elementelor procesului contradictorial în fazele judiciare [3, p. 30]. Sesizarea organului de judecată este încredințată unui organ specializat, prin procurori constituiți în parchete, cu posibilitatea ca, într-un număr de cauze, instanța de judecată să fie sesizată direct de persoana vătămată. Pentru a descoperi infracțiunile și a-i identifica pe infractori, pentru a strânge probele din care să se poată trage concluzia dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată, organe specializate, altele decât judecătorii care judecă, des-

fășoară o activitate de informare și de instrucție prealabilă, care urmează regulile procesului inchiuzitorial, procedura fiind, în general, secretă, scrisă și necontradictorială, tortura fiind oficial abolită. În faza de judecată, instanța, compusă din judecători de profesie și, în unele cazuri, din jurați, dezbate cauza în prezența procurorului, a părților și a apărătorilor lor, în ședința publică, orală și contradictorie cu asigurarea dreptului la apărare. În acest mod, fiind adoptate, în faza de judecată, elementele pozitive ale procesului acuzatorial [4, pp. 10-11]. În locul probelor legale a fost adoptat regimul probelor libere care împuterniceau judecătorul cu drepturi ce puteau duce la discriminarea uneia din părțile procesului penal, căci evaluarea probelor se făcea în baza convingerilor interne ale judecătorului [11, pp. 31-32]. Procesul penal mixt s-a introdus mai întâi în Franța prin codul de instrucție criminală din 1808, dar acest tip de proces s-a extins asupra unei părți considerabile a legislațiilor moderne, fiind caracteristic și pentru codurile de procedură penală române când s-a pus în aplicare Codul de procedură penală a Unirii Principatelor. Acest cod a fost în vigoare, timp de 72 de ani, până la 31 decembrie 1936, ulterior a fost completat și perfecționat, fiindu-i eliminate unele lacune. Prin Legea din 15 martie 1902 privitoare la libertatea individului, s-a prevăzut dreptul inculpatului de a avea un apărător în cursul instrucției și de-a comunica cu el. Astfel, observăm pătrunderea unor elemente acuzatoriale în faza preliminară [2, p. 11; 4, p. 11].

După cel de-al Doilea Război Mondial, s-a produs o mișcare umanistă pe plan internațional, mai întâi teoretică și apoi transpusă în acorduri internaționale, pentru asigurarea unei mai mari protecții a drepturilor omului împotriva abuzurilor posibile ale autorităților judiciare. Pe plan teoretic, în cadrul unor congrese, conferințe, colocvii inițiate de asociațiile științifice internaționale din domeniul științelor penale s-au examinat și teme legate de modul de organizare și desfășurare a procesului penal în spiritul unei mai intense ocrotiri a drepturilor fundamentale ale omului, în special în cursul urmăririi penale. Concepția liberală privind reglementarea procesului penal, preconizând instituții și reglementări care să garanteze în mare măsură drepturile fundamentale ale omului, în contactul lor cu autoritățile judiciare [4, p. 11].

Anume simbioza aceasta dintre experiența omenirii, a cruzimii celui de-al Doilea Război Mondial și a mișcărilor umaniste a dus la formarea procesului penal contradictorial. La baza procesului penal contradictorial stă principiul contradictorialității care este o realizare esențială a procesului penal contemporan. Anume acest principiu fiind o condiție inevitabilă pentru soluționarea unei cauze penale în cel mai just mod.

Procesul penal contradictorial, în cadrul căruia este garantată egalitatea armelor, este o categorie ideală, care totuși este necesară în practică și care se caracterizează prin următoarele trăsături de bază: existența a două părți procesuale cu interese opuse: apărarea și învinuirea, egalitatea în drepturi a părților, deoarece procesul penal este un proces considerat echitabil numai dacă participanții concurenți sunt plasați în aceeași categorie, adică din start li se oferă posibilități egale pentru apărarea intereselor legale. În viziunea jurisprudenței europene, aceasta se numește „egalitatea armelor” și existența unei judecăți independente față de părți, adică instanța de judecată este absolut neutră. Instanța judecătorească nu va exercita nici funcția

de învinuire, nici cea de apărare, dar, totodată, va examina cauza doar în limita învinuirii înaintate, și nicicum mai mult [10, p. 40]. Principalul element al acestui tip de proces reprezintă delimitarea funcțiilor de bază ale organelor ce desfășoară activități procesuale și care sunt funcția acuzării, funcția apărării și funcția soluționării cauzei penale. Este necesar de menționat că fiecare din aceste funcții este exercitată de diferite persoane. Urmărirea penală în procesul contradictorial se desfășoară atât de pe poziția învinuirii, cât și de pe poziția apărării, iar rolul judecătorului este de a sancționa o serie de măsuri cu caracter de constrângere, aducere forțată, arestare, percheziție etc., desfășurate la această etapă, iar pentru unele categorii de cauze – de examinare preventivă a materialelor prezentate de părți [3, p. 28]. În cadrul procesului penal contradictorial, organul de urmărire penală este obligat să adune probe atât în defavoarea, cât și în favoarea învinuitului sau inculpatului. Această îndatorire trebuie îndeplinită, chiar dacă învinuitul sau inculpatul își recunoaște fapta [9, p. 63], o excepție fiind SUA unde organele de stat ce desfășoară urmărirea penală, poliția, procuratura nu au obligația să adune probe în favoarea învinuitului. Acesta, în schimb, trebuie să întreprindă măsuri active cu ajutorul avocaților, detectivilor particulari și experților pentru a administra probe în apărarea sa. În acest scop, legislația federală a SUA din 1964 privind justiția penală prevede acordarea unei sume de bani învinuitului pentru cheltuieli în scopul apărării sale [3, p. 29]. Judecarea cauzei în cadrul procesului penal contradictorial se desfășoară având la bază principiul contradictorialității. Ședințele de judecată au un caracter public, însă în unele cazuri judecarea cauzei se poate desfășura într-o ședință închisă.

Concluzii: Pe durata dezvoltării statului și dreptului, observăm și evoluția formelor istorice ale procesului penal, care a determinat nemijlocit și modificarea statutului părților antrenate într-un proces penal. Până a ajunge la procesul penal actual, s-a parcurs un lung „traseu”, de la procesul penal acuzatorial, care admitea unele „procedee probatorii” inacceptabile pentru făptuitori (ordaliile, tortura etc.), la procesul penal mixt, umanizat și democratizat, iar mai târziu și la procesul penal contradictorial. Această din urmă formă este specifică pentru procesul penal al tuturor statelor civilizate. Or, forma contradictorială a procesului penal reprezintă o simbioză a elementelor pozitive preluate din practicile procesului penal aplicate de predecesori. Este vorba despre caracterul public al ședinței de judecată, specific procesului penal acuzatorial, caracterul secret al urmăririi penale, moștenit de la procesul penal inchizitorial, prezența dreptului la apărare atât la faza urmăririi penale, cât și la examinarea cauzei în judecată – element preluat din cadrul procesului penal mixt.

Bibliografie:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. nr. 104-110, 2003.
2. GRIGA, I. *Drept procesual penal. Partea generală*. București: Ed. Universul Juridic, 2016. 314 p. ISBN 978-606-673-943-6.
3. DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, Iu. et al. *Drept procesual penal*. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. 960 p. ISBN 9975-79-343-6.

4. THEODORU, Gr. *Tratat de Drept procesual penal*. București: Hamangiu, 2013. 879 p. ISBN 978-606-522-441-4.
5. VASILOI, D., MARIȚ, Al. *Drept procesual-penal. Partea generală*. Chișinău: Ed. ASEM, 2016. 301p. ISBN 978-9975-75-811-6.
6. GEORGESCU, V., SACHELARIE, Al. *Judecata domnească în Țara Românească și Moldova. Partea II. Procedura de judecată*. București: Ed. Academiei RSR, 1982. 243 p.
7. MOLCUȚ, E., CERNEA, E. *Istoria statului și dreptului românesc*. București: Ed. Universul Juridic, 2013. 452 p. ISBN 978-6066-73-190-4.
8. MARCU, L. P. *Istoria Dreptului Românesc*. București: Ed. Lumina Lex, 1997. 375 p. ISBN 978-9739-18-695-7.
9. RUSU, L. *Principiul contradictorialității în procesul penal – reglementări naționale și de drept comparat*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016. 194 p. [online] [citată 15.03.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Acuzarea%20in%20cadrul%20procesului%20penal%20contradictorial.pdf
10. SEBOTARI, O., NASTAS, A. *Principiul contradictorialității și egalității armelor în procesul penal*. Note de curs. [online] [citată 20.03.2021]. Disponibil: <file:///D:/%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/39-44.pdf>
11. ЛУПИНСКАЯ, П. А. *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации*. Москва: Изд. НОРМА, 2009. 696 с. ISBN 978-5-468-00272-8.
12. ФОЙНИЦКИЙ, И. Я. *Курс уголовного судопроизводства* Т.1. Санкт-Петербург: Изд. Альфа, 1996. 607 с. ISBN 5-87062-032-5.
13. ЧЕЛЬЦОВ-БЕБУТОВ, М. А. *Курс уголовного-процессуального права. Очерки по истории суда и уголовного процесса в рабовладельческих, феодальных и буржуазных государствах*. Санкт-Петербург: Изд. Альфа, 1995. 846 с. ISBN 5-87062-033-3.

CZU 341.01:323(478)

NEAMESTECUL ÎN TREBURILE INTERNE ALE STATULUI: CAZUL REPUBLICII MOLDOVA

Valeria TAMBUR, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale*
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: **Victoria ȚARĂLUNGĂ**, dr., conf. univ.

Abstract: *In this article we address the issue of the principle of non-interference in the internal affairs of the state, focusing on the case of the Republic of Moldova. The result of our study shows that not infrequently the principle of non-interference in the internal affairs of the Republic of Moldova has been violated, especially by the Russian Federation. The solution for eliminating the intervention in the internal affairs of the Republic of Moldova is for the “actors” of the interference, especially the Russian Federation, to be more prudent and responsible, in order to respect the sovereignty, independence, integrity of the Republic of Moldova.*

Keywords: *the principle of non-interference in the internal affairs of the state, military intervention, peacekeeping forces, economic intervention, the Transnistrian conflict.*

În prezent, în cadrul comunității internaționale, statele întrețin între ele o gamă variată de relații economice, politice, militare, culturale, științifice etc., raporturi în cadrul cărora ele participă în calitate de entități independente, subiecte principale ale dreptului internațional. Desfășurarea acestor relații în condiții de stabilitate și corectitudine este condiționată de respectarea ordinii juridice internaționale, ordine ce se fundamentează pe existența anumitor principii diriguitoare [1, p. 59]. În acest context, remarcăm printre aceste principii diriguitoare și principiul neamestecului în treburile interne ale statului, ca pe un principiu fundamental al dreptului internațional contemporan. Acest principiu este recunoscut a fi unul din mijloacele de consacrare, în dreptul internațional și în relațiile internaționale, a suveranității și independenței participanților la relațiile internaționale [1, p. 78].

Prin urmare, devine imperios necesar ca analiza problematicii în cauză să dezbateze cu identificarea principalelor instrumente juridice care reglementează neamestecul în treburile interne ale statelor, dar și cu stabilirea conținutului acestui principiu și punctarea excepțiilor care există, pentru a putea, ulterior, analiza și aspectele practice ale tematicii.

Așadar, principiul neamestecului este consfințit în Carta ONU (art. 2 § 7), Carta OSA (art. 3 lit. e), Pactul Ligii Statelor Arabe (art. VIII), Carta OUA (art. III), Constituția UNESCO (art. I § 3), în Convențiile de la Viena cu privire la relațiile diplomatice și, respectiv, consulare din 1961 și 1963, în Actul final de la Helsinki din 1975, în Declarația principiilor de drept internațional din 1970, precum și într-un șir de rezoluții ale Adunării Generale a ONU, cum ar fi Rezoluția nr. 2131 (XX) din 21 decembrie 1965, prin care a fost adoptată Declarația asupra inadmisibilității intervenției în afacerile interne ale statelor și protecția independenței și suveranității lor sau Declarația asupra neadmiterii intervenției și amestecului în afacerile interne ale statelor, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția nr. 36/103 din 9 decembrie 1981 [8, p. 81-82].

Ținem să reliefăm, pentru început, prevederile Cartei ONU, care consacră principiul neamestecului în treburile altui stat ca pe un principiu fundamental al dreptului internațional public: „*Nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va autoriza Națiunile Unite să intervină în chestiuni care aparțin în mod esențial de competența națională a unui stat și nici nu obligă Membrii să supună asemenea chestiuni spre soluționare pe baza prevederilor prezentei Carte...*” (art. 2, pct. 7). Chiar dacă această reglementare a Cartei ONU se referă, în special, la aplicarea principiului neamestecului în activitatea Organizației Națiunilor Unite și la respectarea acestui principiu de către organizație [4, p. 74], nu este de neglijat faptul că prevederile Cartei au devenit, în timp, un document de referință pentru state și, respectiv, consacrarea neintervenției în treburile interne ale statului în Carta ONU a devenit susceptibilă de a fi respectată și de către state, în calitatea sa de normă imperativă a dreptului internațional public.

Dezvoltând și precizând conținutul acestui principiu, Rezoluția 2131 (1965) a Adunării Generale a ONU, intitulată „*Declarația asupra inadmisibilității intervenției în afacerile interne ale statelor și protecția independenței și suveranității lor*” și ulterior „*Declarația din 1970*”, se pronunță asupra interzicerii oricărei forme de

intervenție în treburile interne, dar și externe ale altui stat. Se interzice astfel, nu numai intervenția armată, ci și orice altă formă de amestec direct sau indirect, sau orice amenințare împotriva elementelor lui politice, economice și culturale. De asemenea, niciun stat nu poate aplica sau încuraja folosirea măsurilor economice, politice sau de altă natură, pentru a constrânge un alt stat să-și subordoneze exercitarea drepturilor lui suverane și pentru a obține de la el avantaje de orice fel [7, p. 96].

Declarația principiilor de drept internațional din 1970 prevede: „*Niciun stat sau grup de state nu are dreptul de a interveni, direct sau indirect, pentru orice motiv, în afacerile interne sau externe ale unui stat*”. În conformitate cu același document, principiul neamestecului mai include: interzicerea intervenției armate sau altor forme de amestec sau amenințare, îndreptate împotriva personalității altui stat sau împotriva elementelor sale politice, economice și culturale; interzicerea aplicării sau încurajării folosirii măsurilor de ordin economic, politic sau de orice altă natură cu scopul de a constrânge un alt stat, să-și subordoneze exercitarea drepturilor sale suverane și pentru a obține din partea lui avantaje de orice fel; interzicerea organizării, sprijinirii, instigării, finanțării, încurajării sau tolerării activităților armate subversive sau teroriste, destinate să schimbe prin violență regimul politic din alt stat; interzicerea intervenției în luptele interne din alt stat; interzicerea aplicării forței pentru a priva populațiile de dreptul lor la identitatea națională; dreptul oricărui stat de a-și alege sistemul său politic, economic, social și cultural fără amestec din partea altor state [8, p. 82].

În același context, Actul final de la Helsinki, din anul 1975, stipulează că „*Statele participante se vor abține de la orice intervenție, directă sau indirectă, individuală sau colectivă, în treburile interne sau externe care intră în competența națională a altui stat participant, oricare ar fi relațiile lor reciproce*”.

Nu în ultimul rând, am putea face apel și la prevederile „*Declarației asupra neadmiterii intervenției și amestecului în afacerile interne ale statelor*”, adoptată de către Adunarea Generală a ONU, în cadrul sesiunii a 36-a, din anul 1981, care afirmă obligația statelor de a nu consolida blocurile militare, de a nu crea noi blocuri militare pe teritoriul altor state. Ea interzice propaganda ostilă a unui stat, cu scopuri intervenționiste, folosirea drepturilor omului ca mijloc de amestec în treburile altui stat și a terorismului ca politică de stat împotriva altuia [4, p.74].

Așadar, fie că stabilesc cu exactitate conținutul și limitele neamestecului în treburile interne ale statului, fie că acestea trebuie interpretate și deduse, cert este că prevederile Cartei ONU, prevederile Rezoluției 2131 din 1965 a Adunării Generale a ONU („*Declarația asupra inadmisibilității intervenției în afacerile interne ale statelor și protecția independenței și suveranității lor*”), prevederile „*Declarației principiilor de drept internațional*” din 1970, prevederile Actului final de la Helsinki, din anul 1975, prevederile „*Declarației asupra neadmiterii intervenției și amestecului în afacerile interne ale statelor*”, adoptată de către Adunarea Generală a ONU, în cadrul sesiunii a 36-a, din anul 1981, dar și prevederile multor alte instrumente juridice internaționale militează pentru respectarea suveranității, independenței, integrității statale, pentru dezvoltarea pașnică a popoarelor și pentru

dreptul statelor de a-și stabili în mod liber sistemul politic, economic, social, cultural, condamnând, în acest fel, orice fel de imixtiune în treburile lor.

Tot aici, nu ar trebui să oitem nici faptul că dimensiunea contemporană a adus noi valențe neamestecului. Astfel, opțiunile clasice ale suveranității statelor au cedat din ce în ce mai mult în fața protejării valorilor comune. Dezele umanitare au concurat ceea ce astăzi cunoaștem drept „*excepția umanitară*” sau „*responsabilitatea de a proteja*”. Alături de intervenția pe baze umanitare, analiza a evidențiat și existența unor alte excepții de la cadrul general al neintervenției. Mult mai puțin documentate decât cadrul intervențiilor umanitare, „*intervențiile pe bază de invitație*”, „*intervențiile pentru protejarea cetățenilor*” aflați pe teritoriul unui alt stat sau „*intervenția în conformitate cu prevederile unui tratat*” reprezintă, de asemenea, o excepție de la aplicarea principiului neamestecului în treburile interne ale altor state [5, p. 76].

Iată că, aflându-ne la etapa în care principalele instrumente juridice care reglementează neamestecul în treburile interne ale statelor, conținutul, limitele acestui principiu, dar și excepții existente ne-au devenit cunoscute, putem, cu ușurință, aborda și unele aspecte practice ale problematicii, referindu-ne la cazul Republicii Moldova.

Așadar, chiar dacă tot ce se petrece pe teritoriul unui stat, ține, în principiu, de competența acestuia [2, p. 61], fiind inadmisibile ingerințe în afacerile atât interne, cât și externe ale statului, nu de puține ori ne-am pomenit în situația în care principiul neamestecului în treburile interne ale Republicii Moldova a fost încălcat. Acest fapt devine foarte vizibil dacă ne axăm, în principal, pe situația din regiunea geografică aflată, „*de jure*”, sub controlul autorităților de la Chișinău – autoproclamata „*Republica Moldovenească Nistreană*”. „*Ingerința*”, „*amestecul*” sau „*imixtiunea*” Rusiei, încă de la izbucnirea conflictului și până în prezent, poate fi probată prin exemple concrete, relevante, această ingerință fiind, în unele cazuri, chiar condamnată (Cauzele Ilașcu și alții contra Moldovei și Rusiei (2004) și Catan și alții contra Moldovei și Rusiei (2010)).

Transnistria și-a declarat independența de RSSM pe 2 septembrie 1990 și apoi, după dezmembrarea URSS, de Republica Moldova. În martie 1992, separațiștii din Transnistria au început să lupte contra forței armate regulate a Moldovei și conflictul s-a încheiat prin încetarea focului – și prin independența „*de facto*” – în luna iulie a aceluiași an. Forțele din Transnistria au fost bine organizate și înarmate și au luptat sub comandament responsabil. Armata a XIV-a a fostei URSS a intervenit în conflict în ultima etapă a acestuia, sprijinind separațiștii și de atunci aceasta a rămas în Transnistria [10, p. 38].

Chiar dacă implicarea directă a Federației Ruse în conflict își găsește fundamentarea juridică în „*Acordul cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova*”, semnat la 21 iulie 1992, între Federația Rusă și Republica Moldova (în pofida faptului că părți la acord sunt Republica Moldova și Federația Rusă, ulterior, cu eforturile ultimei, a fost inclusă și așa numita parte „*transnistreană*” [3, p. 39], de unde și putem concluziona că, inclusiv la acea etapă, exista un control efectiv din partea Moscovei asupra acțiunilor întreprinse de către autoritățile de la Tiraspol [2, p.60], susținându-se independența

acestei regiuni), putem observa că acordul moldo-rus a legalizat șederea doar a unei părți din fosta armată a XIV-a pe teritoriul Republicii Moldova, în calitate de misiune de pacificare, iar restul unităților armatei ruse, transformate ulterior în Grupul Operativ al Trupelor Ruse (GOTR), din cauza ambiguităților articolului 4 al documentului, nu au fost retrase de către Rusia, acestea neavând niciun statut juridic oficial al dislocării lor în stânga Nistrului [9, p. 1].

Mai mult decât atât, Federația Rusă, în mod unilateral, își asumă statutul de pacificator, în lipsa competențelor acordate de către ONU, organizație ce poartă principala responsabilitate pentru menținerea păcii și securității internaționale [3, p.4], fapt care ridică mari semne de întrebare, cel puțin prin prisma neamestecului, nemaivorbind de neîndeplinirea obiectivelor pe care și le-a asumat forța pacificatoare (dezarmarea, demobilizarea și reintegrarea foștilor combatanți) și chiar de încălcările comise de către această forță (susținerea introducerii, dacă nu chiar introducerea posturilor pseudo-vamale și de pseudo-grâniceri și încălcarea sistematică a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului).

Se consideră că, în mare parte, datorită intervenției și poziției Armatei a XIV-a, structurile constituționale ale Moldovei nu au reușit să preia controlul asupra orașelor Bender și Dubăsari [3, p. 17]. Chiar dacă Chișinăul a depus mai multe eforturi ca să obțină din partea Moscovei retragerea trupelor sale staționate ilegal în stânga Nistrului, aceste eforturi nu s-au soldat cu succes, prezența trupelor militare în stânga Nistrului fiind un instrument puternic al Rusiei de influență asupra Republicii Moldova, cu perspectiva extinderii influenței geopolitice ruse în regiune [9, p. 4].

Deci, avem dovada clară a încălcării neamestecului în treburile interne ale Republicii Moldova de către Rusia, încălcare care se realizează prin intervenția armată în luptele interne din alt stat, forțele Federației Ruse, staționate ilegal în Republica Moldova, participând în mod direct de partea separatiștilor.

Un alt argument forte al imixtiunii este prezentat în Raportul Asociației Avocaților orașului New York: „*Dezghețarea unui conflict înghețat: aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova*”, din 2006. Având în vedere că forțele separatiste ilegale au fost augmentate în primăvara anului 1992, odată cu sosirea cazacilor și a altor mercenari sau voluntari din alte părți ale Uniunii Sovietice, raportul susține: „*cazacii și alți voluntari erau remunerați de stat, primind 3.000 de ruble pe lună*”. Acest fapt poate fi, iarăși, calificat drept implicare directă în afacerile interne ale Republicii Moldova [3, p. 16].

Mai poate fi reliefat și faptul că reprezentanții executivului, care neîncetat vizitau regiunea „*transnistreană*”, fără a coordona aceste vizite cu oficialii de la Chișinău, încurajau liderii de la Tiraspol, promițându-le susținere deplină [3, p. 17], susținere care, de altfel, se manifestă și astăzi, Rusia având un rol major în ce privește dezvoltarea și supraviețuirea Transnistriei, sprijinirea separatiștilor la diferite niveluri: politic, militar, economic și chiar cu investiții și furnizare de energie electrică, iar „*contractele privind furnizarea de gaze pentru Moldova nu se aplică în privința Transnistriei, căreia gazul este livrat separat în condiții financiare mai favorabile decât cele acordate pentru restul Republicii Moldova*” [10, p. 38]. În

poftida faptului că nu putem susține expres că aceste declarații pot fi atribuite statului în calitate de comportament, totuși aceste declarații pot fi parte a acelor practici ale statului care ar confirma implicarea unui stat în mod direct în afacerile interne ale altui stat [3, p. 17].

Nu este de ignorat nici faptul menționat mai sus, și anume introducerea, pe parcursul anilor, a unor pseudo-posturi vamale și de frontieră de către partea „*transnistreană*”, care a fost susținută de către Federația Rusă, fiind încălcat, pe lângă unul din principiile acordului din 1992 (art. 5) – libera circulație a persoanelor, bunurilor și serviciilor [3, p. 39] și principiul neamestecului în treburile interne ale unui stat.

Nu în ultimul rând, cazurile Ilașcu și alții contra Moldovei și Rusiei (2004) și Catan și alții contra Moldovei și Rusiei (2010) pot fi considerate drept probă a exercitării unui control efectiv în regiunea „*transnistreană*” de către Federația Rusă [3, p. 39] și, respectiv, probă în susținerea încălcării de către Federația Rusă a principiului neamestecului în treburile interne ale altui stat.

După cum a conchis CEDO în decizia din cazul Ilașcu: „*responsabilitatea Federației Ruse este evidentă vizavi de actele ilegale comise de separatiștii transnistreni, ținând cont de suportul militar și politic pe care ea l-a acordat lor în stabilirea regimului separatist și de participarea personalului său militar în lupte. Procedând astfel, autoritățile Federației Ruse au contribuit atât militar, cât și politic la crearea unui regim separatist în regiunea Transnistria, care face parte din teritoriul Republicii Moldova. Curtea constată în continuare că chiar și după acordul de încetare a focului din 21 iulie 1992 Federația Rusă a continuat să ofere suport militar, politic și economic regimului separatist, astfel permițându-i să supraviețuiască prin propria consolidare și prin obținerea unui grad de autonomie de la Moldova*” [3, p. 27]. O dovadă mai solidă în aceste sens, pe lângă decizia CEDO, dar și pe lângă argumentele prezentate mai sus, ar fi inutilă.

În acest context, nu ne rămâne decât să constatăm cu regret că, în ciuda prevederilor legale, „*de facto*”, Republica Moldova nu-și exercită suveranitatea asupra teritoriului din stânga Nistrului, mai mult, aceasta nu poate să-și exercite competențele asupra acestuia [2, p.60]. Mult mai regretabil este faptul că Moldova este condamnată de CEDO pentru încălcările drepturilor omului în această regiune, iar dacă teritoriul dat ar fi fost recunoscut sub regim de ocupație al forțelor străine, situație creată „*de facto*”, responsabilitatea urma să fie atribuită statului care „*de facto*” controlează această zonă, așa cum prevede dreptul internațional umanitar [3, p. 37].

Totuși, ingerința în afacerile interne ale Republicii Moldova se exercită nu numai prin intermediul Transnistriei. În acest sens, am putea aduce unele argumente justificative, printre care: imixtiunea în alegerile care au loc în Republica Moldova; creditul rusesc, care urma să fie acordat Republicii Moldova de către Federația Rusă anul trecut și care reprezenta, de fapt, suplimentare pârghii geopolitice pentru Rusia de a controla Republica Moldova, bineînțeles prin amestecul în treburile interne sau chiar acuzațiile nefondate aduse de către oficiali ruși la adresa UE și SUA, privind implicarea ultimilor în afacerile interne ale Republicii Moldova, care nu fac decât să tensioneze relația Republica Moldova – UE și să influențeze opinia publică, urmărind, totodată, să distragă atenția de la implicarea Rusiei în afacerile interne ale țării noastre.

Așadar, pentru a influența alegerile, de-a lungul anilor, Federația Rusă a folosit tot arsenalul de instrumente cunoscut acum într-o multitudine de țări – media, finanțare tenebră sau chiar din activități criminale, biserica ortodoxă rusă, rețele sociale, postări sponsorizate, conținut manipulator produs special pentru publicul local, grupuri criminale organizate afiliate capilor interlopi bazați în Rusia, consultanți politici, colectarea de date sociologice sau alte cunoștințe necesare influențării rezultatelor alegerilor, suport politic deschis pentru anumiți candidați (transfer de imagine pozitivă), mobilizarea direcționată a diasporei moldovene din Rusia, implicarea autorităților neconstituționale din Tiraspol. Spre exemplu, alegerile din 24 februarie 2019 din Republica Moldova au fost mai importante pentru Kremlin decât s-a întâmplat în trecut. Guvernul rus decidea deschiderea pieței pentru produsele agricole moldovenești pe perioada electorală și oferea amnistie moldovenilor care au încălcat regimul de ședere în Rusia, dacă vor merge acasă să voteze. Putin declară anul 2019 – anul Moldovei în Rusia, iar pe deasupra mai face cadou un lot de camioane pentru dezapezire. Surse mass-media rusești fortifică poziția electorală a socialiștilor prin producerea de conținut propagandistic anti-european, distribuit masiv în Republica Moldova, inclusiv prin campanii sponsorizate în rețele sociale. Așadar, observăm aplicarea majorității instrumentelor devenite clasice pentru a influența rezultatele votării [6, pp. 11-12] și, bineînțeles, o imixtiune în afacerile interne ale țării.

Un alt exemplu elocvent constă în creditul rusesc în sumă de 200 milioane euro, care urma să fie acordat Republicii Moldova de către Federația Rusă și care a fost ratificat de către Parlamentul țării noastre la 23 aprilie 2020, însă a cărui acțiune a fost suspendată, în cele din urmă, de către Curtea Constituțională. Acest credit, care conținea numeroase încălcări procedurale, potențiale scheme gri, condiții nefavorabile țării noastre și care ridicau numeroase semne de întrebare, reprezenta, de fapt, posibilele pârghii geopolitice pentru Rusia de a controla Republica Moldova, bineînțeles prin amestecul în treburile interne.

Chiar dacă la sfârșitul lunii februarie curent, ministrul afacerilor externe rus îl acuzase pe șeful delegației Uniunii Europene la Chișinău, Peter Michalko, de ingerințe în afacerile interne ale Republicii Moldova, după ce diplomatul declarase pentru presă că este îngrijorător ca persoane implicate în fraudă bancară să decidă în privința investiției unui nou guvern, nu împărtășim aceeași opinie. Este mai mult decât evident faptul că Rusia are interese strategice în sud-estul Europei Centrale, iar aceste declarații nu fac decât să împiedice aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Rusia totdeauna a făcut tot ce i-a stat în putere pentru a-și menține controlul, influența asupra Republicii Moldova, iar amestecul direct și abuziv al Rusiei în treburile interne ale țării noastre este dovedit prin argumentele justificative prezentate în lucrare.

Abordând în ansamblu problematica neamestecului în treburile interne ale altor state și axându-ne asupra cazului Republicii Moldova, putem concluziona că, deși principiul neintervenției în treburile interne ale unui stat interzice intervenția armată și orice altă formă de amestec direct sau indirect, precum și orice amenințare împotriva elementelor lui politice, economice și culturale, realitatea de azi a țării noastre

demonstrează, pe alocuri, contrariul. În acest mod, principiul neamestecului în treburile interne ale statului tinde să oblige „actorii” emergenței, în special Federația Rusă, la o mai mare prudență și responsabilitate, în vederea respectării suveranității, independenței, integrității Republicii Moldova, asigurării dezvoltării pașnice a poporului moldav și respectării dreptului Moldovei de a-și stabili, în mod liber, sistemele politic, economic, social și cultural. În contextul aspectelor problematice abordate *supra* venim cu unele soluții în scopul combaterii amestecului în treburile interne ale Republicii Moldova:

1. Reglementarea Conflictului Transnistrean, prin:
 - a. modificarea formatului de negocieri „5+2”, prin care să se reafirme poziția fermă a statelor participante la OSCE, în vederea identificării soluțiilor optime în acest sens și menținerii suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova, în hotarele ei recunoscute pe plan internațional, cu un statut special pentru Transnistria în componența Moldovei;
 - b. acordarea Uniunii Europene și SUA a statutului de mediator în cadrul formatului „5+2”, nu doar de observatori, cum este din 2005 până în prezent;
 - c. recunoașterea Federației Ruse ca parte la conflict, calitate care, pe lângă faptul că reiese, fără echivoc, din implicarea Rusiei în Conflictul Transnistrean, în faza armată a acestuia, și, respectiv, din faptul că baza militară rusă continuă să se afle ilegal în regiunea geografică aflată, „*de jure*”, sub controlul autorităților de la Chișinău – autoproclamata „*Republica Moldovenească Nistreană*”, ar atrage după sine și consecințe pe măsură.
2. Declanșarea alegerilor parlamentare anticipate în Republica Moldova, care să aibă la bază organizarea și derularea unui proces electoral legal, democratic, fără acele instrumente manipulatorii, menționate mai sus. Un proces electoral democratic ar putea înlătura „*pârghiile*” de imixtiune în treburile interne ale țării noastre, din partea Rusiei;
3. Implementarea eficientă și în termen a Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană și, respectiv, apropierea Republicii Moldova de Uniunea Europeană, fapt care ar duce la consolidarea unei Moldove mai puternice și mai prospere, care să nu admită ingerințe în afacerile interne ale sale;
4. Nu în ultimul rând, având în vedere că Moldova depinde de importul surselor de energie în proporție de aproape 90 la sută, prin divizarea producerii, transportului și distribuției în domeniul gazului și al energiei electrice și că am menționat despre condițiile nefavorabile ale contractelor privind furnizarea de gaze pentru Moldova (comparativ cu situația din Transnistria), oportun apare, în contextul creat, demonopolizarea pieței energetice autohtone. De altfel, această demonopolizare urmează a fi implementată de Guvernul de la Chișinău prin intermediul „*Pachetului energetic III*” (adoptat în 2009) în cadrul Comunității Energetice Europene, dar și prin intermediul gazoductului de conectare cu România Iași-Ungheni-Chișinău, care să conecteze sistemul de transport al gazelor din Moldova la cel din România și cel european. Considerăm că această dependență a Moldovei față de importul surselor de energie

o face mai vulnerabilă și mai ușor de controlat, prin intermediul amestecului în treburile interne ale țării.

Bibliografie:

1. BURIAN, Alexandru și alții. *Drept internațional public*. Ediția a III-a (revăzută și adăugită). Chișinău: „Elena-V.I.” SRL, 2009. 608 p. ISBN 9975-70-592-8.
2. CAZACU, Doina. Modalități particulare de exercitare a competențelor teritoriale ale statului în dreptul internațional public – exemplul forțelor armate pe teritoriul altui stat. In: *Revista Moldovenească De Drept Internațional și Relații Internaționale*. 2015, nr. 4, p. 8. ISSN 1857-1999.
3. GAMURARI, Vitalie. *Studii Statutul forțelor pacificatoare în dreptul internațional: cazul Republicii Moldova*. [online] [citată 25.03.2021]. Disponibil: https://promolex.md/wp-content/uploads/2016/08/doc_1422358041.pdf
4. MARȚIAN, I. Niciu. *Drept internațional public*. Arad: Servo-Stat, 1999. 387 p. ISBN 973-9442-06-4
5. MĂTĂȘEL, Adrian. Principiul neamestecului în treburile interne ale altor state: de la cadrul legislativ la practica internațională. In: *Abordări Europene în Cercetare și Inovare: materialele conferinței internaționale științifico-practice*, 9-12 octombrie, 2014. p. 4. ISSN 2345-1106.
6. PAȘA, Valeriu. «*Спецуме у Додоиа*» – de ce se implică Rusia în alegerile din 2019 în Republica Moldova? [online] [citată 25.03.2021]. Disponibil: <https://watchdog.md/wp-content/uploads/2019/02/De-ce-se-implic%C4%83-Rusia-%C3%AEn-alegerile-din-24-februarie.pdf>
7. POPESCU, Dumitra, NĂSTASE, Adrian. *Drept internațional public*. Ediție revăzută și adăugită. București: Casa de editură și presă „ȘANSA” – S.R.L., 1997
8. SERBENCO, Eduard. *Drept internațional public*. Volumul I. Chișinău: Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2014. 328 p. ISBN 978-9975-53-275-4
9. TĂBĂRȚĂ, Ion. *Prezența militară rusă în Republica Moldova – subiect sensibil pentru viitorul relațiilor dintre Chișinău și Moscova*. [online] [citată 25.03.2021]. Disponibil: <http://www.viitorul.org/files/library/IDIS%20Bulletin%20Power%20Politics%20Policy%20Nr8%20RO.pdf>
10. ȚARĂLUNGĂ, Victoria, FRUNZE, Ion. Configurația Conflictului Transnistrean în dreptul internațional umanitar. In: *Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale*. 2010, nr. 4, p. 15. ISSN 1857-1999.

CZU 343.848

UNELE REFLECȚII PRIVIND RESOCIALIZAREA INFRACȚORILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Nicu IURI, student, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Anatolie FAIGHER**, dr., conf. univ.

Abstract: *This study includes an analysis of the aspects of resocialization of people in conflict with the law. The focus is on the programs promoted in the policy of*

the state of the Republic of Moldova, as well as the beneficiaries of these programs, based on statistical data.

Keywords: *resocialization programs, process of social reintegration, problem of reintegration, re-education, counseling, assistance, person released from detention*

Pornind de la ideea că ființa umană reprezintă valoarea supremă în cadrul fiecărui stat independent, democratic și de drept, unde legile naționale și cele internaționale sunt menite să asigure acea stabilitate socială prin garantarea protecției drepturilor și libertățile fiecărui individ, în cele din urmă ultimei îi revine obligația de a le respecta, fără a periclita și vătăma interesele celui alt membru a comunității. În acest sens, în literatura juridică adesea este invocată ideea că „*libertatea individului se termină acolo unde începe libertatea celui alt*”, iar în caz de *viceversa* statul dă de știre prin aplicarea forței coercitive.

Într-o societate aflată în continuă schimbare, este imposibil de a transpune o astfel de idee în limitele de percepere a realității de către fiecare individ în parte. De aceea, adesea, apar diverse conflicte în care rolul principal și generator al acestora îl are însuși omul. Iar odată intrat în conflict cu legea, adaptarea sa în comunitate capătă valențe cu adevărat greu realizabile, inclusiv în mod esențial depinzând de atitudinea celorlalți membri ai societății.

Încă din cele mai vechi timpuri, pentru persoanele aflate în conflict cu legea, era aplicabil vechiul raționament al *Legii Talionului*, precum „*ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mână pentru mână, picior pentru picior, rană pentru rană, arsură pentru arsură*”. Desigur, în prezent, un astfel de postulat nu mai are valoare, de altfel ne aflăm într-o societate contemporană bazată pe principii fundamentale care garantează întreg spectrul de drepturi ale omului materializate în instrumente de o importanță internațională, spre care societatea tindea ani la rând.

Evident, la etapa actuală, pentru menținerea echilibrului, a ordinii și stabilității, statul cunoaște și își dezvoltă diverse pârgii cu ajutorul cărora persoanele aflate în conflict cu legea (în continuare deținuți; ex-deținuți) sunt îndreptate spre calea corectării și reintegrării în comunitate.

Reieșind din cele menționate, ne propunem spre analiză aspectele legate nemijlocit de resocializarea persoanelor eliberate din locurile de detenție. Mai mult decât atât, **actualitatea acestui studiu** trezește un interes major, deoarece la etapa actuală reieșind din datele statistice, numărul persoanelor aflate în conflict cu legea sunt în continuă creștere, inclusiv prin creșterea gradului de probabilitate a recidivei. De aceea este binevenită abordarea politicii promovată de statul Republica Moldova, în domeniul reintegrării persoanelor eliberate din locurile de detenție, pentru a putea cunoaște cum are loc însuși procesul de resocializare, care sunt programele sociale disponibile, cine le coordonează, ce piedici întâlnește subiectul resocializării, precum și analiza unor date statistice privind persoanele care au dispus de diversitatea programelor în acest sens.

Astfel, pentru a putea da o claritate asupra aspectelor resocializării ar fi logic să tratăm instituția dată prin prisma abordărilor științifice cu privire la conceptul,

scopul, principiile, elementele și factorii care contribuie la resocializarea persoanelor ex-deținute.

În sens general, potrivit dicționarului enciclopedic, prin *resocializare* vom înțelege un proces de lungă durată, constituit dintr-un „*ansamblu de măsuri pentru reintegrarea socială a unor grupuri sociale marginale, a unor delincvenți, a unor categorii de persoane handicapate etc.*” [23].

Deci, vedem că noțiunea de resocializare ar cuprinde un spectru larg de raporturi juridice; sociale etc., ce apar, se modifică și se sting în diferite circumstanțe generate de condiții diferite. În atare situații apare și necesitatea delimitării resocializării în sens general și special (particular). În *sens general*, resocializarea se referă la toate categoriile de persoane care au nevoie de asistență și reintegrare din varii motive, căpătând valențe diferite, de exemplu: resocializarea persoanelor victime ale unor infracțiuni; resocializarea victimelor ale unor calamități naturale; resocializarea persoanelor cu deficiențe locomotorii, maladii incurabile, disfuncții psihologice etc.

Pe când resocializarea în *sens special (particular)* ar fi situațiile legate de un anumit grup de persoane sau o anumită persoană care necesită asistență și ajutor (de exemplu, în cazul nostru ex-deținuții) din partea organelor competente în acest sens. Așadar, din cele analizate ajungem la ideea că resocializarea persoanelor în general cuprinde o totalitate de raporturi generate de condiții și circumstanțe diferite, referindu-se la toate categoriile de persoane din societate aflate în atare situație (situații de resocializare), iar, în particular, referindu-se la cercul de persoane sau persoană concretă care necesită un astfel de ajutor.

Potrivit *Legii RM cu privire la probațiune nr. 8, din 14.02.2008*, conceptul de resocializare în cadrul probațiunii este definit în felul următor: „*resocializarea presupune un proces de influență asupra subiectului probațiunii (organizatoric, psihosocial, pedagogic, educativ etc.) în scop de schimbare a unor orientări negative, a comportamentului antisocial și de întărire a rezultatelor corectării*” [6].

Vladislav Manea prin „resocializarea persoanelor supuse pedepsei cu închisoarea” înțelege un proces care constă în influențarea ei de către instituțiile sociale prin intermediul unui complet de măsuri cu caracter juridic, social-organizatoric, psihopedagogic, educativ etc. și care se realizează la etapa penitenciară și cea postpenitenciară ale procesului dat, fiind aplicate în scopul modificării sistemului ei de valori antisociale având ca scop și rezultat firesc includerea persoanei în cercul de relații sociale pozitive și neadmiterea recidivei de infracțiuni [7].

Autorul autohton Igor Ciobanu menționează că *resocializarea este un proces educativ, reeducativ și de tratament aplicat persoanelor condamnate penal prin care se urmărește readaptarea infractorilor la sistemul de norme și valori general acceptate de societate în scopul reintegrării sociale a acestora și prevenirii recidivei* [8].

În fine, resocializarea persoanelor deținute presupune un ansamblu de măsuri și activități socio-educative penitenciare și postpenitenciare, aplicate de către stat prin intermediul mecanismelor sale, precum și prin implicarea altor actori comunitari, cu scopul de a crea deținuților o atitudine clară, certă și respectuoasă față de valorile sociale fundamentale lezate, în vederea reintegrării cu succes a acestora în societate.

Așadar, prin prisma definițiilor analizate din literatura de specialitate, putem vedea că anume prin intermediul resocializării persoanelor deținute se înlăptuiește și scopul pedepsei penale, în mod exclusiv prevăzut la alin. (1), art. 61, Cod Penal al RM, precum: „restabilirea echității sociale, corectarea, prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane” [4], într-un cuvânt corijarea acestora.

Succesul reintegrării condamnaților în societate depinde de un ansamblu de factori de ordin biologic și psihologic. În această ordine de idei, împărtășim și noi tezele susținute de autori notorii în domeniu, și anume:

- *Factorii care se referă la personalitatea infractorului* – concepțiile sale despre lume, inteligența, cultura generală și juridică, moralitatea, cunoștințe profesionale;
- *Factorii ce se referă la mediul unde va nimeri persoana eliberată* – prezența unei locuințe, locului de muncă și relațiile cu colectivul, prezența vizei de reședință, familia și relația cu aceasta;
- *Factorii ce privesc condițiile în care s-a aflat condamnatul în instituția de detenție* – structura colectivului, organizarea procesului de muncă, instruirea, influența educativă a instituției penitenciare. [10, p. 17]

La fel, în cadrul procesului de resocializare a deținuților, ex-deținuților li se cere respectarea în mod prioritar a unor principii, idei de maximă generalitate. De altfel, și Constituția RM, la art. 15, prevede unul dintre ele, precum: 1) *Universalitatea* în sensul căreia cetățenii RM beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi [2], fără vreo anumită deosebire. Mai mult decât atât, coroborând cu prevederile art. 2/1 din Legea nr. 8/2008 cu privire la probațiune, se conturează următoarele principii: [6] – 2) *Principiul nediscriminării și respectării demnității umane* – este un principiu universal, potrivit căruia, în procesul de resocializare, deținuții, ex-deținuții sunt tratați în mod egal, cu respectarea demnității umane, fără vreo diferențiere pe motiv de dizabilitate, boală cronică contagioasă sau necontagioasă; 3) *Principiul sprijinirii și încurajării permanente* – astfel, luând în vedere că procesul de resocializare începe imediat după ce persoana dobândește statut de deținut, aceasta evident necesită a fi sprijinită și încurajată prin intermediul programelor speciale atât de la bun început, cât și ulterior eliberării acesteia. Rolul esențial în aplicarea acestui principiu revenindu-le atât instituțiilor penitenciare, cât și consilierilor de probațiune, ONG-urilor, administrației publice locale; 4) *Principiul oportunității și actualității măsurilor și programelor* – potrivit căruia, elaborarea și aplicarea programelor de resocializare să fie eficiente și mereu actuale realității și necesităților sociale; 5) *Principiul implicării comunitare la procesul de asistență, de consiliere psihosocială și de control* – prin care societatea este chemată să manifeste o atitudine acceptabilă în societate față de ex-deținuții aflați în conflict cu legea, fără a-i discrimina și stigmatiza; 6) *Principiul diferențierii și individualizării programelor psihosociale* – astfel, în procesul de aplicare a programelor de resocializare a ex-deținuților este necesar a fi luate în considerare interesele și necesitățile de care nu dispun aceștia odată cu eliberarea din locurile de detenție. În acest caz, specificăm că resocializarea depinde de la caz la caz, de la o persoană la alta,

fapt ce determină individualizarea acestor programe și întocmirea unor planuri individuale; 7) *Principiul confidențialității* – potrivit căruia în procesul de resocializare statul trebuie să garanteze confidențialitatea datelor cu caracter personal din actele, dosarele întocmite în acest sens. Mai mult decât atât, acces la acestea având doar autoritățile și persoanele împuternicite de lege.

Atragem o atenție deosebită și asupra principiilor enunțate în cadrul unui studiu științific: 1) *principiul riscului – intensitatea intervenției trebuie să fie adecvată riscului de recidivă a condamnatului*; 2) *principiul nevoii – programele de resocializare (intervenție) trebuie să se adreseze direct factorilor care sunt relaționați nevoilor criminogene*; 3) *principiul responsivității – programele de resocializare trebuie să fie adecvate stilului și abilităților de învățare (motivația) condamnatului* [11, p. 25].

Este cert faptul că odată săvârșită fapta ilicită, dorim sau nu, în lumea exterioară se produc modificări. Modificări care într-un final vor contura calea spre cel vinovat. Din acest moment și până la eliberarea sa din detenție, condamnatul este supus unei noi comunități nemaicunoscute de către el. Astfel, aici și încep schimbările, în primul rând ruperea relațiilor din afară cu societatea, și integrarea sa într-un cerc vicios de persoane aflate în conflict cu legea, care în mod esențial îi vor afecta personalitatea, modul de gândire și, evident, comportamentul.

Ca într-un final, condamnatul, fiind eliberat din detenție, se pomenește într-o situație deosebit de dificilă, determinată de condițiile de viață nespecifice celei din penitenciar. Mai mult ca atât, *o detenție îndelungată îl dezvăță inevitabil pe condamnat să lupte cu acele greutăți care apar sub influența diferitor împrejurări în viața cotidiană* [10, p. 17], îngreunând astfel însuși procesul de resocializare și adaptare eficientă.

În doctrina rusă, este exprimată opinia, la care ne raliem și noi, asupra faptului că resocializarea include trei aspecte de bază: [10, p. 17]

- a) *socializare „secundară”* (debarasarea de obișnuințele negative din închisoare și obținerea unor deprinderi social-utile);
- b) *adaptarea socială* (acomodarea la noile condiții de viață);
- c) *reabilitarea socială* (restabilirea statutului social pierdut).

După cum menționează și alți autori în domeniu, anume procesul de resocializare începe încă din primele zile de detenție a condamnatului. De aceea, la etapa actuală, *sistemul administrației penitenciare din Republica Moldova manifestă o anumită deschidere către societate [...], iar condamnații supuși unui tratament corespunzător de detenție sunt astfel motivați spre a-și schimba atitudinea față de societate* [16, p. 5].

Din aceste considerente, este necesar să evidențiem elementele resocializării care sunt expres prevăzute în *Legea RM nr. 8/2008* cu privire la probațiune, și anume: 1) *evaluarea personalității și a necesităților* – prin întocmirea unei anchete de evaluare comportamentală a subiectului probațiunii, urmată de întocmirea planului de intervenție; 2) *evaluarea motivației pentru schimbare* – în vederea constatării voinței reale a subiectului probațiunii de a participa la programe de resocializare; 3) *evaluarea riscului de recidivă* – prin elaborarea unor instrumente obiective și subiective de prognozare a recidivei [12]; 4) *supravegherea realizată*

prin: vizite la domiciliu, la reședință, la locul de muncă și de studii, întrevederi, verificarea trecerii frontierei de stat; 5) *monitorizarea electronică* – supravegherea prin utilaje electronice a persoanei eliberate de pedeapsa penală; 6) *asistența și consilierea* – se întreprind acțiuni de evaluare inițială cu stabilirea diagnosticului social, evaluarea continuă a situației, evaluarea finală și finalizarea intervenției.

Astfel, reieșind din cele relatate, am constatat că resocializarea persoanelor aflate în conflict cu legea începe chiar din momentul dobândirii statutului de persoană condamnată, iar normele juridice care stabilesc liniile directoare ale procesului de resocializare a persoanelor deja eliberate din locurile de detenție sunt materializate în *Legea RM nr. 8/2008 RM, cu privire la probațiune*.

Evident, sub acest aspect nu ne limităm numai la aceasta, baza legală constituind-o și alte acte normative, de exemplu: *Legea RM cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție nr. 297-XIV din 24.02.1999* [5] care reglementează în linii generale subiecții protecției sociale eliberați din locurile de detenție; asigurarea temporară cu spațiu locativ; acordarea indemnizațiilor unice la eliberare; plasarea în câmpul muncii; *Codul de Executare al RM nr.443, din 24-12-2004* [3] ce reglementează modul de pregătire a condamnatului de eliberare de către instituția penitenciară; acordarea ajutorului (de exemplu, procurarea biletului pentru deplasare la domiciliu).

Remarcăm și faptul că, odată cu reforma legislației penale și cu modificările actualului *Cod Penal al Republicii Moldova*, procesul de resocializare a devenit mult mai vast, vizând în cazul nostru, nu numai ex-deținuții care au ieșit la libertate după executarea în întregime a pedepsei privative de libertate, ci și ex-deținuții care s-au eliberat în temeiul art. 90-92/95-96 CP al RM.

Specificat și anterior, aflarea condamnatului în mediul carceral îi creează o atitudine și un comportament puțin favorabil, chiar viciat, ce în mare măsură are efecte negative asupra integrării acestuia cu succes în comunitate. În doctrină există și o opinie conform căreia, cu cât mai mult timp persoana a petrecut în penitenciar, cu atât *mai mult ea s-a aprofundat în subcultura formată de acest mediu* [13, p. 182]. Pentru ca resocializarea să se considere una reușită este necesar ca *toate relațiile sociale utile ale infractorului* [10, p. 17] să nu fie deviate, adică să fie rupte de societatea criminală.

În acest sens, rolul principal în resocializarea infractorilor revenindu-le instituțiilor penitenciare, centrelor educative și centrelor de detenție, care realizează *acea funcție educativă, prin derularea de programe cultural-educative* [14, p. 2] și, nu în ultimul rând, consilierilor de probațiune, precum și altor organe publice statale, asociații obștești. Cu referire la asociațiile obștești, menționăm faptul că acestea sunt cel mai mult implicate în acest proces. De exemplu, o importanță deosebită este acordată *justiției comunitare* – prin care membrii comunității, organizațiile, agenții economici și autoritățile publice locale participă în mod agregat la soluționarea problemelor, având drept scop înfăptuirea politicii penale [18, p. 11].

Primul *Centru de Justiție Comunitară* (CJC) a fost creat în anul 2005 în orașul Ungheni, la inițiativa Institutului de Reforme Penale (IRP). Totodată, cu aportul

IRP, Agenției Suedeze pentru dezvoltare și cooperare internațională (SIDA) și al Fundației Soros Moldova, a fost implementat proiectul „*Consolidarea societății civile în Moldova. Grupuri marginalizate. Reintegrarea socială a ex-deținuților*” [18, p. 11]. În prezent, în Moldova funcționează 15 Centre de justiție Comunitară ca asociații obștești, specializate în prestarea serviciilor de asistență în domeniul pregătirii pentru liberare și reintegrare socială.

La fel este binevenit și crearea în anul 2014 a unui *Centru de reabilitare socială a persoanelor liberate de pedeapsă penală* din orașul Florești, având ca scop prevenirea recidivei prin oferirea serviciilor psiho-socio-juridice, în care funcționează o bibliotecă și sunt organizate diferite activități [17, p. 21].

Prezentarea îngustă a actorilor implicați în cadrul resocializării ne permite în continuare să evidențiem pe scurt câteva programe de acest gen, cu condiția divizării acestora atât în programe promovate la etapa executării pedepsei în penitenciar (probațiunea penitenciară), cât și în mod prioritar la etapa eliberării din detenție (probațiunea postpenitenciară), pentru anul 2020, din considerentele că ne aflăm la început de an (2021) și nu există în momentul de față date concrete.

Programe promovate în penitenciare (de educație civică, etică și morală, de instruire profesională, de muncă educativă) – pentru anul 2020 [24]	Programe postpenitenciare (aplicate de către consilierii de probațiune)– pentru anul 2020 [25]
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Programul PROSOCIAL</i> • <i>Programul de pregătire pentru libera-rea condiționată, înainte de termen</i> Scopul ambelor programe: instruirea condamnaților pentru a soluționa problemele ce apar odată cu eliberarea din detenție și ulterior pentru a se reintegra cu succes în societate, demonstrând astfel un comportament prosocial. Au fost implicate: 348/1023 de persoane. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Programul de reducere a abuzului de substanțe (PRAS)</i> Scopul: de a facilita procesul de schimbare, construind încrederea în capacitatea persoanei de a fi stăpân pe propria viață și motivând-o să își schimbe obișnuința, de a face abuz de substanțe. Au fost implicate: 68 persoane: 1 minor, 67 adulți.
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Programul de reducere a violenței în mediul penitenciar</i> Scopul: încurajarea respectării ordinii și respectării reciproce a drepturilor și obligațiilor în mediul carceral. Au fost implicate: 583 persoane. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Programul „Motivația spre schimbare”</i> Scopul: de a motiva beneficiarii în dezvoltarea responsabilităților, reducerea comportamentului violent, conștientizarea faptei săvârșite, cât și asumarea responsabilității pentru fapta comisă. Au fost implicate: 100 persoane.
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Programul educație pentru sănătate</i> Scopul: are menirea să ofere suport în cunoașterea metodelor de protecție împotriva factorilor cu efect negativ (HIV/SIDA etc.). Au fost implicate: 556 persoane. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Programul de consiliere individuală „Unu la Unu”</i> Scopul: reducerea riscului de recidivă în rândurile tinerilor și adulților. Au fost implicate: 78 persoane.

- *Programul pentru schimbare a comportamentului infracțional la tineri*
Scopul: schimbarea comportamentului tinerilor și cultivarea deprinderilor unui mod de viață pro-social.
Au fost implicate: 107 tineri.

- *Programul probațional antialcoolic și antidrog, "Drink&Drive"*
Scopul: reduce ratei de recidivă a conducerii sub influența alcoolului și majorarea siguranței în trafic.
Au fost implicate: 177 persoane.

Analizând programele prezentate în tabel, vedem că situația nu este una îmbucurătoare în ce privește implicarea persoanelor aflate în conflict cu legea în procesul resocializării. Mai mult ca atât, cercetând raportul anual privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2020, numărul participanților implicați în programe a constituit 1752 de persoane, pe când în anul 2019 această cifră era de 1586 de persoane [19, p. 21]. Dacă să raportăm toate aceste date la numărul total de condamnați eliberați în cursul anului 2020 (eliberați 4118), atunci constatăm că situația la capitolul resocializării condamnaților în perioada penitenciară într-adevăr are un grad scăzut de implicare a acestora. La momentul actual, în Republica Moldova, conform ultimelor date de la 01 ianuarie 2021, au fost eliberate 2785 de persoane [21].

Aceeași situație o arată și analiza datelor din cadrul raportului de bilanț al Inspectoratului Național de Probațiune pentru anul 2020. Astfel, din numărul total de persoane eliberate din locurile de detenție (anul 2020 – 4118), doar 826 de ex-deținuți au participat la programele probaționale [20]. În opinia noastră, această diferență s-ar datora faptului că *consilierul de probațiune nu dispune de materialele întocmite în privința condamnatului în procesul de pregătire către eliberare și informația privind activitățile socio-educative aplicate în penitenciar și nici de sentința de condamnare, care conține informație utilă pentru evaluarea subiectului probațiunii* [17, p. 14], iar în cadrul Biroului de Probațiune acțiunile pornesc iarăși de la început.

Acest lucru ne permite să formulăm și cauzele ce stau la baza diferențierii constatate, și anume: 1) *refuzul deținuților de a participa la unele programe;* 2) *subcultura carcerală prezintă un obstacol în promovarea programelor de resocializare;* 3) *sunt deținuți care nu participă nici la un program, pe când alții pot face abuz, pentru a ieși din celulele de detenție* [15, pp. 352-353].

Drept rezultat, în atare situații, foștii condamnați, odată ieșiți la libertate, se confruntă cu un ansamblu de probleme. Dintre cele mai des invocate de ei sunt: - cele cu referire la lipsa unui loc de muncă legal; - lipsa resurselor financiare pentru întreținere; - lipsa actelor de identitate; - lipsa unui domiciliu stabil; - probleme de sănătate; - deficiențe de comunicare cu familia; - gradul înalt de etichetare și stigmatizare din partea societății. [13, pp. 183-186]

În acest context, ținem să menționăm că conform datelor activităților de resocializare întreprinse de către organele de probațiune împreună cu autoritățile publice și organizațiile obștești, s-a constatat că în anul 2020 (lunile ianuarie-decembrie), persoanele eliberate din locurile de detenție, au beneficiat de diverse tipuri de servicii, precum: a) perfectarea și eliberarea actelor de identitate/restabilirea acestora – 1407 ex-deținuți; b) angajarea în câmpul muncii – 1309 ex-deținuți; c) ajutor social și material – 412 ex-deținuți; d) asigurarea temporară a locuinței în centre de

plasament/centre de zi/asociații obștești – 55 ex-deținuți; e) asistență medicală – 560 ex-deținuți; f) consiliere familială – 58 ex-deținuți [22].

Așadar, generalizând toate aspectele abordate în această cercetare, am ajuns la ideea că sistemul resocializării persoanelor eliberate din instituțiile penitenciare din Republica Moldova nu este unul perfect, care ar permite o reintegrare și incluziune socială deplină în comunitate a celor aflați în conflict cu legea. Deși politica penală a statului în această materie cuprinde un spectru larg de programe probaționale, totuși, din câte am văzut, gradul de participare la acestea este unul inferior, raportat la numărul anual de eliberări ale condamnaților, ceea ce în viitor ar consolida esențial creșterea riscului de recidivă. Evident, nu putem spune că toate acestea se datorează exclusiv comportamentului pasiv al condamnatului/ex-deținutului, un loc aparte îl are și statul, anume în procesul de monitorizare, documentare, interacțiune dintre instituțiile sale, inclusiv carențele de ordin legislativ. Totodată nu uităm și de pandemia provocată de virusul *SARS COVID – 19*, care, în mod esențial, impune autoritățile statale să ia măsuri de precauție, fapt ce îngreunează procesul de resocializare atât în prezent, cât și pentru viitor.

Pentru a fi mai expliciti și reieșind din problemele existente la acest capitol, ne raliem opiniilor specialiștilor și reiterăm următoarele aspecte cheie care necesită a fi implementate în politica penală pentru desăvârșirea instituției resocializării persoanelor eliberate din locurile de detenție, și anume:

- 1) Existența unei colaborări tridimensionale: între instituțiile penitenciare – servicii de probațiune – și organizații în domeniul incluziunii sociale, care ar eficientiza procesul de resocializare întru tot întreg.
- 2) Asigurarea credibilității în programele de resocializare (prin exemplificarea unor practici de succes promovate de alte state) – deoarece de multe ori, după cum am constatat și în studiu, condamnații nu percep cu adevărat utilitatea acestora, cauza fiind desigur influența mediului și regimului carceral în care se află persoana.
- 3) Promovarea programelor de management al stresului – de exemplu: implementat în Regatul Norvegie [17, p. 35-36], constituind o bună influență asupra psihicului condamnatului reieșind din mediul în care acesta coabitează.
- 4) Implicarea prioritară a membrilor societății – deoarece sub acest aspect resocializarea cuprinde în sine o problemă socială, fără a tolera diverse acțiuni de discriminare și stigmatizare din partea societății.
- 5) Elaborarea unei noi strategii de dezvoltare a sistemului administrației penitenciare, precum și a unor ghiduri de coordonare a activităților consilierilor de probațiune – deoarece strategia de dezvoltare a sistemului penitenciar (la etapa actuală sistemul administrației penitenciare) pentru anii 2016-2020 este una învechită, la fel ca și ghidurile consilierilor de probațiune.
- 6) Crearea unui sistem informațional integrat de gestionare a dosarelor condamnaților – la care vor avea acces organele însărcinate cu resocializarea condamnaților atât în timpul detenției (probațiunea penitenciară), cât și la eliberare (probațiunea postpenitenciară).

Astfel, prin aplicarea și promovarea unei politici eficiente, statul Republica Moldova nu numai va asigura deținuțului *o revenire progresivă la viață în societate* [1], ci se va alinia și standardelor internaționale în acest sens.

Bibliografie:

1. Ansamblul de Reguli Minime pentru Tratatamentul Deținuților și Recomandările referitoare la acesta, adoptat de Primul Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenților, la Geneva, între 22 august – 3 septembrie, 1955. In: *Culegere de acte internaționale în domeniul justiției penale* [online] [citată 27.03.2021]. Disponibil: http://irp.md/uploads/files/2014-04/1396950800_culegere-de-acte-internationale-in-domeniul-justitiei-penale-vol-i-1.pdf
2. Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 29.03.2016, nr. 78 [online] [citată 15.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro
3. Codul de Executare al Republicii Moldova nr. 443 din 24.12.2004. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 05.11.2010, nr. 214-220. [online] [citată 15.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro
4. Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 14.04.2009, nr. 72-74. [online] [citată 15.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125325&lang=ro#
5. Legea Republicii Moldova nr. 297 din 24.02.1999 cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 22.04.1999, nr. 39-41. [online] [citată 15.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64336&lang=ro
6. Legea Republicii Moldova nr. 8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 22.01.2016, nr. 13-19. [online] [citată 15.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122825&lang=ro
7. MANEA, Vladislav. *Drept execuțional penal*. Chișinău, 2014. 744 p. ISBN 978-9975-53-434-5.
8. CIOBANU, Igor. *Criminologie*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2011. 560 p. ISBN 978-9975-78-973-8.
9. CARP, Semion. *Drept execuțional penal*. Chișinău, 2010. 344 p. ISBN 978-975-935-38-8.
10. MARIȚ, Alexandru. Problemele legate de resocializarea infractorului în perioada post-privativă de libertate. In: *Analele Științifice, Universitatea de Studii Europene din Moldova*. [online] p. 16-25. [citată 18.03.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/16_24_Problemele%20legate%20de%20resocializarea%20infractorului%20in%20perioada%20post-privativa%20de%20libertate.pdf
11. RACU, Ana. *Individualizarea executării pedepsei penale privative de libertate: realități și perspective*. Chișinău, 2015. [online] 72 p. [citată 15.03.2021]. Disponibil: <https://nettsteder.regjeringen.no/norlam/files/2017/08/STUDIU-INDIVIDUALIZAREA-EXECUT%C4%82RII.pdf>
12. FLOREA, Vasile, SPIOALĂ, Alexandru. Procesul de prognozare a recidivei persoanelor supuse probațiunii. In: *Revista Științe socio-umanistice*. [online] pp. 27-33 [citată 15.03.2021]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/

- 27_33Procesul%20de%20prognozare%20a%20recidivei%20persoanelor%20supuse%20probațiunii.pdf
13. BRAGA, Irina. Probleme de reintegrare socială a persoanelor cu antecedente penale. In: *Revista Institutului Național de Cercetări Economice: materialele conf. șt.-pract. intern., Chișinău, Moldova, 16-17 octombrie 2014*. ISBN 978-9975-9932-5-8 [online] p. 180-187 [cit. 18.03.2021]. Disponibil: http://dspace.ince.md/jspui/bitstream/123456789/863/1/Probleme_de_reintegrare_sociala_a_persoanelor_cu_antecedente_penale.pdf
 14. CERNEAVSCHI, Viorica. Reintegrarea socială a persoanelor ex-deținute. In: *Revista Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”*. [online] p. 4 [cit. 17.03.2021]. Disponibil: <http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/498/Cerneavscji%20Reintegrarea.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
 15. CANȚER, Nicoletta. Resocializarea deținuților prin intermediul programelor educaționale și terapeutice. In: *Revista Universității de Stat Alecu Russo din Bălți: materialele conf. șt.-pract. intern., Bălți, Moldova, 27 aprilie 2017*. ISBN: 978-9975-132-97-8 [online] p. 349-354 [cit. 17.03.2021]. Disponibil: http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/4075/1/Canter_N_resocializarea.pdf
 16. *Instruirea în domeniul drepturilor omului a colaboratorilor din sistemul penitenciar*. Moldova, 2008. 253 p. [online] [cit. 15.03.2021]. Disponibil: https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/library/effective_governance/instruirea-in-domeniul-drepturilor-omului-a-colaboratorilor-din-.html
 17. *Nivelul de reintegrare socială a tinerilor aflați în conflict cu legea penală, în cadrul proiectului „Inițiativa Comună a Șanselor Egale pentru Tineri”*. Chișinău, 2016. 48 p. [online] [cit. 18.03.2021]. Disponibil: <https://www.cntm.md/sites/default/files/Nivelul%20de%20reintegrare%20sociala%20a%20tineril%20or%20afla%20C8%9Bi%20C3%AEn%20conflict%20cu%20legea%20penal%C4%83.pdf>
 18. *Raport de monitorizare și evaluare a activității realizate în cadrul Proiectului „Consolidarea societății civile în Moldova. Grupuri marginalizate. Reintegrarea socială a ex-deținuților”, implementat de Institutul de Reforme Penale cu suportul financiar Sida și FSM*. Chișinău, 2009. 36 p. [online] [cit. 18.03.2021]. Disponibil: http://irp.md/uploads/files/2014_06/1402576373_1242890807_ro.pdf
 19. *Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2020*. Ianuarie, 2021. 45 p. [online] [cit. 27.03.2021]. Disponibil: <https://drive.google.com/file/d/1zuBbV3TEARTkZPHBsU9zVgE2aTlrk3er/view>
 20. *Raport de bilanș al Inspectoratului Național de Probațiune pentru anul 2020*. Chișinău, 2020. 23 p. [online] [cit. 27.03.2021]. Disponibil: <http://probațiune.gov.md/files/getfile/4530>
 21. *Pagina oficială a Administrației Naționale a Penitenciarelor* [online] [cit. 27.03.2021]. Disponibil: <http://www.anp.gov.md/>
 22. *Pagina oficială a Inspectoratului Național de Probațiune* [online] [cit. 27.03.2021]. Disponibil: <http://probațiune.gov.md/>
 23. <https://www.dex.md/definitie/resocializare> [online] [cit. 18.03.2021]
 24. <https://drive.google.com/file/d/1zuBbV3TEARTkZPHBsU9zVgE2aTlrk3er/view> [online] [cit. 27.03.2021]
 25. <http://probațiune.gov.md/files/getfile/4530> [online] [cit. 27.03.2021]

UNIUNEA EUROPEANĂ CA PROMOTOR DE NORME, VALORI ȘI STANDARDE

Mariana MEREUȚA, studentă, Facultatea de jurnalism și procese mediatice, Universitatea de Studii Europene din Moldova, Chișinău
Conducător științific: **Liliana BENIUC**, dr., conf. univ.

Abstract: *The European Union (EU), in addition to being a single market for goods and services, is a guarantor of respect for the values and rights of EU citizens, enshrined in the Charter of Fundamental Rights and in the EU treaties. Everyone with EU citizenship is protected from discrimination, while EU justice ensures a set of common rights and access to justice across the continent. Standardization is playing an increasingly important role in international trade and market opening. The European Union should seek to promote cooperation between European standardization organizations and international standardization institutions.*

Keywords: *standardization, EU rights, EU citizenship, European Union, EU values, EU justice.*

1. Norme și valori promovate de Uniunea Europeană. Uniunea Europeană (UE), pe lângă faptul că este o piață unică pentru bunuri și servicii, este un garant al respectării valorilor și drepturilor cetățenilor UE, consfințite în Carta drepturilor fundamentale și în tratatele UE. Orice persoană care deține cetățenia UE este protejată de discriminare, în timp ce justiția UE asigură un set de drepturi comune și acces la justiție pe întregul continent. Normele și valorile protejate de Uniunea Europeană sunt prevăzute în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Tratatul privind Uniunea Europeană, Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene etc.

Uniunea Europeană este întemeiată pe valorile indivizibile și universale ale demnității umane, libertății, egalității și solidarității; aceasta se întemeiază pe principiile democrației și statului de drept. Uniunea situează persoana în centrul acțiunii sale, instituind cetățenia Uniunii și creând un spațiu de libertate, securitate și justiție. Uniunea contribuie la păstrarea și la dezvoltarea acestor valori comune, respectând diversitatea culturilor și tradițiilor popoarelor Europei, precum și identitatea națională a statelor membre și organizarea autorităților lor publice la nivel național, regional și local.

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene reafirmă, cu respectarea competențelor și sarcinilor Uniunii, precum și a principiului subsidiarității, drepturile care rezultă în principal din tradițiile constituționale și din obligațiile internaționale comune statelor membre, din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, din Cartele sociale adoptate de Uniune și de către Consiliul Europei, precum și din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și a Curții Europene a Drepturilor Omului [1].

Unitatea nu poate exista fără a fi asigurată egalitatea. Niciun cetățean al Uniunii nu trebuie să fie dezavantajat sau discriminat pe criterii de naționalitate. Tratatul discriminatoriu pe criterii de sex, rasă, origine etnică, religie sau convingeri, handi-

cap, vârstă sau orientare sexuală trebuie combătut. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene nu se limitează doar la aceasta: este interzisă discriminarea de orice fel, bazată pe criterii precum culoarea, trăsăturile genetice, limba, opiniile politice sau de orice altă natură, apartenența la o minoritate națională, averea sau nașterea. În plus, toți cetățenii UE sunt egali în fața legii. În ceea ce privește statele membre, principiul egalității înseamnă că niciun stat nu are prioritate în fața altuia, iar diferențele naturale, precum suprafața, numărul de locuitori, cât și structurile diferite trebuie luate în considerare numai în cadrul principiului egalității [2, p. 28].

În conformitate cu prevederile Cartei, UE recunoaște drepturi, libertăți și principii ca: demnitatea umană, dreptul la viață, dreptul la integritate al persoanei, interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, interzicerea sclaviei și a muncii forțate, dreptul la egalitate, nediscriminarea, diversitatea culturală, religioasă și lingvistică, egalitatea între femei și bărbați, drepturile copilului, drepturile persoanelor în vârstă, integrarea persoanelor cu handicap etc. [1].

Tratatul privind Uniunea Europeană, la articolul 2 din Titlul I, prevede faptul că UE se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. [3] Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați.

Problemele esențiale ale prezentului pot fi depășite doar dacă țările europene se prezintă și acționează împreună, cu respectarea diversității acestora. Pacea (atât în Europa, cât și pe plan internațional), democrația și statul de drept, prosperitatea economică și bunăstarea socială nu pot fi asigurate și menținute în viitor fără integrare europeană. Șomajul, creșterea insuficientă, asigurarea alimentării cu energie și poluarea mediului au încetat de mult să fie doar probleme naționale, acestea nemaiputând fi soluționate la acest nivel. Doar în contextul Uniunii Europene poate fi instituită o ordine economică stabilă și doar prin eforturi europene conjugate poate fi asigurată o politică economică internațională care să îmbunătățească performanțele economiei europene și să contribuie la justiția socială.

Uniunea Europeană își afirmă și promovează valorile și interesele și contribuie la protecția cetățenilor săi. Aceasta contribuie la pacea, securitatea, dezvoltarea durabilă a planetei, solidaritatea și respectul reciproc între popoare, comerțul liber și echitabil, eliminarea sărăciei și protecția drepturilor omului și, în special, a drepturilor copilului, precum și la respectarea strictă și dezvoltarea dreptului internațional, inclusiv respectarea principiilor Cartei Organizației Națiunilor Unite. [3] Uniunea urmărește să promoveze pacea, valorile sale și bunăstarea popoarelor sale, oferă cetățenilor săi un spațiu de libertate, securitate și justiție, fără frontiere interne, în interiorul căruia este asigurată libera circulație a persoanelor, în corelare cu măsuri adecvate privind controlul la frontierele externe, dreptul de azil, imigrarea, precum și prevenirea criminalității și combaterea acestui fenomen.

Motorul cel mai puternic al unificării Europei îl constituie dorința de pace. În secolul trecut, două războaie mondiale au izbucnit în Europa între țări care astăzi

sunt state membre ale Uniunii Europene. De aceea, o politică pentru Europa înseamnă, în același timp, o politică pentru pace. Crearea UE a reprezentat elementul central pentru o ordine europeană de pace, care face imposibil un război între statele sale membre. Cei 70 de ani de pace în Europa stau mărturie în acest sens. Această pace devine tot mai solidă pe măsură ce crește numărul statelor europene care aderă la UE. În acest sens, ultimele două extinderi ale UE au adus o contribuție importantă la consolidarea păcii în Europa. Potrivit lui Klaus Dieter Borchart, în 2012, pentru angajamentul manifestat în susținerea păcii, reconcilierii, democrației și drepturilor omului în Europa, UE a primit Premiul Nobel pentru pace. [2]

Norme și valori pe care UE le garantează și promovează sunt stabilite în *Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene* [4], care are drept scop esențial ameliorarea constantă a condițiilor de viață și de muncă a națiunilor lor. Tratatul confirmă solidaritatea care leagă Europa de țările de peste mări și asigură dezvoltarea prosperității acestora în conformitate cu principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite, consolidează apărarea păcii și a libertății prin constituirea acestui ansamblu de resurse și face apel la celelalte națiuni ale Europei care împărtășesc același ideal să-și unească eforturile pentru promovarea dezvoltării celui mai ridicat nivel de cunoștințe pentru popoarele lor prin extinderea accesului la educație și prin actualizarea permanentă a cunoștințelor.

Uniunea Europeană urmărește să elimine inegalitățile și să promoveze egalitatea între bărbați și femei. Uniunea ține seama de cerințele privind promovarea unui nivel ridicat al ocupării forței de muncă, garantarea unei protecții sociale corespunzătoare, combaterea excluziunii sociale, precum și de cerințele privind un nivel ridicat de educație, de formare profesională și de protecție a sănătății umane [4]. Toate aceste valori fundamentale depind, în ultimă instanță, de existența securității. În special, după atentatul de la 11 septembrie 2001 din Statele Unite și după ce au avut loc mai multe atacuri teroriste cumplite în Europa, lupta împotriva terorismului și a crimei organizate a redevenit o preocupare principală a Europei. Consolidarea cooperării polițienești și judiciare continuă, iar protecția frontierelor externe ale UE s-a intensificat.

Securitatea în contextul european înseamnă și securitatea socială a tuturor cetățenilor care trăiesc în UE, securitatea locului de muncă, precum și condiții sigure de desfășurare a activităților economice în general. În acest sens, instituțiilor UE li se cere să ofere cetățenilor și întreprinderilor posibilitatea de a-și construi viitorul prin crearea condițiilor adecvate de care acestea depind.

2. Asigurarea respectării normelor Uniunii Europene. Protecția drepturilor fundamentale printr-un cadru juridic al Uniunii a fost obținută abia în temeiul unei jurisprudențe constante a Curții de Justiție a Uniunii Europene, care a apărut însă relativ târziu, și anume în anul 1969. Anterior acestui moment, Curtea de Justiție a respins toate obiecțiile legale fundamentale, argumentând că nu ar intra în competența sa probleme care fac obiectul normelor constituționale naționale. Curtea de Justiție a fost nevoită să revină asupra acestei poziții, în special în baza unui principiu pe care chiar aceasta l-a instituit, și anume principiul supremației dreptului Uniunii asupra dreptului național, această supremație putând fi reală doar dacă

dreptul Uniunii este în măsură să garanteze o protecție a drepturilor fundamentale echivalentă celei garantate de Constituțiile naționale.

Punctul de plecare în această jurisprudență îl constituie cauza Stauder [2, p. 29], în care beneficiarul unei indemnizații acordate victimelor de război a considerat că cerința de a-și menționa numele în momentul înregistrării pentru cumpărarea de unt la preț redus în perioada Crăciunului reprezenta o încălcare a demnității sale și a principiului egalității. Deși inițial Curtea a apreciat că încălcarea numelui nu este indispensabilă, având în vedere dispozițiile dreptului Uniunii, și că, prin urmare, este inutil să examineze modul în care a fost încălcat un drept fundamental, în cele din urmă Curtea a afirmat că respectarea drepturilor fundamentale reprezintă unul dintre principiile generale ale dreptului Uniunii, Curtea trebuind să asigure respectarea acestuia. Astfel, Curtea de Justiție a recunoscut pentru prima dată existența unui cadru al drepturilor fundamentale propriu Uniunii Europene.

Inițial, Curtea de Justiție a stabilit garantarea drepturilor fundamentale pe baza unui anumit număr de dispoziții ale tratatelor. Astfel, Curtea a stabilit numeroase interdicții privind discriminarea, care, în anumite cazuri, se referă la aspecte specifice principiului general al egalității. Un principiu de importanță majoră, invocat în mod frecvent în litigiile juridice, este principiul egalității de tratament. În termeni simpli, conform acestui principiu, situații similare nu pot fi tratate într-o manieră diferită, exceptând cazul în care diferențele sunt justificate în mod obiectiv. O importanță deosebită este acordată cerinței privind mai buna transparență, ceea ce presupune că deciziile trebuie adoptate într-o manieră cât se poate de deschisă și cât mai apropiată de cetățeni.

Respectarea legilor UE este protejată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Curtea se asigură că legislația UE este interpretată și aplicată în același mod în fiecare stat al UE. Curtea are competența de a soluționa litigiile dintre statele membre, instituțiile UE, întreprinderi și persoane fizice. Curtea este divizată în 2 organisme principale: Curtea de Justiție și Tribunalul.

În cazul în care o persoană consideră că autoritățile din orice țară au încălcat dreptul UE, aceasta poate urma procedura oficială de depunere a unei plângeri, accesând formularul de plângere disponibil pe site-ul www.ec.europa.eu. [5] Un alt mod prin care pot fi soluționate plângeri este adresarea către Ombudsman, care primește și investighează plângeri contribuind la identificarea cazurilor de administrare defectuoasă în cadrul instituțiilor UE și altor organisme. Orice cetățean, rezident, asociație sau întreprindere dintr-un stat membru al UE poate depune o plângere la Ombudsman. [6]

Autoritatea Europeană pentru protecția datelor este însărcinată cu protejarea datelor cu caracter personal și a vieții private a cetățenilor și rezidenților UE, în legătură cu datele stocate de instituțiile UE în formă electronică, scrisă sau vizuală. De asemenea, aceasta promovează bunele practici în domeniu în rândul instituțiilor și organismelor UE. [6]

Parlamentul European este un susținător fervent al drepturilor omului. Acesta monitorizează îndeaproape situația drepturilor omului din lume și emite periodic

rezoluții de urgență, ca răspuns la cele mai grave încălcări ale drepturilor omului. În cadrul ultimei legislaturi, acestea au inclus rezoluții referitoare la situația refugiaților rohingya, în special a copiilor (iunie 2018), la apărătorii drepturilor femeilor din Arabia Saudită (mai 2018) sau la situația din Fâșia Gaza (aprilie 2018). [7] Parlamentul adoptă o rezoluție anuală referitoare la Raportul anual al UE privind drepturile omului și democrația în lume, în care evidențiază provocările cu care se confruntă drepturile omului și domeniile care necesită o atenție deosebită din partea UE. Subcomisia pentru drepturile omului (DROI) elaborează rapoarte din proprie inițiativă și organizează audieri, dezbateri și vizite în țări terțe. Pentru a-i onora pe cei care apără drepturile omului în lume, Parlamentul European decernează anual Premiul Saharov pentru libertatea de gândire. Premiul a fost acordat recent lui Oleg Sențov, un producător ucrainean de film din Crimeea, încarcerat în Rusia (2018), opoziției democratice din Venezuela (2017), Nadiei Murad și Lamiya Haji Bashar, care a vorbit despre tortura sexuală a ISIL/ Da'esh împotriva femeilor yazidi, lui Raif Badawi, un blogger liberal saudit aflat în închisoare (2015) și lui Denis Mukwege, un ginecolog congolez care ajută femeile mutilate sexual în război (2014). [7]

3. Standardele europene. Standardul este cea mai bună și cea mai simplă cale posibilă pentru a comunica, pentru cunoașterea nivelului tehnic unanim acceptat pe plan european în domeniul de activitate al oricărei companii sau organizații și, nu în ultimul rând, pentru proiectarea și dezvoltarea practicilor de management. Mii de astfel de standarde sunt disponibile tuturor companiilor sau organizațiilor care, datorită limbajului comun al standardizării, le pot utiliza pentru a fi competente, competitive, participante active fără dificultăți în comunicare pe piața aleasă ca țintă în activitate. [8]

Standardele europene sunt elaborate și publicate de către următoarele Organizații Europene de Standardizare: Comitetul European de Standardizare (CEN), Comitetul European de Standardizare pentru Electrotehnică (CENELEC), Institutul European de Standardizare pentru Telecomunicații (ETSI). Aplicarea standardelor în activitatea de zi cu zi a întreprinderilor este foarte importantă. Standardizarea oferă un plus enorm produselor și echipamentelor industriale, reoferindu-se la noi domenii din sfera serviciilor și produselor, și implică un număr tot mai mare de participanți: consilii locale, asociații de consumatori, profesioniști și meseriași etc. În strânsă legătură cu procesul globalizării piețelor, standardizarea se află în centrul provocărilor cu care se confruntă întreprinderile la momentul actual. Standardele facilitează libera circulație a produselor pe o piață internațională prin încurajarea interoperabilității și comparabilitatea produselor și a serviciilor [8]. Acest proces contribuie la competitivitatea organizațiilor și permit o anumită raționalizare a producției din cadrul afacerilor. Standardizarea metodelor de organizare, cunoscute sub numele de standardizarea sistemelor de management, de asemenea permit organismelor atât publice, cât și private de a avea cele mai bune practici pentru a-și optimiza resursele umane, materiale și financiare și să fie mai eficiente. Prin urmare, îmbunătățirea calității, siguranței și a managementului mediului de standarde oferă instrumentele metodologice necesare pentru îmbunătățirea eficienței organizațiilor.

Prin utilizarea standardelor europene, afacerile pot profita din plin de piața unică și pot avea un acces de până la 600 de milioane de potențiali consumatori din întreaga Europă. Standardele europene publicate de către CEN și CENELEC sunt recunoscute și acceptate în 33 de țări [9]. Standardizarea calității și siguranței produselor ajută companiile să câștige încrederea consumatorilor. De exemplu, uneltele și echipamentele proiectate și testate în conformitate cu standardele oferă o mai bună protecție pentru profesioniști, cum ar fi pompierii și personalul spitalicesc. Serviciile care respectă standardele în domeniu, de exemplu cursurile de scufundări, asigură un nivel mai ridicat de calitate și siguranță pentru clienți. Standardele contribuie la protecția mediului și a sănătății oamenilor. Ele oferă, de exemplu, metode de măsurare pentru monitorizarea și controlul poluării aerului. Standardele în domeniul igienei alimentare furnizează metode de clasificare și testare pentru materialele care vin în contact cu alimentele.

Un alt avantaj ar fi îmbunătățirea accesului la piețe: standardele facilitează intrarea pe noi piețe, făcând produsele sau serviciile compatibile și comparabile. Standardele contribuie la îmbunătățirea interoperabilității între produse sau servicii. De exemplu, standardele oferă sugestii cu privire la dimensiunea liniilor de cale ferată pentru a garanta siguranța trenurilor [9].

Obiectivul principal al standardizării îl constituie definirea unor specificații voluntare de ordin tehnic sau calitativ care să poată fi respectate de produsele, procesele de producție sau serviciile actuale sau viitoare. Standardizarea poate viza diferite aspecte, precum standardizarea diferitor clase ori dimensiuni ale unui anumit produs sau specificațiile tehnice de pe piețele de produse sau servicii pentru care compatibilitatea și interoperabilitatea cu alte produse sau sisteme sunt esențiale. [10]

Standardele europene au un rol deosebit de important în cadrul pieței interne, de exemplu, prin utilizarea standardelor armonizate în prezumția de conformitate a produselor care urmează a fi introduse pe piață cu cerințele esențiale aplicabile acestor produse prevăzute în legislația relevantă de armonizare a Uniunii. Aceste cerințe ar trebui definite în mod exact pentru a evita interpretarea greșită de către organismele de standardizare europene.

Standardizarea joacă un rol din ce în ce mai important în comerțul internațional și deschiderea piețelor. Uniunea Europeană ar trebui să urmărească promovarea cooperării dintre organizațiile de standardizare europene și organismele de standardizare internaționale. Uniunea ar trebui totodată să promoveze strategiile bilaterale cu țările terțe pentru coordonarea eforturilor de standardizare și promovarea standardelor europene, de exemplu, cu ocazia negocierii acordurilor sau prin intermediul detașării unor experți în domeniul standardizării în țările terțe. În plus, Uniunea ar trebui să încurajeze contactele dintre organizațiile de standardizare europene și forurile și consorțiile private, menținând în același timp întâietatea standardizării europene.

Standardizarea europeană este reglementată de un cadru juridic specific, constând în trei acte juridice diferite, și anume Directiva 98/34/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 iunie 1998 de stabilire a unei proceduri pentru furnizarea de informații în domeniul standardelor și reglementărilor tehnice și al nor-

melor privind serviciile societății informaționale (3), Decizia nr. 1673/2006/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24 octombrie 2006 privind finanțarea standardizării europene (4) și Decizia Consiliului 87/95/CEE din 22 decembrie 1986 privind standardizarea din domeniul tehnologiei informației și telecomunicațiilor (5). Totuși, cadrul juridic actual nu mai este actualizat în funcție de evoluțiile standardizării europene din ultimele decenii. Prin urmare, cadrul juridic ar trebui să fie simplificat și adaptat pentru a cuprinde noi aspecte legate de standardizare, care să reflecte cele mai recente evoluții și viitoarele provocări ale standardizării europene. Acest aspect are legătură, în principal, cu dezvoltarea din ce în ce mai mare a standardelor pentru servicii și evoluția produselor standardizării, altele decât standardele oficiale [11].

Standardele armonizate reprezintă o categorie specifică a standardelor europene, elaborate de un organism european de standardizare ca urmare a unei cereri (a acordării unui „mandat”) din partea Comisiei Europene. Aproximativ 20% din toate standardele europene au fost elaborate ca urmare a unei cereri de standardizare formulate de Comisia Europeană.

Standardele armonizate pot fi folosite pentru a demonstra că produsele sau serviciile se conformează cerințelor tehnice prevăzute de legislația UE relevantă. În majoritatea cazurilor, utilizarea standardelor armonizate este opțională. Producătorii sau furnizorii de servicii pot utiliza alte soluții tehnice pentru a îndeplini cerințele legale.

Drepturile omului sunt esențiale pentru asigurarea dezvoltării economice, precum și a democrației și păcii în lume. Respectarea normelor și valorilor sunt, de asemenea, importante pentru menținerea păcii și prevenirea conflictelor, întrucât încălcările grave ale drepturilor omului se numără adesea printre principalele cauze care conduc la conflicte.

Îmbunătățirea coerenței politicii UE privind drepturile omului cu alte politici externe, cum ar fi ajutorul pentru dezvoltare și sprijinul pentru democrație, este, prin urmare, de o importanță crucială. La nivelul UE, potențialul de acțiune în domeniul drepturilor omului este, de asemenea, semnificativ. UE dispune de o infrastructură a drepturilor fundamentale, care trebuie însă dezvoltată în continuare pentru a aborda provocările vechi și noi deopotrivă.

Bibliografie:

1. *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene* (preambul) [online] [citată 22.03.2021]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/char_2016/oj
2. BORCHARDT, Klaus-Dieter. *ABC-ul dreptului Uniunii Europene*. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2017. 158 p.
3. *Tratatul privind Uniunea Europeană, Titlul I, art. 2* [online] [citată 22.03.2021]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A12016M%2FTXT>
4. *Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (preambul)* [online] [citată 23.03.2021]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT&from=RO#d1e488-47-1>

5. *Report a breach* [online] [citat 23.03.2021]. Disponibil: https://ec.europa.eu/assets/sg/report-a-breach/complaints_ro/index.html
6. *Uniunea Europeană: Ce este și ce face?* [online] [citat 22.03.2021]. Disponibil: <https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/715cfcc8-fa70-11e7-b8f5-01aa75ed71a1>
7. *Politicile UE – rezultate pentru cetățeni. Parlamentul European. Briefing* [online] [citat 30.03.2021]. Disponibil: <https://bit.ly/31vWUdd>
8. Rolul standardelor și importanța standardizării pentru IMM. In: *Enterprise Europe network*. 2016, nr. 4.
9. *Standarde în Europa* [online] [citat 22.03.2021]. Disponibil: https://europa.eu/youreurope/business/product-requirements/standards/standards-in-europe/index_ro.htm
10. *Regulamentul (UE) nr. 1025/2012 al Parlamentului european și al Consiliului din 25 octombrie 2012 privind standardizarea europeană, de modificare a Directivelor 89/686/CEE și 93/15/CEE ale Consiliului și a Directivelor 94/9/CE, 94/25/CE, 95/16/CE, 97/23/CE, 98/34/CE, 2004/22/CE, 2007/23/CE, 2009/23/CE și 2009/105/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și de abrogare a Deciziei 87/95/CEE a Consiliului și a Deciziei nr. 1673/2006/CE a Parlamentului European și a Consiliului* [online] [citat 23.03.2021]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?qid=1414068508676&uri=CELEX:32012R1025>
11. *Uniunea Europeană: Ce este și ce face?* [online] [citat 22.03.2021]. Disponibil: <https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/715cfcc8-fa70-11e7-b8f5-01aa75ed71a1>

Atelierul
ISTORIE, EDUCAȚIE CIVICĂ ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ

CZU 341.231.14:342.725(478)

**INSTITUȚIILE ȘCOLARE CU PREDARE ÎN GRAFIA LATINĂ
ȘI PROBLEMA ÎNCĂLCĂRII DREPTURILOR OMULUI
ÎN ZONA TRANSNISTREANĂ**

Valentina ANTOCI, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale,*
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: **Virgiliu BÎRLĂDEANU**, dr., *conf. univ.*

Abstract: *This article is an analysis of the situation in Transnistria. This case of „Catan and others, The Republic of Moldova and Russia” develops people's action for the period 1991-2004, when schools are devastated and children have to learn in the teachers' apartment or definitely not do these lessons. At the same time, this case is a reflection and research of the evidence, those two parties that were involved in the Transnistrian war were heard. At the end of this article, the consequences of the case for the requesting population can be traced.*

Keywords: *school, criminality, Transnistria, Republic of Moldova, Russia, separatism, Rights.*

Anul 1989 este cel de început pentru mișcarea națională din zona transnistreană, iar data de 11 august este una din acele zile în care acele soviete sau OSTK⁵ încep o luptă împotriva limbii române și alfabetului român, aceste soviete vor proceda foarte agresiv, ei vor respinge orice încercare de introducere a simbolurilor de stat în orașele în care aveau o influență mai mare, au intervenit în forță și organizat pretinse referendumuri care ar fi arătat că populația de acolo nu vrea schimbare. Alte metode de opunere ale acestei mișcări naționale din partea acestor OSTK-uri au fost blocarea și interzicerea de a intra în instituțiile de învățământ unor profesori. La ordinul celor principali în aceste soviete, Direcțiile de Învățământ din regiune veneau cu ordine sau muștrări și avertismente la adresa profesorilor care doreau schimbări la nivelul cultural în instituțiile școlare. Lupta contra OSTK era dificilă, deoarece totuși ei deloc nu erau doar o simplă populație simpatizantă ideilor sovietice, acolo erau și oameni cu armament, mai existau și persoane din organele de securitate, militari, milițieni etc. Lupta aceasta dintre părinți, profesori și simpli susținători nu era la egal cu forțele ce aveau viziuni și nostalgii sovietice.

În regiunea Transnistriei vor lua amploare acțiunile în susținerea politicilor pro-ruse, iar la Moscova se va produce o încercare lovitură de stat (așa-numita „ГКЧП”) fiind o tentativă de restaurare a regimului autoritar-totalitar sovietic în Rusia, care a fost susținută de separatiștii din Transnistria. Igor Smirnov și gruparea care a reprezentat-o au promovat ideea că în Transnistria nu este necesar de a modi-

⁵ Interviu, Svetlana Jitariuc, Grigoriopol, anul 2020.

fica limba, alfabetul și de a produce alte schimbări care ar fi demarat procesele de decomunizare, democratizare, decriminalizare și au transformat-o în enclavă separatistă. Smirnov a rămas în amintirea locuitorilor regiunii ca o persoană ce le-a adus durere în suflet, fiind unul dintre cei care a și început conflictul prin asediile instituțiilor, solicitând acel ajutor de la Armata a 14 și a dat ordine criminale contra instituțiilor de stat, pe care cetățenii de acolo nu le-au agreat și nu le-au susținut, iar printre cei care-l susțineau se observau persoane care aveau viziuni diferite. Se mai presupune că participarea președintelui Mircea Snegur la Adunarea Generală ONU⁶ din 2 martie 1991 a aceluiși an și oferirea dreptului Republicii Moldova de a fi membră a Comisiei de Securitate și Cooperare în Europa ar fi o premisă de inițiere a conflictului, de rând cu celelalte motive. Început de război va fi considerat perioada anului 1991 când separatiștii vor întreprinde încercări să treacă conflictul politic în unul armat. Totul se schimbă când în noaptea de 1 spre 2 martie, 1992 acele trupe separatiste ocupă sediul poliției din Dubăsari, asasinând câteva persoane din inspectorat, începe o perioadă de neliniște totală, unii din cetățenii moldoveni au fost luați ostatici de separatiști. Trebuie de menționat faptul că în stânga Nistrului activau nu numai grupurile de la OSTK-uri, dar aici au fost aduși cazaci și mercenari din Federația Rusă, anume pentru a-i susține pe separatiștii din regiune. Pe parcursul acelor acțiuni tensionate se încercau diverse întruniri dintre ambele părți, însă începutul tratativelor este mai aproape de luna mai și chiar perioada acesteia aduce mai multe întreveneri între reprezentanții Moldovei și cei din partea rusă, au fost înregistrate și cererea de implicare și soluționare a dezacordului din partea reprezentanților ONU. Deja către luna iunie, din partea rusă vin mai multe propuneri de soluționare, toate acestea având la bază ideea de menținere a Armatei a 14-a în regiune. Pavel Graciov menționa că transportarea armamentului este dificilă și îndelungată, astfel dânsul propunea ca să fie creată o modalitate de staționare a acestui armament pentru un timp oarecare, modul de menținere a acestuia trebuia elaborat de experți din ambele părți implicate în conflict.

După încetarea definitivă a focului în Transnistria, la masa tratativelor vedem aceiași actori politici, iar fiecare parte vine cu metode de soluționare convenabile mai mult pentru ei, astfel aici se cere crearea acelei „*zone de securitate*”, ideea dată fiind prefigurată și anterior. În viziunea semnatarilor, aceasta era privită ca o metodă de a menține pacea între cei implicați în conflict și, astfel, se mai propunea crearea a unui mecanism de negociere și cooperare între forțele implicate în conflict prin antrenarea directă a Federației Ruse.

Dacă tot am evidențiat mai sus că o cauză a inițierii conflictului au fost și instituțiile școlare, trebuie să zic că acestea au fost primele care au simțit nevoia de schimbare⁷. De aici începe drumul de renaștere a conștiinței naționale și educarea copiilor în alt spirit decât până atunci, profesorii devenind cei care vor lupta împreună cu

⁶ Gheorghe E. Cojocaru, *Politica externă a Republicii Moldova*, Studii, Editura Civitas, Chișinău, 2001, p. 76.

⁷ Interviu, Svetlana Jitariuc, Grigoriopol, anul 2020.

elevii și părinții pentru recunoașterea dreptului de a studia în limba română cu grafia latină în școli. Procesul de reintroducere a alfabetului latin și chiar a limbii române a fost dificil, administrațiile școlare fiind influențate de puteri ce creau impedimente pentru restabilirea și respectarea normelor și drepturilor cetățenilor din regiune de a studia în limba maternă. Anume ideea de a crea condiții de studii adecvate pentru copiii și tinerii din regiune a animat activitățile profesorilor liceului „Ștefan cel Mare și Sfânt” din Grigoriopol. În perioada de conflict, unele din instituții au fost devastate, cabinetele unde se aflau materiale în limba română erau distruse (caz care s-a atestat în Grigoriopol, acea instituție nu numai că a fost devastată, dar și drepturile persoanei juridice au fost încălcate, mai ales atunci când li s-a luat încăperea, efectul a fost acela că copiii sunt duși actualmente în satul Doroțcaia unde, până astăzi, profesorii și elevii studiază în limba română și grafie latină). Cu toate acestea, nu toți profesorii au acceptat aceste schimbări, unii au plecat din acea instituție numai din motivul de a nu fi concediați, adică frica totuși era una evidentă. Puțini au fost printre cei care au ținut piept încercărilor, mai ales când în viața acestor structuri se implica OSTK-ul și persoanele loiale lui, cei din urmă puteau să opună rezistență atunci când profesorii doreau să intre în școală, erau în stare să blocheze instituțiile prin acțiuni represive și chiar după unele evenimente să asalteze instituții, astfel nepermițând intrarea sau ieșirea din acestea, oamenii erau foarte conștienți de cele întâmplate și anume datorită acestor provocări ei s-au unit. În orașul Grigoriopol, după confruntările armate din regiune, liceul este distrus în mod barbar și de rând cu acesta este distrus tot ce aparține românescului și ideilor naționale, profesorilor făcându-li-se muștrări, amenințări de concediere din funcție sau chiar de intentare a unor dosare penale. Până în anul 1997 părinții prin scrisori cer ca copiii lor să studieze în grafie latină și limbă română. În același an începe activitatea școlii din Grigoriopol care timp de 5 ani va activa nelegitim, în care se va preda în limba română, aveau doar o mică susținere din partea Ministerului R.M., însă, în 2002, sub mai multe pretexte, aceasta este închisă, din acel an copiii își fac studiile în satul Doroțcaia, unde în mod legitim, conform hotărârii CEDO, studiile se fac în limba română. Totuși, se mai observă nemulțumiri din partea autorităților din stânga Nistrului. Instituția din Tiraspol, la fel se confrunta cu problema studierii în grafie latină, nici liceul „Lucian Blaga” din orașul Tiraspol nu dispune de o clădire a sa, este una închiriată și achitată cu sume mari, ca și în cazul liceului din Grigoriopol, Râbnița ș.a.

Situația din Tighina, și anume condițiile de activitate, diferă de celelalte instituții, dar este asemănător faptul că solicitarea de studiere cu grafie latină vine din partea profesorilor și părinților, însă aici mai repede se vine cu ideea unei instituții cu limbă română, odată ce apare cea din urmă, se observă și acele amenințări, muștrări, încercări de a lichida această școală. Se încearcă aici și asediul de către milițieni, însă grupul de inițiativă care era în apărarea liceului, nu oferă posibilitatea de a intra și a-i scoate din instituție, persoanele apărau instituția cu forțe proprii stând zi și noapte, faptul acesta a făcut ca și Direcția Generală de Învățământ, și autoritățile locale să ceară diverse acte de recunoaștere a instituției date, or lipsa acestora face ca situația să devină și mai tensionată. După acele încercări ale Di-

recției, aici au fost trimiși oameni care să negocieze și chiar să facă presiuni de întoarcere la cele vechi. În anii de după 2000, unii profesori se întâlnesc și chiar se unesc, având comună ideea de a găsi ajutor în soluționarea problemei apărute. Astfel, în inițierea anchetei și elucidarea cazului de la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, se observă mai multe persoane, din acele orașe în care sunt instituțiile date. Cel mai răsunător caz elucidat la CtEDO privitor la studierea a celor 8 licee în limba română a fost cazul „Catan și alții” din anul 2012. În hotărârea finală au fost incluse și alte două cazuri care au la bază aceeași idee, în toate cazurile care au fost privitor la studierea în grafie latină îi avem ca reclamânți pe acei elevi, profesori și chiar părinți care au fost implicați în procesul de apărare a instituțiilor în care se preda în română. Reclamânții vin în fața Curții cu mai multe petiții prin care aduc dovezi de încălcare flagrantă a drepturilor omului. În prima ședință au fost aduse la cunoștință în detalii toate acțiunile de sechestrare sau distrugere a edificiilor școlilor, de amenințare din partea Direcțiilor și a altor structuri. Până la emiterea hotărârii în elucidarea acestui caz, s-au luat în vedere și alte dosare care deja erau elucidate la CtEDO, s-a luat în considerare și rapoartele OSCE-ului. După aceasta a fost inițiată etapa de ascultare a reclamânților care au susținut ferm că după anul 2004 situația ce ține de închidere și suspendare a învățământului în limba română cu scriere în grafia latină se accentuează. Tot persoanele date au vorbit despre aceea că toate procesele date influențează direct persoanele vorbitoare de limbă română, că mai sunt prezente amenințările, avocații reclamânților mai aduc dovezi că aceasta ar fi o consecință a cazului „Ilașcu și alții”, a cărui hotărâre, pronunțată deja, nu s-a respectat, partea rusă nu a scos armamentul din regiune. O altă problemă în viziunea avocaților care ar stopa negocierile și ajungerea la o soluție bazată pe compromis ar fi cea de dependență energetică față de Rusia, acel suport umanitar venit din F.R în r.m.n. la fel încetinește procesul de schimbare. Pentru elucidarea cazului a fost ascultate și Federația Rusă și Republica Moldova, cea din urmă menționa în cadrul ședinței că nu poate să se implice total în regiunea dată și mai ales în reglementarea situației cu privire la instituțiile școlare, partea moldovenească a susținut că sunt la curent cu problema de acolo și în momentul când au reușit să intervină au făcut-o. Din perspectiva jurisdicției Republicii Moldova se arată în procesul de judecată că guvernul acesteia nu poate să urmărească direct din teritoriu care este situația privitor la armamentul care este depozitat în teritoriul din stânga Nistrului. Tot aici se aduc argumente că se mai păstrează în teritoriu și persoanele din grupul separatist și soldați care apără nu numai depozitul de arme, dar și alte obiecte ce sunt sub o influență rusă. În continuare, guvernul R.M. expune probe prin care se mai subliniază și faptul că menținerea acelor forțe separatiste în regiunea r.m.n. nu oferă posibilitatea de a fi rezolvat acel conflict și nici negocierile care sunt făcute cu reprezentanți internaționali nu oferă un rezultat pozitiv, la fel R.M. aduce la cunoștință despre relațiile economice care sunt stabilite între Federația Rusă și Transnistria și tot ei menționează despre acel ajutor venit din Rusia și despre situația care se întâlnește în sectorul energetic, despre faptul achitării doar a unei părți din consumul care s-a făcut restul, datoriile din anii precedenți și actualmente după acest caz

revin în seama achitării statului Republica Moldova. În urma tuturor dovezilor și argumentelor, puterea politică din R.M susține ideea că acea r.m.n. are un vector politic mai mult orientat spre Federația Rusă, susținătorii viziunilor de reînțoarcere în componența R.M și de introducere a românismului în teritoriu sunt doar cele opt licee din regiune. După audierea părții R.M, la ședința s-a pronunțat și partea rusă, care nu acceptă și chiar neagă faptul că au trimis în regiunea din stânga Nistrului acel ajutor economic, însă ei se pronunță peste acele scăderi de plată în privința gazului rusesc, ei menționează că au oferit șansa de a achita o sumă mai mică din motiv că regiunea nu este recunoscută la nivelul internațional și din acest considerent nu poate să dețină anumite datorii, de asemenea subiecții ruși din cadrul procesului amintesc că ei nu se implică în politica statului nerecunoscut r.m.n. și că Rusia nu este responsabilă de toate ilegalitățile care se petrec în regiune și, mai ales, cele de încălcare a drepturilor omului, cum este menționat de guvernul R.M, ei se implică ca și celelalte state conform dreptului internațional. Cu toate acestea, dănsii evidențiază și conceptul că nu toți care se implică în mersul politic local este răspunzător pentru abuzurile făcute pe seama instituțiilor școlare. Partea rusă se pronunță și pe seama intervenției miliției în instituțiile de învățământ, dar și celorlalte evenimente întâmplare, și intervin aici doar ca mediatori, ca și ceilalți reprezentanți străini.

În urma audierilor tuturor părților și prezentării de probe, Curtea a subliniat elementele-cheie care, indirect sau direct, au influențat mersul acțiunilor de acolo. La fel Curtea a menționat și celelalte cazuri la care hotărârea nu a fost respectată în întregime de acei participanți, s-a adus la cunoștință faptul că judecătorii recunosc acele drepturi care au fost încălcate de autoritățile transnistrene, cea din urmă constată că ambii subiecți învinuiți de reclamanți contestă acele petiții și plângeri, o parte menționând că nu pot să intervină în întregime, alta neagă parțial sau total că s-a implicat în ajutorul forțelor politice separatiste. Pe seama acestor declarații enunțate se pronunță din nou subiecții Federației Ruse, mai ales în cazul când a fost comunicată ideea despre achitarea acelor cheltuieli, cei din urmă au fost nemulțumiți de faptul că nu au fost prezentate anticipat aceste lucruri, însă aceste nemulțumiri nu modifică hotărârea pe care o expune Curtea cu privință la Cazul „*Catan și alții*”.

În hotărârea Curții se poate de observat puncte în care sunt enunțate prevederile referitor la trecerea școlilor sub jurisdicția guvernului Republici Moldova, respingând acele obiecții din partea Federației Ruse servitor la cele întâmplare în regiune și la păstrarea încă a armamentului, se observă că în hotărâre este stipulat că cele două teme abordate în ședință să fie urmărite împreună, dar nu ca problemă aparte, ceea ce s-a mai hotărât în cadrul Curții a fost achitarea aceluși prejudiciu fie că a fost cost sau cheltuielă din partea reclamanților, rezultatele ședinței expuse în acea hotărâre au fost acceptate parțial de cei doi subiecții, partea guvernului rusesc se enunță nemulțumit de sentința Curții.

Ca urmare a cazului expus în fața CtEDO, situația celor 8 licee din stânga Nistrului nu prea se schimbă sau doar puțin s-a ameliorat. Nici până acum o parte a instituțiilor nu a căpătat un sediu al lor, încă mai închiriază acele clădiri, cu toate că în decizia Curții se evidențiază și ideea ca cele opt instituții să aibă un spațiu al său

în care liber pot să manifeste predarea în grafie latină. Ceea ce avem încă neschimbat pe teritoriul Transnistriei este și faptul că o bună majoritate de elevi care studiază în limba română cu grafia latină din orașul Grigoriopol mai fac acea navetă în satul Doroțcaia. În anul 2018 la întâlnirea dintre directorii liceelor din Transnistria și avocații din Promo-Lex, directorul liceului din Tighina menționează faptul că tinerii care își fac studiile în instituțiile din regiune pot fi înrolați în așa-numita armată a Transnistriei, dumneai aduce la cunoștință și faptul că, parcurgând acea navetă, copii sunt epuizați, încăperea este mică, se pronunță și asupra faptului că alimentația nu este una de cea mai înaltă calitate, este rece, din motiv că lipsesc utilajele necesare pentru o cantină. Problema despre care vorbește doamna Maria Roibu este similară cu ale altor instituții din regiune. Având hotărârea Curții, autoritățile mai încearcă încă prin unele metode să nu permită scoaterea în evidență a simbolurilor de stat. Astfel directorii acestor instituții susțin faptul că nu se permite sărbătorirea de deschidere-închidere a anului școlar cu acele festivități în limba română. În felul dat autoritățile separatiste nu respectă în întregime acea decizie din anul 2012.

Dacă e să parcurgem drumul din anul 2012 și până astăzi, observăm că în urma mai multor interviuri persoanele care au fost direct implicate sau au avut legătură cu acest caz reușit prezintă și enunță diverse fapte care subliniază ideile de mai sus. În anul 2018, organizația nonguvernamentală Promo-Lex și-a propus să monitorizeze activitatea puterilor separatiste asupra executării deciziei și în urma acelor verificări s-a observat că totuși autoritățile locale din orașele transnistrene au ocolit unele puncte din hotărâre⁸. Reprezentanții Promo-Lex au propus organizeze regulat asemenea verificări, în așa fel să stimuleze mai departe persoanele să vorbească și să ceară îndeplinirea hotărârii, iar, pe de altă parte, să aducă la cunoștința autorităților că ele sunt obligate să ofere acele clădiri și în așa fel chiar poate să-i facă pe cei de la conducere să-și schimbe măcar puțin atitudinea pe care o au față de persoanele cu gândire diferită. Implicarea și susținerea din partea acestei organizații și pe anumite direcții a guvernului Republicii Moldova încă face ca oamenii de acolo să țină piept încercărilor și să nu se dea bătuți.

Cazul „Catan și alții” (2012) a punctat ideile și cerințele populației. Federația Rusă care a fost unul din subiecții implicați în proces, nu a acceptat decizia, ca efect al nerespectării acelei hotărâri putem urmări ideea că Rusia nu a achitat acele sume care erau scrise în hotărârea finală de la CEDO, unde, prin punctul șapte, se evidențiază că Federația Rusă trebuie să achite reclamanților în termen de trei luni suma de șase mii euro, acesta fiind prejudiciul moral al fiecărui reclamant inclus în cazul elucidat. La fel în acest punct se evidențiază și faptul că partea rusă are de achitat acele cheltuieli care au venit din partea reclamanților, suma pe care trebuia s-o achite era de cincizeci mii de euro, sume care nu au fost acceptate de aceasta.

Avem opt ani de la decizia CEDO, dar sumele date nu au fost primite de reclamanți. Neachitarea acestora și constrângerile la care sunt supuși elevii, profe-

⁸ Vezi <https://promolex.md/14094-problemele-scolilor-cu-predare-in-limba-romana-din-stanga-nistrului-raman-in-asteptarea-rezolvarii/?lang=ro> (accesat pe 2.11.2020)

sorii și părinții desigur face viața încă dificilă nu doar din punct de vedere economic. Toții cei opt directori de licee zic unanim că sediile școlilor sunt închiriate și actualmente, adică o bună parte de resurse financiare care ar fi fost utilizate în îmbunătățirea școlilor, merg pentru achitarea acelor spații. Hotărârea emisă de CEDO sublinia faptul că Federația Rusă are anumite obligații față de cetățenii care sunt în acea regiune și, prin impunerea acestor sume, i-a făcut puțin pe cei din urmă să modifice politica lor pentru regiunea transnistreană.

În acest material, am încercat să analizez cronologic evenimentele care au avut loc în regiunea transnistreană, dar și cauzele unor procese. Tot aici au fost abordate căile și metodele prin care populația din zonă a reușit să-și apere drepturile și demnitatea, dar și acțiunile de contraatac din partea separatiștilor. Influența separatistă în primii ani de conducere a fost foarte dură, mai multe lucruri au fost realizate din frica de a nu fi intentat acel dosar de către organele judiciare din regiune. Hotărârea pe care o avem privitor la apărarea dreptului de a vorbi și a scrie în limba solicitată de reclamanți a fost un succes pentru ei, deși situația nu se ameliorează așa de ușor. Federația Rusă practic a refuzat recunoașterea cazului și deciziei CEDO. Efectele deciziei încă nu prea sunt simțite în acea regiune, funcționarea școlilor rămâne a fi ca până în 2012. Totul este menținut la starea de balanșare. Cererea cetățenilor de a le fi respectate drepturile nu este auzită. La toate cele spuse anterior aș adăuga doar ideea că lupta pentru respectarea drepturilor este foarte dificilă, dar adesea unica posibilă. Până la final trebuie să privim cele întâmplate ca lecții, istoria are proprietatea să se repete atunci când lecția nu a fost învățată. Cetățenii din stânga Nistrului continuă să lupte pentru identitatea și demnitatea sa, ceea ce mă face să cred că vor avea sorți de izbândă.

Bibliografie:

1. COJOCARU, Gheorghe. *Politica Externă a Republicii Moldova (studii)*. Chișinău: Civitas, 2001. ISBN 9789975936750
2. ENCIU, Nicolae. *Istorie. Epocă Contemporană. Manual clasa XII*. Chișinău: Civitas, 2011. 103 p., ISBN 978-9975-912-39-6
3. Hotărârea CtEDO din 19 octombrie 2012 în cauza nr.43370/04, 8252/05, 18454/06 *Cauza Catan și alții c. Moldovei și Rusiei* [online] [citată 28.10.2020]. Disponibil: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/04/CATAN-SI-ALTII-RO.pdf>
4. Interviu, Svetlana Jitariuc, anul nașterii 1960. Grigoriopol, 2020
5. Interviu, Maria Roibu, anul nașterii 1958. Tighina(Bender), 2020
6. *Problemele școlilor cu predare în limba română din stânga Nistrului rămân în așteptarea rezolvării* [online] [citată 8.10.2020]. Disponibil: <https://promolex.md/14094-problemele-scolilor-cu-predare-in-limba-romana-din-stanga-nistrului-roman-in-asteptarea-rezolvarii/?lang=ro>

FENOMENUL SĂRĂCIEI – PROBLEMĂ MONDIALĂ ȘI NAȚIONALĂ: CAUZE, CONSECINȚE, SOLUȚII

Andreea CEBOTARI, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Cristina CRUDU**, *asist. univ.*

Abstract: *This article presents poverty as a complex phenomenon worldwide and nationally. The concept of poverty is well defined, what are the causes of poverty, the consequences that evoke poverty and what are the possible solutions to exceed the poverty line. The subject of anti-poverty strategies at the national level is reached. At the same time, the level of poverty assessment in the Republic of Moldova is specified. Poverty factors are addressed that lead to social and family problems such as declining financial, material and food resources needed for a minimum subsistence.*

Keywords: *poverty, the risk of poverty, causes, consequences, solutions, anti-poverty strategies.*

Sărăcia este situația în care se află acei oameni ale căror venituri sunt atât de scăzute, încât le este imposibilă atingerea unui standard de viață considerat ca fiind acceptabil în societatea în care trăiesc, care se confruntă cu dezavantaje multiple legate de șomaj, venituri mici, condiții de locuit precare, îngrijirea inadecvată a sănătății și bariere în accesul la învățământ, cultură, sport și petrecerea timpului liber. Sărăcia poate fi definită ca o stare socială în care un individ, activ pe piața forței de muncă, nu are posibilitate să-și asigure lui și familiei sale, mijloacele materiale minime de subzistență. [2, p. 13]

Sărăcia este o noțiune dinamică și trebuie privită în corelație cu nivelul de dezvoltare al fiecărei țări, baza de evaluare fiind un anumit standard minim de nivel de trai. Acest standard este relativ, fiind foarte diferit după țară sau regiune. Organizația Mondială a Sănătății (OMS), organizație din cadrul ONU, definește sărăcia ca pe un indice rezultat din raportul dintre venitul mediu pe glob pe cap de locuitor și venitul mediu (salariul mediu) pe cap de locuitor al țării respective. Alte repere pentru stabilirea limitei sărăciei sunt insuficiența veniturii pentru acoperirea cheltuielilor necesare unei alimentări regulate sau a necesarului pentru îmbrăcăminte, încălzire și alte necesități indispensabile traiului etc. Această sărăcie atrage după sine deficiențe culturale, o lipsă de calificare și creșterea analfabetismului. Sărăcia poate să fie o sărăcie absolută și o sărăcie relativă, între aceste două forme existând forme structurale tranzitive [10].

Situațiile dificile în care trăiesc unele familii, cum ar fi familia monoparentală, cu doi și mai mulți copii, care dispune de venit minim garantat și alocațiile copiilor, familia de doi adulți cu doi copii în întreținere ce dispune de un singur salariu mediu net și alocațiile celor doi copii, familia în care unul dintre părinți a devenit șomer etc. sunt câteva exemple de categorii de populație identificate ca având nevoie de suport și protecție socială și care trăiesc în sărăcie sau prezintă riscul căderii în sărăcie.

Fenomenul sărăciei nu este străin niciunei societăți, elementele care diferă fiind amploarea sărăciei și reperul în funcție de care se apreciază extinderea și intensitatea acesteia. Conceptualizarea sărăciei a suferit schimbări în spațiu și în timp, în special, în funcție de ceea ce societatea definea și recunoștea a fi „nevoi de bază” sau „minim de existență”. În pofida faptului că diminuarea sărăciei este declarată drept o componentă a politicilor sociale promovate în Republica Moldova în ultimii ani și că au fost adoptate o serie de măsuri orientate în mod expres spre ameliorarea situației celor săraci, situația reală nu este de natură a satisface necesarul decent de trai al majorității populației. În continuare, o parte semnificativă a populației este afectată de sărăcie și încearcă să soluționeze nivelul scăzut de trai cu forțe proprii: prin modificarea consumului alimentar și nealimentar, emigrare, restricții în exercitarea drepturilor sale (la studii, servicii culturale, de sănătate, locuință ș.a.) [1, pp. 8-12].

În acest context, măsurarea sărăciei constituie un element principal în demersul de evaluare a amplitudinii sărăciei și, respectiv, un instrument al strategiilor de reducere a fenomenului dat. Pentru a asigura o evaluare complexă trebuie să se țină cont de faptul că sărăcia se referă la o serie de fenomene sociale conexe, unul dintre cele mai vehiculate actualmente fiind cel de excludere socială, înțeles drept „o situație de eșec în realizarea deplină a drepturilor cetățenești, generată de cauze structurale de natură socio-economică și individuală, care afectează integrarea individului în unul sau câteva dintre subsistemele sociale”. Persoanele care sunt sărace vor fi, de regulă, și excluse social, mai ales persoanele care trăiesc în sărăcie de mai mult timp. Nu avem însă măsurători care ar estima felul în care cele două categorii de persoane (săracii și exclușii social) se suprapun. De remarcat că o bună parte a datelor statistice pentru analiza nivelului sărăciei în Republica Moldova se colectează în cadrul cercetării „Bugetelor gospodăriilor casnice” (CBGC), efectuată anual de către Biroul Național de Statistică, obiectivul principal referindu-se la determinarea nivelului de trai al populației prin prisma veniturilor, cheltuielilor, consumului, condițiilor de trai și a altor indicatori. Evaluarea nivelului de sărăcie reprezintă un pas important pentru determinarea acțiunilor de eradicare, care constituie un proces complex de selectare a metodologiei adecvate pentru un context dat [6, p. 5].

Urmare a celor expuse, vom face o scurtă trecere în revistă a principalelor programe naționale, care prevăd reducerea sărăciei în Republica Moldova. Pe parcursul anilor s-au întreprins mai multe măsuri cu scopul îmbunătățirii vieții categoriilor defavorizate de cetățeni, dar acestea, deseori, nu au fost consecvente și eficiente din diverse motive.

De menționat că problema crucială a unei strategii antisărăcie este nu numai economică (înaintată cel mai des ca o justificare a neresușitelor), ci mai degrabă, o problemă instituțională, care se referă la constituirea unui mecanism instituțional care să asigure o mobilizare a resurselor colective și o utilizare eficientă a acestora. Un asemenea mecanism ar fi eficient și în prevenirea sărăciei, ar genera importante economii prin capacitatea mai mare de absorbție, ar genera multiple beneficii pentru bunăstarea colectivă. Presupoziția fundamentală a unei asemenea strategii este că, la același nivel de resurse, beneficiile colective pentru bunăstare pot fi

maximizate, proporțiile și gravitatea sărăciei substanțial diminuate, costurile directe și indirecte ale sărăciei minimizate. Dar, înainte de toate: pentru o strategie eficientă este imperios să fie realizate cercetări complexe și multidimensionale ale sărăciei, să se facă distincția dintre diferite tipuri de sărăcie și alte fenomene corelate, să fie identificate care sunt categoriile expuse diferitor tipuri de sărăcie și altor forme de dezavantaj socio-economic. Or, în esență, evaluarea dimensiunilor sărăciei și elaborarea programelor de reducere a sărăciei reprezintă o expresie a pragmatismului politicii socio-economice din societate [4, pp. 202-206].

Indicatorii destul de des utilizați în descrierea amplitudinii și intensității sărăciei pornesc de la venituri și consum. Veniturile realizate de diverse tipuri de consumatori: persoană, familie, gospodărie în raport cu consumul reflectă puterea reală de cumpărare a bunurilor și serviciilor de pe piață. Sărăcia este o problemă complexă la scara națională și internațională. Nicio soluție viabilă nu poate fi găsită pentru combatere la scara globală, de aceea atât programele naționale, cât și cele internaționale au un rol foarte important în acest proces. Sărăcia ca problemă socială are un sistem de cauze interdependente ce țin de cultura, mediul, educația și modul în care o comunitate se structurează funcțional și atitudinal, pornind de la mecanisme de gândire până la cele sociale reglatoare. Lipsa veniturilor este o chestiune de statistică socială, însă adevăratele probleme își au rădăcina în microclimatul social de existență a individului, respectiv familiei. Lipsa banilor și creșterea prețurilor sunt lucrurile care îi îngrijorează cel mai mult pe cetățenii Republicii Moldova. Asta rezultă din datele sondajului făcut public de Asociația Sociologilor și Demografilor din R. Moldova. Pe locul trei și patru se situează corupția și, respectiv, șomajul. Acestea sunt urmate de instabilitatea politică, migrația excesivă a populației și grijele pentru viitorul copiilor. Sărăcia a fost menționată de fiecare al treilea respondent al sondajului [9].

Republica Moldova continuă să rămână cea mai săracă țară din Europa cu o creștere economică modestă, care generează locuri de muncă insuficiente. În rezultat, populația pleacă peste hotare în căutarea unui loc de muncă bine plătit. Pragul sărăciei extreme era egal cu pragul alimentară al sărăciei. Întrucât sub pragul sărăciei extreme se afla mai puțin de 1% din populație, stabilirea și utilizarea acestui prag era compromisă și limitată. Prin urmare, și abordarea pragului de sărăcie extremă a fost revizuită. În special, s-a propus ca pragul sărăciei absolute, stabilit pentru anul 2006 și anual ajustat la rata inflației, să fie considerat începând cu 2016 drept noul prag al sărăciei extreme. În consecință, modificările în metodologia de calculare a pragului de sărăcie absolută au avut drept scop îmbunătățirea calității indicatorilor statistici și obținerea unei imagini mai exacte a situației privind sărăcia absolută în Republica Moldova, asigurându-se astfel ajustarea acesteia la realitățile economice existente.

Cauzele ce produc nivelul sărăciei la nivel mondial sunt: inegalitate socială, războaiele sau alte conflicte militare care temporar întrerup activitatea economică, structura politică care nu permite sau prin măsurile luate, descurajează libera inițiativă, structura economică ineficientă cu multă birocrăție și activități economice neadaptate progresului economic și social, guvernare ineficientă (incompetentă, coruptă), instabilitate legislativă, lipsa reformelor necesare avântului economic care

să conducă la diminuarea ratei șomajului, catastrofe naturale (cutremure, secetă), epidemii care blochează activitatea economică și implicit raporturile comerciale, o creștere a numărului populației, raportat la resursele materiale existente, pregătire profesională deficitară, datorită unui sistem de instruire (învățământ) depășit, neadaptat necesităților reale ale economiei, lipsa de interes a unor categorii de indivizi în formarea și dezvoltarea unor deprinderi pentru integrare în structuri economice și activități eficiente etc. [5, pp. 15-18].

Cel mai ridicat grad de sărăcie îl resimt copiii din întreaga lume, peste 26 de milioane de copii din Europa sunt expuși riscului de sărăcie sau excluziune socială. Luați împreună, acești copii ar putea constitui a șaptea țară ca populație din UE. Este o situație total inacceptabilă. Copiii se confruntă cu un risc mai ridicat de sărăcie și excluziune socială comparativ cu adulții, iar efectele sărăciei pot dura pe tot parcursul vieții. Copiii ne spun că pentru ei sărăcia înseamnă să meargă la școală cu stomacul gol, să fie stresați, deoarece părinții lor nu pot plăti chiria, să stea în frig acasă și la școală pe timp de iarnă, să nu aibă suficienți bani pentru a-și cumpăra o carte și să nu îndrăznească să spere și să viseze. Deprivarea materială și sărăcia educațională afectează dezvoltarea și starea de bine a copiilor încă din primii ani de viață, ceea ce înseamnă că investițiile în sistemul de îngrijire și educație timpurie sunt esențiale. [3, pp. 6-8]

Sărăcia ca problemă socială este o rană cu rădăcini adânci care afectează fiecare dimensiune a culturii și a societății. Pe lângă menținerea unui nivel scăzut de venituri printre membrii unei comunități, sărăcia include limitarea accesului la servicii ca educația, sănătatea, luarea deciziilor, precum și lipsa facilităților comunale ca apa, sanitația, drumurile, transportul și comunicațiile. Mai mult, „spiritul sărăciei” permite membrilor aceleiași comunități să creadă și să împărtășească sentimente ca disperarea, lipsa de speranță, apatia și timiditatea. Sărăcia, la fel ca și factorii care contribuie la apariția și menținerea ei, reprezintă o problemă socială și, de aceea, soluția trebuie să fie una socială. Este bine știut că în urma celor două războaie mondiale multe națiuni europene au fost aruncate în sărăcie, din această cauză oamenii au supraviețuit cu greu și au fost nevoiți să trăiască de pe urma pomenilor și carității. În câteva decade, însă, această situație s-a schimbat: venitul domestic real al națiunilor europene a crescut atât de mult, încât multe dintre ele au ajuns să fie printre cele mai prospere și influente națiuni din timpurile moderne. Știm, de asemenea, că multe alte națiuni au rămas în urmă la nivel global chiar dacă au beneficiat de așa-numitele „ajutoare” de milioane de dolari. Întrebarea este *De ce?*. Răspunsul este simplu: deoarece numai simptomele au fost atacate, nu și factorii sărăciei. O altă clarificare importantă, la nivel macro sau național un GDO (produs domestic net) scăzut nu înseamnă sărăcia însăși, ci doar simptomul sărăciei ca problemă socială [7, p. 23].

Factorii fenomenului de sărăcie sunt următorii: ignoranța, boala, apatia, lipsa de onestitate și dependență. Ei sunt considerați doar ca simple condiții fără nicio evaluare morală. Acești factori nu sunt considerați ca fiind răi sau buni, ei doar există. Dacă decizia unui grup de oameni într-o societate sau comunitate este de a reduce sau a elimina sărăcia, acel grup va trebui să-și realizeze obiectivul fără a

judeca, ci doar prin a observa și identifica factorii care duc la sărăcie pentru a-i putea elimina. Acest lucru este cu atât mai important, cu cât cei cinci mari contribuie la apariția factorilor secundari ai sărăciei ca: lipsa de piețe, lipsa infrastructurii, slăbirea conducerii, proasta guvernare, lipsa de locuri de muncă, lipsa de pregătire, absenteism, lipsa de capital și altele [8].

În rezultat, populația pleacă peste hotare în căutarea unui loc de muncă bine plătit. Deși rata sărăciei s-a redus din anul 2000, când constituia 68%, pe fondul creșterii consumului populației stimulat de remitențe, totuși cea mai mare parte a moldovenilor se confruntă cu sărăcia. În Republica Moldova, rata redusă de ocupare a forței de muncă este observată în rândul întregii populații. Ba mai mult, tendințele combinate ale fertilității reduse și emigrării sporite vor genera o scădere prognozată a populației Republicii Moldova, iar ponderea vârstnicilor va cunoaște un avans considerabil [11].

Bibliografie:

1. IAȚCO, M. *Studiul politicilor de reducere a sărăciei în Republica Moldova*. Chișinău: IDIS Viitorul (Laboratorul sociometric), 2015.
2. *Dimensiuni ale incluziunii sociale în România, anul 2019*. București: Editura Institutului de Statistică, 2019. 91 p.
3. MIHALACHE, N. *Sărăcia. Responsabilitate individuală și nivel de trai*. Iași: Editura Institutului European, 2013.
4. MILICENCO, Stela. Strategii de reducere a sărăciei în Republica Moldova: obiective și dificultăți de promovare. In: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe sociale*. 2018. pp. 202-206.
5. *Eradicarea sărăciei educaționale și materiale în rândul copiilor din Europa* [online]. 2016 [citată 11.03.2020]. Disponibil: <https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/2c/2cd8e751-50c6-4827-af47-6d051a94979d.pdf>
6. ȘONȚU, Natalia. *Fenomenul sărăciei – problemă mondială și națională: cauze, consecințe, soluții: Autoreferatul tezei de doctor în economie*. Chișinău, 2012. 30 p.
7. ZAMFIR, C., STANESCU, S. *Enciclopedia dezvoltării sociale*. Iași: Polirom, 2007.
8. BARTLE, Phil. *Factorii sărăciei* [online] [citată 10.02.2021]. Disponibil: <http://cec.vcn.bc.ca/mpfc/modules/emp-poru.htm>
9. MIHĂILESCU, Adina. *Fenomenul sărăciei în rândul generațiilor actuale de copii din România* [online] [citată 19.02.2021]. Disponibil: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=602556>
10. *Sărăcia* [online] [citată 20.02.2021]. Disponibil: <https://ro.wikipedia.org/wiki/S%C4%83r%C4%83cie>
11. *Nivelul sărăciei în Republica Moldova în 2019* [online] [citată 03.03.2021]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6865>

ROLUL ASISTENTULUI SOCIAL ÎN SUPTUL PERSOANELOR CU HIV/SIDA

Nicoleta ROGOJINĂ, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: Cristina CRUDU, asist. univ.

Abstract: *This article mentions the social assistance activity plan developed in support of people with HIV / AIDS that led to the emergence of specific social services for people infected and affected by HIV / AIDS which led to increased efficiency of the social protection system and created a coherent strategy for prevention, intervention and social reintegration addressed to this category of beneficiaries, which shows that the social worker has a very important role in supporting people with HIV / AIDS.*

Keywords: *social assistance, people with HIV / AIDS, social services, support, help.*

Asistența socială este un ansamblu de instituții, programe, măsuri, activități profesionalizate, servicii specializate de protejare a *persoanelor, grupurilor, comunităților, cu probleme speciale*, aflate temporar în dificultate, care din cauza unor motive de natură economică, socio-culturală, biologică sau psihologică nu au posibilitatea de a realiza prin mijloace și eforturi proprii, un mod normal, decent de viață. Astfel asistența socială în suportul persoanelor infectate cu virusul HIV/SIDA are un rol foarte important prin oferirea diferitor servicii sociale, precum ar fi îngrijire, suport și adăpost, ajutor social la domiciliu, tratament gratis, integrarea în instituțiile specializate, consiliere, sprijin material etc.

Un asistent social profesionist analizează problemele clientului său în contextul întregului sistem social, extinzându-și sfera intervenției la niveluri multiple ale acesteia. Cu toate că trebuie să se respecte principiul asistenței sociale individualizate, asistentul social se concentrează asupra unor persoane, unor niveluri, ei urmăresc în timpul intervenției interacțiunile reciproce, consecințele la toate nivelurile sistemului: intrapersonal, familial, comunitar, instituțional și social. [3, p. 68]

HIV (VIRUSUL IMUNODEFICIENȚEI UMANE) este un virus care atacă și distruge sistemul imunitar, iar organismul nu mai poate face față agenților patogeni de orice natură (virusuri, bacterii, ciuperci, protozoare, celule canceroase). Astfel, rezultă infecții și forme de cancer care pot fi mortale. Infecția cu HIV înseamnă prezența virusului în organism, care în timp determină boala SIDA. Persoana HIV-pozitivă poate arăta și se simți bine o perioadă lungă de timp, dar în acest timp poate să transmită virusul. [1, p. 8]

SIDA (sindromul imunodeficienței umane dobândite) este o afecțiune provocată de virusul imunodeficienței umane, HIV, care atacă și distruge progresiv sistemul imunitar al organismului). Este important de reținut că nu toate persoanele infectate cu virusul HIV manifestă și SIDA. Această afecțiune apare în cazul persoanelor infectate cu HIV și conduce la o expunere mărită către infecții sau către anumite forme de cancer. [5]

Având în vedere că evoluția infecției HIV se caracterizează prin progresarea maladiilor asociate și a infecțiilor oportuniste, este clar că pentru acordarea unui ajutor complet și eficient, se impune crearea unor echipe de specialiști organizate – medici cu profil diferit, psihologi, asistenți sociali cu implicarea în activitățile „de la egal la egal”, consultanți din rândul PTH.

Infecția HIV se răspândește preponderent în rândurile persoanelor tinere, de vârstă fertilă, apte de muncă și sexual activi, producători de bunuri materiale. Ca rezultat, regiunile afectate de această infecție devin mai sărace. Apariția copiilor orfani este una dintre cele mai importante consecințe ale epidemiei HIV, deoarece 11 milioane de copii și-au pierdut părinții datorită acestei boli. Numărul de bolnavi cu SIDA cauzează costuri în sănătatea publică din ce în ce mai majore. [7]

În anul 2011, peste 34 milioane de oameni trăiau cu virusul HIV, cu 17% mai mult decât în anul 2001. Numărul oamenilor care mor de SIDA a căzut la 1,8 milioane în anul 2010, fiind în scădere față de mijlocul anilor 2000, când se înregistrau 2,2 milioane. Un total de 2,5 milioane de decese au fost evitate în țările mici și cu venituri medii, datorită terapiei ARV. O mare parte din succesul care a venit în ultimii doi ani se datorează accesului crescut la tratament, numai în anul 2010 au fost 700 000 de decese cauzate de SIDA. [7]

Persoanele infectate și afectate de HIV sunt nevoite să facă față unor situații greu de suportat, cu grad ridicat de stres emoțional, care determină apariția și amplificarea unor devastatoare trăiri negative cu efect distructiv asupra stării de sănătate psihică, determinate de discriminare, de stigmatizare ori de frica de a fi stigmatizat, de lipsa de confidențialitate, de incertitudine, de izolare fizică și psihică, de excludere ori marginalizare comunitară sau familială, de integrare socială școlară sau profesională destul de scăzută, de diminuarea până la excludere a relațiilor interpersonale, de teama pentru ziua de mâine, de proceduri medicale dureroase și tratament medicamentos continuu cu efecte psihologice și/sau psihiatrice și de înrăutățirea stării generale a persoanei. [3, p. 53]

Persoanele care trăiesc cu HIV și familiile lor au nevoie de ajutor divers, chiar dacă infecția decurge asimptomatic. Implicarea pleneră a asistentului social și a echipei multidisciplinare și constituirea unui parteneriat interinstituțional asigură abordarea globală a situației persoanei aflate în dificultate prin acțiuni sinergice și coerente pe plan individual, familial și comunitar și, totodată, contribuie în mod esențial la soluționarea cazului. [3, p.55]

Serviciile oferite în cadrul programului de asistență socială pentru persoanele infectate și afectate de HIV/SIDA sunt: consiliere pre și post testare HIV, informare cu privire la drepturile legale, sprijin financiar pentru familiile aflate în situații de criză, acces la resursele comunitare pentru copiii seropozitivi și familiile acestora, reinsertia socială, reintegrare școlară, prevenirea abandonului școlar. De asemenea, s-a acționat pentru prevenirea abandonului și reintegrarea în familia biologică sau largită. [2, p. 6]

Echipe multidisciplinare din cadrul Direcției de Asistență Socială are la fel un rol esențial, ceea ce constituie un grup din membrii organizațiilor necomerciale cu

activități în domeniul prevenirii HIV/SIDA și prestării serviciilor psihosociale, care asistă soluționarea situațiilor de dificultate ale beneficiarului în procesul de asistență și reintegrare a acestuia.

La fel un rol important îl are asistentul social prin integrare socială ce stabilește acțiuni specifice în vederea restabilirii relațiilor pierdute și menținerii acestor relații de către persoana infectată HIV/SIDA cu familia sa biologică sau extinsă și participarea acesteia la viața comunității de apartenență [6, stand.19].

Programul de asistență socială are în vedere o serie de servicii născute în urma investigării nevoilor psihosociale a persoanelor infectate și afectate HIV/SIDA. Scopul urmărit cu ajutorul serviciilor sociale este de integrare și păstrare a relațiilor și raporturilor sociale a acestor persoane. De asemenea, se urmărește creșterea nivelului de educație și informare în domeniu pentru eliminarea riscurilor de îmbolnăvire și transmitere a bolii.

Serviciile sociale sunt adresate persoanelor defavorizate în general, prin intermediul intervenției sociale. În funcție de problemele sociale și nevoile identificate în urma investigației sociale la nivel individual și familial, cu ajutorul metodelor și tehnicilor specifice asistenței sociale, se stabilește planul de permanență și intervenție.

Scopul intervenției este de atingere a obiectivelor stabilite în planul de permanență având ca rezultat final depășirea dificultăților și a situației de criză de la începutul instrumentării cazului, precum și păstrarea relațiilor sociale/ reintegrarea familială, socială și psihoemoțională.

Un aspect important în atingerea obiectivelor stabilite îl reprezintă construirea unei relații eficiente de comunicare și colaborare a specialistului (asistent social, psiholog) cu viitorii clienți. Furnizarea serviciilor va fi făcută numai cu acordul acestora și vor primi asigurarea de păstrare strictă a confidențialității informațiilor transmise. [1, p. 22]

Asistentul social care lucrează cu persoanele afectate de HIV și SIDA trebuie să dețină informație suficientă despre HIV și SIDA, să aibă suficiente argumente ca să combată miturile cu privire la această infecție. Asistentul social trebuie să cunoască bine rețeaua organizațiilor care activează în acest domeniu și legislația națională și internațională cu privire la HIV și SIDA. Asistentul social poate discuta problemele de boală în limbajul disponibil pacientului infectat cu HIV, poate interveni în rezolvarea situațiilor, perfectarea documentelor, consultare privind scrierea cererii pentru alocarea unui ajutor material, referirea pentru obținerea gradului de dizabilitate, referire pentru aplicare la ajutor social, referire la alte servicii sociale din sistemul de protecție socială destinate copiilor și persoanelor adulte aflate în dificultate.

Asistentul social evaluează problema beneficiarului/pacientului, stabilește o relație de încredere cu el, evitând condamnarea și evaluarea personalității. Încrederea este necesară pentru a discuta deschis cu pacientul despre istoria bolii și a alege tipul de asistență ce va fi acordat, asistentul social poate ajuta persoana seropozitivă, dacă este familiarizat cu consecințele și subtilitățile divulgării diagnosticului pentru familie. Este cert faptul că, asistenții sociali încadrați în acordarea asistenței persoanelor infectate/afectate de HIV/SIDA, trebuie să cunoască aspectele medicale ale infecției,

să posede metode de diagnostic psihologic, consiliere, să se implice la necesitate în organizarea și coordonarea asistenței sociale individuale în funcție de cazul clinic.

Este scos în evidență faptul că infecția HIV are un impact negativ asupra calității vieții persoanelor. Astfel, ele se confruntă cu probleme de ordin emoțional, psihologic, material. O bună parte din ele sunt foarte desperate, cad în depresie și nu mai doresc să trăiască. Majoritatea problemelor socioemoționale țin de percepțiile eronate ale respondenților despre caracterul fatal al acestei infecții, de nivelul înalt de discriminare a persoanelor cu HIV în societate, de frica de a nu fi descoperit statutul lor de HIV pozitiv, de imposibilitatea de a duce un mod de viață obișnuit și de a menține și dezvolta relații cu diferite persoane și de necesitatea de a duce o viață ascunsă. [5, p. 110] Mai bine de jumătate din persoanele HIV pozitive sunt nemulțumite de nivelul de trai, ponderea acestora fiind mai mare în mediul rural și în rândul persoanelor cu nivel redus de studii. 2/3 din persoanele cu HIV chestionate nu prea sunt mulțumite sau deloc. Conform studiului sociologic de Ludmila Malcoci, aproximativ 111 persoane respondente nu sunt mulțumite de starea lor financiară, de serviciu, de starea sănătății personale. Fiecare al doilea respondent este nesatisfăcut de asistența medicală primită.

Conform unei cercetării, accesul persoanelor cu HIV la serviciile de asistență socială diferă în funcție de mediul de reședință, vârstă, nivelul de studii, perioada de când cunoaște că este HIV pozitiv și nivelul de informare despre servicii. Astfel, ponderea persoanelor care au beneficiat de servicii de consiliere psihologică, pachete alimentare, vitamine, haine, servicii de asistență socială și asigurarea gratuită cu prezervative este mai mare în mediul urban, în rândul persoanelor cu nivel înalt de studii, al celor care cunosc de mai bine de șase ani că sunt HIV pozitive și este mai mică în mediul rural, în rândul persoanelor cu nivel redus de studii, în vârstă de până la 29 de ani, care cunosc de mai puțin de trei ani că sunt HIV pozitive. Este de menționat faptul că anume aceste grupuri de persoane au indicat că au cea mai mare nevoie de serviciile menționate. În majoritatea cazurilor, serviciile de asistență socială au fost prestate de către ONG-uri, deoarece au mai mare încredere în ele, consideră că acestea vor asigura confidențialitatea statutului lor și le vor presta servicii calitative. [5, p. 111]

Persoanele ce trăiesc cu virusul HIV sunt acele persoane care au nevoie de foarte mult ajutor din partea asistentului social, astfel se evidențiază faptul că însuși asistentul social are un rol destul de important în suportul persoanelor infectate și afectate de virusul HIV. Aceste persoane dispun din partea asistentului social de diferite servicii sociale pentru îmbunătățirea calității vieții. La fel le oferă și suport, îngrijire, susținere și ajutor. Asistentul social are un rol foarte important din punct de vedere al etapelor de intervenție în lucrul cu beneficiarul infectat cu virusul HIV, bazându-se pe diferite metode esențiale în favoarea persoanelor ce trăiesc cu acest virus.

Bibliografie:

1. IFTIMOAEI, Manuela. *Ghid de asistență socială a persoanelor infectate și afectate HIV/SIDA*. Iași, 2004, p.108. [online] [citat 27.03.2021]. Disponibil: https://alaturidevoi.ro/wp-content/uploads/2017/03/ghid_asist_sociala.pdf

2. Asistență maternală pentru copilul seropozitiv HIV. Metodologie, standarde, proceduri. Iași: Ed. Lumen, 2004 [online] [citat 28.03.2021]. Disponibil: https://alaturidevoi.ro/wp-content/uploads/2017/03/ghid_asistenta_maternala_2004.pdf
3. PRIȚCAN, Valentina. *Asistența socială a persoanelor cu HIV/SIDA și a comunităților afectate de HIV/SIDA*. Suport de curs. Chișinău: „Tipografia ELAN POLIGRAF”, 2012. 71 p. ISBN 978-9975-66-309-0.
4. *Ghid prevenirea primară a infecției cu HIV*. [online] [citat 26.03.2021]. Disponibil: http://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/06/14502_Ghidul20Prevenirea20primara20a20inf_cu_HIV.pdf
5. *Statutul socio-economic al persoanelor cu HIV: studiu sociologic* [online] [citat 10.03.2021]. Disponibil: http://soros.md/files/publications/documents/RaportSoros_2012_statut%20HIV.pdf
6. *REGULAMENTUL-CADRU privind organizarea și funcționarea Centrului social regional pentru asistența persoanelor infectate HIV/SIDA și a membrilor familiilor acestora* [online] [citat 12.03.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=100662&lang=ro
7. *SIDA prin cifre* [online] [citat 05.03.2021]. Disponibil: <https://www.unaids.org/en>

CZU 316.647.82:578.828

STIGMA ȘI DISCRIMINAREA FAȚĂ DE PERSOANELE INFECTATE CU HIV/SIDA

Victoria DANII, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale,*
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **CRUDU Cristina**, *asist. univ.*

Abstract: *This article talks about people who have become infected and affected by the HIV / AIDS virus, how difficult it is for them to carry this burden and how they are treated by society. Experts say that people living with HIV in the Republic Moldova is discriminated against both by medical workers and by ordinary people. **HIV-infected** young people face widespread discrimination that prevents many of them from attending school and receiving the necessary medical care. Violations of privacy are frequent and rarely punished. The level of information and the capacity of society to respond to the challenge of HIV / AIDS in Moldova needs to be improved through information and awareness campaigns to create a flow of positive opinions for respect for rights and equal treatment for people living with **HIV / AIDS**.*

Keywords: *discrimination, stigmatization, confidentiality, information, equality, stigmat.*

Dacă nu luăm în considerare natura și consecințele stigmatizării, niciuna dintre activitățile noastre nu va avea succes. SIDA este, fără îndoială, cea mai stigmatizată boală în istorie. [2, p. 48]

Discriminarea afectează fiecare aspect al vieții oamenilor, iar în cazul în care nu este prevenită sau dacă nu sunt luate măsuri necesare pentru combaterea discriminării, faptul va aduce la excluderea, marginalizarea și dezumanizarea persoanelor afectate.

„Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității”. [4]

Din punct de vedere sociologic, termenul de „discriminare” este tratamentul defavorabil al unui individ sau al unui grup de indivizi bazat pe apartenența lor la o anumită „clasă” sau „categorie”. Discriminarea se referă la comportamentul pe care o persoană, o instituție sau un grup de persoane îl au împotriva membrilor respectivei clase sau categorii. Poate implica excluderea sau limitarea accesului membrilor grupului de persoane discriminate de la exercițiul anumitor drepturi și șanse care altfel sunt disponibile celorlalte grupuri sociale. [2, p. 48]

Una din problemele grave cu care se confruntă persoanele infectate cu HIV, pe lângă obținerea tratamentului medical, care este foarte costisitor, este discriminarea și stigmatizarea socială. Cercetarea în științele sociale pe stigmat a crescut dramatic în ultimele două decenii, în special în psihologia socială, în cazul în care cercetătorii au elucidat modul în care oamenii construiesc categoriile cognitive și leagă aceste categorii pentru a crea credințe stereotipe. Discriminarea este determinată de lipsa de cunoștințe, intoleranță, prejudecăți și este strâns legată de stigmatizarea, etichetarea persoanelor. [2, p. 49]

Stigmatizarea socială reprezintă dezaprobarea extremă sau nemulțumirea față de o persoană, cauzate de anumite caracteristici ale persoanei care o disting de alții membri ai societății. Sociologul francez E. Durkheim a fost primul care a explorat stigma ca un fenomen social. În anul 1895 el scria: „Imaginați-vă o societate de sfinți, o mănăstire perfectă de indivizi exemplari. Devianța va fi acolo necunoscută. Dar defectele care sunt acuzabile la laici, vor crea acolo același scandal ca și infracțiunile obișnuite în conștiințele ordinare și atunci, dacă această societate are puterea de a judeca și de a pedepsi aceste acte, vor fi definitive ca acte penale (sau deviante) și vor fi tratate ca atare.” Sociologul E. Goffman, unul dintre cei mai influenți sociologi ai sec al XX-lea definea stigma/stigmatul ca fiind „Procesul prin care reacția altora strică identitatea normală” [2, p. 48].

În societatea greacă și română timpurie, cuvântul stigmat a fost folosit pentru a descrie semnele tatuate sau arse în carnea infractorilor sau sclavilor, o dovadă vizibilă a statutului lor social marginal sau al devianței. În Europa medievală, marcatorii de stigmatizare suplimentari includeau urechi tăiate și mărci vizibile și erau deseori destinate să avertizeze membrii publicului larg să păstreze distanța. Până în secolul al XVIII-lea utilizarea cuvântului stigmat a fost extinsă la semne de boală sau degenerare fizică și, la începutul secolului al XX-lea, teoria sociologică a definit cu această noțiune atât marcatori fizici, cât și simbolici ai devianței sau dezaprobării sociale. Important, în utilizarea modernă stigmatizarea nu se referă la defectele morale inerente ale unor indivizi sau grupuri particulare, ci mai degrabă la procesul socio-cultural prin care membrii grupurilor marginalizate sunt etichetați de alții ca fiind anormali, rușinați sau altfel nedoriți. Prin urmare, problema stigmatizării nu rezidă în individul cu semnul, ci mai degrabă în comunitățile stigmatizante în care se află indivizii [1, p. 252].

Stigmatizarea are un impact dramatic asupra distribuției șanselor de viață în domeniul cum ar fi veniturile, condițiile de locuit, implicarea penală, de sănătate și viața însăși. Stigmatizarea legată de HIV/SIDA, deseori, se construiește și se consolidează pe alte prejudecăți existente, precum cele legate de rasă, gen și sexualitate. De exemplu, stigmatizarea legată de HIV/SIDA se bazează, adesea, pe asocierea HIV/SIDA cu comportamente marginalizate și stigmatizate, precum practicarea prostituției, consumul de droguri și practicarea sexului de același gen. Stigmatizarea dată îi afectează pe cei care trăiesc cu HIV/SIDA și - prin asociere - pe cei cu care ei sunt asociați, adică partenerul sau soțul/soția, copiii și alți membri ai familiei. O formă a stigmatizării este și stigmatizarea internă, numită și stigmatizarea „simțită” sau „auto-stigmatizarea”, ce descrie modul în care se simte o persoană care trăiește cu HIV/SIDA, dacă are vreun sentiment de rușine prin faptul că este HIV infectată. Stigmatizarea internă poate duce la auto-apreciere scăzută, un sentiment de inutilitate și depresie; poate determina persoana care trăiește cu HIV/SIDA să se retragă din contactul social și intim sau să se autoexcludă din servicii și oportunități din teama că statutul său i-ar putea fi descoperit sau că ar putea fi discriminată din cauza statutului său HIV pozitiv [5].

Discriminarea înseamnă a trata pe cineva într-un mod diferit, incorect sau influențat de prejudecăți, deseori în baza apartenenței sale sau a percepției că ar aparține unui anumit grup. Discriminarea este adesea considerată rezultatul final al procesului de stigmatizare. Cu alte cuvinte, atunci când este aplicată stigmatizarea (de aceea se numește uneori „Stigmatizare aplicată”) rezultatul este discriminarea.

Discriminarea constă din acțiuni sau omisii care derivă din stigmatizare și sunt orientate spre acele persoane care sunt stigmatizate. De exemplu, discriminarea din cauza HIV/SIDA are loc atunci când cineva este tratat diferit (spre dezavantajul său), pentru că se știe că are HIV/SIDA, este suspectat că ar fi infectat cu HIV sau asociat strâns persoanelor care trăiesc cu HIV/SIDA (precum partenerul său/sau membru al familiei). Purtătorii de HIV deseori sunt expuși discriminării și abuzurilor drepturilor omului: mulți dintre ei au fost eliberați din funcție sau alungați de acasă, respinși de familie și prieteni, alții au fost asasinați.

Cauzele discriminării persoanelor cu HIV pozitive sunt:

1. Lipsa de informații corecte despre infecția HIV/SIDA: oamenii nu sunt informați adecvat despre această boală și modurile în care ea nu se transmite;
2. Frica;
3. Stereotipurile existente: HIV se consideră taboo și deseori este asociat cu homosexualitatea, prostituția, consumul de droguri și alte comportamente și noțiuni stigmatizate;
4. Dorința de a proteja oamenii dragi: pentru că unii oameni cred că astfel se pot proteja pe sine și pe cei dragi [2, p. 56].

Teama constituie și ea o problemă, deoarece nu știm cum reacționează cei din jurul nostru la aflarea diagnosticului, din aceasta cauză mulți dintre adolescenții seropozitivi se închid în sine și refuza să discute despre HIV/SIDA. Comunicarea și mass-media sunt importante pentru informarea populației despre HIV/SIDA, asta

ajută, într-un fel sau altul, la înlăturarea discriminării. Discriminarea distruge visele tuturor adolescenților seropozitivi, este un lucru greu de suportat atât pentru cei apropiați lor care accepta faptul ca acel copil este seropozitiv, cât și de cel în cauză. Persoanele infectate cu HIV se lovesc adesea de probleme, precum:

5. Lipsa de informare în legătură cu HIV / SIDA;
6. Recunoașterea legilor;
7. Marginalizare;
8. Pierderea locului de muncă după ce s-a aflat că sunt infectați cu HIV sau că au copii infectați cu HIV;
9. Neprimirea sau alungarea copiilor din instituții de învățământ;
10. Refuzarea unor servicii medicale.

Mentalitatea celor care nu suferă de această boală trebuie schimbată. Ei sunt cei care trebuie să înțeleagă că între persoanele seropozitive și ceilalți nu trebuie ridicate bariere, că persoanele seropozitive au aceleași capacități intelectuale ca și ceilalți că toți suntem oameni și putem conviețui. Integrarea socială a persoanei seropozitive depinde de modul în care este tratată de cei din jurul său, de atitudinea și comportamentul acestora.

La nivel de comunitate se pot dezvolta unele practici care să contribuie la non-discriminare persoanelor HIV pozitive, printre care:

1. Informarea corectă a membrilor comunității cu privire la HIV/SIDA prin întruniri, materiale informative (pliante, broșuri etc.);
2. Implicarea persoanelor HIV în activități comunitare alături de persoanele neafectate de acest virus;
3. Sensibilizarea comunității la problemele persoanelor ce sunt afectate de acest virus. [2, p. 56]

Sfaturi practice pentru a elimina stereotipurile și stigmatizarea din viața noastră:

1. Să ne concentrăm pe fiecare individ în parte ca personalitate. Fiecare dintre noi merită să fie considerat o ființă umană unică, care trebuie respectată.
2. Să identificăm momentul când apelăm la stereotipuri și prejudecăți și să conștientizăm faptul cum acestea ne afectează, atunci când interacționăm cu alți oameni și în special cu persoanele care trăiesc cu HIV.
3. Să recunoaștem că facem cu toții parte simultan din mai multe grupuri și că nici unul dintre aceste grupuri nu ne reprezintă în totalitate.
4. Să învățăm să privim lucrurile și din perspectiva celuilalt, încercând să înțelegem ce simt persoanele stigmatizate.
5. Să conștientizăm că între noi și alte persoane există anumite diferențe, care blochează stabilirea unei relații deschise și a unei comunicări eficiente. Să încercăm să le depășim.
6. Să fim dispuși să cunoaștem mai multe despre persoanele care ne par diferite de noi și să neutralizăm stereotipurile atunci când le întâlnim.
7. Să menționăm nivelul de educație, vârsta sau apartenența etnică, religioasă, orientarea sexuală sau politică a persoanelor despre care vorbim doar atunci când acest lucru este relevant în context. Bârfele trebuie evitate și oprite.

8. Să impunem o atitudine neutră, atunci când utilizăm anumite informații despre persoanele din jurul nostru, evitând senzaționalismul bazat pe stereotipuri și prejudecăți.
9. Să nu suprapunem anumite experiențe personale cu relatările de presă despre anumite persoane, deoarece acestea sunt irelevante și ne deteriorează percepția corectă a realității.
10. Toate persoanele merită în mod egal atenția noastră. [5]

Discriminarea frânge aripi, nu te lasă să evoluezi ca om, să te dezvolți normal.

Stigmatizarea și Discriminarea este o problemă și nu numai a unor societăți, ci a întregii lumi. Se întâmplă din necunoaștere, dar și din răutate uneori. Împreună am putea să facem ca oamenii să înțeleagă gravitatea faptului, să înțeleagă că discriminarea unei persoane, indiferent de motiv, e un lucru grav și provoacă multă suferință. Eliminarea formelor de discriminare este posibilă numai dacă societatea va fi educată la acest capitol, prin introducerea în programele școlare, liceale și universitare a subiectelor privind non-discriminarea, toleranța, și dezvoltarea simțului de empatie.

Bibliografie:

1. BALAN, Ecaterina. *Stigmă, un concept de bază în psihologia socială* [online] [citat 24.03.2021]. Disponibil: [http://ecosoen.ulim.md/assets/Files/Ecosoen nr %203%204% 202020%20\(red\)-248-256-6-9.pdf](http://ecosoen.ulim.md/assets/Files/Ecosoen_nr%203%204%202020%20(red)-248-256-6-9.pdf)
2. PRIȚCAN, Valentina. *Asistența socială a persoanelor cu HIV/SIDA și a comunităților afectate de HIV/SIDA*. Suport de curs. Chișinău: „Tipografia ELAN POLIGRAF”, 2012. 71 p. ISBN 978-9975-66-309-0.
3. *Discriminare* [online] [citat 29.03.2021]. Disponibil: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Discriminare>
4. RADU, Leca. *Discriminarea* [online] [citat 26.03.2021] Disponibil: <https://ultrapsihologie.ro/2015/06/10/discriminarea/>
5. STRATULAT, Silvia. *Ghid Prevenirea primară a infecției cu HIV 2013* [online] [citat 25.03.2021]. Disponibil: <https://ansp.md/wp-content/uploads/2017/06/Ghidul-prevenirea-primara-HIV.pdf>

CZU 316.624:343.54(478)

ИССЛЕДОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ПРОБЛЕМЫ НАСИЛИЯ В СЕМЬЕ

Марина КЫССА, магистрант, Факультет национальной культуры,
Комратский Государственный Университет

Научный руководитель: **Валентина СТРАТАН**, доктор, конф.,
Государственный педагогический университет «Ион Крянгэ»

Rezumat: Studiile arată că în Moldova fiecare a patra femeie este supusă unei forme anumite de violență în familie. Orice act de violență, aplicat în raport cu orice persoană, fie femeie, bărbat sau copil, constituie un atac la demnitate, care, în consecință, generează devalorizarea potențialului și abilităților persoanei. Cu atât mai grav e dacă violența este îndreptată împotriva membrilor familiei. *Violența în familie, discrimi-*

minarea și inegalitatea de gen sunt doar unele dintre problemele sociale cu care se confruntă Republica Moldova. În cele mai multe cazuri, violența domestică este o experiență traumatică care afectează persoana profund și la niveluri multiple: fizic/somatic, emoțional, mental, comportamental, social și economic. Lupta împotriva violenței în familie este plasată în paradigma protecției drepturilor fundamentale ale omului.

Cuvinte-cheie: *violență domestică, acțiuni violente, situație de criză, stare emoțională, victimă a violenței, discriminare și inegalitate de gen.*

ООН определяет насилие в отношении женщин как “любой акт гендерного насилия, который вызывает или может вызвать физическую, сексуальную или психологическую травму или причинить страдания женщинам, включая угрозы совершения таких актов, принуждение или произвольное лишение свободы, будь то в общественной или личной жизни” (Декларация ООН об искоренении насилия в отношении женщин, декабрь 1993 г.) [6, с.4]. Наиболее распространенным видом насилия в отношении женщин во всем мире является "домашнее насилие" или физическое, психологическое и/или сексуальное насилие по отношению к женщинам со стороны партнеров или бывших партнеров (Heise и др., 1999). Насилие в отношении женщин, в различных формах, свойственно общинам и странам по всему миру и пронизывает все классы, расы, возраста, религиозные и национальные границы.

Домашнее насилие является одним из основных явлений, которые нарушают права членов семьи и ставит под угрозу существование и надлежащее функционирование семейных отношений [3, с. 191]. Закон Р. Молдова Nr. 45 от 01.03.2007 о предупреждении и пресечении насилия в семье, с внесёнными изменениями и дополнениями в 2016 г., определяет насилие в семье как действие или бездействие, намеренно совершенное одним членом семьи по отношению к другому члену семьи, выразившееся в: нанесении побоев, совершении иных насильственных действий, сопряженных с легкими телесными повреждениями или иным незначительным вредом здоровью; изоляции, запугивании в целях навязывания воли или личного контроля над жертвой; лишении экономических средств, в том числе средств к существованию, пренебрежении, причинении жертве легких телесных повреждений или иного незначительного вреда здоровью [5, ст. 201¹].

Насилие в семье – это насилие, совершаемое дома, в рамках семьи. Жертвами семейного насилия могут быть как мужчины, так и женщины, и дети. Чаще всего в семье встречается насилие мужчины по отношению к женщине – мужа к жене или сожителя к сожительнице. Домашнее насилие находится в прямой зависимости от традиционных гендерных ролей и толкования мужественности. Агрессивные проявления имеют глубокие корни в культурных и религиозных традициях, часто оправданные, считались формой наказания женщины [4, с. 119].

В настоящее время в нашей стране при юридическом равноправии и декларировании равных прав женщин и мужчин существует факт дискриминации женщин. Данная дискриминация реализуется с помощью разнообразных форм насилия по отношению к женщине, эксплуатации ее личности согласно

общепринятым и устаревшим взглядам о ее "истинном" предназначении и на фоне низкого самосознания самих женщин. Вместе с тем, наше исследование не имеет целью отражать проблему гендерно обусловленного насилия в семье. Это послужило для нас интересом проведения эмпирического исследования не против мужчин, а для женщин, мобилизации вокруг темы насилия в отношении женщин с целью исследования социальной проблемы насилия в семье.

В исследовании приняло участие 15 женщин, которые пострадали от семейного насилия и группа специалистов (психолог, социальный ассистент, полицейский, семейный врач), которые непосредственно взаимодействуют с жертвами насилия в семье и агрессором. Проведенное исследование было доступно всем участникам и это позволило проанализировать некоторые аспекты существования проблемы насилия в Комратском районе: причины насилия, распространённые формы проявления, а также помощь в кризисной ситуации, виды необходимых услуг, предоставленных жертве др.

В качестве методов исследования были использованы опрос женщин, жертв семейного насилия и интервью для специалистов. Как опрос, так и интервью проходили исключительно в приватной обстановке с предоставленным дополнительной информации о характере исследования, что являлось частью процедуры получения согласия. Большая часть информации, предоставленной респондентами, очень личная. Динамика насильственных отношений показывает, что акт разглашения подробностей о насилии кому-либо за пределами семьи, может также спровоцировать другой эпизод насилия. По этим причинам, конфиденциальность информации, собранной во время опроса и интервью, имело принципиальное значение в ходе исследования. Интервьюеры были оповещены о том, что они не должны брать на себя роль советника, и любая консультационная деятельность, которая может быть предложена в рамках исследования, должна быть полностью отделена от сбора данных.

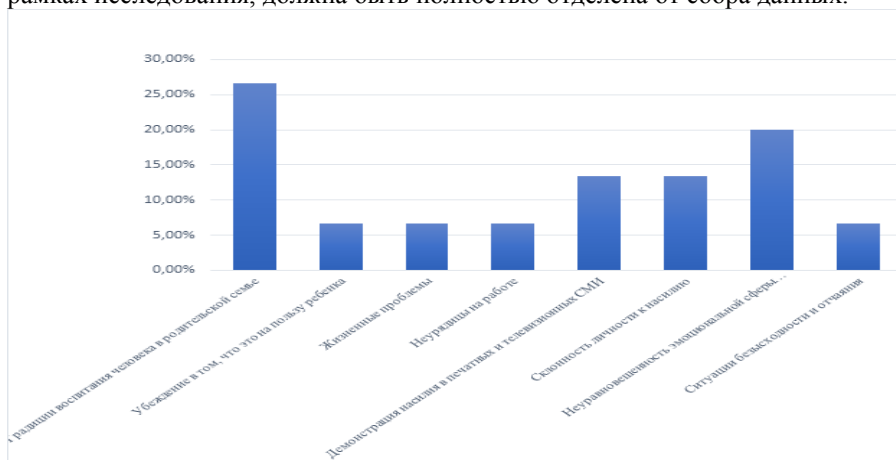

Рис. 1. Причины насилия в семье

Данные, представленные в Рис. 1, показывают, что из перечисленных характеристик, которые могут быть рассмотрены как причины насилия в семье, большинство женщин респондентов (26,66% из общего количества) отметило, что основной причиной являются традиции воспитания человека в родительской семье. Среди существующих причин, участники опроса отметили и такие распространенные причины, как неуравновешенность эмоциональной сферы (эмоциональные срывы) – 20% респондентов, демонстрация насилия в печатных и телевизионных СМИ, а также склонность личности к насилию по 13,33%.

Следовательно, домашнее насилие – это модель поведения, используемая одним человеком для контроля или доминирования над другим, часто совершаемое мужчинами, и глубоко укоренилось в модели патриархальной маскулинности, которой присущи власть и контроль мужчин над женщинами.

Согласно результатам опроса, в 46,66% отмеченных случаев, насильственными действиями для большинства опрошиваемых являются оскорбления (применение ненормативной лексики по отношению к женщине, её родственникам). Респонденты так же посчитали насильственными действиями запреты одеваться и краситься стильно, видеться/встречаться с родственниками или знакомыми – по 20% респондентов (Рис. 2).

Рис. 2. Насильственные действия

Формы проявления насилия, выделенные участницами опроса, свидетельствуют о том, что, применение психологического насилия, в виде угроз и оскорблений, как и физического насилия, респонденты распределили одинаково – 40% женщин утверждают, что эти формы насилия преобладают с той же частотой.

Таким образом, самыми распространенными видами насилия в Комратском районе являются психологическое и физическое. Домашнее насилие психологической формы проявления иногда может быть более травматичнее как для женщин, так и для детей, чем другие виды насилия. С помощью принудительного контроля поведение лица, совершающего насилие, направлено на подчинение и/или формирование зависимости у жертвы путём угроз, унижений, запугивания или других злоупотреблений, которые используются для

того, чтобы причинить вред, наказать, запугать и изолировать жертву от любой поддержки.

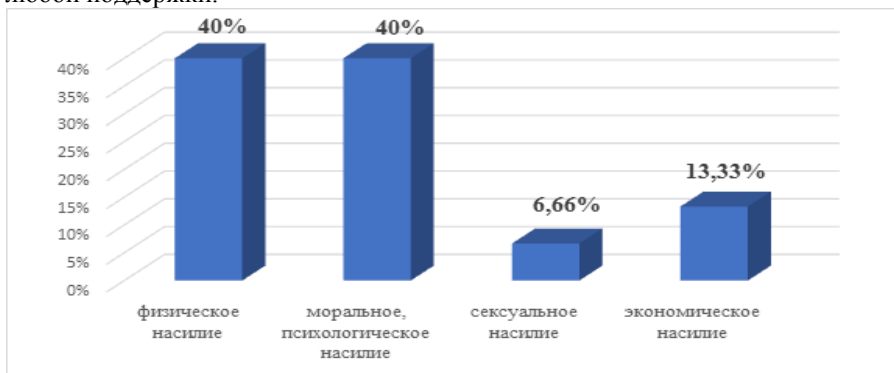

Рис. 3. *Формы проявления насилия в семье*

На вопрос кто виноват в актах проявления насилия в семье, мнения женщин, участвовавшие в опросе, разошлись. Большая часть опрошиваемых (примерно 33%) считает виновным в насилии – «семейное воспитание». Под семейным воспитанием подразумевается модель поведения родителей. Чаще всего агрессор проявляет такое поведение, которое он наблюдал в родительской семье. Немного больше четверти респондентов – 27%, считают виновным в семейном насилии «общество». Под обществом подразумевается культура, традиции, общепринятые нормы поведения, в том числе и восприятие насилия в семье как должное, при котором ссоры и семейные неурядицы сами собой разрешаются. Агрессор как виновник проявления насилия в семье был отмечен в 20% случаев (Рис. 4).

Рис. 4. *Виновник в акте проявления насилия*

Согласно проведенному нами исследованию, большая часть опрошиваемых смогли сообщить о своей кризисной ситуации при помощи родственников (в 40% случаев) и социального ассистента в 26,66% (Рис. 5).

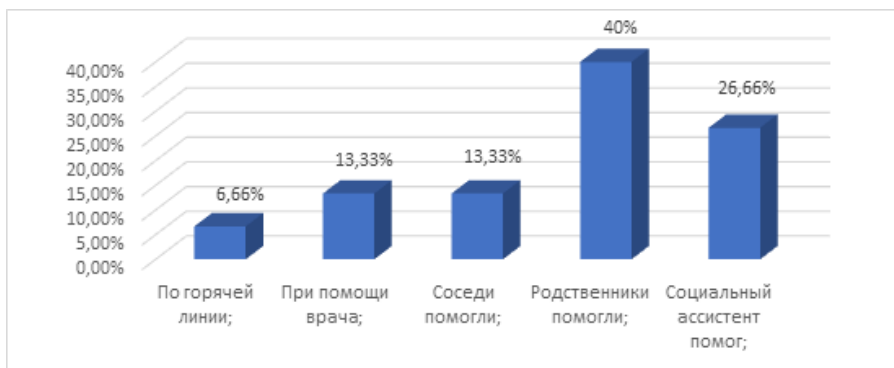

Рис. 5. Способ сообщить о своей ситуации

Кому чаще рассказывает жертва насилия о ситуации, связанной с жестоким обращением, полученные ответы распределились следующим образом: большая часть респондентов отдали предпочтение родителям 26,66%, небольшая часть – 20%, рассказали о своей ситуации друзьям и 20% респондентов социальному ассистенту. Таким образом, наиболее доверенным лицом для жертвы насилия являются родители и, что чаще всего о ситуации насилия рассказывают родители жертвы. Это связано с тем, что сама жертва находится под влиянием агрессора, страха или отрезана от связи с внешним миром (Рис. 6). К причинам, почему женщины не заявляют о таких случаях, относятся: стыд, зависимое финансовое положение, недоверие к государственным структурам и страх еще худшего насилия со стороны совершившего его человека. Вместе с тем, социальный ассистент выступает как специалист, к помощи которого прибегает жертва, осознавая его значимость в деле пресечения актов насилия в семье и оказания специализированной поддержки.

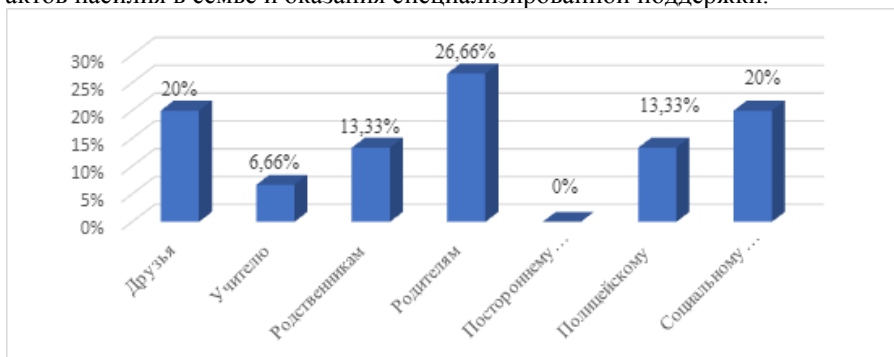

Рис. 6. Человек, которому жертва насилия рассказала о ситуации насилия

Ответы респондентов, полученные в связи с чувствами, которые испытывает человек пострадавший от насилия, выявили, что женщины, испытавшие в семье насилие, в большей степени (20% респондентов), испытывают чувства

страха и незащищённости, подавленность в 16,66% случаев. Эти данные подтверждают существующее противоречие – люди, находясь в столь кризисной ситуации, не осмеливаются кому-либо рассказать о своей проблеме по причине страха (страза за детей, за родителей, за свою жизнь, либо из страха за жизнь человека, который хочет помочь). Эти переживания порождают чувство безысходности у жертвы насилия (Рис. 7).

Рис. 7. Чувства, которые испытывает человек пострадавший от насилия

Испытав насилие, жертва постепенно изолируется и, в конечном счете, полностью изолируется от семьи происхождения, группы друзей, коллег по работе или служб социального обеспечения. В связи с тем, что индивид испытал насилие и находится в кризисной ситуации из-за страха, незащищенности и подавленности, его изоляция является естественным явлением. Чаще всего такой человек может сообщить о своей ситуации при помощи родителей, родственников, иногда друзей и все реже при самостоятельном обращении в социальные службы и правоохранительные органы.

Цикл домашнего насилия показывает, что жестокие отношения пагубно сказываются на здоровье и целостности женщин. Исходя из этого, мы решили узнать, если жертва расположена отказаться от таких отношений, при которых доминирует насилие в семье. Так, 5 женщин из 15, считают, что оскорбительные отношения всегда нужно разрывать, часто видят необходимость отказаться от отношений с давней историей насилия 7 женщин, и редко могут прибегнуть к такому способу ответили 3 женщины от общего числа опрошенных, считая, что отношения с насилием не всегда должны заканчиваться разрывом.

Семейное окружение является сугубо частной, интимной средой и поэтому, в большинстве случаев, наличие домашнего насилия трудно выявить. Это связано с тем, что из-за страха перед агрессором жертвы скрывают факт жестокого обращения или потому, что, даже если наблюдается домашнее насилие, сообщество часто предпочитает не вмешиваться в такое пространство, как семья, а женщины и дети несут страх и насилие в тишине, молча.

В нашем исследовании мы стремились проследить восприимчивость респондентов к потребности в помощи женщины, жертвы насилия или жен-

щины с ребенком, находящейся в сложной ситуации насилия. Так, 9 женщин из 15, соответственно, 60% опрошенных женщин ответили, что всегда будут помогать женщине с ребенком, подвергшимся насилию. Часто помогали бы женщине с ребенком, пострадавшим от домашнего насилия, высказались 4 женщины, соответственно 27% респондентов. Только 2 женщины – 13% редко помогли бы женщине с ребенком, подвергшейся домашнему насилию.

Рис. 8. *Виды услуг для женщин, пострадавших от насилия*

Далее рассмотрим, в какой помощи и услугах нуждаются женщины, пострадавшие от насилия в семье. Согласно данным из Рис. 8, большинство опрошиваемых – 40%, считают необходимым оказание психологической помощи, на втором месте – 26,66% женщин отметили предоставление защищенного жилья. Таким образом, выделяются два основных вида помощи, необходимых женщинам, жертвам домашнего насилия.

Проведённое исследование подтвердило факт существования проблемы семейного насилия в Комратском районе. Полученные результаты позволили проследить наиболее острые причины насилия, распространенные формы его проявления, а также состояние человека, испытавшего насилие и выявить услуги, в которых нуждается жертва в первую очередь, попав в кризисную ситуацию.

Один из вопросов, предложенный участникам, был направлен на то, чтобы увидеть, каково их мнение об услугах поддержки, предлагаемых жертвам домашнего насилия, и насколько являются они эффективными. Полученные данные дали нам возможность определить уровень оценки, данную жертвами насилия, относительно эффективности вспомогательных услуг. Так, всегда считают эффективными 2 женщины – 13% от общего числа опрошенных женщин. Ни одна из женщин не считает службы поддержки часто эффективными, редко об эффективности услуг, предоставляемых женщинам и детям, подвергшимся домашнему насилию, ответили большинство – 12 женщин, соответственно, 80% от общего числа респондентов, и только одна женщина оценила эти услуги всегда не эффективными.

Анализ результатов, полученных после интервью, адресованного специалистам, подтвердил наличие домашнего насилия из-за сохраняющегося сегодня гендерного неравенства в обществе. Как социальные ассистенты, так и полицейский, психолог упомянули, что повышенное внимание к женщинам в случаях домашнего насилия определяется неравенством властных отношений между женщинами и мужчинами, которое установилось на протяжении исторических периодов. Связанное с явлением домашнего насилия неравенство властных отношений между женщинами и мужчинами имеет серьезные последствия для качества жизни членов семьи, особенно затрагивая женщин и детей, а также их шансы на участие в социальной и экономической жизни.

Следует отметить, что в ходе интервью специалисты в ответах отразили проблему отказа потерпевшей от обращения за защитной поддержкой. Психологические и экономические последствия насилия для женщин, а также аспекты, связанные с социальными препятствиями (стереотипные представления о роли женщин и мужчин в семейной жизни, обвинение жертвы со стороны общества, низкий уровень доверия к властям, компетентным в решении случаев) ограничивает принятие решения о поиске поддержки и защиты.

Насилие в семье, допущенное одним членом семьи по отношению к другим членам семьи, в том числе детям, все еще сохраняется в нашем обществе и лицо (взрослый или ребенок), подвергающееся акту насилия в семье нуждается в защите и безопасности. Социальный ассистент является представителем органов и учреждений, наделенных функциями предупреждения и пресечения насилия в семье. Это один из специалистов, который владеет профессиональными компетенциями оказания социальной помощи и поддержки жертвам, защиты их прав и законных интересов, в том числе несовершеннолетних, создание условий для уменьшения роста и масштабов этого явления, способствовать дальнейшему продвижению гендерного равенства.

Таким образом, основные причины насилия в семье в регионе не отличаются от тех, которые наблюдаются и в других регионах республики, но и в мировом сообществе. Все они отражают традиции семейного воспитания и принятые социально-культурные нормы в обществе. Эти явления сохраняются во всех государствах, независимо от их политической или экономической организации, благополучия общества, расы, культуры [2, с. 4].

Исследования в этой области показывают, что явление домашнего насилия закрепляется и увековечивается за счет детей, которые становятся жертвами или свидетелями актов насилия. Дети-жертвы или свидетели актов насилия лишаются возможности участвовать в воспитании, образовании, спорте и общественной деятельности. Согласно теории передачи насилия от поколения к поколению, дети, даже будучи просто свидетелями жестокого обращения в семье, остаются с глубокими последствиями, когда становятся взрослыми, и могут даже стать агрессорами. Родители, которые были свидетелями или жертвами оскорбительного поведения в детстве, демонстрируют тенденцию

воспроизводить этот образец поведения по отношению к своим собственным детям и членам семьи.

Признано, что насилие в отношении женщин и насилие в семье - это проблема, требующая комплексных ответных мер и многосекторального сотрудничества. Для обеспечения действий по первичной, вторичной и третичной профилактике насилия необходимо привлекать специалистов как отраслевых служб (здравоохранение, образование, общественный порядок, социальная защита), так и представителей правоохранительных органов, специалистов специализированных служб для оказания помощи пострадавшим семьям и агрессорам. Активное вовлечение всех служб направленно предупреждать и выявлять случаи насилия, оценивать потребности и риски жертв, планировать меры безопасности, применять механизмы перенаправления и содействовать межсекторальному сотрудничеству в мониторинге случаев и обеспечении социальной интеграции жертв насилия.

Во время пандемии увеличилось число случаев домашнего насилия, этому способствовал режим строгой изоляции и экономическое давление на людей. Включение положений о домашнем насилии в Конвенцию МОТ № 190 и Рекомендацию № 206 (R 206) свидетельствует о фундаментальном переходе от того, что считается проблемой частного характера, к признанию, что эта проблема имеет последствия для общества в целом.

За несколько лет права женщин в Молдове укрепились. В мировом рейтинге Global Gender Gap Index Молдова улучшила свои позиции по индексу гендерного равенства и занимает 23 место. В нашем парламенте 25,7% – женщины. Впервые в истории Молдовы на посту президента – женщина. Однако социальные стереотипы все еще сильны. Именно они и финансовая зависимость от партнера и составляют «столпы» насилия в семье – часто безнаказанного [7].

Стамбульская Конвенция (2011) является первым юридически обязывающим международным документом, который «создает всеобъемлющую правовую базу и подход к борьбе с насилием в отношении женщин» и направлен на предотвращение бытового насилия, защиту жертв и судебное преследование виновных. Документ подписали 46 стран и Евросоюз. Однако 12 из них, в числе которых и Молдова, не ратифицировали это соглашение. К сожалению, Молдова подписала конвенцию (2017), но так и не ратифицировала ещё, т.к. следует процесс приведения законодательства в соответствие с нормами Конвенции.

Её ратификация важна, поскольку Стамбульская конвенция очень чётко говорит, что ответственность за предотвращение насилия в отношении женщин, как причин, так и симптомов, возложена на государства. Это означает, что проблема насилия в семье больше не является частным или неразрешимым (в силу своей абстрактной природы) вопросом, а является выполнимым обязательством государства обеспечивать защиту пострадавшим женщинам и

преследовать преступников в уголовном порядке [8]. Ратификация Стамбульской конвенции является одним из приоритетов Соглашения об ассоциации РМ-ЕС, а цель ратификации конвенции была намечена и в ряде стратегических документов на национальном уровне, таким как Национальный план действий в области прав человека на 2018–2022 годы и Национальная стратегия по предупреждению и борьбе с насилием в отношении женщин и насилием в семье на 2018-2023 годы и план действий по ее внедрению.

Список литературы:

1. Hotărârea Guvernului nr. 281 din 3 aprilie 2018 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a violenței față de femei și a violenței în familie pe anii 2018-2023 și a Planului de acțiuni pentru anii 2018-2020 privind implementarea acestora (ajustarea cadrului normativ și instituțional potrivit cu prevederile Convenției de la Istanbul).
2. Raportul pentru anul 2018 cu privire la violența în familie și violența față de femei. MSMPS a RM. Chișinău, 2019.
3. Voziar Roman. Noțiunea, esența și caracteristicile definitorii ale conceptului de violență în familie. În: *Analeze științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova/ Științe socio-umane*, ediția a XII-a, nr.1.-2012, p.189-192. ISBN 978-9975-4407-4-5.
4. Zmuncila L. Privire generală a supra fenomenului violenței în familie. *Studia Universitatis: Seria Științele educației*, 2007. Nr. 5. P. 117-121. ISSN 1857-2103/ISSNe2345-1025.
5. Закон Nr. 45 Парламент РМ от 01.03.2007 о предупреждении и пресечении насилия в семье, Закон Nr. 196 Парламент РМ от 28.07.2016 о внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты, Ст. 201¹.
6. *Entre Nous*. Европейский журнал по сексуальному и репродуктивному здоровью. Отдел охраны здоровья семьи и местных обществ. Европейское региональное бюро ВОЗ, nr. 61 – 2006 г., с. 4. ISSN: 1014-8485.
7. [https://wind.md/naskolko-bezopasno-zhivetsya-zhenshchinam-v-moldove/\(9/03/21\)](https://wind.md/naskolko-bezopasno-zhivetsya-zhenshchinam-v-moldove/(9/03/21))
8. De ce Republica Moldova trebuie să ratifice Convenția de la Istanbul? Studiu realizat de WatchDog.MD. Chișinău, 2020 https://www.ipn.md/ru/pochemu-moldova-dolzha-ratificirovat-stambulskuyu-konventsuyu-issledovanie-wat-7967_1070953.html (9.03.21)

INTERUNIVERSITARIA

Ediția a XVII-a

Materialele Conferinței Științifice a Studenților

23 aprilie 2021

VOLUMUL III